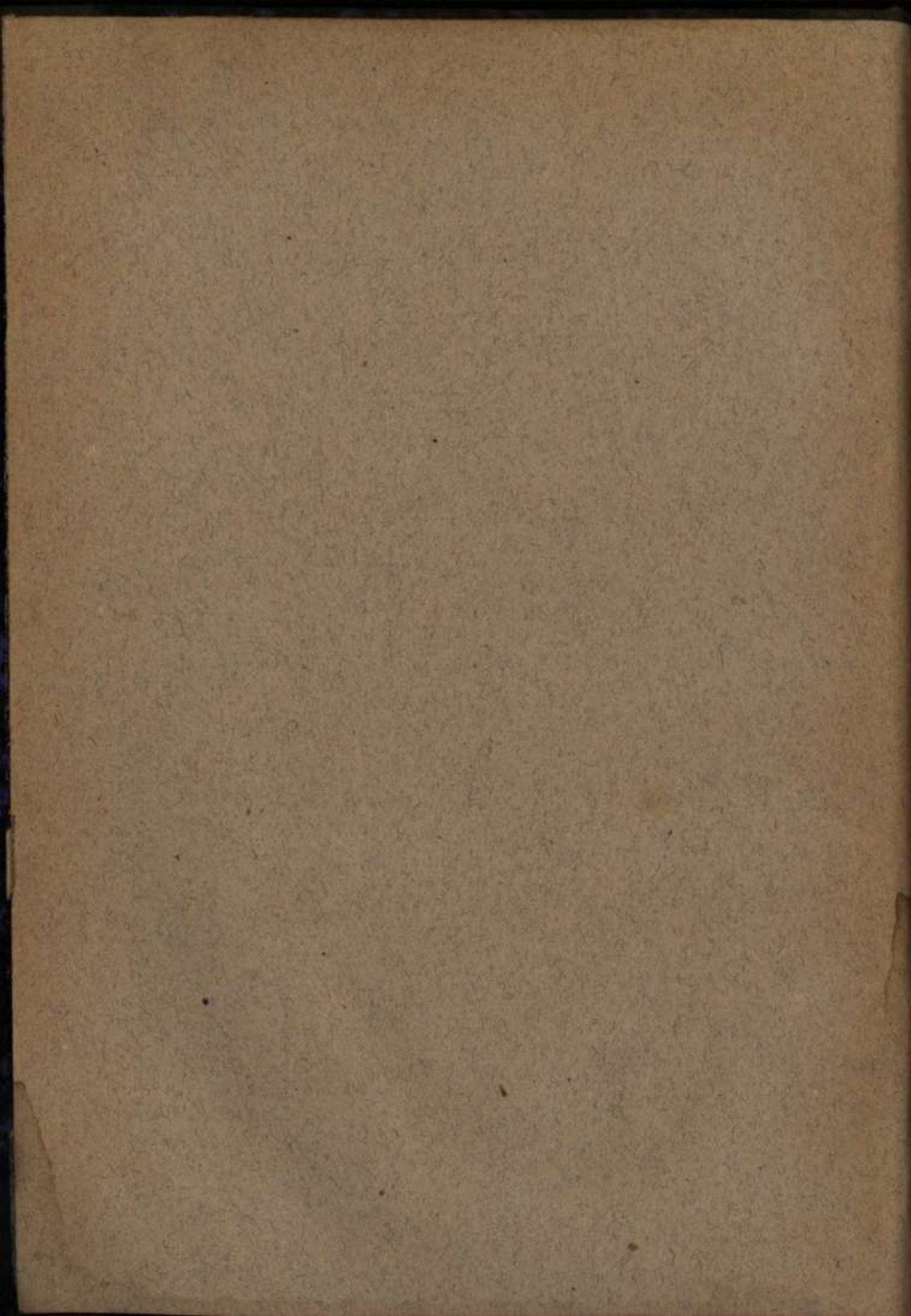

6373.

F. 48. V.

A VERSECZI

M. KIR.

ÁLLAMI FŐREÁLISKOLA
TÖRTÉNETE.

ÖSSZEÁLLITOTTA

BUDAY JÓZSEF,

KIR. IGAZGATÓ.

v. l. n.

Versecz 1896.

Nyomatott özv. Kirchner J. E.-féle műintézetében.

A VERSECTI

ALLAMI-FÖREALISKOLA

23713

TÖRTENZETE

HEDAY JOSEF

KIRJASTO

Versée 1890.

Versteckter Druck

Bevezető előzmények.

Valamely város műveltségre törekvésének fokát leginkább azon buzgal-
mából mérhetjük meg, melyet iskolák alapítása és azok fenntartása körül
kifejt. — Midőn a verseczi állami főreáliskola történetét megírni akarjuk,
lehetetlen e város lakosságának különösen intező köreinek törekvéseit nem
méltányolnunk s áldozatkészségüket el nem ismernünk; hisz a tanintézet
keletkezését, sok viszontagság közötti fennmaradását, mai állapotára jutását,
kizárólag csak is Versecz városának köszönheti, mely, midőn azt a legujabb
időben a magyar államnak, még pedig nem fukar kezekkel átadá, bizonyára
nem csekély áldozatot tett le a Millenium alkalmából, a haza oltárára.

Igaz, hogy a verseczi főreáliskola, mint hazánk legtöbb középiskolája,
csak e században és ennek is második felében keletkezett, tehát hosszú
múlttal nem dicsekedhetik, mint hazánk ősi városainak több század előtt,
fejedelmi kegyből vagy főpapi javadalmakból alapított régi iskolái; de ne
feledjük Versecz most száz éve még csak falu volt, és mint ilyen is két,
egy szerb és egy német községből állott, s külön bírák: »knéz«-ek és
»Schultheiszok« állottak élén.

Habár csak falu volt is Versecz, a kettős község mindig nagy gondot
fordított iskoláira, úgy, hogy — mint Milleker Bódog által irt Versecz
város történetében olvashatjuk — Mária Terézia uralkodásának utolsó éveiben
a verseczi német községnek már osztrák minta szerint (normalmässig)
berendezett népiskolája volt két tanítóval; s a szerb község is a Karlóczán
tartott synodusban készült, legmagasabb császári jóváhagyást 1774. év nov.
29-én nyert tervezet alapján, úgy mint a délvidék más nagyobb városai
iskolájának rendezéséhez fogott. Amazoknak — Versecz kamaralis birtok
levén — a magyar tanulmányi alappal voltak sok alkudozásaik, de az azzal
kötött szerződésben elvállalt köteleességük folytán, már II. József idejében
önköltségükön s a községi tagok szolgálmányainak és segédkezésének igénybe
vétele mellett, új iskola épületet sikerült állítaniok; ezeknek (a szerbeknek)
a budai helytartósággal voltak bajaik, mely 1784-ben 17.407 sz. a. rende-
letével a cyrill betűk helyett a latin betűk használatát parancsolta rájuk,
mely rendeletnek végrehajtását sok huzavona után az 1790-ben megváltozott
új viszonyok akadályozták meg.

Mindezeket csak azért említettük fel, hogy Versecz lakosságának a nevelés és oktatásügy körüli buzgóságát feltüntessük s előzményül szolgáljanak azon kedves emlékek, hogy Verseczen az első középiskola már 1790-ben állított fel.

Az összes helység lélekszámának első hivatalos összeírásából tudjuk, hogy Verseczen 1792-ben volt 3140 róm. kath., 5214 gör. kel., 3 ág. hitv. és 45 izraelita; együttvéve 8402 lélek.

Az első középiskolát, »grammatikalis iskola« névvel a szerb község alapítá Szakabenti Joanovits József akkori gör. kel. püspök szorgalmazására. Megelőzte ez a valamivel később alapított karlóczai gymnasiumot is. Ezek valának a magyarországi szerbeknek hosszú időn át egyedüli felsőbb tanintézetei.

A verseczi grammatikalis iskola« az akkori gymnasiumoktól abban különbözött, hogy csak 4 évi tantolyama volt, míg a gymnasiumoknak 6, és hogy benne költészetet és szónoklatot, melyek a gymnasiumoknak voltak fenntartva, nem tanítottak.

1806 évben már csak két osztályra apadt. Az első, alsóbb osztályban (classis grammaticalis) syntaxist tanítottak, classicus írókat ismertettek, egyéb tantárgyai voltak: Magyarok történelme, földrajz, ásványtan, mythologia és vallás; a második felsőbb osztályban (classis humanitatis) következők voltak a tantárgyak: Irálytan, remekírók ismertetése, kísérleti természettan, ó-kor történelme, általános földrajz. A tanítás nyelve a latin és német volt, segédnyelvekül használták a szerb és oláh nyelvet.

A múlt század végén ez iskola mellett tápintézetet is alapított Szakabenti püspök szegény de tehetséges tanulók ellátására, melynek fenntartásához sok magán ember is járult adományaival.

Azon szerbeknek, kiknek nem vala módjukban másutt látogatni magasabb tanintézeteket, ez iskola adott alkalmat arra, hogy itthon is elérhessék a műveltségnek akkoriban nem épén mindennapias fokát. — Meg is tett ez intézet mindent, a mi csekély erejéből kitellett, hogy a közóhaj igényeinek megfelelhessen; magas becsben is állott a délmagyarországi szerbek előtt, kikre nézve nagy jótétemény volt. Majdnem harmincz évig állott fenn, alig tudják híret, hogy létezett; ki tudná kimutatni, mit és mennyit termett az általa elvetett mag a rá következő időkben; s ki tudná kiszámítani mai műveltségünk, mai szellemünkben mennyi tudható be neki!

Úgy látszik, hogy ez iskolát, ha mindjárt gyéreb számával is, a verseczi német polgárok gyermekei is látogatták, nem csak abból következtethetjük ezt, hogy a tannyelvek egyike a német volt, hanem főleg a következőkből. Versecz, melynek két községe időközben egyesítettett, szabadalmazott mezővárossá lett, s óhajainak főfokát, — hogy szabad kir. várossá lehessen, — már-már elértnek képzelte, midőn I. Ferencz 1817. év október 9-én itt mulatása alkalmával aláírta az okmányt, melynek alapján a várost

feltételeesen a szabad királyi városok rangjára emelte. — Nos hát Versecz városának együttes közönsége válllvetve azon igyekezett, hogy legalább e kisdud tanintézete fennállhasson, fejlődhessék; de a budai királyi helytartóság 1819-ben feloszlatta a »grammaticalis iskolát« azon okon, mert a község nem tudott 69.000 frt tevő alapot kimutatni, melynek kamatai ezen iskola fenntartására szolgálhattak volna.

Ezen időtől fogva nem volt Versecz városának középiskolája egész a szabadságharcot követett időkig, habár az ily iskola létesítésének óhaja, s az arra való törekvés sem a közönség, sem a városi tanács kebelében nem múlt el soha. — Az 1822. évtől az 1848-ig terjedő időszak gazdasági tiléseinek jegyzőkönyvei szerint fel-fel villámlik egy egy erre vonatkozó eszme, mely életre nem kelt; fel-fel vettetik és megvitatik egy-egy terv, mely kivihető nem volt. Így például 1822-ben, midőn megszűnt az újvidéki gymnasium, azonnal lépéseket tettek, hogy az ide helyeztessék által; de valamint Ujvidék nem tudta visszavétetni a megszüntető végzést, mert a tanulmányi alap követeléseinek eleget nem tehetett; úgy Versecz is hasonló okoknál fogva nem kapott gymnasiumot. 1835-ben maga a lakosság kísérelte meg a gymnasiumnak saját erejéből leendő felállítását. A tanácssal egyetértőleg néhány városi polgár, névszerint Baumann Kristóf, Mihajlovics András, Seemayer Mihály s Herzog József gyógyszerész aláírási ívet indítottak meg, gymnasiumi alap létesítése céljából. Az eszme oly pártolásban részesült, hogy rövid idő alatt mint önkéntes ajánlat 16.000 frt iratott alá. Az aláírt összeg tartozási tőkeként az aláírók kezei között maradt volna, kik évenként csak annak 6% kamatait tartoztak volna befizetni. Ez a terv sem sikerült.

Verseczen ezentúl magánoktatás pótolta némileg a középiskola hiányát; a mennyiben mindig akadtak egyének, kik a tanulni vágyó ifjakat a gymnasium alsóbb osztályainak tantárgyaiból előkészítették s azután egyik-másik hazai tanintézetbe felvétették. — E nehéz munkával leginkább azon magyar tannyelvű népiskolának tanítói foglalkoztak, melyet a negyvenes években közös költségen a megye és város tartott fenn, a melyet mindjárt az ötvenes évek elején, a magyar iskolákra nézve oly mostoha korszakban, a felsőbb hatóságok feloszlattak.

A reáliskola keletkezése.

Lezajlott a szabadságharc, Magyarország legujabb hőskorára gyászlepel borúlt, s idegen kormány helyezkedett el kényelmesen, hogy a feldúlt hazában rendet csináljon, a maga eszméinek és széljainak megfelelőt. — Az ausztriai örökös tartományok mintájára berendezte a közigazgatást, új irányt adott az igazságszolgáltatásnak, s német kulturát igyekezett átültetni, fejleszteni a haza földjében, melynek ősi alkotmányát lombtárba helyezte.

Az 1849. év nov. 18-án kelt császári nyílt parancs folytán Bács-Bodrog, Torontál, Temes és Krassó megyékből, valamint Szerém megye illoki és rumai kerületeiből, — melyeket Magyarországtól elszakítottak — új koronartományt alakítottak, melynek neve: »Szerb vajdaság és Temesi Bányaság« volt, különálló — de a bécsi központi kormánynak közvetlenül alárendelt közigazgatással.

Ez új koronartomány 5 kerületre, u. m.: a temesvári, — lugosi, — nagy-beckerekéi, — zombori — és ujvidékire osztatott; a temesvárihoz tartozott Versecz, közigazgatásilag a kormány — illetőleg a járási biztosnak — alárendelve.

A tartományi helytartóságnak 1850. év május 18-án kelt rendelete folytán Versecz tanácsa is úgy mint Ujvidék, Zombor, Szabadka és más szabad királyi városok tanácsai — egyelőre és közvetlenül — a császári kir. vidéki főispánnak lett alárendelve. Ez előléptetést az akkori ideiglenes tartományi főnöknek Mayerhoffer Ferdinándnak köszönhetette a város; ki is fejeztette előtte Temesvárra indított külön küldöttsége által háláját, s minthogy egyenrangúvá lett az új koronaország többi szabad királyi városával, használta is ezentúl e czímet, — melyet már 1817-ben I. Ferencz király neki megígért vala, — habár az arra vonatkozó oklevelet soh' sem kapta meg; elsőben azért nem, mert a megváltási összeg kiegyenlítése körüli ügyek véglegesen le nem bonyolítottak; utóbb, mert az 1871. évi, a törvényhatóságok rendezéséről szóló törvényczikk az ily oklevélnek kiadását lehetetlenné tette. Használta a czímet még a nyolczvanas években is, sőt a magyar Ministerium is ily czímen küldötte le hozzá magas rendeleteit, míg a mondott évtized végén a »törvényhatósági jogokkal felruházott város« czím használatára utasított. Fájlalják ezt Versecz polgárai nagyon, de azért a haza iránti köte-

lességeiket híven teljesítik, ragaszkodásukat a hazához kitüntetik, mint bármely hazafi teszi, ha ragyogó kitüntetés nem díszíti is mellét.

Ezen áldatlan emlékű korszakban nagy lendületet vett Versecz város tanügye. Az összbirodalom tanügyének élén Thun Leo gróf, csász. kir. oktatásügyi minister állott; működésének Magyarországot illető főelve volt: a lakosság művelődését az európai kultúra színvonalára emelni ott, hol az a német nemzetiség előmozdításával és a magyar elem elnyomásával történhetik, s egyúttal az államkincstár megterhelhetése nélkül keresztül vihető. Versecz, melynek lakossága felerészben német ajkú vala, látszólag igen kedvező talajt kínált Thun Leo gróf elveinek meghonosítására; ebben rejlik annak oka, hogy az akkori kormány Versecz iskolatögyeit annyira előmozdította.

Még 1850-ben küldötték volt meg a városi tanácsnak a »Grundsätze für die provisorische Organisation des Unterrichtes in Ungarn« című szabályrendeletet, 1851-ben kegyesen engedélyezték, hogy úgy a német mint a szerb iskolák tanítóinak fizetése 100—100 forinttal javíttassék, s a tanítói személyzet mind két iskolánál két-két tanerővel szaporíttassék; Paszt Károlynak, a helybeli német iskolák felügyelőjének (Lokal-Inspector), ki eddig díjtalanul végezte teendőit, évi 300 frt. jutalomdíj nyujtassék; majd hogy 1852. évre iskolai czélokra 11.292 frt irányoztassék elő.

Paszt Károly, ki 1848-ban mint a város birája a verseczi nemzetörség szervezése körül tevékeny részt vett, ki 1848 és 49-ben becsülettel állta meg helyét, kit a zavaros időkben a cs. kir. katonai kerületi kormányzóság a rendőri ügyek vezetésével bizott vala meg, majd bírói tisztebe visszahelyezett; ki a Zimonyba vitt verseczi foglyok kiszabadítását eszközölt városi küldöttségnek jelentékeny tagja volt, s később két ízben is Versecz város polgármestere, — mint a német iskolák helyi felügyelője 1851-ben junius 24-én tartott ülésen indítványozta, hogy a 3-osztályú népiskola mellett egy 4-ik osztály állíttassék fel, mely mint »ipariskola« szerepelne. A községi képviselőhelyeselte indítványát s ez osztály felállítását a szeptember havi gyűlésen el is határozta.

Azonban e határozat végrehajtását fölöslegessé tette ugyancsak a helyi tanfelügyelőnek egy újabb indítványa. Ő, ki időközben Temesvárott jártában bővebb információkat szerzett vala, ugyanazon év október havi ülésében egy alreáliskolának felállítását indítványozta.

Nagy lelkesültséggel fogadták ez indítványt; a novemberi gyűlésben már el is fogadták annak tervezetét, mely szerint az új reáliskola két osztályú leend, három tanárral, kik közül az egyik az új intézetnek, de egyúttal a népiskoláknak is igazgatója legyen, a másik pedig a növendékeknek a rajzban is adjon oktatást.

Egy-egy tanárnak fizetése, egyéb javadalmaitól eltekintve, 500 frtban állapíttatott meg, az iskola fenntartási költségei pedig 2744 frt pengőben, mely összeget a városi pénztár volt fedezendő.

Ez időben az új koronaterület legfőbb tanügyi hatósága a »cs. kir. szerb-bánati tartományi iskola hatósága volt« (k. k. serbisch-banater Landes-schul-Behörde), mely a temesvári helytartóság egyik osztályát képezte egész 1855-ig, mikor a helytartóság maga vette át a tanügyek vezetését. A tartományi kormány, mint az 1852. év januári gyűlés jegyzőkönyve tanúsítja, helyeselte a község fennebbi határozatát, s ugyanez év május havának 4-én 5394/45 sz. alatt kelt leiratával a cs. kir. vallás és közoktatási ministerium engedélyezte is az alreáliskolát, azon megjegyzéssel, hogy a helybeli róm. kath. elemi német iskolával álljon összefüggésben.

De hová helyezték el az új iskolát?

A szabadságharc előtti időben, a negyvenes években fennállott Verseczen egy olvasókör, melynek kebelében alakult, Szabó Antal főszolgabíró védnöksége alatt, az első verseczi részvénytársaság. Magyar német tagja volt eleinte 60, csatlakozott hozzájuk 40 szerb honfitárs is, hogy az ezen olvasókör helyiségeül szolgáló vendéglőt ugyancsak a kör számára megvegyék és céljainak megfelelőleg felépíttessék. Megvették 5500 pengő frtért, építettek helyébe 1847-ben az akkori viszonyokat tekintve nagyszerű épületet tág földszintes helyiségekkel, első emeletén pedig nagy táncsteremmel, mely múlt évig Versecz legnagyobb terme volt. Az épületnek »Concordia« nevet adtak a magyar-német-szerb egyetértés emlékére, a következő évben hozzá építendő színházzal szándékozták azt kiegészíteni. — A következő év nagy eseményei megbuktatták a »Concordiát«!! . . . . .

Ezt az épületet vette meg a város 1852. év május 23-án megtartott nyilvános árverésen 16.000 pengő forintokért a felállítandó reáliskola számára és — jellemző azon időkre nézve, — esetleg a zsandár állomás elhelyezésére. — (1852. évi május 26-án tartott ülés jegyzőkönyve.) — Az épület czélszerű átalakítására még 2000 forintot szavazott meg az iskolával szemben soha nem fukarkadó város.

Pályázatot hirdettek most a betöltendő tanári állomásokra; a fizetés fejenként évi 500 frt és 100 frt lakpénz volt. E pályázat alapján kinevezte a tartományi iskolai hatóság szeptember 1-én Neusiedler János, bécsújhelyi tanítót a természettudományi szakra; Wodetzky Lajost, a jägerndorfi (Sziléziában) alreáliskola tanítóját a technikai szakra; Chudy Pál, bécsújhelyi altanítót, a nyelvtani szakra; továbbá a városi képviselő javaslatára s a csanádegyházmegyei püspökség előterjesztésére Stenczer József, verseczi róm. kath. káplánt, úgy az alreáliskola, mint a róm. kath. elemi népiskolák igazgatójává, helyben hagyván egyúttal a részére 600 frt rendes és 100 frt lakpénzben megállapított évi fizetést. Az igazgató köteles volt a róm. kath. növendékeket a hittanban oktatni, és a magyar nyelvet tanítani. A gör. kel. püspökség Milkovits Uros plébánost nevezte ki az új reáliskolához a görög keletiek hitoktatójául; neki egyszersmind a szerb nyelvet is kellett volna tanítania, fizetése 200 frtban volt megállapítva;

de mindjárt az első évben, november hóban megosztatott e terhe s a szerb nyelvet egy másik gör. kel. lelkész, Stefanovics Lázár tanította.

A tanintézet megnyitása 1852. év november 1-ére volt kitűzve, de minthogy a kinevezett tanerők már szeptember végén bemutatták volt magukat, október 15-ét tűzték ki a beiratások véghatárnapjául és reákövetkező napon (szombat volt) meg is kezdték a tanítást.

Ünnepélyesen november 3-án nyitották meg a tanintézetet. Főtisztelendő Dániel Marczel a róm. kath. egyház tiszteletbeli kanonoka és helybeli plébános »ünnepélyes Veni Sancte-t mondott, melynél jelen volt Bonnaz Sándor cs. kir. országos oktatástügyi tanácsos és tanfelügyelő, Watz Mihály polgármester, az összes képviselő testület és a tanuló ifjúság. Ennek végeztével beszentelte az ünnepi isteni tiszteletet megtartó lelkész úr az ujjonnan és a czélnak megfelelően átalakított és I. Ferencz József legkegyelmesebb királyunk arczképével feldíszített intézeti helyiségeket. (E kép, Franz Joseph I., Kaiser von Österreich felirattal mai nap is meg van iskolánk ereklyéi között.)

Az »österreichische Schulbote«, ez volt az iskola közlönye, 1852. évi november 20. számából tudjuk, hogy az országos közoktatási tanácsos úr ez alkalommal mondott »rövid de találó beszédében rámutatott a magyarországi tanügynek hátramaradására, párhuzamba állítván azt a nyugati német szomszéd előhaladottságával, s hogy igen találóan kiemelte az ipar és műszorgalomnak a most már bekövetkezett vámterület közösségéből származott szükségességét; hogy ő császári királyi apostoli felségének az összbirodalom népeinek javán buzgólkodó kormánya e tekintetben legczélravezetőbb eszköznek a reáliskolákat tartja.« Továbbá: »hogy ez a reáliskola az első és egyedüli a koronatartományban (szerb- vajdaság és Bánát), de van kilátás, hogy hasonló iskolák a legközelebbi jövőben a fővárosban (értsd Temesvárt) s egyéb nevezetesebb helyeken is fognak nyitni.«

Az új intézet tanítási nyelve természetesen a német volt, kivéve a gör. kel. hittant és a szerb nyelvet, ezek szerb nyelven adattak elő.

A róm. kath. és a gör. kel. hitoktatás egy és ugyanazon időben folyt le, de különböző tantermekben, szint így a magyar és szerb nyelv is. — A szerb nyelv a szerbekre nézve kötelező tantárgy volt, a többiekre nézve úgy ez, valamint a magyar nyelv is rendkívüli; a ki valamelyikre beiratkozott, tartozott azt az év végéig hallgatni.

Érdekes, hogy a magyar nyelvnek 37 hallgatója volt, a szerbnek 28.

Beiratkozott az év elején . . . . . 66 növendék

évközben . . . . . 2 „

Ezek közül kilépett . . . . . 3 „

Maradt az év végén . . . . . 65 növendék, ezek

közt két magán tanuló.

Ezek közül volt vallásra nézve: róm. kath. 42, gör. kel. 21 és izr. 2.

Anyanyelvre nézve: német 42, — szerb 20, — magyar 2, — román 1.

Tandíjat a helybeliek nem fizettek, a vidékiek egész évre 3 forintot pengő pénzben, a beiratás alkalmával azonban mindenki 1 forintot tartozott fizetni. Szegény sorsú jó előmenetelű s magaviseletű ifjak még e csekély tandíj alól is fel voltak mentve. — Minthogy a fennebb kimutatott tanulók között csak 9 volt vidéki, s közülök 1 tandíjmentes, az első évben befolyt tandíj összesen 24 pengőforint volt.

Az intézet tanterve a vallás és közoktatási ministerium által teljes réaliskolák számára kiadott tantervhez ragaszkodott mondja az 1853. évben kiadott értesítő. — Tanított pedig

Stenczer József igazgató: róm. kath. hittant heti 2 órában, magyar nyelvet heti 2 órában; összesen 4 óra.

Chudy Pál: német nyelvet heti 5 órában, földrajzot és történelmet heti 3 órában; összesen 8 óra.

Milkovics Uros: gör. kel. hittant heti 2 órában.

Neusiedler János: számtant heti 4 órában, természetrajzot heti 2 órában, természettant heti 2 órában; összesen 8 óra.

Stefanovics Lázár: szerb nyelvet heti 2 órában.

Wodeczky Lajos: mértani rajzot heti 10 órában, szépírást heti 2 órában; összesen 12 óra.

Tankönyveik voltak:

A róm. kath. hittanra a regensburgi káté.

A gör. kel. hittanra a népiskolában használt káté volt, melynek alapján, — az értesítő szavai szerint — a növendékek vallási ismeretei gyarapítottak.

A német nyelv tankönyvétől Vernaleken Th. olvasó könyve szolgált, az abban foglalt olvasmányokon gyakorolták a helyes olvasást, az írás jelek használatát, a helyes írást, a grammatika főbb szabályait.

A szerb nyelvet Szubotits olvasókönyve alapján tanították.

A magyar nyelvet Ballaginak Ahn módszere nyomán irt nyelvtana szerint.

A földrajz tankönyve »Wenzig's Uebersicht der Erdoberfläche« volt, — alkalom adtán fűszerezve a görögök és romaiak, nem különben a nevezetesebb felfedezési utazások szabadon elbeszélte történeteivel.

A számtan tankönyve: Mocnik Arithmetikája.

A természetrajz állattani és növényteni részét Schubert könyve szerint tanulták.

A természettanra használták a Kunzek által irt könyvet.

A mértani rajzhoz vezérkönyvül Heiser's zeichnende Geometrie, Gräfe's Anschauungslehre szolgált.

A szépírást a mi illeti, a német írást amerikai modorban, (nach amerikanischer Schreibweise) s azontul a latin és angol folyóírást tanították.

A tartományi iskolai tanács az évben beérkezett nevezetesebb rendeletei következők voltak:

1. 1852. oct. 3-án 8. sz. alatt értesítés, hogy e koronartomány részére felállítandó tanítóképezde Verseczen fog szervezetni és a reáliskolához csatoltatni.

2. 1852. oct. 5-én 1311. sz. a közli Ö felségének legmagasabb rendeletét a tisztviselők és tanítók bajusza és barkó szakála szabályozásá tárgyában.

3. 1852. decz. 16-án 235. sz. a kelt rendelet, mely emlékét felfrissíti ama 1823. év február 15 kelt legmagasabb parancsnak, mely szerint nyilvános tanintézetek növendékei igazgatójuknak vagy tanáraiknak fáklyászenét vagy más nemű tüntetéseket nem rendezhetnek.

4. 1852. decz. 14-én 275. sz. a közölteti a vállás és közoktatási ministerium 12.045/100 rendelete, mely szerint a határőrvidék kötelékébe tartozó tanférfiak a cs. kir. hadügy. és közoktatásügyi ministerium tudtán kívül másutt nem alkalmazhatók.

5. 1852. decz. 30. a közoktatásügyi ministerium 652. sz. a kelt rendelete, mely Kankoffer Ignácot a tartományi iskolai hatósághoz tanácsosul nevezi ki.

6. 1853. jan. 9. 122. sz. a. A csász. kir. közoktatásügyi ministerium a Verseczi alreáliskolát nyilvánossági joggal ruhazza fel és felhatalmazza jogérvényes bizonyítványok kiállítására.

7. 1853. január 16-án 418. sz. a. helybenhagyja a tartományi iskolai hatóság Versecz város határozatát, hogy vidékről jött reáliskolai tanulók 3 frt évi tandíjat fizessenek.

8. A cs. kir. közoktatásügyi ministerium 1220/149. sz. a. jan. 24-én kelt rendelete, mely eltilt minden a tanintézetet kompromitáló pénzgyűjtést, kivéve az iskolai vagy jótékonsági czélokra vonatkozókat.

9. Ugyancsak a közoktatásügyi ministerium jun. 24-én 6128/577. sz. a. közölt rendelete, mely arról értesít, hogy legfelsőbb elhatározás folytán az alreáliskola bizonyítványai bélyegmentesek.

Az első év nyilvános vizsgálatát augusztus 23-án tartották meg; a következő tanév megnyitására okt. 3-át hétfői napot tüzték ki, minél fogva a beiratások szept. 29., 30. és okt. 1-én voltak megtartandók.

A kifejlett régi alreáliskola.

Éltekintve a kezdet nehézségeitől, s attól, hogy mindjárt az első években változtak néhányszor az igazgatók, a reáliskola háborítatlanul csendes fejlődésnek indulhatott, két év múlva meg volt mind a három osztály, a mennyire tervezve volt. Három osztályú középiskolával egy új koronaország kulturája terén nem lehet nagyszerűket létesíteni. Ámde 1854 végén már felállították és vele összekötötték az új tanítóképezdet, és ez a reáliskolából kiindult működésnek nagy lendületet adott. A két tanintézet egy igazgató alatt állott, a reáliskola tanítói tanítottak a praeparandiában is, így ennek előkészítő iskolájává lett a reáliskola, melynek második osztályát végzett ifjai már felvétettek a képezdei tanfolyamba és ez két évig tartott. Négy évi tanulmány után már alkalmazták a fiatal embert a mindenféle keletkezett népiskoláknál. E kecségtető kilátások igen természetesen sok idősebb ifjút, ki már más pályát választott vala, visszaterelt az iskola falai közé. — Tizenhat évi fennállása alatt több mint 400 tanítót nevelt a Wojvodinának, mondjuk a hazának, mert többeket más részekbe is vittek: de Torontál, Temes és Krassó-Szörény megyék néptanítói legnagyobb részt innét rajoztak ki. Magában Verseczen 7 lett megválasztva, kik közül négy mai napig is állja helyét. A verseczi német tannyelvű alreáliskola és tanítóképezde kölcsönös és vállvetett buzgalommal teljesíté hivatását, a bécsi cs. kir. kultusministerium több rendbeli leiratában meg is dicsérte. Derekasán kiérdemelték. — Több növendéke igen diszes állásokra emelkedett; hogy néhányat felemlítsünk: néhai Mayer Miksa a m. kir. oktatásügyi ministeriumban titkár volt; — Rill József, jelenleg tolnamegyei, — Steinbach Antal, torontálmegyei, Kakujay Károly hunyadmegyei kir. tanfelügyelők; — itt nevelkedett Dr. Schwicker J. Henrik, hírt szerzett tanár és bőerü tankönyvíró, jelenleg országgy. képviselő N.-Küküllő vármegye segesvári kerületéből, s többen...

Kiterjedt ezen felül az alreáliskola tanári testületének működése még az ugyanezen időben felkarolt vasárnapi »kereskedelmi és iparos iskolára« is.

* * *

Változások a tanári testületben. — 1853/4-ik évben a reáliskola II. osztálya felállítatván, egygyel több tanerőre volt szükség, a tartományi

iskolai hatóság Nalepa Ágostont nevezte ki ideiglenes minőségben a geometriai rajz, fizika és kémia tanítására. Különben még ez évben a többi is mind ideiglenes minőségben szolgált, csak az igazgató Stenczer József volt véglegesen alkalmazva állomásán; ő azonban csak ezt a második évet töltötte itt ki, N.-Szt.-Mihályon plébánossá választatván meg, az iskolai év bevégeztével eltávozott. A szerb nyelvet ugyanezen évben Stefanovics Lázár gör. kel. lelkész vállalta át.

A harmadik évben vagyis 1854/5-ben mint ideiglenes igazgató Chudy Pál szerepelt; a volt igazgató helyett a róm. kath. hittant Bobik Gusztáv káplán, a magyar nyelvet Sáry Mihály tanította. Két új erővel is szaporították ekkor a tanári kart, Friedl Mihálylyal és Wodetzky Lajossal. Az 1855/6. vagyis negyedik évben már új igazgatóval találkozunk. Bilszky József Őrsováról ide áthelyezett káplánnal, ki a róm. kath. vallást tanította s a magyar nyelvben is oktatta a növendékeket, ő is csak egy évig volt az intézetnél s állomását plébániával cserélte fel. — Az 1856/7. évben már Eiszinger Ferencz volt az igazgató, kit Mehádiáról, hol plébánoshelyettes vala, hoztak volt ide, hogy az alreáliskolának, a vele kapcsolatban állott képezdének és az összes kath. népiskoláknak igazgatójává tegyék. Az is maradt a reáliskola megszűntéig 1870-ig, a mikor Fehértemplomba ment plébánosnak, hol, mint ilyen 1895-ben végezte be életét.

Ez évben csak a szerb nyelv cserélt tanítót, ezentúl Vukasinovits György gör. kel. lelkész tanította azt. Chudy Pál pedig az év végén teljesen a képezdéhez osztatott be, s ezentúl a reáliskolánál nem tanított. Szintén az év végén hagyta el a tanintézetet Neusiedler János is. Ha még felemlítjük, hogy 1857/8. évben Zeynek Gusztáv és Rezuha Venczel neveztettek ki a cs. kir. oktatásügyi ministerium által a reáliskolához, amaz 1857-ben 14.565/2825, emez 1858 január 13-án kelt 477/91 sz. rendelettel, elmondottunk minden változást, mely a tanintézetet első éveiben érte. Fejlődésében egyéb nem akadályozta, viszontagságokkal nem kellett küzködni, fennállásának hetedik évében már elérte virágzásának legfőbb fokát, ekkor 155 növendéke volt, azontúl már hanyatlott; más korszak hajnali szele kezdett lengedezni.

Ép azért ismertessük bővebben az 1858/9. évet.

Tanári testület.

Eiszinger Ferencz, a reáliskola igazgatója, világi pap, a bécsi csász. kir. országos földtani intézet levelező tagja, a pozsonyi természettudományi társulat tagja, a verseczi cs. kir. tanítóképezdének, a német népiskoláknak és az izraelita iskola igazgatója; tanította a róm. kath. hittant és a magyar nyelvet mind a három osztályban.

Milkovits Uros, verseczi gör. kel. lelkész és egyházi tanácsos; tanított hittant mind a három osztályban.

Wodetzky Lajos, rendes tanár, a szabadkézi rajzsztár óre; tanított szabadkézi rajzot az I. és II., építészetet s építészeti rajzot, valamint szépírást a III- osztályban, egyúttal a III. osztály főnöke.

Nalepa Ágoston, rendes tanár, a bécsi csász. kir. országos földtani intézet levelező tagja, a pozsonyi természettudományi társulat tagja, a fizikai és kémiai sztár óre; tanított természetrajzot és fizikát az I. és II., kémiát a 3. osztályban.

Friedl Mihály, rendes tanár, tanított mértant és mértani rajzot az 1. és 2. osztályban, földrajzot és történelmet a 3. osztályban, — a 2. osztály főnöke.

Zeynek Gusztáv, rendes tanár, a karinthisi Görzben székelő történelmi társulat tagja, — a Görlitzben székelő Ober-lausitzi tudományos társulat levelező tagja, a reáliskolai könyvtár óre; tanította a német nyelvet mind a három osztályban, a szépírást az 1. és 2. osztályban, — főnöke volt az 1. osztálynak.

Rezucha Venczel, rendes tanár, tanított számtant mind a három osztályban, földrajzot és történelmet az 1. és 2. osztályban.

Vukasinovits György, verseczi gr. kel. plebános helyettes, tanította a szerb nyelvet mind a három osztályban.

Iskola szolgál: Trentscheck Jakab.

Az 1858/9 évi tanterv.

Róm. kath. hittan.

I. oszt. 1. félév. Bevezetés a vallásba. A hitről. A hit szükséges volta s tulajdonságai. Az apostoli hitvallás a 8. cikkelyig. Ezzel kapcsolatban a vallás története Ádámtól Krisztusig, s azontul Nagy Konstantin megteréséig.

2. félév. A többi öt hitcikkely. A parancsolatokról általában. A vallás történelme Konstantintól kezdve a 16. századbéli meghasonlásig. (Glaubensspaltung.)

II. oszt. 1. félév. Isten és az egyház parancsolatai. Az erkölcsről és bűnről, valamint a keresztyéni tökéletességről. Vallástörténelem a 16. századbeli meghasonlástól kezdve a legujabb időkig.

2. félév. A kegyelemről s a kegyzerekről. Záradékkül, történelemből merített s a keresztyénség mellett szóló bizonyítékok.

III. oszt. 1. félév. Az egyházi személyekről helyekről és szerekről.

2. félév. Az egyházi cselekvényekről s időkről. Vezérkönyvül szolgált az 1. és 2. osztályban az egyházmegyei hatóságtól kijelölt regensburgi káté; a 3. osztályban: »Der Geist des katholischen Kultus« írta Terklau Mátyás. Minden osztályban hetenkint 2 óra.

Görög. kel. hittan.

I. osztály. Az ó testamentom bibliai története.

II. osztály. A hitvallás és a tizparancsolat kimerítő magyarázata.

III. osztály. A templom, az abban létező egyházi eszközök, nem különben a liturgia és a szentségek rövid magyarázata. Pajsievits Kallinik könyve alapján. Minden osztályban hetenkint 2 óra.

Német nyelv.

I. oszt. a) Olvasás, Vernaleken olvasó könyvének I. része szolgált ennek gyakorlására. Az olvasott részletek megmagyarázása nem csak helyes olvasásra szoktatta a növendékeket, hanem egyuttal fogalmaik körét is tágitotta. Az olvasmány szolgált egyuttal alapul

b) a grammatika, — helyesírás, — s az írásjelek helyes felrakásának tanítására.

c) Irálygyakorlatok. Felkeresték különböző tárgyak lényeges és esetleges tulajdonságait, azokat összehasonlították, szerkesztettek könnyebb leírásokat és elbeszéléseket. Az írásbeli dolgozatok kijavítottak, ennek megtörténte után a tanulók külön füzetekben letisztázták azokat. Heti órák száma 5.

II. oszt. Nagyobb prózai is költői olvasmányok tárgyi és grammatikai fejtegetése. Ezek egy része be is emléztetett.

Tő és képző. Igék, tulajdonságnevek s viszonzók vonzata.

Élő szóval előadott elbeszélések és leírások reproductiója. Vernaleken Olvasó könyvének II. része. Heti órák száma 5.

III. oszt. Az olvasás gyakorlására Vernaleken olvasókönyvének III. része szolgált; különös figyelem fordított a helyes kiejtésre, hibátlan hangsúlyozásra, s tetszetős előadásra. Egyes darabok beemléztettek.

Az összetett mondat. A mellékmondatok különböző fajai. Mondat összevonás és kurtítás.

Szócsaládok és rokonértelmű szavak, azok használata a mondatban. Üzleti irály. Hetenkint 4 óra.

Szerb nyelv.

I. fokosztály: Kezdők. Olvasás. Apró mondatok írása s azok fordítása németre. Az alaktan legszükségesebb részei. Kézi könyv: Szubotits ABC és olvasókönyve. Hetenkint 2 óra.

II. fokosztály: Haladók. Olvasás különös figyelemmel a helyes kiejtésre és hangsúlyozásra. Fordítások szerbből németre és viszont élő szóban és írásban; alak- és mondatban. Szubotits olvasókönyve. Hetenkint 2 óra.

Magyar nyelv.

I. fokosztály: Kezdők. Olvasás; az olvasottnak megértése; apró mondatok írása és fordítása németre. Alaktan. Tankönyv: »National Sprachlehre von Valerian J. N. Ramóczy.« Hetenkint 2 óra.

II. fokosztály: Haladók. Trautvein N. Jánosnak a gymnasiumok I. oszt. számára irt magyar olvasókönyvének olvasmányai olvastattak, elemeztettek és fordítottak.

A grammatikai ismeretek ismétlése és kibővítése, Hetenkint 2 óra.

Földrajz és történelem.

I. osztály. A matematikai földrajz legfontosabb ismeretei. A földfelület felosztása; az egyes világrészek orografiai, hydrografiai és politikai viszonyainak áttekintése. Hauke földrajza nyomán.

Az államok alapításának története; fölfedezési utazások; a középkor találmányai. Életrajzok. Hetenkint 3 óra.

II. osztály. 1. félév. Az osztrák császárság általános földrajza. A szerb Vajdaság és a temesi Bánát, Magyarország, Kroatia, Slavonia, a határőrvidék, alsó-felső Ausztria. Salzburg, Stiria, a lombard-velencei királyság.

2. félév. Tirol, Karinthia, Krajna, Istria és Görz, Trieszt, Dalmátia, Erdély, Galiczia és Krakó, Bukovina, Csehország, Moravia, Szilézia. E tartományoknak a jelenlegi összbirodalomná történt egybeolvadásának története. Hauke könyvének nyomán. Hetenkint 3 óra.

III. osztály. 1. félév. Némethon országainak földrajza ismételtetett; ezt követte Svájc, Olaszország, Törökország, Spanyol-, Portugal-, Francia-, Dán-, Angol- és az északi országok földrajza.

2. félév. Ázsia, Ausztrália, Afrika és Amerika kereskedelmi tekintetben fontosabb országainak ismertetése.

Magyarország történelme különállóan tárgyalatott az 1. félévben, — a 2-ikban a földrajzhoz támaszkodva tárgyalatott Porosz- és Oroszország, valamint az északamerikai egyesült államok története; végül a keresztes hadjáratok története. Vezérkönyvül szolgált »Hauke« földrajza. Hetenkint 3 óra.

Számтан.

I. osztály. A négy alpművelet megnevezetlen számokkal, a használt rövidítésekkel és fogásokkal. A legnagyobb osztó, legkisebb többes, számolási műveletek megnevezett számokkal. Az osztrák birodalomban forgalomban levő pénzek, mértékek s a t. ismertetése. A törtek. Tizedes törtszámok s azok rövidítései. Előzetesen begyakorolt fejbeli számolás alapján az olasz számolási mód. Hetenkint 4 óra.

II. osztály. Az első osztály anyagának ismétlése. Viszonyok, egyszerű s összetett arányok; társas-, átlag- s elegyítési szabály; százalék és kamatszámolás évekre és napokra; a pénzérték meghatározása meghatározott időpont előtt és után; külföldi pénznemek átszámítása belföldi értékre. Hatványozás, négyzet és köbgyök-vonás. Hetenkint 4 óra.

III. osztály. Az I. és II. osztályban előadottak ismétlése. Határidőszámolás, százalékszámolás kereskedelmi alkalmazása. Állampapírok, részvények és árúk értékének kiszámítása. Váltóisme és váltók leszámolása. A kereskedelmi és iparosi könyvvitel legszükségesebb ismeretei. Tankönyv: »Mocnik.« Az osztrák vám- és egyedárúság szabályzata »Blodig« szerint. Hetenkint 3 óra.

Természetrajz.

I. osztály. 1. félév. Állattan. A szervrajz legfőbb vonásaiban. Azon jellegek megismertetése, melyeket a tanuló maga megfigyelhet; az állatok osztályai s rendjei. Azon gerinces-, iz- és nyálkás állatok leírása, melyek kiválóan hasznosak vagy ártalmasak, vagy pedig a művészet és ipar különböző ágaiban felhasználtak.

2. félév. Növénytan. A növények egyszerű és bonyolultabb szervei; vázlatok a növények osztályozása és rendeltetése körül. A gazdasági erdészeti és ipari növények tüzetes leírása. A mérges növények megismertetése, mentési kísérletek azok esetleges élvezete után. A gyümölcsfák ápolása és nemesítése. Az előadottak szemléltetésére szolgáltak természetű képek, szárított s frissen szedett növények. Hogy a növendékek Versecz flórájával megösmérkedjenek, egyes szünnapok természetrajzi kirándulásokra használtattak fel. Tankönyv: Lehrbuch der Naturgeschichte für Unter-Realschulen von F. X. Zippe. Hetenkint 2 óra.

II. osztály. Ásványtan: A tanulóknak bemutatott kristály mintákon, több rendbeli kristályon és alkalmas ásványpéldányokon magyaráztattak meg az ásványok tulajdonságai. Ezt követé azon ásványoknak szemlélet alapján történt megismertetése, melyeknek használata felettébb fontos: egyuttal felhasználásuk módja is megmagyaráztatott. Tankönyv: »Geognosie, nach F. X. Zippe. Az 1 félévben hetenkint 2 óra.

Természettan.

I. osztály. 1. félév. A testek közös tulajdonságai azok előfordulása és használata a gyakorlati életben. A tömecszerő hatása, a különböző halmazállapotok. A szilárd testek különböző fajtái, miként használjuk fel azok szilárdságát. Oldás és jegeztedés.

2. félév. A testek belső különbözősége. Kémiai vegyülés és bomlás, ennek létrehozói. oxygen, nitrogen, hidrogen, szénsav, bányalég, világító gáz, kén, fosfor, erjedés.

A hő terjedése, jó és rossz melegvezetők, folyós testek és gázok felmelegedése és kihűlése. A meleg hatása. Thermometer. Testek olvadása és forrása; szabad és kötött meleg; párolgás; víztümemények, a földfelület melegségi viszonyai, faj melegség. A mozgásról és egyensúlyról általában. Az

erők egyensúlya a gépeknél, használata az iparban. Tankönyv »Netolicka's Physik«. Hetenként 2 óra.

II. osztály. 1. félév. Testek szabad esése, az inga, az inga használata; hajító és központi mozgás, szilárd testek ütközése, a mozgás akadályai. A cseppfolyós és légnemű testek egyensúlya és mozgásuknak törvényei, különös tekintettel az ezen alapuló, eszközökre és készülékekre. Hidraulikus sajtó, artézi kutak, vízvezetékek, Realféle sajtó, hydrostatikus mérleg, Segnerféle kerekek, areometer, barometer, szivattyúk, tűzifecskendő, légszivattyú gőzgépek s a t.

2. félév. Hangtan, Magnesség, dörzs- és érintési elektromosság. Állandó elektromos telep áramának hatásai. Galvanoplastika. Az elektromos erő mágneses hatása. Galvanometer, Morse-féle táviró. Elektromosság keletkezése inductio által. Hő- és légköri elektromosság. Villámhárító. A fénytan általában. A fény visszaverődése sík és domború tükörről. Fénytörés. A testek természetes és kiegészítő színei. A szem; a látás fizikai magyarázata. Szemüveg, mikroszkop, távcső, kamera obscura, bővőslámpa, Daguerrotypia. Tankönyv: Experimental-Physik von Netolicka. Az 1. félévben 2, a másodikban 4 óra hetenkint.

Vegytan.

III. osztály. Előrebocsátott rövid bevezetésre következett a Stöchiometria, mint a jelekkor összes kémiájának alapja. Ezt követé a jegeczek, a kétalaku és alakatlan testek, a savak, oxydok, oxydulok, hyperoxydulok és sók ismertetése. Alkalmas helyeken a legszükségesebb műveletek: a leöntés, szűrés, pároltatás, fellengítés s a t. megmagyaráztattak. Tárgyaltattak a metalloïdok és ezek összetételei, az alkalifémek, földalkalifémek, földfémek, a fémek, s mindezeknek felhasználása az ipar által. Különösen tárgyaltattak a salétrom, a salétromsav, az ammoniak, a világító gáz, a fehéritő sók, a sósav, az angol- és füstölő kénsav, a sóda, hamuzsír, a timsó előállítása, a mészégetés, a porcellán és kőedény, a finomabb és közönségesebb fayence-edények, valamint a fazekas árúk készítése, a téglagyártás, a konyhasó, nyers és kovácsolt vas, s egyéb, technikai tekintetben fontos fémek termelése.

Szintúgy rövid bevezetéssel a szerves kémiába, tárgyaltattak a cukor-, gummi- és keményítőkészítés; a proteintestek, az enyvkészítés, a bőrgyártás, az alkohol, aether előállítása, a borcsinálás, a sör- és pálinkafőzés, a facet, az eczetsav és eczet, valamint a zsírok, zsíros savak, szappan- és stearingyertya-gyártás. Ezeket követte a zsíros és aetherikus olajok, a gyanták, szerves savak és szerves aljak megismertetése. Majd sorba kerültek a festőanyagok, a festés, a kelmetarkázás, — a cyan, a cyansav, anomalyansavas ammoniak, a kéksav, a cyankalium, a berlini kék, a sárga és piros vérlúgsó. Mindezen előadottak felvilágosítására, támogatására, bebizonyítására bőszéges kísérletezések szolgáltak. Vezérfonalul szolgált: »Chemie von Franz Beer.« Hetenkint volt 6 óra.

Mértan és mértani rajz.

I. osztály. A geometria alapját képező alakok rajzolása, szemlélése, közös és megkülönböztető jegyeik feltalálása, képesíték a tanítványokat ezen alakok megértésére, ábrázolására, másolására; ebben gyakoroltattak. Rajzoltak egyenes vonalú síkidomokat, majd görbe vonalúakat. Úgy a szabadkézi valamint a vonalzó segítségével történő rajzolás alkalmas rajzminták alapján rendszeresen tanítottatott.

A mértani oktatásnál a »k. k. Schulbücher-Verschleiss« által kiadott tankönyv szolgált vezérfonalul. Hetenkint 10 óra.

II. osztály. Planimetria. A párhuzamos vonaloktól szóló tantételek. Egyenes vonalú alakok tulajdonságai. A háromszögek összevágósága (congruentia) s ennek alkalmazása. A háromszögekre különösen az egyenlő száruakra vonatkozó tantételek. A parallelogramok tantételei. A sokszögek összevágósága s ennek alkalmazása. Háromszögek, sokszögek hasonlósága, e hasonlóság alkalmazása. Terület kiszámítása szalagmértékkal. Egyenes vonalú idomok osztása s átváltoztatása. A körre vonatkozó egyenes vonalok és szögek. Körbe és körkörülr írt sokszögek. Két kör viszonylagos fekvése. A Ludolf-féle szám leszármaztatása. A kör területének kiszámítása.

Stereometria. Egyenes vonalok a térben. Egyenes vonalok viszonya a síkhoz, síkok viszonya más síkokhoz. Testszög. Szögletes testek: hasáb, gúla, szabályos testek. Gömbölyű testek: henger, kúp, gömb. Szegletes és gömbölyű testek fölülete és köbtartalma. A fennemlített tankönyv szerint. Hetenkint 4 óra.

Szabadkézi rajz.

II. és III. osztály. Az emberi, állati, növényi alakok és diszitmények felfogása egészben és részeikben, ezek arányainak megértése és ábrázolása lehetőleg szabatos vázlatokban (contour) fokozatos előhaladás teljesebb kivitelű rajzokra ecset és törlő (Wischer) használata mellett Könnyebb helyszin rajzok. Hegyek sraffirozása. Hetenkint 6 óra a második- és 7 óra a harmadik osztályban.

Építészet.

III. osztály. Bevezetés. Az építési anyagokról szóló tan. A föld feltü-létét képező kőzetek földtani osztályozása. Az ásvány- s növény-országból nyert főanyagok, mellék s összekötő anyagok. A falazat, faszerkezetek, tetőzet, földélszék, zsindelezés és cserepezés, boltozat, fa- és vas-kötések, alap-építés, ablakok, ajtók; lakások fűtése és szellőztetése; konyhák, pinczék, félrehelyek, kúta, gazdasági épületek; épület tervek, azok költségvetése. Az előadásokkal párhuzamosan haladt a tárgyalt dolgok rajzolása adott mé-retek szerint. Tankönyv: »Grundzüge der Baukunst« von Adolf v. Gabriely. Hetenkint 3 óra.

Szépírás.

I. oszt. Folyó és latin írás Tuft Ferencz mintalapjai szerint. Het. 2 óra.

II. oszt. A folyékony és latin írás ismétlése, különös figyelemmel a tetsze-
tős kézírásra. Fraktur és gót-betűk. Tuft mintalapjai szerint. Hetenkint 5 óra.

III. oszt. A folyékony, latin írás ismétlése. Fraktur és lapidár betűk.
Hetenkint 2 óra.

Tornázás nem volt.

Volt tehát a fennebbi tanterv szerint

osztály:	I.	II.	III.	
Hittan	2	2	2	óra
Német nyelv	5	5	4	»
Földrajz és történelem	3	3	3	»
Számтан	4	4	3	»
Természetrájz	2	2 I. félév	—	»
Fizika	2	{ 2 I. félév 4 II. félév	—	»
Kémia	—	—	6	»
Mértan és rajza	10	4	—	»
Szabadjézirájz	—	6	7	»
Építészet	—	—	3	»
Szépírás	2	2	2	»
	<u>30</u>	<u>30</u>	<u>30</u>	óra

Minthogy a szerbajkuakra nézve a szerb nyelv kötelező tantárgy volt; az ezen évfolyamról szóló anyakönyv szerint pedig 7 németen kívül, kik a szerb nyelvet választották, a többi mind, még a románok is a magyar nyelvet tanulták, s minthogy e két nyelvből minden osztályban 2—2 tanítási óra volt; így minden osztályban minden tanuló hetenkint 32 órai tanításban részesült.

A tanulók létszáma 1858/9-ben.

	I. oszt.	II. oszt.	III. oszt.	összes
Év elején	94	41	20	= 155
Év végén	<u>82</u>	<u>36</u>	<u>19</u>	= <u>137</u>
Kimaradt	12	5	1	= 18

Vallásra nézve.

	I. oszt.	II. oszt.	III. oszt.	összes
Róm. kath.	54	27	14	= 95
Gör. kel.	34	11	4	= 49
Protestáns	3	1	—	= 4
Izrael	<u>3</u>	<u>2</u>	<u>2</u>	= <u>7</u>
összes	94	41	20	= 155

Nemzetiségre nézve.

	I. oszt.	II. oszt.	III. oszt.	együtt
Magyar	7	3	2	= 12
Német	52	25	14	= 91
Szerb	30	9	3	= 42
Román	4	3	1	= 8
Bolgár	1	1	—	= 2
összes	<u>94</u>	<u>41</u>	<u>20</u>	= <u>155</u>

Életkorra nézve.

	I. oszt.	II. oszt.	III. oszt.	együtt
10 éves	2	—	—	= 2
11 »	20	1	—	= 21
12 »	19	2	1	= 22
13 »	20	9	1	= 30
14 »	20	8	5	= 33
15 »	10	6	6	= 22
16 »	—	5	2	= 7
17 »	1	7	4	= 12
18 »	1	2	—	= 3
19 »	—	1	1	= 2
27 »	1	—	—	= 1
összes	<u>94</u>	<u>41</u>	<u>20</u>	= <u>155</u>

Illetőségre nézve.

	I. oszt.	II. oszt.	III. oszt.	együtt
Helybeli	46	11	12	= 69
Vidéki	48	30	8	= 86
összes	<u>94</u>	<u>41</u>	<u>20</u>	= <u>155</u>

Előmenetelre nézve.

	I. oszt.	II. oszt.	III. oszt.	együtt
Jeles	5	7	3	= 15
Első rendű	44	27	15	= 86
Másod rendű	26	2	1	= 29
Harmad rendű v. bukott	7	—	—	= 7
összes	<u>82</u>	<u>36</u>	<u>19</u>	= <u>137</u>

Hogy mily mértéket használtak az osztályozásnál, e részben bajosan lehet eligazodni; az érdemjegyek jelzésére következő szókat használták: »Vorzüglich, sehr gut, recht gut, »gut« az 1858/9 évi anyakönyvekben nem

fordul elő); — recht genügend, genügend, kaum genügend, ungenügend, ganz ungenügend.« — Már most: jeles bizonyítványt kapott például az I-ső osztályból: Keserű Lajos és Neumann Ferencz, mindegyik 4 tantárgyból »vorzüglich«, 4-ből »sehr gut«; továbbá: Jednak Milán 3 tantárgyból »jeles«, 2-ből »sehr gut«, 3-ból »genügend«; végre Grabherr József és Tiszai Kálmán, mindegyik 2 tantárgyból »jeles«, 3-ból »sehr gut«, és 3-ból »genügend.« Hanem nézzük tovább; elsőrendű bizonyítványt kapott a 21 lap szerint, kinek 1 tantárgyból »sehr gut« és a többi valamennyiből »genügend« volt; elsőrendű bizonyítványt kapott 31. lap szerint, kinek valamennyi tárgyól »genügend« és egy tárgyól »kaum genügend« volt; másodrendű bizonyítványt kapott 27. lap szerint, kinek 1 tárgyól »genügend«, 6 tantárgyból »kaum genügend« és 1 tárgyól »ungenügend« volt; a 40. lap szerint, kinek 6 tárgyól »genügend« és 2 tárgyól »ungenügend« volt; sőt a 29. lap szerint másodrendű bizonyítványt kapott az is, kinek 6 tárgyól »ungenügend« és csak két tárgyól volt »kaum genügend.« — Mind ezek felsőbb osztályba felléphettek. Az ilyen osztályozás mellett megbukott és harmadrendű bizonyítványt kapott tanulók érdemjegyeiről, — a mennyiben 137 közül úgy is oly kevés számmal, s csak is az I-ső osztályban buktak meg 7-en, — ne is szóljunk!

Ha szemügyre veszszük a fennebb közlött tantervet, meg kell vallaunk, hogy körültekintően s szépen volt megállapítva, de az a kérdés is önkéntelenül jön ajakunkra: azon időben nem panaszkodtak a túlterhelésről? a növendékek elbirták-e mind azokat? — Igaz, hogy valamivel idősebbek voltak, mint milyenek manap járnak az iskolába, az I. osztálybeliek jobbadán 13—15, a harmadik osztálybeliek 15—17 évesek. Azt is kérdezzük, hogyan birkoztak meg a tanárok az első osztály 94 tanulóival? Évközben ugyan kimaradt közülök 12, de azért az év végéig mégis maradt 84. Voltak ugyan nagy termeik, — hisz az épületet vendéglőnek építették vala, s az I. osztály tanterme a kávéházi csarnokból, a második osztályé a borozó helyiségből alakítottatott át, mind a két terem czélszerűtlen volt, hosszúk és mélyek s az ifjak épen szemben ültek az útezárról beeső világossággal.

A fejlődő iskolát meglátogatták: a) Nagys. és főtisztelendő Kümmer J. Henrik apát és iskolatanácsos úr, mint a szerb Vojvodina és Temesi-Bánátban létező róm. kath. iskolák részére kinevezett cs. kir. tanfelügyelő 1857. év február havában, midőn 4 napot töltött az iskolánál, — ugyancsak ő 1858 július 7. és 8-án, valamint 1858 december 9. és 10-én is megvizsgálta az intézetet, minden alkalommal meglátogatta az egyes osztályokat, meghallgatta a tanárok előadásait, megnézte a kevés tanszerrel bíró fizikai szertárt, s a több figyelemben részesült kémiai laboratoriumot, s kifejezte örömét, a lendületnek indult intézet felett.

b) 1858 jun. 7-én Martina loyag és udvari tanácsos úr tisztelte meg az intézetet látogatásával, a vendéget a cs. kir. kerületi biztos s a városi

tanácsnak ideiglenes elnöke (később polgármester) Stojácskovits Sándor kísérte, meglátogatták szintén az egyes osztályokat s meghallgatták több tantárgyból a növendékek feleleteit.

c) Ő Excellenciája Coronini-Cronberg János gróf úr, a koronartartomány polgári és katonai kormányzója s altábornagy 1858. év május 26-án Verseczen időzván, kegyes volt fogadni a reáliskola és tanítóképezde tantestületét, behatóan tudakozódván mindkét tanintézet és a tanhelyiségek állapotáról, különösen a rajztanítás haladása érdekelte, kegyesen megígérte, hogy személyesen is megjelenend az intézet megtekintésére.

Az ezen években megérkezett magas rendeletek leginkább az új tanárok alkalmazására, néhánynak eltávozására vonatkoznak, ezeket a mennyiben számaikat az illetők neveinél említettük, itt nem ismétljük. Legtöbb rendelet újabb és újabb német tankönyvek engedélyezését s ajánlását tartalmazza; felemlítjük ezek közül a cs. kir. oktatásügyi ministerium 1858. év szeptember 28. 1622 sz. a. rendeletét, melyet a temesvári cs. kir. helytartóság 14383/3024 sz. a. kelt meghagyásával küldött vala meg, elrendelvén hogy: »Kurze Reichs- und Länderkunde des Kaiserthumes Oesterreich von L. Heufler, eingerichtet für den Schulgebrauch von Fr. Warhanek« című földrajzi tankönyv a verseczi alreáliskolánál használtassék. A parancsolatnak a következő évben eleget is tettek. Szintígy beszerezték a temesvári cs. kir. helytartóság parancsára (kelt 1859 febr. 29.) a »Neue Wandkarte der österreichischen Monarchie« című földabroszt, mely még a 70-es évek végén is itt volt, azonban czíme »osztrák-magyar Monarchia« kaligrafikus feliratú papirossal beragasztva, és a »Serbische Wojwodschaft etc.« felirat szépen levakarva volt.

1858. évi augusztus 4-én kelt 10679/2156. sz. rendelettel megküldötte a temesvári helytartóság a cs. kir. oktatásügyi ministerium azon rendeletét, hogy az »új pénzérték, az osztrák érték«-re vonatkozó ismertetésekkel a tanárok foglalkozzanak; 1859. évi február 16-án 2084/403. sz. rendeletével pedig — erre vonatkozólag — ajánlja a »Das Decimalrechnen und dessen Anwendung auf die neue österreichische Münzwährung« von Franz Sevzik, című könyvet segédkönyvnek.

Legfontosabb a cs. kir. oktatásügyi ministeriumnak 1859. évi február 14-én 11.889 sz. a. kelt rendelete, mely az 1853. június 20-án 12.044/1852 sz. a. kelt, a reáliskolai magántanulókra vonatkozó leiratot kibővíti. E rendelet első pontja nem kötelezi ugyan a szülőket, de javasolja nekik, hogy reáliskolai tantárgyakban otthon oktattott növendékeiket valamely reáliskolánál minden évben mint magántanulókat bejelentsék, nehogy később akadályokra találjanak és reményeikben csalódjanak.

A 2-ik pont elrendeli, hogy ily tanulók a félévi vizsgálatokra mindenkor megjelenjenek, erről bizonyítványt nyernek. Az állami reáliskoláknál bejelentett magántanulók a rendes tanpénzt s a félévenkinti vizsgálatokért.

6 frtnyi díjat fizetni tartoznak. Nem állami, de nyilvánossági joggal bíró iskoláknál az iskolafenntartó határozza meg, mennyi tan- és vizsgálati díjat fizessenek a bejegyzettek, ez azonban nem haladhatja meg az állami intézeteknél megszabott díjat.

A 3-ik pont szerint a magántanulók félévi bizonyítványaik alapján felvehetők az illető iskola nyilvános rendes tanulói közé, — sőt más reáliskolába is, de ez utóbbinak joga volt velük fölvételi vizsgálatot tartani.

A 4-ik pont szerint a nyilvános tanulók bármikor lehetnek magántanulókká, de ha más reáliskolánál jegyeztetik be magukat, az is követelheti a fölvételi vizsgálatot.

Az 5-ik pont rendeli, hogy magántanulók, kik nem tartoznak valamely reáliskola kötelékébe, ha akár mint rendes, akár mint magántanulók valamely reáliskolába felvétetni akarnak, felvételi vizsgálatra kötelesek.

A 6-ik pont szerint meg volt tiltva féléveket vagy éppen egész évfolyamokat összevonni, mert — a mint a rendelet megokolja — a 6 évi időköz, mely a reáliskolák számára elő van írva, amúgy is alig elégséges arra, hogy a jogos követelményeknek megfelelhessenek. Erre, kivált a felvételi vizsgálatok alkalmával kell lelkiismeretesen ügyelni.

A 7-ik pont elrendeli, hogy mindenki, a ki államérvényes reáliskolai bizonyítványt nyerni akar, az utolsó (hatodik) évfolyamot mint nyilvános rendes, vagy legalább mint szabályszerűen bejelentett magántanuló végezze.

A 8-ik pont a felvételi vizsgálatok díjaira vonatkozik, egyúttal megtiltja a felvételi vizsgálatokról szóló bizonyítványok kiállítását; jegyzőkönyvek veendők fel ily vizsgálatokról, melyekre a felvételi névlajstromokban hivatkozás történjék.

A 9-ik pont szerint a nyilvánossággal nem bíró reáliskolákba járó tanulók hasonló elbánásban részesítendőek, mint a szülei háznál oktattott, de nyilvános reáliskoláknál be nem jegyzett növendékek.

10-ik pont. Oly tanuló, ki a birodalom egy vagy több reáliskolaiból kitiltatott, felvételre jelentkezhetik oly iskolánál, melyből kizárva nincsen. Felvétele az illető tanári kar határozatától függ. Ki a birodalom összes iskoláiból kizáratott, sehoh fel nem vehető.

Néhány szó az alreáliskola mellett létezett tanítóképezdéről.

A Verseczen létezett tanítóképezde teljesen önálló intézet volt, a reáliskolával csak annyiban volt összeköttetésben, hogy ez intézet igazgatója és tanárai a képezdének is igazgatója és tanárai voltak, s így a dicsőség babérkoszorúi egy és ugyanazon egyéneket illették.

Thun Leo gróf hamar felismerte, hogy az új koronatartománynak nagy szüksége van német tanítóképezdére, — Paszt Károly helyi iskolai felügyelőnek a fennebbi cikkekben említett 1852. évi temesvári tanulmányi útjában szerzett bővebb információi már magukban foglalták a leendő tanítóképezde csíráit. Az oktatásügyi cs. kir. ministerium meghagyására a temesvári tartományi iskolatanács tehát tárgyalásokba bocsátkozott a csanádmegyei püspökséggel, s köz elhatározással legalkalmasabbnak találták Verseczet egy róm. kath. képezde felállítására, hol az újonnan felállított alreáliskola előkészítő iskolául szolgálhat a tanítójelölteknek. Az a jó Versecz városa pedig már 1852. szeptember 24-én tartott ülésében egyszerű felszólításra fel is ajánlotta a tanítóképezdének a szükségelt helyiségeket, a leendő képezdei októnak a lakást, sőt meg is ígérte, hogy az összes helyiségek fűtését is a maga költségein eszközöndi.

Ő kir. felsége 1852. évi november 29-én kelt legmagasabb elhatározásával szintén megengedni méltóztatott, hogy Verseczen német nyelvű róm. kath. tanítóképezde állíttathassék fel, s tanítójának fizetése 500 frtban (pengő pénz) állapíttassék meg, mely a magyar tanulmány alapból volt fedezendő. Midőn erről Versecz város tanácsát értesítették, nem mulasztotta el a cs. kir. ministerium, annak a készséggel magára vállalt segélyezésért a maga részéről elismerését nyilvánítani. (Lásd 1853. év jan. 17. ülés jegyzőkönyvét.)

Az alreáliskolát 1852-ben nyitották meg, a képezdét 1853-ban szándékozták vala megnyitni; (1853. évi aug. 19. gyűlés) — de közbenjött akadályok miatt csak 1854-ben nyílt meg, a mikor a cs. kir. ministerium október havában Benisch Jánost nevezte volt ki tanítójául.

Nagyon szegényesen volt elhelyezve a képezde, egy tanteremmel birt az alreáliskolával szomszédos házban. — (Fönnebb említettük, hogy a reál-

iskola épületét megszerezvén oda egyúttal a csendőrséget is el akarták helyezni; most a tanítóképezde került egyelőre egy földél alá a csendőrökkel bérházban.) A második évfolyam megnyitával mindkét évfolyam hallgatói egy teremben szorongtak; a képezdei tanár egymaga alig bírta elvégezni az oktatást, mert tanítványait az elméleti tárgyakon kívül még énekekre és zenére is kellett oktatnia; ezért külön díjt kapott, — újra a községtől.

Lelkes pártfogók maguk részéről tehetségük szerint gyámolították a képezdét. Így Ő felsége a király 1856. év február 26-án legkegyelmesebben megengedte, hogy a szerb Vojvodina tanulmányi alapjából 5 szegény tanítójelölt évenként 40—40 frt ösztöndíjt nyerhessen. A cs. kir. helytartóság tanzserekre évenként 60 frt p. p. utalványozott, az új pénz behozatala utáni időben pedig 63 o. é. forintot.

A cs. kir. ministerium egy négy manual- és két pedál-változattal bíró új orgonát küldött az intézetnek, hogy a tanítójelöltek az orgonálásban is kiképeztessenek.

Csajághy Sándor, csanádmegyei püspök úr ő méltósága mintegy hetven darab könyvet és több zene-mű ajándékozása által megvetette bibliotékájának alapját.

Főtisztelendő Bonnaz Sándor kanonok, később szintén csanádi püspök, 40 frtot és több paedagogiai művet ajándékozott a könyvtárnak.

Főt. Kümmer J. Henrik apát és Dr. Bódy Antal esperes s több más úri egyén hasonlóképen járultak a könyvtár gyarapításához. Maguk a tanulók évenkénti önkéntes adakozásuk folytán szereztek be több rendbeli könyveket és zeneműveket; — s a. t.

A város tanügykörüli buzgalmában még faiskolát is rendeztetett be, hogy a képezdei növendékek a gyümölcsfa tenyésztésében is oktatást nyerhessenek.

A képezdei tanár Benisch János csak 1856. év szeptember haváig viselte terhes hivatalát, ekkor hasonló minőségben az akkori pesti kath. tanítóképezdéhez helyettesített át, helyettesítését két reáliskolai tanár, névszerint Chudy J. Pál és Wodecky Lajos vette át, közülök az előbbit a cs. kir. oktatásügyi ministerium nemsokára rendes képezdei tanárrá nevezte ki 1857. év márczius 26-án 5050 sz. rendeletével. Belátták 1857-ben azt is, hogy a két tanfolyam hallgatóinak együttes oktatása közös tanteremben czélhoz nem vezethet; annál kevésbbé, mert az I-ső évfolyam különösen az eddig szerzett elméleti iskolai ismeretek tökéletesbitésére törekedett, a II-ik pedig gyakorlati irányú volt, hogy a növendékek a tanítás körüli módszeres eljárást elsajátíthassák: — az igazgató Eissinger Ferencz indítványára tehát a cs. kir. temesvári helytartóság a képezdét föntartó csanádegyházmegyei püspökséggel egyetértően az egyesített két tanfolyam különválasztását és külön termekben leendő oktatását rendelte el.

Ilyeténképen megszapordtak a tanítási órák, minélfogva úgy intézkedtek, hogy az alreáliskola 3 tanára és egy népiskolai tanító segédkezzenek az oktatás körül.

Az 1858/9. évre tehát így alakult meg a tantestület:

Igazgató volt Eissinger Ferencz, ő teljesítette a hitoktatást is.

Chudy Pál, rendes képezdei tanár, reá volt bizva a nevelés és oktatástan, valamint a nyelv- és számtan elméleti és gyakorlati tanítása.

Melléktanárok voltak:

Wodeczky Pál, tanított rajzot és mértant.

Nalepa Ágoston, tanította a gazdaságot.

Friedl Mihály, tanított földrajzot és történelmet.

Daum Miksa, néptanító. tanított éneket és zenét.

E tantestület csak következő változásokon ment át: 1862-ben május 30-án meghalt Chudy Pál; — és az iskolai év végén eltávozott Nalepa Ágoston. Az utóbbi helyét ismét egy reáliskolai tanár, Rumler Ignác, foglalta el; — rendes képezdei tanárnak pedig Glauz Ferencz Józsefet nevezték ki, ez meg is maradt annak mindaddig, míg 1871-ben a verseczi képezdét feloszlatták, illetőleg a hasonnemű szegedivel egyesítették, a mikor ő is működése új terére Szegedre átköltözék.

Hogy jobban megismerkedjünk a képezdével, közöljük ennek is tantervét, bár, — sajnálattal kell megjegyeznünk — csak is a 60/61. évről szólót. A képezde Szegedre átvitvén magával vitte irómányait is. — Azt tudjuk, hogy az alreáliskolánk értesítőiben, — közös levén igazgatójuk — a képezdét is évente felemlíték, tanítványai névsorát is közölték, bővebb ismertetését azonban csak a mondott évben adta ki az igazgató, ekkor pedig már meglátszik azon az 1860-ik évi »októberi diploma« hatása.

Ezen tanterv következő volt:

1. Hittan.

Első és második évfolyamban ugyanaz volt, mi a fennebb közölt 3 osztályú reáliskolának hittana, megtoldva a bibliai történettel, melynek az ó testamentumot illető része az I-ső, az új testamentumot illető a II-ik évfolyamban tárgyalatott. Megtoldva azontúl a »Katachetikával«, mely utasítást adott, hogyan kell az anyagot a hittan tanítása alkalmával megválasztani, minő módszert az oktatásnál, a bibliai történetek magyarázásánál és az egyházi időszakok és cselekvények ismertetésénél követni. Mindezeket úgy az I-ső mint a II-ik évfolyamban heti 2 órában adták elő, az I. számú Regensburgi káté, — Terklau: »Der Geist des katholischen Cultus« és Zenner: »Populäre Kathchetik« című tankönyvek alapján. Heti 2—2 órában. — (Katholikus képezde lévén, más hitfelekezet hittanáról nem lehet szó.)

2. Nevelés és oktatástan.

I. Évfolyam.

a) Az oktatás fogalma, célja és feladata. Általános szabályok. Tanítási módszer, tanmenet, kérdés és felelés általi tanítás (Kathechisatio); különösen az oktatói hang (Lehrton.)

b) Az ember testéről s lelkéről szóló tan; nem törekedvén magasabb tudományosságra, csak is az ember kétféle természetére vonatkozókat lehető rövidséggel előadván, még pedig sem többet sem kevesebbet mint mennyire egytanítónak szüksége vagon, s mindezt szemléletileg s példákon magyarázva.

Heti 2 óra.

II. Évfolyam.

a) Egészségtan, a mennyiben az iskola körébe tartozik. A ruházat, táplálék, lakás czélszerűségére vonatkozó felvilágosítások, továbbá a friss levegőről s tisztaságról; a mozgásról és pihenésről; a felhevülés s meghülés elkerüléséről; betegségek alkalmával való czélszerű magunk viseléséről; a tetszhalálról.

b) Értelmi nevelés: Az ismerő tehetség fejlesztése és képzése. Külső s belső érzék. Képzelőtehetség, emlékezet, értelem és ész.

c) Erkölcsi nevelés; Érzéki, rokonszenvi, erkölcsi, vallási, a szép és igazra vonatkozó érzelmek. Miként lehet az erkölcsiséget megóvni, s miként fejleszteni.

d) A tananyagról, a taneszközökről, az iskola szervezetéről. A tanító kötelességei szemben az iskolával s másnemű viszonyaival.

Hetenként 2 óra.

A tanítványok kézi könyvül használták a k. k. Bücherverschleisz-tól került »Methodenbuch« című könyvet. A tanárok a magyarázatoknál: »Beiträge zum Methodenbuch« von S. Rudmasch; Anthropologie und Psychologie von G. Chr. Kneise; »Die zwei ersten Schuljahre« von Wurst; Psychologie von Dr. J. J. Prohaszka című könyveket.

3. Nyelvtan.

I. Évfolyam.

a) Olvasás. A tanítójelöltek Hermann Franz olvasókönyvének II. részét használva, gyakorolták a helyes kiejtést és hangsúlyozást, ép így a gondolatmenet és logikai összefüggésnek fellelését, elemzését, reproductióját s átalakítását. Az irodalomtörténet rövid vázlata.

b) Nyelvtan: Név és szótan, szóképzés, szóhajlítás, egyszerű és összevont mondat, mondatkötés, körmondatok, szóképek, gondolatalakzatok.

c) Helyes írás, írásjelek használata. A helyes írást az olvasás és alaktan tanításánál; az írásjelek használatát úgy az olvasás, mint a mondattan tanulásánál sajátították el.

d) Irálytan. Elbeszélések, leírások, összehasonlitások, meghatározások, képleges kifejezéseknek eredeti jelentésükbe, költeményeknek kötetlen beszédbe történt átírása, apróbb értekezések s levelek fogalmazása szolgált az irály gyakorlásául.

e) Az »ABC« tanításának gyakorlati módszere.

Hetenkint 5 óra, három az elméletnek, kettő a gyakorlatnak jutott.

II. Évfolyam.

a) Olvasás. Hermann Ferencz olvasókönyvének III-ik részén gyakoroltatott be.

b) Nyelvtan. Az I. évfolyamban előadottak ismételtettek; az írásjelek használata s a helyesírás is mind jobban begyakoroltattak.

c) Irály. Levelek tüzleti fogalmazványok, paedagogiai tartalmú értekezések.

d) Gyakorlati utasítások mint kell az 1-ső és 2-ik nyelv és olvasókönyvet, továbbá a nyelvtani oktatást az elemi iskolák 4 osztályában kezelni; az »ABC« betanítási módszerének ismétlése.

Hetenkint 5 óra, 1 elméleti, 4 gyakorlati.

Vezérkönyvek: Hermann's Lesebuch II. u. III. Theil; Kellner's Grammatik; Styl v. Ritsert und Klima; Deutsche Schreibung und Satzzeichnung, Freischreibübungen, die Unterclassen und Anschauungsübungen von Franz Hermann; Hilfsbuch zum 1. und 2. Sprach- und Lesebuch von Theodor Vernaleken.

4. Számtan.

I. Évfolyam.

A mindennapi életben előforduló feladványok biztos és ügyes megfejtése úgy fejből, mint számokkal. Számolás egy és többnemű számokkal. közönséges és tizedes törtek, olasz gyakorlat arányok, társasági, elegyítési szabály, százalék és kamatszámolás, bel és külföldi pénznemek és mértékek ismertetése.

Gyakorlati utasítások az 1—3. osztály számára előirt tananyag kezelésére nézve.

Hetenkint 2 óra.

II. Évfolyam.

Az I-ső évfolyamban előadottak ismétlése, a négy alpművelet határozatlan és általános számokkal; az egybevetés tana; elsőfokú egyenletek egy ismeretlennel. Gyakorlati utasítások a négy osztály számára előirt tananyag kezelésére.

Vezérkönyvek: Das Rechenbuch von Strehl und Moenic; — Die Methode des Kopfrechnens und die Methode des Zifferrechnens von Moenic.

5. Szépirás.

I. és II. évfolyam együttesen.

Törekvés szép és folyékony kézírásra. Német és angol folyó- és törtírás, a mennyiben arra a tanítónak a betűk megismeréséhez és előírásához szüksége van. Az írástanítás módszere.

Hetenkint 1 óra.

6. Rajzolás és Mértan.

I. és II. évfolyam együttesen.

a) Rajzolás. Az első évfolyam növendékei az 1-ső félévben geometriai alakokat rajzoltak szabad kézből irónnal, vagy krétával a táblán. A vonalak különböző fekvései, párhuzamos, összehajló és szétfutó vonalak. Vonalak és szögek osztása. Háromszögek, négyszögek. Görbe vonalak. Az ív, annak domború és homorú oldala. Többszörösen görbülő vonalak. Kör. Tojásdadidom.

A 2. félévben. Különböző, kevés vonallal ábrázolható tárgyak rajzolása, nagy, a tanító által a táblán készített vázlatok vagy természet után. Tehát az iskolában, a házban, az udvaron, a kertben található butorok, eszközök, hangszerek s a t. ábrái.

A második évfolyam növendékei a szabadkézi rajzot mintalapok után gyakorolták az 1-ső félévben. A 2. félévben vázlatokat s terveket rajzoltak krétával a táblán, még pedig emlékezetből részint oly tárgyakról, melyeket az első évfolyamban másoltak, részint olyanokról, melyekre a tanítónak szüksége van, midőn tanítás közben a szóban levő tárgyat szemléltetni kívánja.

b) A geometriai oktatás részint a számtan, részint a rajz és írás tanításával volt összekapcsolva.

Hetenkint 2 óra.

7. Honismeret.

A földrajz és történelem mindkét évfolyamon át mint specziális tárgyak kezelendők, annyival inkább, mert az iskolai tankönyvek föltételezik, hogy a tanító azokat alaposan és teljesen ismeri, és mert a hazafias érzület fölkeltése a tanítónak egyik főkötelessége.

I. Évfolyam.

A föld egész fölületének áttekintése történeti adatok fölemlítése mellett. Hetenkint 1 óra.

II. Évfolyam.

Az osztrák császárság és Magyarország részletesen.

Hetenkint 1 óra.

Tankönyvek: Uebersicht der Erdoberfläche von Wenzig; Geographie von Hauke; Vaterlandskunde von Becker.

8. Zene.

I. és II. évfolyam együttesen.

A tanítójelöltek magán- és négyszólamú karénekekben gyakoroltattak. Begyakorolták a helyes latin olvasást is. Az orgonálás tanításánál főleg az volt a cél, hogy a jelöltek az isteni tisztelet alkalmával az éneket helyesen kísérhessék.

Hetenkint 10 óra.

9. Gazdaságtan.

I. és II. évfolyam együttesen.

A gyümölcsfa-, selyemhernyó- és méhtenyésztés a Bánátot tekintve nagy fontosságú, a gazdálkodás ezen ágainak emelésére sokat tehet a tanító, azért is külön figyelemben részesültek.

A téli időszakban elméletileg oktatták a jelölteket; nyáron át ezek maguk dolgoztak a faiskolában. Tavasszal selyemhernyókat is tenyésztettek a jelöltek s megtekintették a helybeli tenyésztők helyiségeit is. A méhtenyésztés ez ideig csak az elméleti oktatásra szorítkozott.

(Óraszám nincs kitéve.)

10. Gyakorlati képzés.

Az egyes tantárgyaknál már nagy figyelem fordított a gyakorlati képzésre, ezenfelül meglátogatták mindkét évfolyam jelöltjei a helybeli »minta-népiskola« különböző osztályait is, hol az illető tanító előadását meghallgatták, s azokról jegyzeteket készítettek füzetekben.

Hetenkint 4 óra.

A második évfolyam jelöltjei külön előadásokat tartottak különböző tantárgyakból az intézet tantermeiben, melyekre a minta-népiskolából hívott tanulók jelentek meg. A képezdei tanár ily alkalmakkor mindig jelen volt, megfigyelte a tanárjelöltet, és a tanulók elbocsájtása után közölte vele tanítása feletti ítéletét és megjegyzéseit. Némelykor maga mutatta meg az illetőnek, mint kelljen valamely nehezebb tárgyat kezelni.

Hetenkint 4 óra.

Kötelességük volt ezeken felül a jelölteknek bizonyos napokon a népiskolák növendékeit a templomi énekekben gyakorolni.

* * *

Idáig a tanterv; látható, hogy a verseczi kath. tanítóképezde a magyar nyelvet 1861-ig nem ismerte. Hirdette azonban az igazgató, hogy: »mennyiben Bonnaz Sándor csanádegyháznegyeci püspök ő méltósága 1861. évi márczius hó 26-án 42 Schol. szám alatt kelt rendeletében meghagyta, hogy a németnyelvű kath. népiskolákban a magyar nyelvre több gondot fordítsanak s tanításának több órát szenteljenek, szükségesnek találta a képezdei igazgató is, a magyar nyelvet már a nyári félévben behozni, hogy a tanító-

jelöltek e tantárgyból is még ez évfolyam alatt a legszükségesebbeket el-sajátíthassák.

Behozták tehát a verseczi képezdébe is a magyar nyelvet, tanították is; hogy minő eredménnyel, mutatja a tantestület főlebb idézett névsora, mutatja az 1879. évi a magyar nyelv tanítását más ajkú népiskolákban kötelezőleg elrendelő törvényczikk azon rendelkezése, hogy az 1871. év előtt praeparandiát végezett tanítóktól nem lehet követelni a magyar nyelv tudását; mutatják a temes-, torontál-, krassó-szörénymegyei kir. tanfelügyelőknek a 80-as években s legujabb időkben felhangzott panaszai, s az azok folytán bekövetkezett nyugdíjazások. — Nekünk, kik e megyék régi tanítóinak nagy részét személyesen ismertük és ismerjük, midőn e képezde magyar nyelv-tanításáról volt szó, sokszor eszünkbe jutott a székely emberről szóló adoma, ki vásárra vitt tehenét, mikor azt kérdezték: »Ád-e sok tejet?« — így dicsérte: »Adna bizony szegényke jó szívvvel, de ha magának sincs!« —

* * *

Hogy valaki a képezdébe felvétessék, ki kellett mutatnia:

1-ször hogy az alreáliskola harmadik, vagy második osztályát, esetleg valamely algymnasium osztályait jó sikerrel végezte.

Ennek bizonyítása alól fel voltak mentve a katonaság kötelékébe tartozó azon tanítójelöltek, kik valamely ezred iskoláinál voltak alkalmazandók, nekik elégséges volt annyi előismeret, hogy a képezdei tanfolyamot sikerrel látogathassák.

2-szor ki kellett mutatni, hogy a felveendő élete 16-ik évét már meghaladta.

A ki fiatalabb korban óhajtott belépni, annak a püspökség útján kellett korengedélyért a szerb-bánati cs. kir. helytartóságához folyamodnia; ez fontosabb esetekben, s ha csak három hónap hiánya forgott szóban, megadhatta maga is az engedélyt; ha ennél is fiatalabb volt a fölveendő a cs. kir. ministerium engedélye volt kikérendő.

3-szor szükséges volt erkölesi magaviseletről szóló bizonyítvány.

4-szer orvosi bizonyítvány a felveendő ép egészségéről s hogy nem fogyatkozik a tanítói tiszt betöltéséhez szükségelt fizikai kellékekben.

5-ször követelték annak kimutatását, hogy a felveendő az éneket s orgonajátékot tekintve bizonyos előismeretekkel bír.

Mindaddig mig az új koronatartományban más hitfelekezetű tanítóképezdek fel nem állíttatnak, joga volt a verseczinek más hitfelekezetűek befogadására.

* * *

Hiányos adataink folytán a tanítványok létszámát csak négy évről tudjuk kimutatni. Azonban ennyi is elég, hogy fölötte elandaloghassunk.

Volt ugyanis ez 1858/9. iskolai évben a képezdének 36 tanítójelöltje. A II-ik évfolyamban 16, az I-sőben 20, — összesen 36.

Összevetve ezeket az alreáliskola anyakönyvével kitűnik, hogy:

a II-ik évfolyam 16 növendéke közül csak 2 volt, ki az alreáliskola mind a három osztályát végezte, 13 csak két osztályt végzett vala; 1 más-honnan származott.

Az I. évfolyam 20 növendéke közül a harmadik alreál-osztályt csupán 3 végezte, — 13. a második osztályból vétetett át, és 4 máshonnan jött.

*

Az 1859/60. évben 43 volt a tanító jelöltek száma, és pedig:

a II. évfolyamban: 19 föllépő, 2 ismétlő; összesen 21;

az I. évfolyamban: 6, ki az alreáliskola harmadik — 12, ki csupán a második osztályt végezte vala, és 4 ki máshonnan jött; összesen 22.

*

Az 1860/61. évben 27-en voltak a tanító jelöltek és pedig:

a II. évfolyamban: 15; valamennyi föllépő.

az I. évfolyamban: 3, ki az alreáliskola három osztályát végezte; 5, ki csupán két osztályt végzett; kívülről jött 4; összesen 12.

*

Az 1861/2. évben 23-ra apadt a képezdei növendékek száma; voltak pedig:

a II. évfolyamban: 12-en, mindnyájan fellépők,

az I. évfolyamban: 1, ki három alreáliskolai osztályt végzett; 5, ki csak kettőt és ismét 5, kiknek mert máshonnan jöttek, előtanulmányai meg nem állapíthatók. Összesen 11.

Más hitfelekezetű növendék ez években nem volt.

A hatvanas években újra gyarapodott a verseczi tanító-képezde, évről évre több és több iskola nyílt meg melyeknek tanítóra volt szükségük: és ezen a hazára nézve oly nagy fontosságú pálya, melynek befutásához az, ki az akkori népiskolákban az írás olvasás mesterségét s az egyszer-egyet megtanulta vala, négy röpke év alatt elkészülhetett, mind vonzóbbá lett; hiába mondták a régiek: Quem dii odere, paedagogum fecere! . . .

Az alreáliskolával összekötött vasárnapi kereskedelmi és ipariskola.

Az alreáliskola tanárai nem csak a képezdét szolgálták, hanem működésük kiterjedt a vasárnapi kereskedelmi és ipariskolára is; nem mondhatja senki, hogy henyéltek volna, de talán még a mellékjövedelem szomja sem vehető szemükre, mert e munkájukért járó összes remunerációjuk 70 pengő forint volt.

A verseczi róm. kath. 4 osztályú népiskolánál, mely a »Haupt- und Musterschule« díszes praedicatumot viselte, valamelyes vasárnapi és ismétlő oktatás folyt, ennek növendékeiből toborzották össze a vasárnapi kereskedelmi és ipariskola hallgatóit a csász. kir. tartományi iskolahatóság 1855. évi ápril 26-án 2111/B. S. B. számú rendelete alapján.

E rendelet határozmányai következők voltak:

1. Az oktatás minden vasár- és ünnepnapon, a sátoros ünnepek (husvét, pünkösd, karácson) kivételével délelőtt két órán át történjék a nagymise után, a reáliskola helyiségeiben.

2. Fölvenni csak olyan inasokat lehet, kik a népiskola (Hauptschule) mind a négy osztályát elvégezték vagy az ismétlő oktatás mind a négy folyamát sikerrel végig hallgatták; — ezeken kívül szabad volt bármely kereskedősegédnek vagy mesterlegénynek, valamely évfolyam kezdetén abba belépni.

3. Az iskolai év október 1-én kezdődik és tart augusztus hó közepéig.

4. A hitoktatásnál és katechisatiónál a népiskolába járó inasokkal egyetemben jelennek meg.

5. Az iskola kereskedelmi és ipari osztályból áll.

6. A hittanon kívül még következő tantárgyak taníttatnak:

A kereskedelmi osztályban: irálytan, egyszerű könyvvitel, számtan, kereskedelmi földrajz, árúisme, szépirás.

Az iparos osztályban: üzleti irály, számtan, mértan, népszerű természettan, rajz, szépirás.

7. Az oktatást a reáliskolai tanítók végézik.

8. Az oktatásért tandíj nem fizetendő.

9. Az ezen iskolába járó tanulók fel vannak mentve a népiskolánál tartott ismétlőoktatás látogatásától. A vizsgálatok alkalmával nyert bizonyítványok a felszabadulásnál csak akkor érvényesek, ha a tanuló az egész tanfolyam alatt a hitoktatásnál jelen volt, a többi tantárgyak előadásait is szorgalmasan látogatta, és bizonyítványa e záradékkal van ellátva: »Érvényes a felszabadításnál.«

10. A tanév utolsó vasárnapján tartandók meg a nyilvános vizsgálatok.

11. Az iskola közvetlen vezetése az igazgatóra és a városi küldöttségre van bízva.

Ezen rendelet alapján következő tantervet dolgozták ki:

a) A kereskedelmi osztályban.

Írálytan. Az oktatás a kereskedői levelezésre szorítkozik. A kereskedői levelek fogalma és lényege. Ezen levelek különböző fajtái, u. m. körlevelek, tudakozódások, ajánlatok, irodai, — bizományi, — szállítási, árukra vonatkozó és bankügyi levelek. — Tanította: Zeynek Gusztáv.

Számтан. Vám- és váltó-ismeret, könyvvitel. A tanítás az alkalmazott számtannal foglalkozott, különös tekintettel a részleges elárúsításnál használt számvetési műveletekre; továbbá a váltó-isme és könyvvitel leglényegesebb részeivel. — Tanította: Rezuha Venczel.

Kereskedelmi földrajz. Tájékozás a szabadban; a földabrosz ismeretéhez elkerülhetlenül szükséges alapfogalmak. Az osztrák császárság országainak fekvése, legfontosabb városai, figyelemre méltó piacjai, a legnevezetesebb kiviteli s behozatali árucikkek, ország- és kereskedelmi utak, vasutak és a főbb folyamok irányai. Európa és a többi földrészek államai, a mennyiben az európai kereskedelemre nézve fontosak. — Tanította: Nalepa Ágoston.

Áruisme. A legkelendőbb termények, az ipar- és műcikkék ismeretése, tekintettel azokat jellemző tulajdonságokra, s alkatrészeikre. Vászón, pamut, gyapjú és selyemszövetek ismertető jegyei, gyártási helyeik felemlyítése a helyi viszonyok folytonos szemmelfartása mellett. Tanította: Nalepa Ágoston.

Szépírás. Törekvés kereskedői folyékony kézírás elérhetésére, úgy német mint latin betűkkel. Tanította: Wodetzky Lajos.

b) Az iparos osztályban.

Üzleti fogalmazványok. Fogalmazás s irály általában. Az iparos levelei s ügyiratai, a milyenek: Lajstromok, számlák, nyugtatványok, szerződések s a t. Tanította: Zeynek Gusztáv.

Szám és mértan. A alpműveletek megnevezetlen számokkal s a szokásos rövidítési fogásokkal; közös osztó, közös többes; műveletek megnevezett számokkal; az osztrák birodalomban forgalomban levő pénznemek és

mértékek ismertetése s a t. előlegesen begyakorolt fejbeli számolás alapján a törtek s az olasz számolási mód. Mindezekkel kapcsolatosan a mértanból; a terület, köbtartalom s a t. kiszámítása. Tanította: Friedl Mihály.

Népszerű fizika. A testek általános tulajdonságai; ruganyosság, szilárdság, tapadás, hőtan, erőtan; egyensúly egyszerű s összetett gépeknél; hignyugtan, vizerőtan, légnyugvástan, légerőtan; a mennyiben mind e tanoknak elmélete a mindennapi életben gyakorlatilag felhasználtatik. Tanította: Nalepa Ágoston.

Szépírás. Német és latin betűkkel, Északamerikában használt írástani módszer szerint. — Tanította: Nalepa Ágoston.

(Megjegyzem, hogy úgy ez a kétrendbeli tanterv, mint a fennebb közölték is, sokkal hangzatosabbak a német eredetiben, mint az itt közölt magyar fordításban.)

Megjegyzem azt is, hogy az igazgató sajnálkozva jelenti a kétrendbeli vasárnapi iskoláról: hogy a tanítást nagyon is elementáris modorban kellett tanítani, mert a tanítványok — ezek pedig a »Haupt- und Musterschule«-ből jöttek — nagyon csekély előismereteket hoztak volt magukkal.)

*

A mi ezen vasárnapi iskola látogatottságát, működésének sikereit illeti, kevés adatokkal rendelkezünk ugyan, de ezek azért talán még is elégségesek, hogy magunknak róluk fogalmat alkossunk.

A vasárnapi kereskedelmi és ipariskola fennállásának első évében is arról panaszkodott az igazgató, hogy a látogatók az I-ső vagyis téli félévben többen voltak, mint a nyári félévben; folszabadulásra érvényes bizonyítványt kiadtak 38-at. Hány volt a tanuló nem tudjuk.

1858/59. tanévben volt a kereskedelmi osztályban 52, az iparos iskolában 35 összesen 87. Ekkor arról szólt a panasz, hogy az inasok gazdáit beiratják ugyan ezeket, de nem gondoskodnak arról, hogy szorgalmasan látogassák az iskolát. Hány bizonyítványt adtak ki, arról nincs említés.

1859/60-ban 93-an voltak az iskola látogatói, — nem tudjuk hány közöttük a kereskedő hány az iparos, — már az egész augusztus hava is vakáció volt, — bizonyítványt, a felszabadulásnál érvényesíthetőt, kiadtak 15-öt.

1860/61-ben valamennyire fellendült az iskola, volt 42 kereskedő és 44 iparos inas az év kezdetén, de mert méltányosnak találták, hogy az ily nemű oktatásból a később jelentkezőket se zárják ki, évközben felvettek még 35-öt, úgy hogy a népiskolánál tanuló vasárnapi iskolásokkal egyetemben 292-en voltak. Ez évben vállvetett erővel valamennyi reáliskolai és 5 népiskolai tanító foglalkozott az oktatással. A megfelelő bizonyítványt 15 kereskedelmi, 26 ipariskola, és 20 népiskolai ismétlő összesen 61 kapta.

1861/62. évben, a kereskedelmi iskolába 48, az iparos iskolába 42 inas, a népiskolába 157 járt; a vizsgálatokat jul. 27-én tartották meg, augusztus

és szeptemberben szünidő volt, felszabadulhatásra érvényes bizonyítványt kiadtak 30-at.

Erről szóló jelentésében így nyilatkozik az igazgató: »Der Schulbesuch war, so weit es von dem Eifer und dem guten Willen der Schüler abhing, ein befriedigender.« Az iskola látogatása e szerint, a mennyiben az inasok buzgalmától és jó indulatától függött, kielégítő volt; — az apadásnak oka tehát másban rejlett.

Következő években már nem találunk felőle adatokat; — a 60-as években nagy változásokon ment által Magyarország; megszűnt a Szerb Vojvodina, megváltozott a közigazgatás, megváltoztak az iskolák; ez a vasárnapi kereskedelmi iskola is pár év mulva az alreáliskolával együtt megszűnt; ipariskolai része tovább vergődött mint ismétlődő iskola. — Midőn a tanintézet átalakulásainak harmadik korszakát élte, mint polgári iskola, az akkori igazgató új életre akarta kelteni az egykor létezett s nagy látogatottságnak örvendett vasárnapi kereskedelmi és ipariskolát; hogy megkedvelte, felnöttek számára vasárnap délután előadásokat rendeztek; mind hiába, a feltámasztás többé nem sikerült.

A régi alreáliskola utolsó évei.

Még fénykorát űlte az alreáliskola, teljes virág pompájában diszlett az idegen növény mint számos hasonfaja a hazában; midőn megmozdult a föld alatta. A sokat bűnhődött magyar nemzet újra feléledni kezdett, más eszmék foglalták el a tért. Megváltozott minden; megszűnt a Vojvodina, megszűntek a Bach-korszak alapította intézmények, s az azon időben keletkezett tanintézetek, nagy átalakulásokon mentek keresztül. Ez a sors érte a verseczi alreáliskolát is, bár átalakulása nagyon lassan történt; az idegenből származott professorok, sokkal idegenebbek voltak, hogy sem gyorsabban véghez mehetett volna; lassan sorvadt el.

A tanári kar nagyon kevés változáson ment keresztül 1868-ig, mikor a reáliskola gymnasiummá alakult; kitartók voltak; sőt a gymnasiumot is, nagyon rövid ideig tartó fennállása alatt ők szolgálták.

A kit legelsőnek neveztek vala ki tanárnak a reáliskolához: Neusiedler Jánost még 1857. évben helyezte volt át a cs. kir. tanügyi ministerium az ujvidéki reáliskolához ideiglenes igazgatóul; kit helyette alkalmazott Zeynek Gusztáv volt első ki a fent ismertetett tanári testületből távozott 1859/60. tanévben. Ápril 27-től az év végéig Obermayer György töltötte be helyét ideiglenesen.

A következő 1860/61. évben már Rumler Ignác volt Zeynek helyén rendes tanár, kit a cs. k. ministerium 1861. évi január 5. kelt 18.888 sz. rendeletében véglegesített, s ki a tanintézet minden phasisait megérte.

Az 1861/62. tanév végével búcsút vett Nalepa Ágoston; helyébe Pilcz Otto alkalmaztatott ideiglenesen 1862/63. évben — 1863/64-ben ez a tanszék üresen marad, de 1864/65. évre Pilcz Ottót rendes minőségben nevezte ki, már most a m. kir. udvari kancellária, a vegytan s természettani szakra, — ő tanította egyuttal a magyar nyelvet is, melynek eddig Eissinger igazgató volt mestere. Ő is valamint a többi rendes tanár mind megmaradt, úgy a reáliskolánál, mind a belőle alakult gymnásiumnál és még csak a segéd tanítók közt volt némi változás.

1860. év márczius 22-én meghalt Milkovits Uros gör. kel. lelkész és hitoktó, kit a gyászoló tanári testület valamint a reáliskola és a képezde összes növendékei mélyen megszorodva kísérték végnyughelyére.

A gör. kel. helybeli püspökség a mondott gyász eset folytán Vukasinovits György gör. kel. lelkészt, ki az intézetnél a szerb nyelvet tanította bizta meg ezentulra a hittan tanításával is. Ő tanította is e két tantárgyat, kivéve az 1861/62. tanévben, a mikor a városi tanács okt. 31-én 3117. sz. a. kelt határozatával Cziúk Simon ügyvédet rendelte ki a szerb nyelv tanítására. Ez csak épen ez évben izlette meg a tanítás mesterségét, s a szerb nyelv visszaszállott Vukasinovitsra, míg az alreáliskola fennállásának utolsó évében Radák Lázár végzett gör. kel. theologus vette át.

1864/65. évben szaporított a tantestület egy mellék tanítóval Kooks Adalbert városi dijnokkal, ki a tornászatot tanította, melyet mint rendkívüli és nem kötelezett tantárgyat ez évben hoztak be először a reáliskolánál.

*

Más apróbb változások is fordultak elő az alreáliskolánál ez időszakban.

Az eddiglen mindig szűz német nyelven kiadott értesítők 1860/61-ről szóló példányján már kettős a címlap; felül német, alul magyar: »hetedik tudósítványa a Versecz szab. kir. városi nyilvános alreáltanodának az 1860/61. tanévben.« — Tartalma végtől végig német ugyan, de a közlött tantervben a magyar nyelvet illető 7 sor »magyar; nyomban utánna, nehogy a hazai nyelv valami előnyben részesíttessék, a szerb nyelvről szóló 6 sor cyrill betűkkel nyomtatva következik. — Végén 3-soros hirdetés magyarul, mikor tarttatnak a jövő évre szóló beiratások és értesítés arról, hogy ezentúl a tandíj félévenként 3 frt. 15 kr. Eddig helybeliek nem fizettek volt tandíjat, csak vidékiek, ezek is az egész évre csak 3 frtot. Magántanulók vizsgálati díja 3 frt 30 kr. volt. Azt is megtudjuk belőle, hogy a magyar nyelv tankönyvei változtak, s hogy Ramóczy helyett Toepler nyelvtana, és Trautwein olvasókönyve helyett Szvorényi-é hozatott be.

Az 1861/2. évről az értesítő ép olyan; — a tanterv egyező a fenntebb közlöttel, csak a földrajz és történelemre vonatkozó részben megjegyeztetik, hogy Hauke és Heufler geográfiai tankönyvei mellett használt Welter-féle történelmi könyv kapcsán Majláth történelme nyomán is folyt a magyarázat. (A fenntebb közölt tantervből, mely rendületlenül állott, fenn mindvégig kiviláglik, hogy a tanulók kezében nem volt történelmi kézikönyv, csak a földrajzi oktatás közben szöttek be egyes történelmi adatokat. — Emlékezetbe kell itt hozni, hogy a Bach-korszakban élesen megkülönböztették az alreáliskolát a főreáliskolától. Az alreáliskola már maga befejezett egész akart lenni, és nem csupán előkészítő a felső reáliskolára. Az alreáliskola elő akarta készíteni növendékeit magasabb szempontból nézett iparoskereskedői életre, s nekik a hivatásukhoz mért általános műveltséget nyújtani. Magasabb fokú tanulmányokra előkészítő a főreáliskola volt.

Az alreáliskola bemutatta növendékeinek a földrajzból mind az öt világrészt; a felsőbb reáliskola a földrajzot csak ismételte. A történelem a főreáliskola tananyagához tartozott, — erről az alreáliskolában csak némi fogalmakat adhattak, a mennyire a földrajz oktatásához elkerülhetlen szükség volt. — Így volt ez sok algymnasiumnál is. Ebben leli magyarázatát ama talány, honnan van az, hogy szerte a hazában, éltebb s külömben műveltebb polgáraink s néptanítóink, a Bach-korszak s azt követő évtized növendékei, oly szájalmasan keveset tudnak a magyar történelemből, s magyar irodalom, magyar alkotmány nekik terra ignota. — Hozzá járul az is, hogy olvasókönyveik mind Austriából származtak s azokban Magyarországot illető cikkek nem igen fordultak elő.)

Az 1861/2. tanév a m. kir. helytartóságnak 1861. évi szeptember 4-én kelt rendelete folytán kivételesen nem október 1-én, hanem november 1-én kezdődött.

1861-ben a magyar nyelv, mely eddiglen mint rendkívüli tantárgy tanított, kötelező tantárgy s ez évtől kezdve már mindenki köteles volt azt tanulni.

Ezen évben behozták a gyorsírást mint rendkívüli tantárgyat, melyet Rumler Ignác tanár tanított díjtalanul. Azt jelenték, hogy az ifjak közül sokan (mit reger Theilnahme) vettek benne részt, az első téli félévben.

Az 1862/3. év második felében kezdték meg a latin nyelvet mint rendkívüli tantárgyat, azt Rezuca Venczel tanár tanította, de a következő 1863/4. év végén már felhagytak vele; három év múlva az alreáliskola utolsó évében, mikor már gymnasiummá volt átalakulandó, újra kezdette ugyansak Rezuca tanár tanítani.

A tornatanításról már feljebb is megemlékeztünk, hogy 1863/4. évben kezdték meg, szintén mint rendkívüli tantárgyat.

*

Az 1862. évig rendes értesítőket adtak ki a tanintézetről, ezekben a tanítványok érdemsorozatát nem közölték, csak pusztán azok névjegyzékét. A következő években már nem adtak ki ily értesítőket, gyaníthatólag azért, mert illő lett volna, hogy azokban egy-egy magyar cikk is megjelenjen. Kiadtak évente egy négy lapból álló »Classification«-t, melyen a czimlap alsó felében ki volt nyomtatva: »A verseczi nyilv. alreáltanodai tanulók érdemsorozata«, hátulsó lapján három soros magyar jelentés, hogy mikor kezdődnek a beiratások a jövő tanévre; azontúl minden német volt; az érdemjegyek is — nem számokkal, hanem a német kifejezés kurtított szavával voltak jelölve, — ki németül nem tudott az ugyan felvilágosítást nem nyert abból fia, gyámoltja, rokona, vagy egyik másik ismerősének osztályozásáról.

Használtak pedig a különböző fokozatokra következő műkifejezéseket:

Az erkölcsi viseletre nézve: musterhaft, lobenswerth; den Schulgesetzen entsprechend; minder entsprechend; nicht entsprechend.

A figyelemre nézve: gespannt, hinreichend, wechselnd, zerstreut.

A szorgalomra nézve: ausdauernd, genügend nachlassend, gering, kein.

Az előmenetelre nézve: ausgezeichnet, vorzüglich, gut, genügend, nicht genügend, schlecht.

Az értesítőkből következő cikkek és értekezések jelentek meg:

1853-ban az első értesítőben Wodeczky Lajos ír: »Über Realschulen« czimű rövid cikket, melyben a reáliskolák jellegét, keletkezését, azok feladatát, szükséges voltát s korszerűségét fejtegeti, hogy bemutassa az újonnan alapított tanintézetet.

1854-ben Neusiedler János »Beiträge zur Vaterlandskunde« czim alatt ismerteti a »szerb Vojvodinát és a Temesi Bánátot.« Hat negyed íves oldalra terjedő föld és néprajzi cikk, rövid történelmi bevezetéssel, melyben előadja a törökök kiűzése után hogyan telepedtek le itt az elpusztított területen 1691-ben a szerbek; hogyan kaptak ezen ő területük (Gebiet) számára 1694-ben külön vojvodát, ki a császári központi hatalomnak (Centralgewalt) alá volt rendelve; de kinek méltósága megszűnt, midőn Mária Terézia a szerb terület (Gebiet) egyrészét a határőrvidékhez, másik részét Magyarországhoz csatolta. Érdekes a következő pár sor: »als die Tendenzen der ungarischen Landtage im Jahre 1844 usqq . . . dahin zielten, alles, was in Bereiche gehörte zu magyarisiren; da beseele die Serben das Nationalgefühl, sie beanspruchten 1848 die Wiederherstellung der Würde eines Wojwoden und die Sicherung der Rechte ihrer Kirche. Was sie baten wurde noch in demselben Jahr gewährt . . . .«

Pár évig nem volt értesítő.

Az 1858. évi értesítő Zeynek Gusztáv értekezését hozza e czim alatt: »Ein Beitrag zur Verständigung zwischen Schule und Haus.« Ennek végén azon eredményre jut: a korszellem megköveteli, hogy a koronatartományban az ipar emeltessék, ha nem akarunk a többiek mögött maradni. Ez bizonyítja e tanintézet fontosságát; nem szolgáltat ugyan teljesen kiképezett iparosokat vagy kereskedőket, de egy alreáliskolát végzett ifju bir elég ismeretekkel arra, hogy bármely üzletet tökéletesen kitanulhasson. — — Csakugyan befejezett egésznek nézték a három osztályú reáliskolát: — pedig Versecz város közönségének más volt a szándéka.

1859-ben Eissinger Ferencz igazgató írja: »Beiträge zur Geschichte der königl. Freistadt Versecz« czim alatt első közleményét. Ugyanezen értesítőben Zeynek Gusztáv is közöl igen szép és lendületesen megírt tanulmányt: »Nicolaus Lenau« Biografische Skizze;« —

a czime. A Magyarországnban született német költőnek, — kit az író »erster Lyriker Österreichs« néven tisztel — Csatádon levő szülőházának diszes képe ékíti az ez évi értesítőt.

Az 1860. évi értesítő hozza »Eissinger Ferencz igazgatónak: »Beiträge zur Geschichte der königlichen Freistadt Versecz« czimű második közleményét. Ízelítőül pár sor: »Ausser der königl. Landeshauptstadt Temesvár ist Versecz . . . . . eine der schönsten und merkwürdigsten Städte Banats. Sie gehört zu den kgl. Freistädten des ehemaligen Ungarns . . . . .« ne szóljunk róla többet.

Az 1861. évben megjelent értesítő két értekezést hozott, az elsőt Rumler Ignác írta »Über Stenographie«. Jól érti és szeretettel kezeli tárgyát; nem közöl értekezésében, holmi zseniális gyakorlottságot fitogtató dolgokat, hanem a gyorsírásnak — úgyszólván — filosofiáját adja. Gyakorló német gyorsíró manap is haszonnal olvashatja. A második értekezés czime: »Beitrag zur Kenntniss der phanerogamen Flora von Werschetz.« írta Nalepa Ágoston. Német professorra valló művecske; rövid bevezetés után következik az »Aufzählung«, néhány Versecz határában található növénynek lajstroma. (Összesen 587). Nem ismerteti a növényt, — nem is volt erre elegendő tere; hanem közli botanikus nevét és az ennek megfelelő (Isten tudja hol használt) német nevét. Az egyszerű verseczi »Öconom« — a földműves gazdák így nevezik magukat a Bach-korszak óta — álmélkodhatott az általa nem ismert növények sokaságán, de meg is botránkozhatott, mert nagyon is, de más néven, ismert növényeit nem találta fel a Kathalogusban. Különben szakferfiút ezen közlemény is érdekelné fogja.

Az 1862. évben kiadott értesítő is két értekezést hozott, Rumler Ignác, újra értekezik a gyorsírásról, »Ueber Stenographie«. Cicero pro domo sua. Azt vitatja mikor lehet és mikor kell a gyorsírás tanítását megkezdeni. 36 lapra terjed értekezése, az előző évi szép közleménye érdekesebb. A második értekezés: »Beiträge zur Klimatologie von Versecz«. közöl metereologiai észleleteket az 1859—60. évről Nalepa Ágostontól; ez az értekezés megigéri, hogy a következő évben a verseczi légmérseklet s annak váltakozásairól fog értesítést hozni; a következő évben már megszűntek az értesítők, csak a »Classification« járta; még a tanterveket sőt még a használatban volt tankönyvek czimeit sem közölték többé.

Lehetetlen, hogy a reánk maradt kevés emlékek fel ne keltsék bennünk a volt alreáliskola tanáraival szemben méltánylatunkat, elősmerjük tehetségüket, ügybuzgóságukat s fáradhatlan szorgalmukat. Versecz városának német polgárai a szabadság harc korában, érzelmeiket tekintve, lánglelkű magyarok voltak. Tessék olvasni »Milleker Bódog: Versecz város történetét«. Damjanics, híres csapatának egyrészét innét és a környékről toborozta. A verseczi séta téren emelt honvédemlék, bár nem teljesen de

soknak felsorolja nevét. Hej ha az elnyomatás idejében magyar honfiak kerülnek ez iskola élére! De Thun Leo és a Vojvodina idegenből hozta embereit. Hogy mennyire akadályozták meg a magyar kulturát azt csak mi tudjuk, kik évtizedek óta korrigáljuk azon irányt, melybe az általuk oktatott nemzedéket, s annak közvetlen utódait terelték. »Quo semel inbuta recens servabit odorem testa diu«.

*

Igen természetes, hogy adatok hiányában a tanintézethez beérkezett fontosabb felsőbb rendeleteket sem hözölhetjük. Elhagyván ismét a különböző tankönyvek ajánlására vonatkozókat, felemlítjük a következőket:

1859. év május 15-én a cs. kir. ministeriumnak, a temesvári helytartóság május 29-én 8121 száma alatt közölt rendelete értelmében, megengedett minden cs. kir. hivatalnoknak, tanárnak, tanítónak s a t., hogy a háború tartamára, polgári alkalmaztatásuk jogának fenntartása mellett a cs. kir. hadseregbe, beléphessenek. (Jusson esztünkbe az olasz háború, Garibaldi, és az olasz-magyar legio.)

1859. évi július 18-án 10.932. szám a. kelt cs. kir. ministeri rendelet megengedi, hogy az igazgató kiadhat bizonyítványmásodlatokat, de csak nagy vigyázattal és midőn azok elkerülhetlenül szükségesek.

1859. év október 11-én 14.458/21251. számú rendeletével, magas elismerését fejezi ki a cs. kir. szerb bánati helytartóság, úgy az igazgatónak mint a tanári testületnek az itteni reáliskolánál elért örvendetes eredmények felett.

1861. év január 24-én 16.279/2377 sz. a. kelt »Erlauss der bestanden h. k. k. Statth.« ugyan ily dicséretben részesíti az igazgatót és a tanári testületet.

1861. évi szeptember 4-én 52122 sz. a. a magas kir. magy. helytartóság az iskolai év kezdetét november 1-ére tűzi ki.

1861. évi október 8-án ugyancsak a magy. kir. helytartóság 58.695 sz. alatt elrendeli, hogy az iskoláknál használt nyomtatványok ezentúl a magy. kir. egyetemi nyomdából szereztessenek be.

1861. év november 29-én 65.280 sz. a. helybenhagyja a tanintézet tantervét a m. kir. helytartóság.

1861. évi december 25-én 70.784. sz. a. megküldi a mintákat, melyek szerint ezentúl az anyakönyvek vezetendők, a bizonyítványok kiállítandók s a tanulók jellemzendők.

1862. évi február 24-én 11.113. sz. a. magy. kir. helytartósági rendelet közli azon könyvek lajstromát, melyek az országban létező nép-, városi fő- és elemi iskolák, végre a magyarországi alreáliskolák számára előíratnak, és a magyar kir. egyetemi nyomda vagy ennek bizományosai útján beszerzendők.

*

A tanintézetet meglátogatta 1859/60 iskolai évben Sokcevicz József báró a Vojvodina polgári és katonai kormányzója; — Bonnáz Sándor csász. kir. helytartósági tanácsos és kanonok; Kümmer J. Henrik iskolai felügyelő. Ez utóbbi hihetőleg a későbbi években is, de látogatásainak emlékeiül feljegyzéseket többé nem találunk.

1868. év július havában megejtették a vizsgálatokat, kiadták az »Érdem-sorozatot« — annak végén kihirdették német, szerb és magyar nyelven, hogy a jövő tanév október 1-én veszi kezdetét, kik vehetők fel a reáliskolába, — a közönség még csak nem is sejtette minő fordulat fog következni októberig.

Az alreáliskola növendékeinek létszáma kezdetétől egész megszüntéig.

Tanévben	I. oszt.	II. oszt.	III. oszt.	Összesen
1853	65	—	—	65
1853—54	62	45	—	107
1854—55	77	41	23	141
1855—56	96	47	23	166
1856—57	77	47	26	150
1857—58	69	56	27	152
1858—59	94	41	20	155
1859—60	64	47	23	134
1860—61	47	47	29	123
1861—62	41	32	19	92
1862—63	58	34	20	112
1863—64	40	52	21	113
1864—65	50	35	38	123
1865—66	60	38	35	133
1866—67	66	42	25	133
1867—68	62	41	25	128

Rendkívüli tárgyakat tanultak.

Melyik évben és minő tárgyat	I.	II.	III.	Hányan összesen
	osztálybeliek			
1862—3.				
Latin nyelvet	4	7	4	15
Gyorsírást	3	—	1	4
1863—4.				
Latin nyelvet	11	12	2	25
Gyorsírást	1	1	1	3
Tornázást	10	18	7	35
1864—5.				
Gyorsírást	2	3	2	7
Tornázást	16	7	10	33
1865—6.				
Gyorsírást	—	5	5	10
Tornázást	23	7	5	35
1866—7.				
Gyorsírást	3	4	3	10
Tornázást	20	7	5	32
1867—8.				
Latin nyelvet	5	1	3	9
Gyorsírást	3	3	1	7
Tornázást	20	13	6	38

A tanintézet mint gymnasium.

A három osztályú algymnasium minden nagyobb rázkodtatás nélkül csendesen megszűnt; kimulásának okai magában rejlettek; a változott kor-szellemmel szemben túlélte magát. A hatvanas évek politikai változásai pártokra osztották Versecz lakosságát, a mely párt felülkerekedett, intézkedett. A reáliskolára nézve is különböző nézeteken voltak; már 1861. évben, a jul. 30-án tartott képviselői gyűlésen, indítványba hozták feloszlatását s fel-támadt a régi óhaj a gymnasium után; de az ügy akkor még nem ért vala meg, elodázták. Bekövetkezett a második »provisorium«, ez is elmúlt; az 1867-iki kiegyezés visszaadta a nemzetnek az önrendelkezési jogot. Az 1861. évben megválasztva volt képviselő testület Wenkheim Béla báró bel-ügyminiszter rendelete alapján összehivatván, ez vitte keresztül az új választást, Versecz új képviselő testületet, új tanácsot kapott. A közoktatás-ügy akkori ministere Eötvös József báró összes törekvései az iskolák s különösen a nemzeti középiskolák felvirágoztatására irányultak. A város képviselő testülete újra felkarolta a gymnasium ügyét; előterjesztése meghallgattatást talált a magas ministerium előtt, — és a következő tanév kezdetén már nem a reál, hanem a gymnasium első osztálya számára vettek fel növendékeket.

Az igazgató az év végén kiadott (Classification) érdemsorozat élén röviden így adta tudtul német és magyar nyelven a nagy közönségnek a változást:

»A nm. vallás és közoktatási magy. kir. ministerium 1868. évi december hó 1-én 20.757. sz. a. kelt intézvényével megengedte, hogy ezen 1852-ben Versecz szab. kir. város közönsége által alapított három osztályú alreáltanoda az 1868. évi augusztus 29-én 14.464. sz. alatt kibocsátott gymnasiumok tantervé alapján fokozatosan gymnasiummá alakíttassék, minek folytán a gymnasiumi első osztály az 1868—69. tanévben életbe lépett.«

A tanintézet fokozatosan volt gymnasiummá fejlesztendő az 1868/9. évben tehát csak az I. oszt. volt gymnasialis. — Tantárgyai voltak: »Hit-tan«, — »Magyar nyelv«, — »Latin nyelv«, — »Földrajz«, — »Természet-rajz«, — »Mennyiségtan«, — »Rajz«, — »Szépirás«, — »Testgyakorlat.« Ezekhez járult még a »Német nyelv«, mely mint tannyelv kötelezőnek

tekintetett, mert mint az anyakönyv mutatja, minden növendék tanulta; továbbá a »Szerb nyelv«, mely a szerbekre nézve kötelező volt, a többiekre nézve szabad tantárgy; végre mind rendkívüli tantárgy »Gyorsírás« és »Ének.«

A II. és III. osztály ez évben még mint reáliskola élt tovább. — Tantárgyaik voltak: »Hittan«, — »Magyar nyelv«, — »Német nyelv«, — »Földrajz« és »Történelem.« — A II-ikban »Mértan és mértani rajz«; — a III-ikban »Építészet és építészeti rajz.« — A II-ikban »Számтан«, — a III-ikban »Számтан, váltó és vámisme.« — A II-ikban »Természettan«, — a III-ikban »Vegytan.« — Mindkét osztályban: »Szabadkézi rajz« és »Szépirás.« — A »Testgyakorlat« a reálosztályokban szabadon választható rendkívüli tantárgy volt, valamint az »Ének« és »Gyorsírás-«

A következő 1869—70. évben a gymnasium II. osztálya nyílt meg, melyben fent az I. osztálynál említett tantárgyak folytatálagosan tanítottak; — a III. osztály még reálosztály maradt a fennebbi pontban kitüntetett tantárgyakkal, ez év volt a régi alreáliskolának utolsó éve.

A tankerület kir. főigazgatója Kümmer Henrik János kir. tanácsos ezen évnek május 2., 3. és 4. napjain tisztelte meg az átalakult tanintézetet hivatalos látogatásával.

*

Midőn az alreáliskolának gymnasiummá leendő átalakítása kimondatott, változott ugyan a tanintézet, de a tanári testület nem változott.

Eissinger Ferencz, ki az előző évben bölcsészettudori oklevelet nyert vala, ezentúlra is igazgató maradt és mint csanádegyházmegyei lelkész az illető növendékek hitoktatója; igazgatója maradt mint eddig a tanítóképezdének, a róm. kath. népiskoláknak és az izraelita népiskolának. A gymnasium első évében ő vette át a latin nyelv tanítását.

A többi tanár: Wodeczky Lajos, Friedl Mihály, Rezucha Venczel, Rumler Ignác, Pilz Otto, mind a maga szaktárgya mellett maradt, az utolsó mind a három osztályban tanította a magyar nyelvet. — Vukasinovits György gör. kel. hitoktató volt. Radák Lázár szerb nyelvet, Kóoks Adalbert tornát tanított; csupán egy melléktanítóval gyarapodott a testület Benda Adolfal, ki a róm. kath. templom karnagya vala és az éneket mint rendkívüli tantárgyat tanította.

A gymnasium második évében 1869—70-ben már nagyobb volt a változás. Friedl Mihály és Pilz Otto tanárok az év elején megváltak az intézettől, az utóbbinak a nm. vallás és közoktatási magy. kir. ministerium tanári működésének ideje alatt tanusított buzgalmaért magas elismerését jelenté ki.

Két tanszék üresedett meg, de csak az egyiket töltötték be Czobor Kálmán helyettes tanárral. Ezen évben ő tanította a két gymnasialis osztályban a latin nyelvet és az elsőben a magyart, a második és harmadik osztály magyar nyelv tanítását az igazgató ismét vissza vállalta volt.

Francia nyelvét ez évben tanítottak először, tanította pedig Czobor.

Tanterv e két évről nem létezik. A tankönyvek hihetőleg ugyanazok voltak, mely éveken át használatban valának a reáliskolánál. A latin nyelvre a gymnasiumi osztályokban Schulez Ferdinánd azon időkben általános divatban volt, magyar nyelvre többszörösen is lefordított könyvét használták; ezt onnan következtetjük, mert a következő évben, — melyből már vannak feljegyzéseink — s melyben mind a három osztályból több ifjú, mint rendkívüli tantárgyat tanulta a latin nyelvet, ez a könyv volt használatban, tehát hihetőleg ezzel kezdték meg a gymnasiumban a tanítást.

Az eddigiekből látható, hogy a gymnasium korszaka nem igen különbözött az alreáliskola korszakától bennsőleg; külsőleg annyiban, hogy a két évről szóló anyakönyvek szűz magyar nyomtatványokon magyarul voltak vezetve. Ez anyakönyveken az iskola czíme »Verseczi kis gymnasium«, az ez években német nyelven kiadott »Classificatio« azonban »Städtisches Real-Gymnasium«-nak nevezi. Ez »érdemsorozatok« másodika a tantestületnek az intézet felőli vélekedését is hozza, mely így hangzott: »A kis gymnasium (a német titulusban: das Realgymnasium) előkészít a főgymnasiumra; de a humanistikus tantárgyak mellett a reáltárgyakból is annyit ölel fel, hogy a gymnasiumi osztályokból a reáltanodába elővizsgálat nélkül is átléphet a tanuló. A közönség e czélszerű intézkedést megleléssel fogadta.« . . . . Nem úgy volt!

Azt is hirdették ugyanítt, hogy a jövő tanév kezdetén a gymnasium harmadik osztálya, sőt az 1871/72 tanévvel a gymnasium 4-ik osztálya is meg fog nyílni; — de más volt megírva a sors könyvében!

*

A tanulók kimutatása

a verseczi kis gymnasium = reálgymnasium idejében.

Létszám	I. oszt.	II. oszt.	III. oszt.	összesen
1868—69-ben	55	37	21 =	113
1869—70-ben	71	28	18 =	117

1868—69-ben.

Vallásra nézve	I. oszt.	II. oszt.	III. oszt.	összesen
Róm. kath.	35	20	10 =	65
Gör. kel.	15	15	11 =	41
Izraelita	5	2	— =	7
összesen	55	37	21 =	113

*

Nemzetiségre:	I. oszt.	II. oszt.	III. oszt.	összesen
Magyar	4	2	2	= 8
Német	36	21	7	= 64
Szerb	14	13	7	= 34
Román	1	1	4	= 6
Cseh	—	1	—	= 1
összesen	<u>55</u>	<u>38</u>	<u>20</u>	= <u>113</u>

*

Illetékességre nézve:	I. oszt.	II. oszt.	III. oszt.	összesen
Helybeli	44	27	9	= 80
Vidéki	<u>11</u>	<u>11</u>	<u>11</u>	= <u>33</u>
összesen	55	38	20	= 113

*

1869—70-ben.

Vallásra nézve:	I. oszt.	II. oszt.	III. oszt.	összesen
Róm. kath.	40	19	9	= 68
Gör. kel.	25	7	8	= 40
Ágost hitv.	—	1	—	= 1
Izrael.	<u>6</u>	<u>1</u>	<u>1</u>	= <u>8</u>
összesen	71	28	18	= 117

*

Nemzetiségre:	I. oszt.	II. oszt.	III. oszt.	összesen
Magyar	6	4	1	= 11
Német	38	17	8	= 63
Szerb	17	6	8	= 31
Román	9	1	—	= 10
Olasz	<u>1</u>	<u>—</u>	<u>—</u>	= <u>1</u>
összesen	71	28	18	= 117

*

Illetékességre:	I. oszt.	II. oszt.	III. oszt.	összesen
Helybeli	47	22	13	= 82
Vidéki	<u>24</u>	<u>6</u>	<u>5</u>	= <u>35</u>
összesen	71	28	18	= 117

*

Rendkívüli tantárgyat tanult

1868—69-ben	I. oszt.	II. oszt.	III. oszt.	összesen
Gyorsírás	4	3	3	= 10
Éneket	16	2	—	= 18

*

1869—70-ben	I. oszt.	II. oszt.	III. oszt.	összesen
Gyorsírás	6	2	—	= 9
Éneket	3	10	—	= 13
Francia nyelv	5	4	—	= 9

A tanintézet mint polgári iskola.

Az 1867. évi közjogi kiegyezés visszaadta volt a nemzetnek ősi törvényeiben gyökeredző alkotmányát, visszaadta szabadságát, hogy saját ügyeiről maga rendelkezék. Alig hogy politikailag elrendezkedett, jogainak gyakorlását azzal kezdte meg, hogy kulturális intézményeket létesítsen, a meglevőket átalakítsa a haza jólétének felvirágzásának biztosítására. A magyar érületnek egy szikrája ezen idegen ajkú városban is pislógott a hamú alatt; a kor szelleme lángra lobbantotta. Nem volt megelégedve az alreáliskolával, de a beléje oltott gymnasiummal sem tudott megbarátkozni.

Versecz városa maga tartotta fel e tanintézetet, maga tartotta az összes népiskolákat, mi természetesebb, mint hogy maga is óhajtott azokkal rendelkezni. Az ország törvényhozása megalkotta az 1868. évi XXXVIII. a népnevelésről szóló törvényezikket. 1869 július havában látogatta meg először hivatalosan Marx Antal kir. tanácsos és tanfelügyelő az itteni iskolákat, — 1870. évi július 18-án szervezetett az első iskolaszék, igen erélyes ember került az élére Herzog Ferencz József (később polgármester) elnök személyében A német tannyelvű katolikus jellegű népiskolák, nem nagy ellenkezés után községi iskolákká alakultak át.

A most említett törvény 67—79. §§-ai a polgári iskolák felállításáról szólnak; különösen 76. §-a mondja: »a polgári iskola első négy évfolyama alatt, habár kimerítőbben, ugyanazon tantárgyak taníttassanak, a melyek a középtanoda (reálgynasium) négy alsó osztályában taníttatnak, a latin nyelv kivételével. Közel feküdt tehát az eszme, hogy a tanintézet, mely sem mint reáliskola, sem mint kis gymnasium nem elégítette ki a város lakosságát, — azon időben, mikor teljes középiskola felállításáról még szó sem lehetett — a hézagot pótló polgári iskolává alakíttassék át.

Az 1870. évi szeptember 5-én tartott képviselőtestületi gyűlésen el is határozták a gymnasiumnak két, s a volt alreáliskolának még fennmaradt harmadik osztályának polgári iskolává leendő átváltoztatását. Fölterjesztés ment e részben a nmélt. ministeriumhoz. Bekövetkeztek a beiratás napjai, az iskolaszék elnöke táviratilag kért engedélyt, hogy a polgári iskola részére irathassanak be a jelentkezők. Az engedélyt egyelőre ugyancsak távirati úton kapta meg.

Egy és ugyanazon időben szülemlett meg a polgári iskola s változtak községi iskolákká a róm. kath. népiskolák, melyek a volt reáliskolának alapul szolgáltak. Mindkettőjüknek eddig volt közös igazgatója ekkor lemondott hivataláról. Ugyan ekkor vitték el a tanítóképezdét is Verseczről, melynek ezen utolsó évében már csak 12 növendéke volt.

A verseczi polgári fi-iskola volt az első ily nemű tanintézet Magyarországon; utána mint második a nagy-szombati következett.

Az 1870. évi szeptember 5-én tartott képviselőtestületi ülés szabályozta úgy a polgári iskola, mint a népiskolai tanító fizetését is. A polgári iskolai tanítónak fizetése volt 750 frt, 150 frt lakpénz és 3 öl a város erdejéből származott s az illető lakására szállított fa. E három öl fa remuneráció volt a vasárnapi inas-iskolai tanításért.

Az első iskolaszék tagjai voltak: Herzog Ferencz József elnök; — Mihajlovits Ferencz gondnok; — Bauer János jegyző; — tagjai voltak továbbá: Dietrich Antal, Kehrer József, főtiszt. Novák József prépost plébános, Piekarszky Antal, Specht József, Weifert Mihály, Weiser Ferencz, Wersching József; a tantestületből Wodeczky Lajos. Külön tollnoka is volt az iskolaszéknek: Kellermann József okl. tanító, kinek kötelessége: előforduló betegségi esetekben, úgy a polgári iskolánál, valamint a népiskolánál a helyettesítés.

Jegyezzük meg itten, hogy e nagy fordulat után nemsokára Herzog F. József az 1872. év július 9-én megejtett tisztújítás alkalmával 43 szóval 38 ellenében polgármesterré választatott. Csakhogy ezen 5 szavazat többséggel történt választás oly egyenetlenkedésbe sodorta Versecz városát, minőt eddiglen még nem látott. Ki ezekről bővebben akar értesülni, Milleker Bodog »Versecz város történeté«-re utaljuk; nagy tartózkodással szól ugyan ott is a szerző; élnek még a szereplők, s az események még nem eléggé átszűrtek, hogy Clio érczlapjaira véshesse emléküket. Mi sem fogjuk megszegni a discretiót. Annyit mondhatunk, hogy az ellenfelek sokszor a különben semleges tanügy terén — ennek nagy kárára — csatároztak egymással, sőt itt még a legutóbbi időkben is mint elmúlt zivatar után messze távolból, fel-fel villant egy-egy elektromos szikra.

Ezen áldatlan harcok oly zavarba hozták a község pénzügyeit, hogy hivatalnokok és tanítók a hetvenes években, nem hónapokon, hanem éveken át sem juthattak fizetéseikhez s kénytelenek voltak nyugtáikat havonta uzsorásoknál elzalogosítani. — E sorok írója maga is már hetedik hónapban szolgált a várost, mikor először kapott havi fizetést; — igaz, hogy azontúl minden hónapban egy-egy elmúlt hónapot is törlesztett a város pénztára, s többé sem neki sem másnak fennakadása nem volt.

Szerencsés gondolat volt, hogy az egymással civődő pártok 1879. évben idegen egyént választottak polgármesterül Hofbauer Pétert, a verseczi járásbiróság albiráját, az izgatott kedélyek az ő idejében némileg lecsilla-

pultak. Utódjának, az 1883-ban megválasztott Seemayer Jánosnak, ki a polgármesteri hivatal mai nap is viseli, sikerült a meghasonlott közszellemet megváltoztatni, a polgárokat egyetértő működésre vezélni, szülővárosának kulturális fölemelkedését annyira emelni, hogy Ő felsége a király neki a tanügy körüli érdemeinek elismerésül a »királyi tanácsos« címzet adományozni méltóztatott.

De térjünk vissza.

Az iskolaszék a polgári iskolát már keletkezésénél is, és valamig csak fennállott csakugyan hézag pótlónak tekintette; egyelőre csak 4 osztályra tervezték, s úgy szervezték, hogy növendékei akár valamely gymnasiumba, akár a reáliskolába átléphessenek, — e célból latin és francia nyelvet is tanítottak abban.

Az igazgató lemondván a tanári testületre bizta az iskolaszék választáson saját kebeléből igazgatói helyett.

Czobor Kálmán is elhagyta volt egy évi működés után a tanintézetet, így helyébe a félegyházi gymnasiumnál alkalmazva volt Benedek Ignác tanárt hozták el az új polgári iskolához, a magyar és latin nyelv tanítására. A francia nyelvre egyelőre Hönic Bernát magántanítót alkalmazták, végre új tornamesterről is gondoskodtak Brankov Sándor személyében, kit rendes néptanítói fizetéssel láttak el, kötelességévé tevén, úgy a polgári, mint a fiúnépiskoláknál a tornázás tanítását.

A polgári iskola első tantestülete tehát így alakult meg:

Wodeczky Lajos, a tantestületnek önmaga által választott elnöke, tanított rajzot és szépirást. 17 óra hetenkint.

Rezucha Venczel, tanított mennyiségtant és földrajzot. 18 óra hetenkint.

Rumler Ignác, tanította a német nyelvet, ezen felül a természetrajzot, és a harmadik osztályban földrajzot és történelmet. 18 óra hetenkint.

Benedek Ignác, tanított mind a három osztályban magyar és latin nyelvet. 19 óra hetenkint.

Melléktanítók:

Hönic Bernát, tanított heti két órában francia nyelvet.

Radák Lázár gör. kel. lelkész, tanított szerb nyelvet heti 4 órában.

Brankov Sándor, tanított tornázást heti 6 órában.

Benda Adolf, éneket heti 6 órában.

Hitoktatók voltak:

Draskovits Zsigmond róm. kath. káplán, óráinak száma hetenkint 6.

Vukasinovits György gör. kel. plébános és szent-széki tanácsos, heti óráinak száma 6.

A létezett három osztályt egyszerre átváltoztatták polgári iskolai osztályokká, a mi nem ment minden nehézség és zavar nélkül. Így, hogy csak pár példát említsünk, az I. és II. osztály természetrajzi tananyaga ugyanaz volt, mert a második osztály növendékei, mint a kis gymnasiumból jött

tanulók már ott azt hallgatták vala, mit a tanterv a polgári iskola II. oszt. számára előírt, t. i. az állattant, de nem a mineralogiát és botanikát, melyvel a polgári iskola kezdette a természetrajzot. Ennél sokkal nagyobb baj volt a nyelv kérdése. Az intézetbe mindig két annyi német anyanyelvű járt mint szerb, tehát tannyelv maradt egyenlőre a német. A törvény 74. §-a azt rendelte, hogy a hol a tanítási nyelv nem magyar, ott a második nyelv a magyar; — igen de a szerbek kedvéért kimondották, hogy a szerb anyanyelvűekre nézve kötelező tantárgy marad a szerb; — minthogy pedig ezek közül is többen vagy reáliskolába vagy gymnasiumba törekedtek, és így vagy latin vagy francia nyelvre beiratkoztak; egyszerre négy nyelvvel terheltek. Följegyezzük, hogy az anyakönyvek szerint Piekarszky Vincze 1870/71. III. oszt. tanuló, ki két gymnasialis osztályt végzett vala s most öt nyelvet tanult: magyart, németet, latint, szerbet és francziát, — igaz hogy jeles ifjúnak van classifikálva, — talán elbirta.

A második évben megnyitották a polgári iskola 4-ik osztályát és ekkor egy új tanárral szaporították a tantestületet; a francia nyelv azonban, mert a magán tanító be nem váltott, két éven át elmaradt.

Nehogy részletek ismertetése által unalmasokká váljunk, de tér szűke miatt is, főleg pedig könnyebb áttekintés végett czélszerű lesz a polgári iskola 18. évi fenállásának eseményeit három korszakra osztani; a községi iskolaszék elnökei szerint.

Az első iskolaszéki elnök, mint a fennebbiekből tudjuk, Herzog Ferencz József volt, az 1870. évben választott első iskolaszék tagjait is felsoroltuk.

A törvény az iskolaszék működési időkorét három évre terjeszti ki, 1873-ban tehát új iskolaszék lőn választva, mely így alakult meg:

Elnök: Herzog Ferencz József, Versecz város polgármestere az arany koronás érdemkereszt tulajdonosa; — tagjai Schlemmer József és Mihájlövits Ferencz alelnökök; Piekarsky Antal gondnok; Gavrilovics Uros és Daum Max jegyzők; — továbbá: Angyelkovics Jócza, Bugarszky György, Gettmann Ferencz, Grenesárski Vásza, Ditsch Péter, Mandl Károly, Milits Zsiva, Mladenovits Atza, főt. Novák József prépost, Péscha Szvetozár, Rosenberg József, Seemayer József, Stojanovics Sándor, Thier Ignác, főt. Trandafilovits Fülöp proto-popa, Trembalszky Károly nyug. cs. k. őrmagy, Weiser Ferencz, Weifert Mihály, Wersching József, Wodeczky Lajos, Wukasinovits György gör. kel. lelkész, Dr. Sidon Adolf rabbi, Unger Ferdinand ág. hitv. lelkész. Végre az iskolaszék tanítói helyettesítésekre kötelezett tollnoka Kaufer Mór.

Ezen harmincz tagból álló iskolaszék ketté osztá működése körét, egyik része Schlemmer József elnöklete alatt a róm. kath. felekezeti jellegű iskolákból községiékké vált német tannyelvű iskolák ügyeit intézte, másik

része Herzog elnöklete alatt a polgári iskola ügyeit, mi igen sok surlódásra adott alkalmat, úgy, hogy még is csak jobbnak látták újra egyesülni a fővezér alatt.

Letelvén az iskolaszék három évi időköre 1876-ban új iskolaszék lépett helyére, mely így alakult meg:

Elnök Herzog F. József a polgármester; — tagjai: Dr. Barajevacz Lázár, Dr. Demeter György, Pescha Szvetozár, Gavrilovics Úros, Grensarszky Vasza, Ditsch Péter, Wersching József, Mladenovits Atza, Petrovits György, Obradovits Koszta; Radák Lázár, Mayer Mátyás, Loffl Fülöp és Kirchgässner József. A gondnokságot Wersching vállalta el, a jegyzői tollat Kaufer Mór az iskolaszék tollnoka és póttanító vezette.

Közöljük mindjárt ezen $3 \times 3 = 9$ évi cyklus alatt működött tanárok névsorát:

Az 1870—71. évben működők már fennebb ki vannak tüntetve.

1871—72. évben a IV. osztály felállításakor jön egy új tanár Kappler János, szaktárgyai földrajz történelm és természetrajz; — változik a róm. kath. hitoktató is, e tisztet betölti Springer Ferencz. Hönig Bernát a francia nyelv oktatója elmaradt.

1872—73. évben ugyanazok, kik 1871—2-ben voltak, francia nyelv nincs.

1873—74. évben: Igazgató Wodeczky Lajos, Rezucha Venczel, Rumler Ignác, Benedek Ignác, Neustadtl Vilmos (új), tanított földrajzot, történelmet, természetrajzot és latin nyelvet. Kappler János helyett választott, ki az ó-budai polgári iskolához ment. Mottoni Mina francia nyelvmesternő; hitoktatók s melléktanítók ugyanazok, kik voltak.

1874—75. év elején meghalt Wodeczky igazgató; — évközben elhagyja a tanintézetet Rumler Ignác, a tantestület a következő: Benedek Ignác ideiglenes igazgató; Rezucha Venczel, Neustadtl Vilmos, Tutsch János (új), tanított rajzot és szépirást, helyettesíté a fizika és vegytan szaktanárát, és tanított német nyelvet a III. osztályban az eltávozott Rumler helyett; Kaufer Mór iskolaszéki tollnok mint helyettes tanított az I. és II. osztályban német nyelvet és természetrajzot; Mottoni Mina francia nyelvet, Hitoktatók és melléktanítók az előző éviék.

1875—76. évben: Igazgató Benedek Ignác, tanárok: Rezucha Venczel, Neustadtl Vilmos, Tutsch János, Waldherr József (új), szaktárgyai természetrajz és vegytan, tanított fizikát és latin nyelvet is; Mottoni Mina. — Hitoktatók s melléktanítók mint előző évben.

1876—77. évben: Benisch János, ki a hajdani tanítóképezdének első kinevezett tanára volt, lett az igazgató, az iskolaszék egyúttal a községi népiskolák igazgatójává tette. Tanárok voltak Rezucha Venczel, Benedek Ignác, Neustadtl Vilmos, Tutsch János, Waldherr József, Mottoni Mina. —

Hitoktatók ugyanazok maradnak, de ez évben az irzaeliták is a tanintézetben nyernek hittani oktatást Dr. Sidon Adolf rabbinus által. Benda Adolf ének és zenetanár az év elején elhal, tantárgyait az új igazgató veszi át; a többi melléktanár ugyanaz mint előző évben.

1877—78-ban. A tanévet ugyan Benisch János kezdé meg mint igazgató, de január 1-én hivataláról lemond; ekkor az év végéig ideiglenes igazgatóvá lesz újra Benedek Ignác. Tutsch János rajztanárt az év elején átveszi a nmélt. ministerium a zombolyai polgári iskolához, helyébe megválasztja az iskolaszék Perjéssy Lajost. A többi tanár: Rezucha Venczel, Neustadtl Vilmos, Waldherr József, Mottoni Mina. — Hitoktatók sorába lép a gör. kel. román ifjak részére Zsuika Mihály; — a melléktanítók közé ideiglenesen az ének tanítására Priborszky József róm. kath. egyház organistája.

1878—9. évben: igazgató Buday József, rendes tanárok Benedek Ignác, Rezucha Venczel, Neustadtl Vilmos, Waldherr József, Perjéssy Lajos; — Mottoni Minát ez évben az iskolaszék mint rendkívüli tanítónőt szintén véglegesen alkalmazta; — Brankov Sándor rendes torna tanító. Ez a tantestület most már állandóan megmaradt a polgári iskolánál, míg fennállott, csak a hitoktatók, a szerb nyelv és az ének tanítója változtak. Ez évben hitoktató voltak: Springer Ferencz róm. kath., Vukasinovits György gör. kel. szerb. Zsuika Mihály gör. kel. román, Dr. Sidon Adolf izraelita.

Ez évben letelt az iskolaszék időköre; működni kezdett új iskolaszék új elnökkel.

*

A polgári iskola fennállása alatt működött három iskolaszéki elnök mindegyikének főtörekvése ez iskolának magyar szellembe leendő átalakítása volt; — a kezdet nehézségeivel Herzog Ferencz Józsefnek kellett megbirkoznia. Kitűzött céljának elérését maga az 1868. évi XXXVIII. törvénycikk rendelkezése nehezíté, mely 75. §-ában hivatkozással a 58. §-ra elrendeli, hogy minden növendék anyanyelvén nyerje az oktatást, a mennyiben ez a nyelv a községben divatozó nyelvek egyike. Az iskola tannyelve tehát a német maradt. A város 1848 óta megszorodott német lakosságának egy tekintélyes, a régi reáliskola a Bachkorszakban ide származott, itt megnövelt, betelepedett hivatalnokok, vasutasok, iparosok s a t. befolyása alatt álló része, természetesen elégnek tartotta, hogy új hazája Magyarország iránti kötelességének elég van téve, ha a német oskolában német tannyelven a magyar nyelv rendes tantárgyként tanítatik. Herzog eszméi mások voltak; egy különös körülmény elősegíté — nem azok diadalát, messze voltunk még ettől, — hanem azok kicsiráztatását.

Felemlítettük fennebb, hogy az új korszak Versecz lakosságát pártokra osztatta. A szerbek minden időben összetartottak; a németek között, — pe-

dig ők már ezen időben többségben voltak — meg volt a meghasonlás, nagyon érthető nézetkülönbség elválasztá a régi lakosokat az új jövevényektől. (Azért fordultak elő esetek, hogy az érdek az egyik táborból valókat a másik táborba hajtotta). A szerbek mindig a német lakosság azon pártjához csatlakoztak mely nekik előnyösebb volt, így mai napig is felszinen maradtak.

A ki figyelemmel olvassa a fennebb közölt három rendbeli iskolaszéknek névsorát, észre veszi, hogy daczára annak, hogy a német nyelvű katólikus népiskolák községiékké váltak; (tegyük itt hozzá, hogy az ágostai hitvallásuak kisdud iskolájukat, az izraeliták is több tanulóval bíró iskolájukat feloszlatták s ezek a községiékké bele olvadtak; — s csupán a szerb nyelvű gör. kel. iskolák maradtak autonómiájuk alapján felekezeti iskoláknak;) — az egyes restaurációk alkalmával azon iskolaszékbe, mely csupán a községi iskolák ügyeit intézni volt hivatva, legnagyobb részben szerb polgártársak jöttek.

A Bachkorszak és provisorium bukása, — a régi reáliskola megszűnt, — a német professorok pályáiba takart »kis gymnasium« nevű idétlenszülött eltakarítása után, újra egy német tannyelvű iskola, melybe nagy számmal járnak szerbek, kik valamikor magyar középiskolába szándékoznak, de a magyar nyelv birtokába csak kerülő úton tudnak jutni, úgy, hogy a szerb népiskolák elvégzése után, még egy két évig a német népiskolákat kénytelenek látogatni, hogy annyira mennyire a polgári iskola tannyelvét elsajátíthassák; — ez sérelem volt. Az, hogy a szerb nyelv tanítása két szakaszban heti 2—2 órában a szerb ifjakra nézve kötelező tantárgy maradt, mely ne mondjuk újabb megterhelést, hanem idejüknek, az immel ámmal való tanítás mellett, elvonását hozta magával, nem volt elegendő gyógyír, — s nagyon csábítólag hatott az elv: »ha nekem nem, neked sem! . . . « Az iskolaszék tehát Herzognak minden, nem csak a polgári iskola, hanem a községi népiskoláknak is megmagyarosítását célzó törekvéseit lelkesen pártolta.

Herzog követte az ősi magyar taktikát: »hol a törökkel, hol a némettel, csakhogy a magyarságot fenntarthatassuk« — követte nem csak a tanügy terén, hanem mint polgármester a város kormányzatában is. E küzdelmeinek mint hajdan Enyingi Török Bálint ő vallotta legnagyobb kárát, — de az eszmének a talajt ő készítette elő és a gyenge csemetét ő plántálta el. (Ki többet akar tudni, azt Milleker »Versecz története« című művére utasítjuk, de abban is a sorok közt kell tudnia olvasni.)

Herzog első törekvése volt a tanintézetnél magyar tanárokat alkalmazni. A régi reáliskola utolsó éveiben alkalmazva volt egyetlen magyar tanár Pilz Otto a gymnasiumi időszak első événél tovább — magára hagyatván — nem bírta ki, elment; a magyar ministerium távozásakor — már fennebb is említők — elismerését nyilvánította neki. A helyébe jött

Czobor Kálmán is egy év múltán tovább indult. A polgári iskola első magyar tanára Benedek Ignác volt, — mikor a polgári iskola megszűnt meghalt ő is. Székely származású magyar ember volt, írásban classikusan tudta a német nyelvet is, de szóban s kiejtésében kerébe törte. — Képzeltetjük a magyar nyelv állapotát, mikor ő tankönyvül Ney Ferencz »Ollendorf methodusa« szerint irt magyar nyelvtanát volt kénytelen behozni. Tisztelet, becsület e nyelvtannak, érett ember, ki már alaposan tud valamely grammatikát, hamar megtanulhat Ollendorf rendszere alapján valamely nyelvet, már csak azért is, mert néhány lecke után — ha arra való a környezete gyakorolhatja is; — de 9—10 éves gyermekeknek grammatikáról ugyan fogalmat nem nyújt. — Igen ám, de Benedeknek arra is kellett törekednie, hogy mentül hamarabb egy kis magyar szó is hallatszassék a tanintézet falai között. A második magyar tanár Kappler János volt; nem birt a szivos természetű Benedekéhez hasonló türelemmel, csak két évet töltött itt. Herzogot buzgóságában gyámolította úgy nagyságos Marx Antal kir. tanácsos és tanfelügyelő mint Steinbach Antal, akkor még segédtanfelügyelő, kik az intézetet évente meglátogatván nem mulasztották el a tantestületet a magyar nyelv ápolására buzdítani. Az utóbbinak 1874-ben történt látogatása alkalmával a július 8-án tartott tanári tanácskozámban mondta ki először a tantestület, hogy ezentúl egyik másik tantárgyat magyar nyelven fognak előadni.

Egyébiránt e határozat hozatalára aligha nem nagy befolyása volt Trefort Ágoston m. k. oktatásügyi minister úr ő nagyméltóságának az előző 1870. évi látogatása. Ápril 17-én hajnalban érkezett Verseczre Temesvárról Mészáros Ferencz és Gönczy Pál ministeri tanácsosok, Lazárovics Vazul Temes megye főispánja, Marx Antal Temes megye és Suttag Ferencz a volt határőrvidék kir. tanfelügyelőivel s Nedeczky István országgyűlési képviselővel. Ő nagyméltósága meglátogatta a szerb iskolákat, a gör. kel. püspöki templomot, meglátogatta a polgári iskolát, megtekinté annak összes helyiségeit, az osztályokban néhány kérdést intéztetett a tanárok által a tanulókhoz, különösen a magyar nyelvből (így szól a feljegyzés), maga is pár nyájas szót váltott néhány növendékkel. A községi népiskolákat és a róm. kath. templomot is megtekinté, majd a görög püspöki palotában felszolgált rövid reggeli után tengelyen utazott el Fehértemplomra.

Nagyobb lendületet nyert a magyar nyelvi oktatás mégis csak az az 1874—75. tanévben. örvendezve írja az akkori ideiglenes igazgató az azon évi értesítőben: »Korszak alkotó marad az intézetre nézve ez év! Ez évben sikerült ugyanis először Herzog Ferencz József polgármester és iskolaszéki elnöknek a magyart mint oktatási nyelvet, egyelőre a földrajz- és történelem előadásában behozni a tanintézetbe, s habár az eredmény nemcsak a kezdet természetszerű nehézségei, — hanem a már országszerte ismeretes visszahatási törekvések hatásánál fogva sem nél-

külözheti még a kezdetlegesség jellegét, mégis biztos zálogául szolgál szon közel jövőnek, mikor intézetünk a hasonnemű magyar tanintézetek színvonálára emelkedvén, a közvéleményben is elfoglalandja azon megillető helyet, mely fáradhatlan törekvéseink főcélját képezi.«

Így ömlengett és reménykedett az igazgató, mi pedig jegyezzük fel emlékül: tantárgyat magyar nyelven először Neustadtl Vilmos adott elő ez intézetnél; földrajzot Fűssy Tamás könyve, és Magyarország történetét Dirner Endre szerint. A jó öreg kollega nem volt született magyar, nem is beszélte hibátlanul a magyar nyelvet, hanem 1848—49-ben honvéd volt, és elég bátorsága, hogy a többieknek jó példát adjon.

A következő években Tutsch János majd Waldherr József kerültek az intézethez, az utóbbi a vegytant kezdette magyar nyelven tanítani és a IV-ik osztályban a latin nyelvet is, az előbbi mint a műszaki tárgyak tanítója vállvetve küzdött a többiekkel a hazafias célért. A természetrajz, természet- és mennyiségtanra nézve azonban csak a magyar terminologia előadására szorítkoztak, nem lehetett a magyar nyelvben még gyenge tanulókat túlterhelni s nem akarták a szükséges ismereteket feláldozni.

Ne gondoljuk azonban, hogy a tanárok csak az iskolában találtak nehézségekre, idéztük már fennebb az ideiglenes igazgatónak néhány szavait az 1874—75. évi értesítőből, azokban előfordul már az »országszerte ismeretes visszahatás«; bizony nagy ellenszenvvel fogadta a lakosságnak nagy része az újítást. De idézzük ismét csak az igazgatót, ki keservesen panaszkodik »azon rossz akaratú megtámadásokról, melyeknek célja, az intézet ellen mesterségesen szítani az ellenszenvet s a növendékek közt szándékosan lazítani a fegyelem kötelekeit. A rágalmak és kicsinyítések nyilainak zápora«, — mondja — »melylyel egy erkölcstelen sajtó a tanártestület többségét, de kivált a magyar tárgyak előadóit, hónapok óta előzönlé, az ifjú kedélyekre sem maradhatott minden benyomás nélkül, s habár sikerült is az éber felügyeletnek az intézet közérkölcsiségét megóvni a romlástól, a támadások romboló hatása, a növendékek szorgalmának hanyatlásában nyilvánult.«

Verseczen megjennik »Werschetzer Gebirgsbote« czimen egy német lap, most már 40. évfolyama járja; keletkeztek mellette idő folytában más német lapok is, el is tüntek; — ritka eset, hogy vidéki városnak két lapja hosszabb időn át békében élne egymással; itt is folytatták a háborút. Sajnos, hogy a polgári iskola régi korszakában épen a »Gebirgsbote« fordult ellene; még sajnosabb, hogy ezen időben épen az igazgató Wodeczky Lajos volt a szerkesztője, és tanárok a munka társai, kik befolyásukkal oda vitték a szelid lelkű szerkesztőt, hogy közleményeiknek helyt adott. A lakosság egy részének kívánalmait is ki kellett elégítenie s hatalmas zürzavar keletkezett az intézet falain belül és külső falai körül. Két pártot kielégíteni lehetetlen, s a ferde állapot mélyen hatott a mint ember szeretetre méltó

s kitérő pedagógus borongos lelkületére, s hihetőleg ez is siettette halálát. 1874. év november 10-én nagyszámú közönség részvéte mellett kiserzte ki a tantestület és a tanuló ifjúság az örök nyugalom helyére. Huszonkét éven át tanította sikerrel a műszaki tárgyakat előbb az alreáliskolában s ennek megszűntével a polgári iskolában. Versecz város képviselő testülete még most is élő özvegyének 250 frt. évi nyugdíjat és négy kiskorú árvájának nagykorúságukig fejenként 60—60 frt. évi segélypénzt szavazott meg. Akkor még országos tanítói nyugdíjalap nem létezett; — az azon évi iskolai értesítő a községi hatóságnak e nemes, utánzásra méltó, akkor talán még páratlanul álló tényét a hála és tisztelet érzelmeivel felemlítvén, megjegyzi, hogy az a polgármester és iskolaszéki elnökek, Herzognak nevéhez mint főtényezőéhez fűződik.

Wodeczky Lajosnak a róm. kath. temetőben levő sírját fekete márványból faragott s az elhunynak érzébe öntött domborművű arczképével díszített obeliszk jelöli. E sírkövhöz tisztelői és volt tanítványai éveken át gyűjtötték az alapot, hogy végre felállítható legyen. 1889-ben hangverseny rendeztek a tanintézet nagy rajztermében, a boldogult egykori működése helyén, több helybeli dalegyesület közreműködésével, ez alkalommal e sorok írója tartotta felette az emlékbeszédet. A hangverseny behozta a még hiányzott összeget.

A lakosság pártszenvédélyei, melyek az iskola székre és a tantestületre átharapództak voltak okai Rumler Ignác távozásának is. Marx Antal kir. tanfelügyelő úrnak tapintatos közbenjárása némileg kiegyenlítette ugyan a tantestület közötti egyenetlenkedéseket; de azért beteljesült amaz örök igazság: »Concordia res parvae crescent, discordia maximae dilabuntur!« Itt kell keresnünk ama megfejthetlen talány nyitját, hogy Herzog Ferencz József iskola széki elnöknek és nagy befolyású polgármesternek idejében, ki annyira törekedett az iskolák megmagyarosításán, 1876 őszén Benisch Jánost a volt tanító képezdének első ízben kinevezett, innét eltávozott, időközben nyugdíjazott tanárát választák meg a polgári iskola igazgatójának, — s nem csak ennek, hanem még a községi népiskolák igazgatását is reá bízák, — ép úgy mint egykor Eissinger Ferencz idejében. A községi népiskolák a lefolyt 6 év alatt külön állottak egyik tanítójuk, névszerint Daum Miksa vezetése alatt, — most ismét egy kalap alá kerültek.

Benisch, ki épen husz év előtt helyeztetett volt át Pestre, majd onnan Pozsony megyébe, hol nyugdíjaztatott, a verseczi meghívásnak örömmel tett eleget, de mennyire megváltozott körülményeket talált itt! Benisch semmit sem tudott magyarul, s most magyarosodni indult iskolák élére állítatik. Hozzá még az is, hogy — a mennyiben a tantestület képviselője, az igazgató, az iskolaszék tagja, — megteszik az iskolaszék alelnökének is.

Mellesleg felemlítjük itt, hogy törvény és ministeri rendeletek folytán egy-egy királyi tanfelügyelőség területén létező népiskolák tanítói kötelesek

tanítói egyesületet alkotni; — Torontál-, Temes- és Krassó-Szörény megye tanítói, az illető kir. tanfelügyelők közbeleegyezésével együttesen alkották a »Délmagyarországi tanítóegyletet«; e megyéknek legnagyobb részt a verseczi tanítóképezdeből kikerült tanítóinak pietása Benisch Jánost tiszteletbeli tagjául is megválasztotta vala.

Szükséges itt még egy másik kitérésünk is. Versecz, a nemcsak minden jóért, de minden szép iránt is érzékkel bíró város, még 1862-ben egy zeneiskolát is állított vala fel, melynek első tanítója Hajek Venczel József ezredkarmester volt, ki a városi fúvohangszeres zenészeknek is vala karmestere. Ez a zeneiskola sok viszontagság között, sokszorosán átalakítva mai napig is fennáll. Ezen iskolában ingyen oktatást nyerhetett a hegedülésben és fuvolázásban bármely a népiskolából lemaradt fiú. A volt reáliskola idejében nem reflektáltak reá, hisz tanulói, kik; ha nem ipari vagy kereskedői pályára mentek, leginkább a tanítóképezdebe törekedtek, hol zenében külön oktatást nyertek. 1870-ben, mikor az első iskolaszék megalakult, ez az iskola is szárnyai alá került; ekkor tanítója a róm. kath. templom regenschorija Benda Adolf volt, kit, miként már a tantestület kimutatásánál is feltüntettük, minthogy a polgári iskolánál az ének kötelezett tantárgy volt, ennek tanítására azonnal alkalmaztak. Ezen időszakban a polgári iskola növendékei is kezdtek beiratkozni a zeneiskolába, hogy tanulóinak számát szaporítsák, mert a népiskolából lemaradt növendékek azt nem igen látogatták. E körülmény az első években némi kárára volt a tanintézetnek, mert a gyengébb növendékek idejét elvonta a tanulástól; később, jóval később rájöttünk a nyitjára s hasznosítottuk az intézet javára.

Benisch János mint igazgató sem a polgári iskolánál sem a népiskolánál nem tanított; de midőn az iskolai év elején Benda Adolf váratlanul meghalt, az ő óráit, a zeneiskola vezetését és ennek II-ik szakaszának tanítását Benisch vette át, így 17 órája lett az évben, melyekből 6 a polgári iskola, a többi a zeneiskola számlájára tartozott.

Benisch egyebek között arra törekedett, hogy az egykor fennállott, két szakaszra, úgymint kereskedelmi és iparira osztott vasárnapi iskolát újra felállítsa; az ismétlő oktatás ugyanis annyira megfogyott volt, hogy már csak 40 ismétlő iskolás iratkozott vala be a — népiskolánál; törekvéseiben gyámolította őt az akkori ipartestület elnöke Piekarszky Antal, kinek közbenjárása folytán az ismétlőiskolába iratkozók száma felszaporodott 150-re, kik közül a polgári iskola tantestülete által tanítandók száma 60 volt. — De jártak-e rendszeren?

A közigazgatási bizottság sürgetésére Benisch alatt az iskolák részére fatenyésztés és kertészet tanítás czéljából kihalászott földön is történt valami. Egyik darabján a városi kertész segítségével 1000 darab csontár-csemetét ültettek el és előkészületeket tettek, hogy majdan szőlőt is ültetnek ott; — a többi területet apró részletekre osztva bérbe adták egyeseknek zöldség-

termesztésre; az évi bérösszeg pedig kamatozás végett elhelyeztetett, hogy jövőben iskolai célokra fordíttassék. A szőlőültetést a nem sokára beköszöntött filoxera megghiúsította; a fatenyésztéshez a népiskolai tanítók és egyes polgári iskolai tanárok többször is hozzáfogtak a következő években, nem nagy sikerrel; végre is a város által fenntartott nagyszerű fa és szőlőiskolába vezették a tanuló ifjakat, hogy szemzésben, ojtásban s a t. némi oktatást nyerjenek.

A változott viszonyok, a pártok súrlódásai, igen nehéz helyzete az iskolaszékben, a kétféle tantestületben előfordult egyenetlenkedések arra indították a közös igazgatót és iskolaszéki alelnököt, hogy 1878. év január elsején lemondjon hivataláról.

Ezen 1877/8. iskolai évben sok változás fordult elő a tantestületben, mindjárt első hónapjaiban Tutsch János helyett jött új rajztanár Perjéssy Lajos, (akkor nyerte volt meg középiskolákra szóló képesítését, első alkalmaztatása volt; németül nem tudott, itt helyben megtanult.) Az eltávozott igazgató helyett, ki az I. osztályban ez évben német nyelvet tanított Kaufer Mór az iskolaszék tollnoka vette át e tantárgyat; Priborszky József a róm. kath. templom karnagya pedig az énektanítást és a zeneiskolát; — az igazgatói teendők vezetésével az év végéig ismét Benedek Ignác tanár bízott meg. Ápril 7-én tartott ülésében azután új igazgatót választott az iskolaszék: Buday József középiskolákra képesített tanárt, ő lépett Benisch János örökébe, a mennyiben az ő személyében pontosított újra össze úgy a polgári iskola, valamint a községi fiú és leány-népiskolák igazgatósága; azonfelül (a tollnoki állás eltörülttétvén) az iskolaszék jegyzősége is 1200 frt fizetés 100 frt irodai általány mellett. Ugyanakkor betöltetett a zeneiskola tanítói állás is Homm Vilmos dévai polgári iskolai ének és zenetanítóval, neki kötelessége volt a polgári iskolánál az éneket tanítani, kapta egy néptanító fizetését: évi 500 frtot, 150 frt lakpénzt. Az iskolaszék ez intézkedése a május 8-iki közigazgatási bizottságban nyert megerősítést, a választottak a következő iskolaév kezdetén voltak állomásukat elfoglalandók.

A francia nyelvre tanárt a polgári iskola nem kapott (szűkében van azoknak Magyarországon most is, a későbbi verseczi reáliskola is érezte gyakran), két évig nem is tanították. 1873-ban a helybeli nyilvánossági joggal bíró leánynevelő intézetnél alkalmazásban volt francia nyelvtanító Mottoni Mina de Pallaccio vállalkozott a nehéz tisztre, nyilvános tanintézetnél fiú növendékeket oktatni. Éltesebb nő volt már és el kell ismerni, megfelelő feladatának; — reáliskolákra menő ifjaink megállották a fölvételi vizsgálatokat; ez elég bizonyíték; fegyelmet pedig tudott tartani úgy, hogy ritka tanár különbet. Tekintetbe vevén több évi működését az iskolaszék 1879. évi december 1-én tartott tanító választó gyűlésén az arra szabály-

szerűleg kiküldve volt elnök »Fuchs János« praesidiuma alatt véglegesítette. Szolgált a polgári iskolánál míg csak fennállott.

Az eddigiekből látszik, hogy Herzog iskolaszéki elnök nagy buzgalommal járt el a polgári iskola körül; — átértette ő azt, hogy magyar tanintézetet csak úgy alakíthat belőle, ha az annak alapul szolgáló verseczi községi népiskolákat is megmagyarosítja. Ezért törekedett ő arra, hogy a népiskolák igazgatósága a polgári iskola igazgatóságával egyesítsék. Ő is, Marx Antal kir. tanfelügyelő úr is szigorúan meghagyták tehát az új igazgatónak a népiskolák reformálását. A néptanítók, kettőt kivéve mindnyájan német ajkuak valának, a magyar nyelvből alig alig tudtak valamit. A két magyar tanító az öreg Kellermann Antal és Kaufer Mór volt. Az első még 1832-ben kapott Budapesten latin szövegű tanítói diplomát és e történelem elején felemlített, megye és város által Verseczen fenntartott, iskolánál már szolgált vala; a másik, Kaufer, a pécsi tanító képezdétől birt oklevelet és az előző években mint iskolaszéki tollnok és helyettesítő tanító volt alkalmazva. Az 1878/9 iskolai év megkezdése előtt megtartott iskolaszéki ülés tehát az elnök és az új igazgató indítványára úgy intézkedett, hogy a magyar nyelvből valamit értő néptanítók a népiskolák felsőbb, a járatlanabbak az alsóbb osztályokban tanítsanak; a magyar nyelv valamennyi osztályban tanítandó; ezentúl lesz felmenő rendszer: minden tanító a maga tanítványával lép fel a magasabb osztályba, de csak úgy, ha időközben annyira elsajátítja a magyar nyelvet, hogy tanítványait a magasabb osztályban is magyar nyelvre taníthassa. A verseczi községi népiskoláknál tehát egy évvel hamarabb hoztuk be a magyar nyelvet, mielőtt azt az 1879. évi törvényczikk elrendelte. Nagy reményeket kötöttünk volt a mondott intézkedésekhez.

Ez volt Herzog Ferencz József iskolaszéki elnökségének utolsó éve. Még mielőtt az iskolai év lejárt volna a város törvényhatósága jun. hó 5-én s folytatólagosan tartott közgyűlésén új iskolaszékét választott, melynek tagjai jun. 15-én tarták meg első alakuló gyűlésüket, úgy, hogy az azon évi értesítőben mint az iskola felügyelő bizottsága, már az új tagok névsora szerepel.

*

A polgári iskolának tantervét, tér szűke miatt, részint pedig azért nem közöljük, mert az szorosán a ministerium által kiadott, időnként módosított tantervekhez ragaszkodott; így az érdeklődő szakférfiú előtt ismeretes, vagy könnyen megtalálható; a latin és francia nyelvre nézve pedig mindig a szomszéd gymnasiumok és reáliskolák tanterveit vette volt a tantestület zsinórmértékül.

A polgári iskola által ez időközben használt tankönyvek jegyzékét azonban közöljük.

Hittanra. (R. C.)

- 1870—1. Kath. Religionslehre von Franz Fischer
Der Geist des kath. Kultus von Math. Terklau.
Biblische Geschichte des alten und neuen Testaments von
Schuhmacher.
- 1871—2. Hozzájuk jön a IV. osztály megnyitásakor: Kurze Kirchengeschichte nach Nogáll.

Magyar nyelvre.

- 1870—1. H. G. Ollendorfs, »Neue Methode« von Franz Ney.
Olvasmányok a gymnásiumi, ipartanodai alsóbb osztályok számára.
Szvorényi Józseftől I. kötet.
- 1871—2. Hozzá jön e könyv III. kötete.
- 1876—7. Bodnár-Iványi olvasókönyve és németből magyarra való fordításul a III. IV. osztályban Felsmann Deutsches Lesebuch.
III. IV. Theil.

A Német nyelvre, mint anyanyelvre.

- 1870—1. Lesebuch für Volks und Bürgerschulen von Michael Binstorfer
4. Theil.
Hermann's deutsches Lesebuch III. Theil.
»Schwicker« német Grammatikája
- 1871—2. Hozzá jön: »Die Grundzüge der theoretischen Stilistik«, nach
Karl Schubert.

Mathematikára: (Arithmetica és Geometria).

- 1870—1. Dr. F. Mocnik's Lehrbücher.
Későbbi években e tankönyvek alapján a tantételek magyar nyelven is.

Földrajzra.

- 1870—1. Hauke's Lehrbuch.
1874—5. Földrajz Füssy Tamástól.

Történelemre.

- 1870—1. Die Geschichte Ungarns, nebst einer kurzen Uebersicht der ungarischen Litteratur-Geschichte nach Kuttner.
- 1871—2. Hozzá járult: Kurz gefasste Weltgeschichte nach Kuttner.
- 1874—5. Magyarország történelme. Dierner Endrétől, és Kuttner kis világtörténelme magyarul.
- 1878—9 Zsilinszky Mihály Magyarok történelme.

Természetrája.

- 1870—1. Mineralogie. Botanik, Thierreich, Lehrbücher von Pokorný.
1878—9. Lehrbuch der Zoologie, von Dr. Otto Wilh. Thomé.

Fizikára.

- 1871—2. Lehrbuch der Physik, von Dr. Pisko.

Vegytanra.

- 1871—2. Dr. Hinterberger's Chemie.
1875—6. A vegytan alapvonalai Fehér Ipolytól, magyarul az előbbi mellett.

Latin nyelvre.

- 1870—1. Dr. Schulez Ferdinánd grammatikája és hozzá való Gyakorló könyve, német nyelven, későbbi években ugyan e könyvek magyar fordításban a IV. osztályban.

Francia nyelvre.

- 1870—1. Dr. Schulz's Grammatik. Conversation nach Otto's Conversations-Lesebuch.
1873—4. Grammatik, nach Dr. F. H. Ahn's Methode; a IV. osztályban Grammatik von Dr. Karl Ploetz.

Szerb nyelvre.

- 1870—1. Lesebuch von Dr. Subotits, Grammatik von Danicsics.

Gyorsírásatra.

- 1870—74. Lehrbuch von Heinrich Rätisch.

Mintogy a kereskedők épen nem, az iparosok pedig csak gyéren bocsátották inasait a vasárnapi iskolába, megkísérlették a tanárok ez idő-körben a felnőttek oktatását, vasárnapokon a délutáni órákban. Ez oktatás magyar és német nyelvre, polgári ügyiratok szerkesztésére, polgári jogok és kötelességek ismertetésére, földrajzi és történelmi rövid elő-adásokra, gyakorlati számtanra, sőt még ipari rajzra és szépírásra is terjeszkedett volna. Egy időben több tanteremben folyt az előadás; de az az ellenszenv, melyet a tanintézet ellen hol a sajtó, hol bizonyos »Gross Deutschland« érzelmű körök szítottak, mindenben akadályozták működésüket.

Ezen időkrben a kiadott értesítőkben következő értekezések jelentek meg:

1870—71. évben Wodeczky Lajos a tantestület által választott igazgató irt »Ueber Bürgerschulen« egy értekezést, melyben az újonnan állított »Polgári iskolát« a nagyközönségnek bemutatja, nagynevű örök emlékezetű ministerünk Eötvös József báró azon eszméjét: hogy egy művelt középosztályt teremtsen azon iskolák által, nem ismeri; cikkén megérzik a letűnt alreáliskola zamatja, mely főleg iparos és kereskedelmi iskolának képzelte magát; az iskolaszék azon intentioját, hogy Versecz magasabb műveltségre törekvő ifjai, midőn középiskolát állítani nem lehet, ez intézetben előkészítettessenek tanulmányaik folytathatására figyelmen kívül hagyja. Mutatja Schillerből volt Mottója is: »Arbeit ist des Bürgers Zierde, Segen ist der Mühe Preis; Ehrt den Fürsten seine Würde, ehret uns der Hände Fleiss!«

Az 1871—72. évi értesítő értekezése: »Die metrischen Maasse und Gewichte, mitgetheilt von Professor W. Rezucha.«

Az 1872—73. évi értesítőknek első értekezése magyar, Benedek Ignác irta, czíme »A nevelés ügye középtanodáinkon«. Paedagogiai mű első sorban, mellékesen korrigálni iparkodik Wodeczky Lajosnak két év előtti értekezését. A második értekezés német nyelven van tartva, irta Wodeczky Lajos, czíme: »Hohe Bedeutung des Wortes »Selbst« in der Sittenlehre, in Erziehung und Unterricht und im praktischen bürgerlichen Leben.« Érdekes e két, egy tárgyról szóló értekezés vetélkedése.

Az 1873—74. évi értesítő ismét két értekezést hoz. Az első: »Theoretisch-practischer Vorgang bei den 4 Rechnungsoperationen des metrischen Maasses und Gewichtes. Mitgetheilt von W. Rezucha.« A másodiknak czíme: »Die Bürgerschule im Zusammenhange mit der geschichtlichen Entwicklung des vaterländischen Schulwesens« von Wilhelm Neustadtl, Professor der Geschichte und Geografie. Az értekezés tendenciája a lakoságnak helyesebb fogalmakat adni a polgári iskoláról; igyekszik megismertetni Eötvös báró eszméit, — »dass die Wissenschaft dem Leben mehr genähert, die Gelehrsamkeit praktischer und die Praxis gelehrter werde; és bizonyos czélzatos kitéréssel az előző évben megjelent értekezésre, megkivánja az itt nevelkedő polgártól: »kennen soll er sich selbst, seine Kräfte wissen, wie sein Wohl und Wehe von ihnen abhängt.« — Szintén kiérzik a tantestületben létező két antagonistikus szellem egymás ellen törő csendes harca az értekezésekből.

Az 1874—75. évi értesítő nem hoz értekezést, — Benedek igazgató mondja el abban a tanintézet azon évi viszontagságait; egyet mást már fennebb idéztünk belőle.

Az 1875—76. évi értesítő értekezése magyar: »A láncc- és közelítő törtek általános elmélete s gyakorlati alkalmazása.« irta Benedek Ignác,

a nyelvtanár. Arra szolgáló bizonyíték, hogy valamint a volt reáliskola tanárai, úgy a polgári iskola tanárai is mindenhez értenek.

Az 1876—77. évi értesítő újra hoz magyar nyelvű értekezést a mértan és szabadkézi rajz tanárától Tutsch Jánostól, czíme: »A derékszögű háromszögnek szerkesztési megoldása két adott alkatrészszel.«

Az 1877—78. évi értesítő történelmi tanulmányt hoz: »Titus Flavius Vespasianus, mint a történelem talánya« czim alatt Benedek Ignác tollából.

Az 1878—79. évi értesítő az iskola beléletére vonatkozó dolgokon kívül egyebet nem is hozott, mint az új igazgatónak Buday Józsefnek nagyon, de nagyon is rövid, de a helyzetet élesen megvilágító észrevételeit, melyekben, természetesen »pro domo«, a polgári iskola érdekében párhuzamot vont a régi reáliskola és akkori polgári iskola között, és a város bizonyos köreinek, melyek csak a letűntéért hevülve, a körüli ábrándjaikban a meglevőt megbecsülni nem tudják, Schiller szavait hozta emlékezetébe. »Warum in die Ferne schweifen, sieh' das Glück es liegt so nah.« E néhány jóakarató sor az elmúltakon ábrándozó szivek érzékenykedését felizgatta, a sajtót új támadásokra indította; — de már akkor megszorítottuk vala a hevedert és vágtattunk; — »legala bene et poi lassa la andare« tartja az olasz közmondás.

*

Az 1878/9. tanév különben is gazdag volt eseményeiben. — Ez évben 1879. ápril 23-án ünnepeltük meg a temesi bánságnak a haza kebelébe lett visszacsatoltatásának századik évfordulóját. A tantestületnek épen alkalomszerű volt ez ünnepély, hogy növendékeinknek történelmi felvilágosításokat adjon szemben azon — még mai nap is tapasztalható törekvésekkel, melyek vidékünket a »Bánát« név alatt mint Magyarország külön területét czélzatosan igyekeznek feltüntetni. — Következő nap 1879. évi ápril 24-én is ünnepünk volt Ő Felségeik magas egybekelésének 25-ik évfordultát ülte meg a tanári kar és az ifjúság az intézet tágas rajztermében. A szeretett uralkodó díszes arczképének megkoszorúztatása után az igazgató alkalmi beszédet mondott, megemlékezvén Ő Felségének dicső országlása alatt az alkotmány visszaállítására, a haza boldogítására, különösen az ifjúság neveltetésére történt intézkedésekről. — Megjegyezzük itt, hogy a polgári iskola az előző években is, valamint ebben és a következőkben Király és Királyné Ő Felségeik magas névünnepein mindig ünnepélyt rendezett, hogy az ifjúságot a trón és haza iránti hódoló hűségben és szeretetben megerősítse.

Alkalma volt ez évben az ifjúságnak a felebaráti szeretet, könyörületesség és jótékonyágnak gyakorlására is. Szeged városát ez évben pusztította el az árvíz; a lakosság gyászos sorsa megrendíté az ifjúság kebelét; mindjárt az első rémhír hallatára a polgári iskola és az ugyanegy igazgató alá tartozott népiskolák növendékei élelmi szereket hordottak össze, melyek

a városunkban működött gyűjtő bizottságnak továbbítás végett azonnal átadattak. A későbbi napokban rendezett gyűjtés pedig 78 frt 56 krt eredményezett; az összeg az adakozók névjegyzékével együtt már ápril 7 én adatott át a polgármesteri hivatalnak.

Az akkor azon évre bezűntetett szegedi iskola tanítványai közül többen Verseczre jöttek tanulmányaik folytatására. A polgári iskola I. osztályába 3, II. oszt. 3, III. oszt. 7, IV. oszt. 1, összesen 14 vétetett át.

Ezen évben felélesztette a tantestület a régebbi években szokásos volt tavaszi mulatságot a »Majalis«-t. Ezen magában véve jelentéktelen dolog iskolánkra nézve fontossá vált, mert az iskola jóakaróit és a város előkelőbbjeit egybegyűjtötte kedélyes örömnapra, s megbarátkoztatta a tanári testülettel, mi feszes komolysággal megtartott iskolai ünnepek alkalmával oly könnyen nem sikerül. Pár év múlva megteremté az ösztöndíjalapot, melyről majd alább bővebben fogunk szólni.

Följegyezzük itt a következőt, hogy feledésbe ne menjen, mert érdekes és még Milleker »Versecz történetében« sem fordul elő. Az a régényes hely, hol az ifjúság, — s most már a város összes egyesületei s kiránduló társaságai »Majálisaikat« szokták tartani, a várostól keletre elvonuló hegy-ségben másfél órányi járást igénylő távolban fekszik. A város közelebbi környékén épenséggel nincs alkalmas hely hasonló mulatságok rendezésére. Ez a hely az erdőborította hegyek, — nevezetesen az »Eichel-Ober (488 m.)« és a »Heisse Kopf (409 m.)« nevű hegyesúcsok közötti hegynyerges terület. Legelőször a régi arealiskola professorai szemelték ki, és ők tartották ott növendékeikkel az első majálist. — Nem nagy területű erdei tisztás, akkor csak az erdőcsösz kunyhója volt ott. Az első multság közbéde alkalmával mondott pohárköszöntők között a temesvári es. kin. helytartóság akkori tanügyi tanácsosa, később csanádi püspök Bonnaz Sándor tiszteletére nevezték el a professorok a mulató helyet »Bonnaz-Platte«-nak. Ezt ma már Verseczen teljesen elfelejtették. A francziás Bonnaz név a »z« elhagyásával mondatik ki, — így pedig a verseczi német tájszólás szerint »babot« jelent, — és ma már mindenki »Bohnen-Platte«-nak nevezi közbeszédben, majálisi meghívókon és falragaszokon. Láttuk egy társulatnak magyar meghívóját is, melyen magyarra lefordítva »Bab-lapály« volt a neve. Ez elnevezés különben önmagában is hordja bizonyítékát, hogy nem a néptől eredt; e szót »Platte« a versecziek sem magában, sem másféle összetételben nem használják, csak a »Bohna-Platte«-nál. — Így múlik el hír, név és dicsőség! — A tanügy egy nagy tényezőjének, a verseczi róm. kath. hitközséget sok kegyekben részesítette püspöknek nevét akarták a professorok megörökíteni.

A tanintézet mint polgári iskola.

(Folytatás.)

Őrök emlékű Eötvösünk a hazának általános műveltséggel bíró közép-
osztályt kívánt növelni, midőn országszerte megteremté a polgári iskolákat
azok számára, kiknek a tudományok mély kincses bányáiba behatolni sem
szándékuk, sem idejük nincsen, és kik nem diplomájukkal akarják meg-
keresni kenyerüket az életben; hanem arra hivatvák, hogy a köznép szűk
határu ismeretkörén felül emelkedve, annak vezetői, a hazai alkotmány tám-
oszlopai, művelt értelmű, józan itéletű, az élet viharáiban megállani tudó,
tettre képes magyar polgárok legyenek.

Nem mondhatjuk, hogy ez eszme Verseczen nagyon termékeny talajra
talált volna, — már 9 évig állt vala fenn a polgári iskola és nem volt
kedves; mint láttuk maguk az eddig működött iskolaszékek is középtano-
dákra leendő átmenetelre előkészítő iskolának rendezték be, szerényen
belátva, hogy a város, akkori körülményeit tekintve, középiskolát fenntar-
tani úgy sem képes. Az 1879. évi tisztújítás új embereket állított a város
élére, új iskolaszéket teremtett. Az új tagok buzgósággal, de egyszersmind
nagy mohón kezdettek az újításhoz.

Mínthogy a volt iskolaszéki tagok közül az új iskolaszékbe senki sem
választatott be, a város képviselő testületének meghagyásából az igazgató,
mint az iskolaszék született jegyzője hívta össze a tagokat alakuló gyűlésre.
A gyűlésen Moldoványi Sándor gyógyszerészt választották meg maguk
közül elnöknek, — és Braichler Nándort gondnoknak.

Rendes tagok voltak (a választáson nyert szavazatok többségének sor-
rendje szerint): Gettmann János, Seemayer Ferencz, Höschl Frigyes,
Dr. Kuktay Sándor, Dr. Demetrovits Mihály, Dr. Seemayer Károly,
Schlemmer József, Nagy Miklós, Glöckner József, Leidl Ferencz.
Hozzájuk tartoztak a törvény rendelkezése folytán mint a vallásfelekezetek
képviselei: Főt. Ruzsinszky Kornél prépost és plébános, főt. Tranda-
filovits Fülöp gör. kel. proto-lelkész, t. Abaffy Miklós evang. lelkész,
Dr. Sidon Adolf izr. rabbi. A tantestület képviselői voltak: Benedek
Ignác a polgári, Boiger Károly a népiskola részéről, Jegyző volt Buday
József, az iskolák igazgatója.

Az újonnan megválasztott elnök székfoglaló beszédét (német nyelven) e szavakkal kezdé meg: »Uraim! emlékeztükbe hozom, hogy előzetes tanácskozásaink folytán az iskolaszéki tagság díszes tisztét, azon elhatározott szándékkal fogadtuk el, hogy a polgári iskolát gymnasiummá alakítjuk át, s a t.« A beszéd — igen természetesen — összhangzó helyesléssel találkozott, s az új iskolaszék első határozata volt: előterjesztés készítendő a városi törvényhatósághoz a felállítandó gymnasium ügyében.

A gymnasium eszméje tehát ismét napi rendre került. A tantestületben középiskolai képesítéssel bíró s arra törekvő tanárok voltak, itt is visszhangra talált, csakhogy többségük inkább reáliskolát óhajtott.

Az indítvány megtétetett, a felterjesztés elhatároztatott, s az azt szerkesztő jegyző hamar talált plausibilis indokokat annak elfogadtatására. Elmondjuk röviden és összevontan; hiszen nem csak tetszetősek, de valóik is voltak:

»A lakosság azon rétegének gyermekei, melynek műveltsége érdekében a polgári iskola comtempátatott és felállítatott, legfőlebb két alsó osztályát látogatták az intézetnek, még pedig a második osztályban is annyira megfogyva, hogy ebbe az első osztályba beírottaknak csak fele lépett fel. Ha végig nézzük a már 9 évig fennállott polgári iskola anyakönyveit a III. és IV. osztályban évről évre már csak oly gyermekekkel találkozunk, kik középtanodára, gymnasiumra, vagy reáliskolába készülnek. Ezek — mint-hogy a polgári iskolának csak 4 alsóbb osztálya összevágó a középtanodái tanintézetek osztályaival — a negyedik osztály bevégeztével távozni kénytelenek, így a lefolyt 9 év alatt nem maradt tanuló, hogy a polgári iskola V. és VI. osztályát felállítani lehetett volna. Már pedig épen ezen osztályok azok, melyekben a polgári iskola kitűzött céljához ér, s melyek arra rendelvek, hogy megadják a polgári iskolának a maga valódi jellegét.

Ily körülmények között a verseczi, tudományt szomjazó, magasabb és befejezett műveltségre törekvő ifjúság más vidéki tanintézetekbe kénytelen vándorolni, hogy nagy áldozatok árán megszerezze azt, mit szülővárosa nem nyújt; ha pedig anyagi viszonyai nem oly kedvezők, hogy kiképeztetését másutt kereshesse, — elsatnyulni.

27 év óta tartó állapot ez; — volt Versecznek alreáliskolája, volt algymnasiuma, van névleg négyosztályú polgári — de voltaképen más vidéki középiskoláknak dolgozó előkészítő iskolája, — teljes befejezett műveltséget nyújtó tanintézettel ily hosszú idő alatt nem rendelkezett.

Nehogy tehát e nagy, 24.000 lakost számláló, s valamint népesedési, úgy vagyoni viszonyánál fogva a haza elsőbb rendű városai között helyet foglaló város messze a honi műveltség színvonala alatt maradjon, — és a korrallal haladni nem bírván, azon veszélynek legyen kitéve, hogy társadalmunk azon rétege, mely a szak- és általános műveltséget képviselni, a községi és társadalmi életben a vezérszerepet kezében tartani hivatva van, meg-

ritkuljon, vagy végkép kifogyjon; elodázhatlanul szükségesnek látja az iskolaszék csonka, és soha ki nem egészíthető polgári iskolánkat oly tanintézeté alakítani át, mely míg egyfelől az iskolákat buzgón látogató, de eddig más tanintézetekre szorult osztályok igényeinek megfelel, másfelől a város minden növendékére nézve megközelíthető legyen, és mely a mellett, hogy a nemzeti irányú közművelődést előmozdítja, teljesen befejezett műveltséget nyújt; ilyennek pedig egyedül a legfőbb tanintézetekre a tudomány és műegyetemre egyaránt utat nyitó **gymnasiumot** találta.«

E gondolatmenet szolgált ezután pár évig alapul a különböző előterjesztéseknek és a magas ministeriumhoz intézett fölterjesztéseknek, melyek természetesen sok munkát és időt igénylő, és a körülményekhez képest változatosan összeállított kimutatásokkal voltak felszerelve. Hiába, a mai teljes tanintézetnek ideje még el nem érkezett vala, még újabb 9 évig kelle arra várakozni!

Az iskolaszék indítványát a városi új képviselő testület is, 1879. évi július 9-én tartott közgyűlésén, nagy lelkesültséggel fogadta; határozatilag kimondta, hogy a város felvirágzásának s a lakosság érdekei kielégítésének hatalmas tényezőjét látja a teljes gymnasium felállításában; kimondotta, hogy valamint eddig a 9000 forintba kerülő polgári iskola költségeit készséggel viselte; úgy az új tanintézet felállításával megszaporodó költségeket is készséggel viselendi. Igaz, hogy ezen értelemben készült feliratában kifejezte azon reményét is, hogy a magas kormány, mely a szomszéd városokat számos előnyben és kedvezményben részesíté: Verseczet pedig mellőzte, ezen a művelődést célzó nagy vállalatában — majd a legfelsőbb osztályok felállításakor legalább 5000 forint évi segélyben részesitendi; — de nyomban utánna tette azt is, — hogy ha e remélt segély az ország egyéb bajai miatt megadható nem leszen — a város nem riadand vissza az áldozattól, és ön erejéből is létre hozza az óhajtott tanintézetet.

A feliratnak támogatására az új polgármester Hofbauer Péter vezetése alatt mindjárt augusztus havában küldöttséget menesztett a város Budapestre úgy a vallás és közoktatásügyi, mint a belügyi ministeriumhoz. Mindkét magas helyen méltánylattal találkozott a város áldozatkész határozata a m. kir. tanügyi Minister úrtól azon ígéretet is nyerte a küldöttség, hogy az intézet átalakításához, illetőleg a gymnasium megnyitásához kért engedély még az 1879—80. tanév beállta előtt le fog érkezni.

Nagy öröm volt Verseczen; a helyi lapban és a Temesvárott megjelenő lapokban közzétük a hirt, hogy az 1879—80. iskolai évben a gymnasium első osztályát megnyitjuk. Tervben volt az is, hogy a polgári iskola IV. osztályából más gymnasiumba készülő 6 tanulót el nem bocsátjuk, hanem ha engedélyt kapunk arra, esetleg az V. osztályt is megnyitjuk. És a híreszteléseknek volt foganatjuk.

A tanári testület még a szünetidőben elkészíté úgy az I., mint esetleg az V. osztály tanterveit.

Elérkezett 1879. év szeptember elseje, de a megígért engedély nem érkezett meg.

Az első osztályba ugyan csak egygyel több tanuló iratkozott be, mint az előző évben, az intézet növendékeinek száma, mely 1879 végén 114 volt — daczára a lemaradóknak — mégis 131-re növekedett; sokasbult a felsőbb osztályokban. Már az I. osztályba iratkozók azon reményben, ha ez évben nem is, a következőben minden bizonynyal átalakul a tanintézet gymnasiumná, valamennyien latin nyelvre iratkoztak be. Így elmaradt ez évben a francia nyelv tanítása az I. osztályban. A IV. osztály, melynek pár év előtt 8—8, 1876—7-ben csak 4, az előző évben 10 tanítványa volt, ekkor egyszerre 19-re szaporodott: pedig a III. osztályból csak 12 lépett fel, 2 a gymnasium reménye fejében, mint önkénytes ismétlő maradt vissza, 5 máshonnan jött. Vissza szállingóztak ugyanis azon verseczi ifjak, kik a polgári iskola alsó osztályaiból már gymnasiumokba mentek vala, — mert hát, ha itthon tanulhatnak, olcsóbbá fog kerülni. Az V. osztály számára is voltak jelentkezők; de mert az engedély nem jött volt meg, Versecz tanintézetének nem csak az idegeneket vissza kellett utasítania, de saját tanítványait is — mint annyi hosszú éven át — szárnyra bocsátania.

Az 1879. évi szeptember 9-én tartott közigazgatási bizottsági ülésekből, és a városi képviselő testület november havában megtartott üléséből újabb és újabb felterjesztések küldettek a magas ministeriumhoz. Hertelendy József a városnak — azon időben főispánja nem lévén — kormánybiztosa. Hofbauer Péter polgárnagy több ízben hol egyedül, hol kiküldött képviselők kíséretében kihallgatáson voltak a vallás és közoktatásügyi Minister úrnál a késedelmező ügy szerencsés tisztába hozatala végett. — Az ígéret nem vonatott vissza, s megkapták a biztatást is, hogy mihelyt az országgyűlési szünet beálland s a bokros teendőik megengedik, meg fognak tételni a kellő intézkedések, hogy a gymnasium a következő 1880—1. iskolai év elején létesülhessen.

Feliratok leiratok váltakoztak, küldöttségek mentek jöttek, a senkire nem váró idő is haladt, meghozta az 1880—1-ik tanévet, csak a polgári iskola maradt meg; — habár megérkezett a magas ministerium várva várt nyilatkozata is, mely a gymnasium ügyét következő feltételekhez kötötte:

1. A kormánysegélyről előzőleg is lemondott város mutassa ki, hogy az állítandó magasabb tanintézet szaporulandó költségeit saját erejéből fedezni képes.

2. Az átalakítást az első osztálylyal kezdi, és évenként egy:egy osztálylyal bőviti a tanintézetet, míg teljessé nem lesz.

3. Mutassa ki, meglesznek-e az intézet bővültével a szükséges épületek.

4. A leendő főgymnasium tannyelve a magyar legyen.

És most fennakadt az ügy! Talán meghökkent a város a feltételektől? Talán még egyszer akarta fontolóra venni, vajjon megérdemli-e a jövőd, hogy érette terheket vállaljon át? — Korántsem; más volt a fennakadás oka.

Több mint egy év múlt vala el, hogy Versecz város törvényhatósága felkarolta volt a gymnasium ügyét; egy év leforgása alatt itt ott felhangzott a városban, hogy »gymnasium helyett jobb volna reáliskolát állítani«; megjegyeztük fennebb, hogy a tanári testületben is többen a reáliskola felé hajlottak; e nézet hogy ne harapódzódott volna át az iskolaszékbe! Moldoványi Sándor elnök jó indulatú férfiú volt, különböző oldalról jött tanácsokat lehetőleg kibékíteni igyekezett egymással. A városi sajtó a »Gebirgsbote« (Lásd 1880. évfolyamát) öt számon át cikksorozatot közölt, melyben a régi reáliskola glorificatiója kapcsán a reáliskolát ajánlotta, még pedig német tannyelvvel. — Iskolaszékben és városi képviselői gyűléseken mindig több tért hódított a reáliskola eszméje. Ez ugyan magában véve még nem volt baj, mert a város javát szívükön hordozó körök előtt utoljára is közömbös volt akár reáliskolát akár gymnasiumot, csak teljes középiskolát kaphasson a város. Hanem a magas ministerium határozott feltételeinek utolsója, hogy a leendő tanintézet tannyelve a magyar legyen, fordított a dolgon.

Hogy a városi közgyűléseken azon iskolaszék tagjai közül, mely első alakulásakor kitűzött céljának vallotta a gymnasium felállítását, ki a reáliskola, ki a gymnasium mellett szónokolt, azon nem volt min csodálkozni, »sapiens est consilium mutare in melius«; — de hogy az iskolaszék egyik szóvivője ott úgy nyilatkozott: »előbb hogyszem az alakítandó tanintézet magyar tannyelvű legyen, jobb ha úgy marad mint most van; — de ha már egyáltalán átalakítandó, — legyen mint az ötvenes és hatvanas években volt német tannyelvű alreáliskola, melyben a többi mellett a magyar nyelv is rendes tantárgy lehet: — erre most évek múltán sem találunk jellemző szót. —*)

A nyelv kérdése buktatta meg azon időben Moldoványi elnök kedvenc eszményét, a gymnasium érdekében keltett mozgalmat. A nyelv kérdésének hullámai ostromolták ezután a polgári iskola működését, több kellemetlenséget, hogy sem kárt okozva. A nyelv kérdése szülte ekkor az egy iskolaszék, egy iskolaszéki elnök, egy igazgató alatt összpontosított, a polgári iskola növendékeinek legnagyobb contingensét szállító községi népiskolák

*) És nem találkozott akkor, sem az iskolaszékben, sem a törvényhatósági közgyűléseken egy hang sem, mely a magyar nyelv védelmére kelt volna, csak az igazgató, e történelem írója, irt egy cikket »A gymnasium kérdéséhez« cím alatt, melyet magyar és német nyelven az azon évvégi értesítőben közre bocsátott, mely sok nehézségeket hozott neki ezután. Ma nem írná meg oly rendkívüli sarcasmussal mint akkor, de mert a most fennálló és virágzó tanintézetnek léte bebizonyítja akkori állításának igazságát, éppen nem sajnálja, hogy akkor megírta.

nagymérvű reactióját. Az utóbbiról szólani, bármennyire összefüggésben volt is e tanintézettel, nem tartozik történelme keretébe, szóljon arról a községi népiskolák most készülő történelme.

Ha megbukott is a gymnasium a nyelvkérdésen, azért a polgári iskolában a mennyire csak lehetett magyarul tanítottak a tanárok; nógatta őket az ambitio, az ellenszenvvel viselkedőknek ad oculos demonstrálni, hogy ha a verseczi német fiú, ki szülőinek költségén, vagy pedig cserében németül tanulni vágyó magyar fiú helyett Szegedre, Kecskemétre, H.-M.-Vásárhelyre megy gymnasiumba vagy reáliskolába, ott magyar könyvből tanulni tud; itthon is tanulhat; a szerb népiskolából jött fiúknak amúgy is mindegy volt, azok sem magyarul sem németül nem tudtak. Nehéz munka volt, németül magyaráztak, magyarul is a mennyire megérthették; a magyarázott dolog kivonatos leczkében megtanulandó volt; mindig és igen soktól ki kellett azt kérdezni, német feleletet pedig csak attól elfogadni, kit saját anyanyelvén is legfőlebb sovány elégségesre lehetett vergődtetni. Könnyebb lett volna, ha a szülék otthon ezek miatt gyermekeik előtt nem zúgolodnak, hanem azokat biztatják. Megpróbálta ezt az igazgató 1879—80. tanévben a történelemmel az I. osztályban is, Mayer Miksa kis »Magyarok története« alapján, és ment. (Az ekkori minist. tanterv a polgári iskolában a történelmet az I. osztályban kezdette meg.)

Az ismétlő, vagy — mint hangzatosan nevezték — »Kereskedői és ipariskola« körül is buzgott vala Moldoványi iskolaszéki elnök. — Kiterjesztetett az nem csak a vasárnapi délutáni oktatásra, hanem hetenkint kedden és pénteken esti 7 órakor is tartottak előadásokat a tanárok, magától értetődik német nyelven, bár magyar nyelvet is tanítottak. Csak hogy ez az oktatás úgy itt a polgári iskolánál, hol az előre haladottabbak, — kik t. i. négy elemi iskolát jó sikerrel végeztek vala — tanítottak, valamint a népiskolai tanítók által oktatott olyanoknál, kik alig tudtak írni olvasni, — nagyon csekély eredménnyel járt. — Beiratkoztak ugyan a polgári iskolánál évente 50—55-en, a népiskoláknál 100 felül; csak hogy az oktatási napokon a polgári iskolánál tartott két külön osztályban 7—8, a népiskolai három osztálynál 10—12 inasnál több nem jelent meg. A gazdák nem sokat törődtek vele, voltak, kik maguk akadályozták meg inasait, az ipartársulat ugyan nehézségeket okozott nekik a felszabadulásnál, de azért felszabadította őket.*)

*) E sorok írójának, az akkori igazgatónak, sok kelleme: nehézségeket okoztak azon időben a mester urak, kik — midőn a hanyag iskolalátogatóknak bizonyítványt adni vonakodott, lármával és perpatvarkodással igyekeztek azt tőle kicsikarni. És — legyen itt feljegyezve emlékül — az általa kiadott ily szövegű bizonyítványra: »N. N. az 1881/2. tanévben az iparos iskolába (ismétlő iskolába) beiratkozott ugyan, de a tanítási órákon soha (esetleg: kétszer, ötszörször) meg nem jelent. Datum, aláírás, pecsét.« — az ipartársulat az inast felszabadította!!

Nem is volt ezen ismétlő iskoláknak a rájuk fordított fáradozás dacára valami nagy eredményük sem ezekben sem a következő években. — Később 1886-ban megszűntek s alakították a szabályszerű »Iparos tanoncziskola«, külön igazgató, külön iskolai hatóság és felügyelő bizottság alatt, hogy miként halad és boldogul, az ő történelmébe tartozik.

Az elnököt gyámolította működésében Marx Antal kir. tanfelügyelő, ki azonkívül hogy a városi közigazgatási bizottság havi gyűlésein való megjelenése alkalmával az iskolákban is megfordult, évente két ízben is behatóbban megvizsgálta azokat, rendszeresen az iskolai év kezdetén és a vizsgálatok előtt, (az azon évi értesítők közlik látogatásainak napjait is.) Tanfelügyelő úr mindannyiszor figyelemmel kísérte a növendékek haladását, különösen a magyar nyelvben, — és nagyon szívére kötötte a tanároknak és tanulóknak annak szorgalmas ápolását.

Különös jelenség Moldoványi Sándor iskolaszéki elnökségének idejéből, hogy bár az iskolaszék tagjai kevés kivétellel mindnyájan németek valának az iskolaszéki jegyzőkönyvek magyarul vezetettek ezen három év alatt s az iskolaszék átiratai a városi tanácshoz, fölterjesztései a városi törvényhatósághoz magyar nyelven szövegeztettek. Az átiratok és fölterjesztések magyar szerkesztése ez időtől fogva gyakorlatban maradt ugyan, de a jegyzőkönyvek nyelve bizony újra németté vált.

Nevezetes esemény Moldoványi időkoréből az is, hogy 1881. tanév végén először osztattak ki magyar jutalomkönyvek a magyar nyelvben kiválóbb előmenetelt tanulóknak úgy a polgári iskolában mint a népiskolában. Az a mély serelem, mely az állam nyelvét érte, midőn a nyelv kérdése miatt a tervezett gymnasium megbukott, arcukba szöktette a hazafias német polgároknak a vért, gyűjtést rendeztek a mondott célra, mely 75 forintot eredményezett. Különbösen engesztelődésül (expiatio) a gyűjtő íveken némi összeggel szerepeltek olyanok is, kik városszerte és közgyűlésen agitáltak ellene. (Két kulacsos.)

Moldoványi alatt indított mozgalom a tanárok és tanítók ötödéves pótléka ügyében is. Versecz város törvényhatósága eléggé szépen intézte volna el az ügyet, (jegyezzük meg, hogy akkori időben kezdett lassan kibonyolódni nehéz finansziális bajaiból), kimondotta, hogy mindazon a közösségi polgári iskolánál és népiskolánál működő tanárnak és tanítónak, ki 1882. év január 1-ét vévén határnapul, mint rendes oklevéllel bíró tanférfit végleges alkalmazásban már működött, az első ötödéves pótlékot kifizetendő. Es — fájdalommal jegyezzük meg — a polgári és népiskolai tantestületben felébredt kicsinykedő féltékenykedés, ne mondjuk irigykedés, e szép határozat végrehajtását megakadályozta. Voltak ugyanis mindkét tantestületben olyanok, kiknek szolgálati idejük már a harmadik-negyedik quinquenniumra emelkedett, ezek rossz néven vették, hogy a később alkalmazottak velük együtt, egyenlően egy ötödéves pótlékban részesüljenek,

(Máté evang. XX r. 12 v.); voltak, kik öt évnél hosszabb idő óta szolgáltak volt már, de a képesítési oklevelet vagy még nem, vagy csak 1—2 év előtt szerezték vala meg, volt olyan is, kinek oklevele ugyan volt, de a ki mert azon (Herzog idejebeli) kikötésnek, hogy a magyar nyelvet záros határidő alatt megtanulja, még eleget nem tett, bár öt évnél már többet leszolgált, véglegesítést még nem nyert vala. Mindezek a város határozatában önértüket s hiúságukat sértve találták. Az iskolaszékek régi baja, hogy tagjai a tantestületek egyik másik tagjának pártjára kelnek, hát Versecezen, hol legtöbbje idevaló származású vagy házassági viszonyainál fogva rokonságban volt. Megindult a mozgalom, — és a városi képviselő testület a már hozott határozatot, — újabb megfontolás és az érdekeltek netalán jogos igényeinek figyelembe vétele mellett teendő újabb előterjesztés végett a városi bizottságnak újból kiadta. E megfontolás közben letelt az egyik és be, következett a másik év. Ekkor előterjesztette a pénzügyi bizottság is a városi költségvetés megállapítása előtt, mekkora összeg igényeltetnék, ha többeknek két, három s a t. quinquennium egyszerre és ezentúl évenként kifizettetnék, s az oklevél vagy véglegesítés nélkül munkálkodók munkája is megfelelően (socialismus) honoráltatnék. Természetes, hogy a törvényhatósági, jóakarató közgyűlés, mely fentebbi határozatát végrehajtotta volna, tekintve az anyagilag még egészen rendbe nem jött város helyzetét, a bemutatott összeget sokallotta és az ügyet későbbi jobb helyzetű évekre halasztotta. (Hivatkozunk a városi levéltárra, különben bemutathatunk bár kinek a fennebb említett első határozat alapján jogosan benyújtott quinquenniumot kérő, s azon indokolással (hátirattal) visszaadott folyamodványokat, hogy azon idő szerint azokat kielégíteni nem lehetett.)

Sokszor megbánták volt a néptanítók és a polgári iskola tantestületének tagjai is, hogy a törvényhatóság nem alkalmazta a fennebb idézett Máté evangelium XX r. 13. versét.

Az ötödéves pótlék kérdése ekkor elodáztatott; Rezuha Venczel tanárnak azonban évi 100 frt korpótlékot szavazott meg a városi képviselő, hogy méltányolja hosszú szolgálati idejét. Mint tudjuk 1857—8. iskolai évben jött a régi alreáliskolához s már 23 év óta szolgálta az intézetet.

Két nevezetes ünnepet ült a tanintézet ezen időközben. 1880. november 27-én boldog emlékezetű Mária Terézia királynőnk halálának századik évfordulati napján gyász ünnepet; ez alkalommal a nagy királynőnek a magyar haza körüli érdemeit fejtegettük a tanulók előtt; — a másik öröm ünnep volt; 1881. év május 10-e Rudolf trónörökös ő fenségének egybekelési ünnepe Stefánia fáherczegnővel. E két napon megjelent az összes ifjúság a tanári testülettel egyetemben az ünnepélyes isteni tiszteleten, az utóbb említett örömnapp előestéjén pedig a tanintézet épülete fényesen ki-
világított.

Moldoványi Sándor elnöksége alatt a tantestületben csak közetkező változások fordultak elő. Homm Vilmos ének és zenetanár 1879—80. tanév elején más állomásra menvén, helyére Priborszky József a róm. kath. egyház karnagya alkalmaztatott, midőn pedig harmadfélelvi működés után ez is leköszönt, Glaser Norbert helybeli karmester töltötte be ideiglenesen a megüresedett állomást.

Radák Lázár szerb óraadó helyett pedig az 1881/2. tanév elején Boskovits István gör. kel. lelkész és hitoktató bizatott meg a szerb nyelv tanításával.

1880—81. tanévre új tantervet adott ki a nagyméltóságú ministerium a polgári iskolák számára, ennek megfelelőleg változott meg a tanintézetnek addigi tanterve is.

Tankönyvek voltak a következők:

Magyar nyelvre.

Ungarische Grammatik zu Simonyi's Magyar nyelvtan von Stefan David.

Bodnár-Iványi olvasókönyvei.

Névy László »Stilisztika. I. rész Irálytan.«

Német nyelvre.

Karl Schubert's Deutsche Sprachlehre.

Heyse's Deutsche Sprachlehre.

Der schriftliche Gedankenausdruck von Karl Schubert.

Számтан és Mértanra.

Dr. Mocnik Ferencz tankönyvei.

Földrajzra.

Hauke's Lehrbuch.

Füßy Tamás földrajza.

Hunfalvy J. Kis földleírása.

Történelemre.

Mayer Miksa »A magyarok története.«

Dr. Ribáry Ferencz »Világtörténelem« polg. iskolák számára.

Természetrájzra.

Elemente der Naturgeschichte von J. Kriesch.

Mineralogie von Helmhaecker.

Természettanra.

Die Physik für Unter-Realschulen von Dr. F. J. Piskó.

Latin, Francia és Szerb nyelvre.

Az előző időközben használt tankönyvek.

*

Megjegyezzük itt, hogy az 1871. évben megszüntetett itteni meteorologiai állomást 1879. év december havában újra életre keltette a tanári testület. 1880-ban az igazgató végezte a megfigyeléseket, az utána következő években Rezucha Venczel tanár. A feljegyzések havonként Temesvárra küldettek a Mérnöki egyesületnek feldolgozás végett.

Végül felemlítjük még, hogy az 1881. év január 1-től 10-ig eszközölt népszámlálás alkalmával a tanárok is közreműködtek; a mondott napokon a tanítás szünetelt.

A tanintézet mint polgári iskola.

(Vége.)

Venio nunc ad fortissimum virum! nyugodtan plagiumozhatjuk Cor. Nepos mondását, mert Verseez város iskolaszéki elnökei között ő a legderekabb; nemcsak az iskolák, hanem a város ügyei is bizonyítják. Midőn az előbbi iskolaszék működési időköre 1882-ben letelt és a város köztörvényhatósága május 9-én új iskolaszéket választott s ez május 29-én tartott alakuló gyűlésén Seemayer Jánost elnökéül megválasztotta, még csak városi tanácsos volt, nem sokára polgármester lett; most is iskolaszéki elnök, most is polgármester; az iskola ügyeit is, a város ügyeit is rendbe hozta; alatta megjavult a közszellem, és a város polgárait annyira mennyire egyetértő működésben találjuk. Mi legderekabbnak mondjuk, Ő cs. és kir. apostoli Felsége, szeretett Királyunk szerzett érdemeiért a kir. tanácsosi czímmel ruházta fel.

Seemayer János az új iskolaszék elnöke meglehetősen zilált viszonyokat talált. Jeleztük már fennebb, hogy a lelépett iskolaszéknek az elnökkel előre törő magyar, de ismét fontolva haladó (circumspecti) tagjai is valának; a mi, míg egyfelől a polgári iskola tantestületét ketté oszlatta, másfelől a népiskolák tantestületében a megmagyarosodással szemben formalis reactiót idézett elő. Évekbe múlt míg a népiskolákból a polgári iskolába oly tanulók jöttek, kik magyarul valamennyire olvasni tudtak. Azon szerencsétlen idea, — mely így okoskodott: egy iskolaszék, egy igazgató, legyen egy tantestület is, s közös ügyeknél közös tanácskozmányba terelte a tantestületeket, hol szavazáskor természetesen a népiskolák tanítói voltak többségben, még több visszavonást idézett vala elő.

Még több baj is volt, de ezek tanítók, tanárok, esetleg az igazgató »memoires«-jaiba tartoznak.

Az új iskolaszék következőkép alakult meg:

Elnök Seemayer János, alelnök Schlemmer József, Dr. Seemayer Károly jegyző, Dr. Demetrovics Mihály, Rottler Ferencz, Frisch Gyula, Braichler Nándor gondnok, Seemayer Ferencz, Glöckner József, Leidl Ferencz, Stürmer János, Fritz Antal, Neumann Fer., ifj. Breinich Sebestyén, Miháilovics József, Adler Vilmos, Loffl

Fülöp, Neukomm Gyula. A vallás felekezetek képviselői: Főt. Ruzsinszky Kornél, prépost és plebános, főt. Trandafilovits Fülöp gr. k. proto lelkész, Abaffy Miklós ev. lelkész Dr. Sidon Adolf rabbi. Az egyesült tantestületek választott képviselői: Boiger Károly néptanító, Benedek Ignác és Waldherr József polg. iskolai tanárok. Az igazgató, a ki a tantestület képviselője úgy a hatóságok mint az egyesekkel szemben, az iskolaszéknek nem volt tagja; nem is appellált.

Tapintatos elnök és Marx Antal kir. tanfelügyelő úr auspiciuma alatt az iskola ügyei így is jól haladtak.

A tanári testületben változás nem fordult elő, csak az ének és zene-tanár üresen volt állomására választatott meg Michaelis Samuel, de ő csak az 1882/3 tanévet töltötte itt, 1883/4 tanévben Daum Otto választatott meg véglegesen, ki míg a tanintézet polgári iskola volt az éneket tanította, s ez időszert is még a városi zeneiskola oktatója.

1883. év márczius 11-én királyi tanfelügyelő úr indítványára fényesen sikerült Arany János ünnepélyt rendezett a tanintézet. Az ünnepi beszédet az igazgató tartotta, bemutatván Arany Jánost a legnagyobb magyar költőt a verseczi közönségnek, természetesen német nyelven, és saját német fordításában Aranynek »A walesi bárdok« című költeményét. Több tanuló és a községi felső leánynépiskola néhány növendéke költeményeket szavalt Aranytól; Thier Lucretia k. a. szavalt, Argény Emilia k. a. zongorán kísérte Burghardt Imre községi néptanítót, ki Arany népdalait énekelte. Az intézet ifjúsága is előadott pár zenedarabot, s énekelte a »Hymnust« és a »Szózatot.« Ez volt az első igazán magyar zamatú ünnepély tanintézetünknel. Arany János emléksobrára 88 frnyi tiszta jövedelmet eredményezett.

E fényes ünnepély után egy másik következett, ennek kezdeményezői városi polgárok voltak. Rezuha Venczel tanár ugyanis ez évben töltötte be működésének 25. évét. 1858-ban jött az akkori alreáliskolához, s mint a matematika tanára az annyi átalakulást szenvedett tanintézetnél folyton s kitartóan szolgált. Hajdani tanítványai nagyobb részben a városnak polgárai, egyesülve vidéken lakó tanuló társaikkal 1883. június hó 23-án este imponáns fáklyás menettel tisztelték meg; a kegyelet hozzájuk csatlakoztatta az intézet akkori tanuló ifjúságát is. Az elhangzott német és szerb üdvözlések után az igazgató magyar beszéddel köszöntötte fel az ünnepeltet. A reá következő napon a régi tanítványok saját és 25 év előtt működött tanáraik arcképeiből összeállított díszes nagy emlékképet nyújtottak át neki a polgári iskola nagy rajztermében; — a dedikáló ünnepi beszédet az igazgató Buday József tartotta, a hajdankor nagy matematikusának Archimedesnek szavait vevén fel jeligéül: »Noli turbare circulos meos!« Ugyancsak e beszéd végén az intézet azon évi növendékei nevében ékes művű ezüst billikomot nyújtott át a mélyen meghatott öreg tanárnak. A két kulcs-hoz címzett vendéglőben tartott fényes bankett zárta be ez ünnepélyt, mely

a polgári iskolának annyiban is hasznára vált, mert sok antagonistáját békítette ki vele.

Az iskolaszék új elnöke nagy, messzire kiható és szerencsésen sikerült tervvel fogott működéséhez, még pedig tárogató harsogtatása nélkül. Belátott a jövőbe, tudta, hogy a haladó kor megérleli az eszméket. Tudta, hogy ha valamikor középiskolát akar állítani a város, szüksége lesz ennek megfelelő épületre. A magas ministerium ezt kötötte volt ki az előbbi években is. (Lásd a 73. lapon.)

A »Concordia« épület, melyben a tanintézet eddig elhelyezve volt, csak részben volt kiépítve, t. i. homlokzatának közepe és éjszaktelé eső bal szárnya; — jobb szárnya, mely délfelé esik és meggörbülve az udvarba is benyúlt, alacsony, múlt századbeli épületekből állott, melyek az ötvenes évek és a hatvanosak elején tanári lakoknak, később népiskolai tanhelyiségekül használtattak. Ezen időben pedig már magán házakban is kellett a mindinkább szaporodó népiskolák számára helyiségeket bérelni.

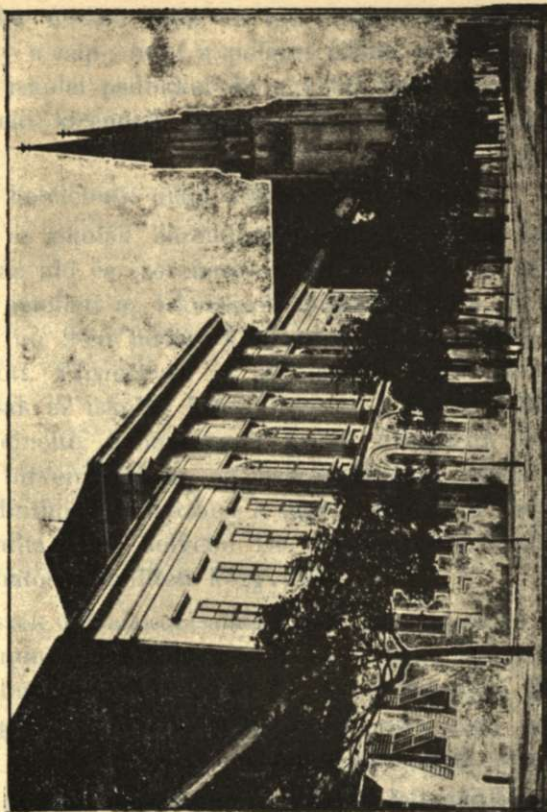
Seemayer János elnök eszméje volt, építtessék ki a régi »Concordia« épület. Egyelőre a polgári iskola mellett a népiskolának is lesz hajlékuk, s ha az idő megérleli a tanintézet átalakulását, ennek kész helyisége leendő.

Buzgó utánjárásának sikerült az építkezéshez szükséges engedélyt úgy a városi törvényhatóságnál, mint a nemlétságu ministeriumnál is kieszközölni. 1883-ban Hofbauer Péter polgármester Csakovára járási bírónak ki-nevezetvéen, állásáról lemondott, és Seemayer János választatott meg polgármesternek; eszméinek, terveinek kiviteléhez még kedvezőbbek lettek a körülmények. A leányiskolákul szolgáló épület is kiegészítendő volt, mindkét épületre tehát megtartották az együttes árlejtezést. Sittner Ferencz oraviczai építész vállalta el az építést a 60.219 frt 40 kr-ra előirányzott összegből 10%-ot elengedvén. De azért a két épület kiépítése és részben átalakítása a 10.670 frt 37 krt tevő pótköltségekkel egyetemben 64.767 forint 80 krba került.

Az építkezés miatt 1884. évben sok kellemetlenségek között folyt a tanítás. Az ócska épületbe már február 7-én vágták legelőször az azt lebontó csákányt. A népiskolák legtöbbjét kiszállásolták, hol bérházakba, hol a városháza melléképületeibe; csak a polgári iskola maradt helyén május hó második feléig, a mikor áthurezolkodott a hamaros vizsgálatokkal befejezett leány-népiskolák érintetlenül maradt négy tantermébe, hol az iskolai évet annak rendje és módja szerint az évvégi vizsgálatok és zárünnepély megtartása mellett az utolsó napig kitarítottuk.

Mellékelve közöljük a »Concordia« épületnek a tanintézet régi székhelyének jelenleg községi fiú-népiskolának látképét az új építkezés után, a hozzá tartozó tervrajzokkal.

Az építkezés befejezése után a földszint a népiskoláé lett, be is fogadta a központi fiú-népiskola összes osztályait; (a város délkeleti végén is vannak

A Concordia épület, a tanintézet régi háza, jelenleg közs. fu-népiskola.

községi népiskolák): az épület emeletes része a polgári fiiskolának lett ott-honává. (Később, mint látni fogjuk, az épület összes helyiségei átadattak a tanintézetnek.)

Ki volt ugyan kötve, hogy az építkezés 1884. évi szeptember elsején befejeztessék; de ugyan ki látott valaha ily fajta szerződést, mely — esetleg kikötött poenále mellett is, végrehajthatott volna! Bekövetkezett az 1884/5. szeptember 1-e, de az épületnél még sok hiányzott. Most a bérházakban szorulva volt népiskolák számára az új épületben kijelölt helyiségeknek egy részét volt kénytelen elfoglalni a polgári iskola, és bizony már a tanév harmadik hónapjába fordult vala az idő, midőn az építkező mesteremberek távoztak, és úgy a nép-, mint a polgári iskola, mely időközben a város bőkezűségéből új iskolai padokkal és egyéb butorzattal is felszereltetett, elfoglalhatta a neki kirendelt helyiségeket s a tanítás minden akadályai elhárítottak.

Az iskola beléleletéről majd alább fogunk szólni.

Építkezés és iskolák berendezése igénybe vették az iskolaszék gondjait; — tellett az idő és szerencsésen befordultunk az 1885. évbe, melynek május havában letelt az iskolaszék működési köre. A város törvényhatóságának június hó 9-én tartott közgyűlése új iskolaszék választásának feladata előtt állott. Elismervén az iskolaszéki tagok fáradozásának sikerét, melylyel nemcsak az iskolák külső díszét — a fényes építkezés, bebutorozás s a t. által — emelte, hanem azok belső életének is hatalmas lendületet adott, a törvényhatóság az összes tagokat újból megválasztotta az iskolaszékbe. Minthogy időközben a tagok sorából a halál Neumann Ferenczet kiragadta volt, helyébe Dr. Jovanovics Györgyöt választotta meg a törvényhatóság említett közgyűlése.

Az iskolaszék újjá alakulásának ülését már július hó 12-én tartotta meg, a mikor is — mint előre látható volt — elnökké ismét Seemayer János polgárnagy, alelnökké Schlemmer József, gondnokká Braichler Nándor választattak meg. Más változás nem történt, csak hogy jobbnak látták az igazgatót ismét az iskolaszékbe bevonni s azt annak jegyzőjévé tenni.

Alig hogy az iskolaszék újra megalakult, fellendült újra a gymnasium utáni törekvés, most már annyival hatalmasabban, mert kellő épület is állott rendelkezésre, mely — ha a magas ministerium az átalakítást engedélyezné, — azonnal felajánlható. Az ismert régi indokok új erővel feltámadtak a városi közönségnél is, a 24 ezer lakossal bíró várost méltán megilleti egy teljes gymnasium, mondák, ha már a szomszéd sokkal kisebb Fehértemplomnak is van, még pedig állami gymnasiuma. — A lassanként ugyan, de még is szaporodó magyarság az eddigi indokokat egy új argumentummal gyarapítá: hogy a magyar kultúra, különösen a magyar állam-eszme missiójának egyedül egy gymnasium lesz képes megfelelni.

Es megkezdődtek ismét az előterjesztések az iskolaszék részéről a városi hatósághoz, és ennek felterjesztései a ministeriumhoz; a felállítandó középiskola ügye napirendre került. És újra pártok keletkeztek úgy az iskolaszék, mint a városi képviselő testület kebelében; egyik gymnasiumot, másik reáliskolát óhajtott, s a közönség is hol egyik-hol másikkal czélszerűbsége felett tanakodott. Amazok úgy okoskodtak a gymnasium mellett: ha főreáliskolánk lesz, Versecz szülöttei a műegyetemre készítettnek elő, a tudomány-egyetemről, a jogi pályáról lemaradnak; így bekövetkezik majdan az idő, hogy a városnak, bár sok költséggel tart fenn egy teljes középiskolát, a közigazgatás főbb hivatalaira tisztviselőket mégis idegenből kellend hoznia. A reáliskola mellett buzgolkodók így érveltek: ismeretesek Tréfört Ágoston vallás és közoktatásügyi ministernek elvei, melyek következtében a gymnasiumok szaporítását magyar hazánkban általánosságban nem helyesli, ennél fogva reáliskolára hamarabb van kilátás; Minister úr Ő kegyelmesége nemcsak szivesebben fogja engedélyezni a főreáliskolát, hanem felállítását még állami segélyvel is elő fogja mozdítani. Sok vitatkozás folyt ez ügy körül azon időben az iskolaszékben, a közgyűléseken és a társaságokban; többé le sem került a napi rendről.

A másodizben is megválasztva volt iskolaszéknek ezentúl fő törekvése az vala, hogy Versecznek teljes középiskolát szerezzen akár egyik akár másik irányú legyen is az: a mi elnökének, a polgármesternek; kit utanjárásában Rudnai Nikolics Sándor főispán úr hatalmasan gyámolított végre is sikerült. Mire az iskolaszéknek második három éves mandátuma letelt diadalra jutott az évek hosszú során át sok csalodás és sikertelen kísérletek között kitartással hajhászott úgy.

A reáliskola átalakításáról a következő fejezetben szólunk ugyan, de a mennyiben a küzdelem, hogy e középiskola létesülhessen ez időkörbe esik, feljegyezzük Clio nevében itt, hogy a város törvényhatósági ülésain a gymnasiumért tartott viták vezére Höschl Frigyes városi képviselő, a Moldoványi Sándor elnöksége alatti iskolaszéknek egykori tagja volt; a reáliskola előharczosa pedig Rottler Ferencz városi képviselő és iskolaszéki tag. Az iskolaszék többsége a reáliskola mellett volt, bár maga az elnök inkább a gymnasium felé hajlott. A tanári testületben a gymnasium pártján volt az igazgató Buday József és Benedek Ignác, a reáliskola mellett Rezuha Venczel, Neustadt Vilmos, Waldherr József és Perjessy Lajos tanárok.

A mi a lakosság hajlamait illeti, ezeket az anyakönyvek statisztikai adataiból lehet kimutatni. Azon szülők, kik gyermekeiket a polgári iskolából gymnasiumba szándékoztak átvinni, mindjárt az első osztályban a latin nyelv tanulására iratták be azokat; — a kik reáliskolába vagy kadet-iskolába törekedtek, azok már az első évben kezdték a francia nyelvet tanulni. Kik csak pár évig akarták látogatni az iskolát s azután gazdálkodással fog-

lalkozni, valamint azok, kik négy polgári iskolai osztály elvégzése után tanítóképezdebe lépni kívántak, s végre azok, kik kisebb rendű hivatalt: irnokságot, vasuti, postai alkalmazást s a t. tartottak szem előtt, sem az egyik sem a másik nyelvre nem jelentkeztek; ők voltak a valódi polgári iskolai tanulók. Ez utóbbiak számát szaporították évente azok, kik vagy latin vagy francia nyelvből megbukván, magasabb ábrándjaikat oda hagyták, és hogy osztályt ismételniök ne kellessék, szárnysegeetten tovább haladtak, quo fata tulere!

Már most a küzdelem három utolsó éveit tekintve az anyakönyvekből következő felvilágosítást nyerünk arra nézve, főgymnasiumot vagy főreáliskolát óhajtott-e a lakosság?

1886. évben, — kihagyva az évközben kilépetteket, — az év végén volt 124 tanuló; ezek között gymnasiumra törekvő 72, — reáliskolára 18, egyszerű polgári iskolával megelégedő 34.

1887. évben, év végén maradt 137 tanuló; — gymnasiumba vágyó 71, reáliskolába 30, — polgári iskolás 36.

1888. évben, év végén maradt 138 tanuló, gymnasiumba vágyó 50, — reáliskolába 26, — polgári iskolát végező 62.

Ez adatatok így általánosságban ugyan azt bizonyítják, hogy a lakosság inkább a gymnasium volt mint a reáliskola; — (és ez valójában így is vala;) — még is, valamint a meteorologiai megfigyeléseknél, hogy pontosak legyenek, a barometer állása a helymagassága és a légmérséklet (temperatura) szerint bizonyos correctiót igényel; így a fennebbi kimutatást is, akkori helyzetünk magaslata és a gymnasiumért buzgolkodók mérséklete szerint némi részben kijavítani kell.

Először is azt kell megjegyeznünk, hogy bár az első osztályban iratkozók vagy latin vagy francia nyelv tanulására jelentkeztek, jelesebbjeik midőn a harmadik osztályba értek, még a francia nyelvet, vagy viszonylagosan a latin nyelvet mint második rendkívüli tantárgyat kezdték tanulni; parancsolta ezt az idők járása, mikor egyik vagy másik irányú középiskola, de valamelyik bizonyos kilátásban volt.

Másodszor azt kell megjegyeznünk, hogy a polgári iskola utolsó évében 1887/88-ban mikor már csak nem bizonyos volt, hogy reáliskolát kapunk és nem gymnasiumot, szülőket és tanulókat már az év elején arra figyelmeztette és nógatta az igazgató, hogy a III. és IV. osztályba iratkozók a francia nyelv tanulását el ne mulasztják; — ez nem érdeme, hanem körültekintő kötelességének követelménye volt; — ha elmulasztja, nem alkulhattunk volna át oly könnyen reáliskolává.

A korrekcióra figyelmeztető első megjegyzésből következik, hogy a fennebbi kimutatásban, melynek czélja csupán a tanulók irányának kimutatása, a francia nyelvet tanulók számát valamivel többre kell venni, szaporítani t. i. azok számával, kik a latin mellett ezt a nyelvet is tanulták;

a második figyelmeztető megjegyzés folytán pedig az 1888. évben francia nyelvet tanulókhöz még 17 kell tenni, mert a III. és IV. osztály gymnasiumra készülő ifjai már ekkor francia nyelvre is készültek, hogy esetleg a felvételi vizsgálatot letéve, itthon folytathassák tanulmányaikat a reáliskolában.

A tanári testület mint már fennebb is megjegyeztük ugyanaz volt, és a polgári iskola megszűntéig ugyanaz maradt. Fő törekvése volt az iskolát a mennyire lehetséges magyarosítani, kötelességét a polgári iskola iránt, annak gymnasiumi és reáliskolai céljainak szemelőtt tartása mellett, teljesíteni, és — (nagyon izléstelen dolog felsőbb tanintézetek részéről az alsóbb rangúak mulasztásait felpanaszolni, hisz ép arra hivatvák, hogy ezeket helyre üssék), — a községi német és a felekezeti szerb iskolából jövő tanulókból derék magyar honpolgárokat nevelni.

Most sok év multával nagy gyönyörünkre szolgál, hogy igen soknál sikerült; sok már most is kiváló helyet elfoglaló tanítványunk van. — Fájdalom, vannak olyanok is, kiknél magyar közmondás szerint falra hánytuk a borsót.

A tanári testületnek volt ez években speczialis módszere a tanulókat szorgalomra és jó magaviseletre kényszeríteni. Minden tanulónak kis ellenőrzési könyvet kellett hordoznia oldalzsebében. E kis könyvecskébe a tanár valahányszor a tanuló felelt, beirta a felelet kielégítő vagy meg nem felelő voltát; bejegyeztetett abba az esetleges dicséret, vagy a megintés, és büntetés. E könyvecskét, ha abba valami iratott, tartozott az ifjú szülőinek vagy gondnokainak otthon megmutatni, velük aláíratni, és az nap délutánján vagy más nap reggelén az igazgatónak az aláírás megtörténtét bemutatni. A szüle vagy gondnok így nem csupán az időszakonként kiadott évharmados értesítőkből évente kétszer, hanem úgy szólván mindennap értesülhetett gyermeke vagy gondnokolta előmeneteléről vagy hanyatlásáról és erkölcsi magaviseletéről. Mennyi fáradságába, mennyi gondjába került ez a tantestületnek! Folytattuk négy éven át és akkor a szülék érzéketlensége, türelmetlensége, könnyelműsége miatt fel kellett hagynunk vele. Ki haragjában nem irta alá, vagy fájó hiúságában azt üzente vissza, ha jobb megjegyzések lesznek fiáról, csak akkor kegyeskedik aláírni; másnak az anyja láttamozta könyvét, hogy a boszús apa szeméi elé ne kerüljön; volt ki a szomszédal, volt ki a tanuló idősebb testvérével, volt ki magával a tanulóval iratta oda nevét és bizonyította vele, hogy látta. Nem estünk kétségbe, helyi ujságokban is kértük a szüléket, hogy figyelemmel kísérjék ezen ellenőrzési könyveket, és azok figyelmeztetései szerint kezeljék otthon a fegyelmet, és gyakorolják a felügyeletet. Mind hasztalan! A mikor egyik-másik tanuló hamisítani kezdte apja aláírását, — és az igazgatóhoz beidézték apák, daczára annak, hogy fiok már előzetesen beismerte volt, az amúgy is kézzel fogható hamisítást, — mégis készeknek nyilatkoztak eskü mellett

bizonyítani, hogy a hamisítvány sajátkezű aláírásuk, csak hogy a drága fiút megbüntetni ne kellessék, vagy az iskolában ne bűnhődjék; akkor hagyunk fel vele. Itt azonban feljegyezzük, mint egyik bizonyítékát annak, mint hiúsítják meg maguk a szülők az iskola fáradalmas gondoskodását, hogy támogatják gyermekeik hanyagságát, s hogy mozditják elő édes maguk azoknak elrosszulását.

Seemayer János elnök közbenjárására elfogadta főtiszt. Ruzsinszky Kornél róm. kath. prépost és plébános úr az igazgatónak azon indítványát, hogy a polgári iskola növendékei részére vasárnap és ünnepnaponként külön mise szolgáltatassék a róm. kath. templomban. Az előbbi időben ugyanis a plébániai rend szerint a közönség részére tartott reggel 7 órai misén szoktak volt megjelenni. Prépost úr intézkedései folytán a most mondott mise után következett a diákmise. Ez eleinte csendes mise volt és a hitoktató tartotta, egy év múlva megpróbáltuk énekes misévé tenni; az igazgató minden vasárnap átvitette az iskola harmoniumát a közel lévő templomba; minthogy a népiskolának is igazgatója volt, berendelte arra a misére a népiskola növendékeit is, s felkérte Vác Ferencz néptanítót, hogy harmoniumon kíséresse az éneket. Egy évig németül ment az ének, hisz a plébánia német. Marx Antal kir. tanfelügyelő biztatására, ismét az elnök és Ruzsinszky prépost úr patrociniuma mellett megkísérlettük a magyar éneket. 1885. év husvét után következő második vasárnap, április 19-én hangzott fel először a verseczi templomban a magyar ének. Eleinte a mise első fele alatt németül, másik fele alatt magyarul énekeltünk, másik vasárnap felváltva. Így folyt el fél év; tapasztalván azt, hogy az egyház német ajkú hazafias hívei mind sűrűbb és sűrűbb csoportokban jelennek meg, hogy a gyermeki ártatlan szívek égbeható imáival a magukét egyesítsék, már az egész mise alatt énekeltünk magyarul. Ruzsinszky prépost úr 1887-ben elhalt, halála után Stecher Márton plébános helyettes idejében némi akadályok érték a diákmisé, sőt pár évre meg is szűnt; azonban hogy a tanintézet főreáliskolává alakult át, annak második évében újra sikerült azt kinyernünk.

A magyar egyházi ének körül buzgolkodó Springer Ferencz róm. kath. hitoktató kértére, az általa egybegyűjtött énekekből egy kis füzetre valót az iskolaszék kegyes volt kinyomatni és a kath. növendékek között kiosztatni. Azon itt lakó szegény magyar póroknak, kik a »diák-misére« buzgón eljárógtak, szintén jutott belőle.

Jótékonyan hatottak a tanintézet haladására úgy Marx Antal kir. tanfelügyelő, mint Kakujay Károly kir. másodtanfelügyelő uraknak különösen Rudnai Nikolics Sándor főispán úr iskolalátogatásai. Ő méltósága 1885. évi február 23-án foglalta el főispáni székét és már márczius 9-én és 10-én királyi tanfelügyelő, a polgármester és iskolaszéki elnök urak társaságában meglátogatta úgy a polgári iskolát, mint a községi fiú és leány népiskolákat. —

1886-ban szinte márczius 10-én egy egész délelőttöt szentelt tanintézetünknek, a négy osztály mindegyikében egy-egy órát töltvén, meghallgatta a tanárok előadásait. A következő évek mindegyikében volt szerencsénk Ő méltósága látogatásaihoz: e kedvességben részesítette évről-évre zárvizsgálatainkat, minden nap más más osztályt tisztelt meg a vizsgálatok napjain; — iskolai ünnepélyeinken pedig mindenkor örvendezhettünk kitüntető jelenléteinek.

A királyi tanfelügyelő úr az előző időkorban mint már felemlítettük, majd minden hónapban jött rövidebb hosszabb időre a tanintézethez, mint-hogy a város közigazgatási bizottságának havi üléseire megjelennie kellett; azonban kérelmére a magas ministerium megengedte, hogy a tanintézet igazgatója lehessen a kir. tanfelügyelőség képviselője az említett bizottsági üléseken, így a tanfelügyelő havi látogatásai elmaradtak s ő nagysága csak akkor jött, ha fontosabb ügy személyes jelenlétét igényelte. Ámde a hivatalos látogatások egy évben sem maradtak el; kir. tanfelügyelő úr vagy maga jött kétszer, vagy ha csak egyszer jöhetett, másod tanfelügyelő úr tartotta meg évente május vagy június hóban a hivatalos látogatást. Seemayer János elnök és polgárnagy gyakran tett eleget elnöki hivatásának; magától értetődik, hogy ünnepélyeink és vizsgálatainknál ő sem hiányzott. Mind ezen látogatásokról az évenként kiadott értesítők leszámoltak, itt csak azt jegyezzük meg, hogy látogató vendégeink megfigyelésének fő tárgya rendszeren a magyar nyelv volt, mely német és szerb ajkú városunkban, — hol a magyarság 10 év előtt még elenyészőleg csekély számban volt képviselve, (ma sem vagyunk sokan) — különösen a népiskolákban, csak mint nem rég ültetett zsenge plánta díszelgett.

Bizony zsenge plánta volt a magyar nyelv s mosolyra fakasztotta főispán urat, midőn a népiskolákat az iskolaszéki elnökkel s az igazgatóval látogatván, ily magyar olvasást hallott: »A bába Rómápa láigig: a pápa ábolja a pedekeget. A kolásch-hús és a bábrigás jóiczü édel«; Valamint az, midőn egy virgonciz tekintetű fiúcska, nyájas kérdésére: »tudz-e már magyarul?« a szokásos »tutz« helyett, azt felelte: »I bin a deutscher Knabe, wenn's ungr'isch red'n wollen, miss'ns den fragen, der durt in der letzten Bank sitzt, das is a Ungar!«

A helyzet illusztrálására közöljük ezen adomáknak beillő dolgokat; — a szerb iskolából a tanintézetbe jött fiúkról még ilyeneket sem közölhetünk, azok, ha a tanintézetbe jöttek, magyar megszólításra némák maradtak, a római pápát meg »jama rara«-nak olvasták. — Tantae molis, erat romanam condere gentem! Az azóta megjavult helyzetről majd alább megemlékezünk.

A közönség érdeklődését a tanintézet iránt a tanári testület az egyszer másszor megtartott iskolai ünnepélyek és a majálisok által igyekezett fenntartani. Ez ünnepélyek sorát szaporította 1887. június 8-án Ő Felsége a Király megkoronáztatásának 20-ik évfordulóján tartott nagyobbszerű s fel-

tünően sok vendég jelenlétében lefolyt ünnepünk. Ezen évtől kezdve e nagy emléknapot minden évben megünnepelte az intézet. A mi a majálisokat illeti, az a szerencsés gondolat szülemlett meg 1884-ben a tanári testület kebelében; hogy ezeket csekély belépti díj mellett kellene tartani, s az így befolyó összegből, levonva a kiadásokat, egy ösztöndíj alapot gyűjteni. A mondott évben a majális, melyen 10 kros sorsjegyekkel tombolát is rendeztünk, 100 frt 30 krt és egy 2 forintos ezüst tallért jövedelmezett. A következő 1885. évben 108 frt 40 kr áru belépti jegy kelt el, de a majális megtartását 4 ízben is meggátolta az eső, a másik évben megtartandó kárpotló iskolai ünnep költségeire ezt az összeget is a fennebbihez takarékpénztárba helyeztük. 1886-ban oly szerencsésen sikerült a majális, hogy bár az előző év belépti jegyei érvényben voltak, — az ujonnan elárúsítottak annyira fedezték a kiadásokat, hogy nem csak a letéteményezett pénzhez nem kellett nyúlni, de még 19 frt 40 krt hozzá is adhattunk, úgy hogy a csekély kamatokkal ekkor már 237 frt 70 kr alaptókének volt. 1887 és 1888-ban vagyis a polgári iskola utolsó éveiben nem volt majális, s csak mikor az intézet már reáliskola volt, folytattuk az ösztöndíj alap ily nemű gyarapítását.

Lassan kezdve oda iparkodott hatni a tanári testület, hogy a magyar nyelvet szorgalmasan tanuló ifjak némi ösztönző jutalomban részesüljenek, így 1884-ben a majális alkalmával befolyt 2 frtos tallért Kresztics Milos III. oszt. tanulóknak ítélte volt oda, 1885-ben egy megnevezetlenül maradni kívánó német ajkú hazafi a mondott célra egy 5-frankos aranyat és három darab ezüst forintost ajándékozott; ez ajándékot a tanári testület a majális pénzeiből 4 darab ezüst forintossal toldotta meg és közmegállapodással az 5-frankos aranyat Kliczin Mita IV. oszt. tanulóknak, az 1-forintosokat két III., két II. és három I. osztálybeli növendéknek ítélte oda; ezeken kívül egy III. és egy IV. osztálybeli tanulót esinos jutalom könyvekkel ajándékozott meg.

Az 1885. évben Verseczen létre jött magyar nyelvterjesztő egyesület szintén felkarolta ez ügyet, és mindjárt működése első évében 24 darab díszkötésű jutalom könyvet küldött a tanári karnak a magyar nyelvben kiválóbb előmenetelt tanusított más anyanyelvű növendék számára, melyek a tanári testület véleményezése szerint 15 német és 9 szerb ajkú növendék közt osztattak szét. Ennél nagyobb számú, de könnyebb tartalmú és szerényebb kiállítású könyveket kaptak ez alkalommal az egylettől a népiskolák is. A községi iskolaszék ugyanakkor követvén a szép példát, még 34 forint áru könyvet osztatott szét a népiskolákban, különös tekintettel azokra, kik azon évben az iskolát elhagyták. A fent dicsért egyesület azóta minden évben meghozta az áldozatot, sőt mióta az intézet főreáliskolává alakult még tetézte is, mint a maga helyén felemlíteni fogjuk.

Alakulásának első évében a magyar egyesület még esti tanfolyamot is rendezett be intézetünknel a magyar nyelvet megtanulni vágyó felnőttek

számára, Waldherr József tanárunk volt a tanfolyam első vezetője. Második évben egy néptanító vállalkozott e terhes munkára. Csak a téli hónapokban állott fenn; ámde a mily tüzzel fogtak a tanuláshoz a beiratkozottak, oly hamar el is enyészett kedvük lángja; és a látogatást abban hagyták.

Felemlítjük itt mindjárt a vasárnapi kereskedelmi és inas iskolát. Az előző időköriben felemlítettük, hogy teljes buzgalommal fogott ahhoz a tanári testület és a népiskolák tantestülete is, s hogy hetenkint háromszor is folyt az oktatás, — hogy miért kevés sikerrel, azt is előadtuk. Az 1883. évi október 30-án tartott iskolaszéki gyűlés határozata folytán a tanítás azontúl csak vasárnap folyt, hogy a mester urak, kik inasait nem szerették oda elbocsájtani, nagyon ne terheltessenek. Azért az oktatás nem örvendett nagy látogatottságnak. A buzgalom sem az egyik sem a másik tantestületnél nem hiányzott, az áldozatkészség sem a város részéről; hisz a polgári iskolai tanároknak, egy még 1878-ban tett, de akkori nehéz viszonyai miatt betartani nem bírt ígérete szerint az utóbbi években, Seemayer J. polgármester alatt, évenként 300 frtot fizetett, (vagyis hat tanár közül mindenkire 50 frt jutott) az 1884. évben pedig a vasárnapi oktatásért a néptanítói testületnek 550 frt tisztelet díjt adott; — de a buzgalom és áldozatkészség sem segített ez iskolán. Nagy baj volt az is, hogy Verseczen vasárnap van hetivásár, — akkoriban pedig a vasárnapi munkaszünet törvénye nem létezett, — és sok szegény inas, ki tán szívesen jött volna iskolába, láthattunk délután 2 órakor, hogyan talicskázta haza mestere sátorfáját a piacról.

Ez a vasárnapi oktatás csak 1886. évi márczius végéig tartott, ekkor a tanítványokat az újonnan szervezett iparos-tanoncziskola vette át, és a vasárnapi ismétlő, kereskedelmi s ipariskola megszűnt.

Noha Seemayer János polgármester is lendített ezen időköriben valamit a kétrendbeli tantestületet oly igen érdeklő »quinquennium ügyön«, nem lett abból semmi. Az 1883/4. évi értesítő, előadván azon évnek az iskolára vonatkozó főbb eseményeit, e szavakkal végzi: »Végül nem mulaszthatjuk el hálásan felemlíteni e szab. kir. város azon kegyességét, hogy mindkét tantestület azon tagjai részére, kik 5 évnél hosszabb idő óta vannak alkalmazásban, az 5% ötödéves fizetési pótlékot már ez évre is megszavazta, s hogy már csak a magas ministeriumtól függ a város költségének ez által történő szaporodását engedélyezni.« Újra felhivatott a két tantestület minden tagja, hogy jogos igényeit kimutató külön folyamodványát adja be a tek. városi tanácshoz; — megtörtént az illetők részéről; de nem nyertek semmit, hanem vesztettek 50 kr. bélyeget azon folyamodványukon, melyen értesítettek, hogy még nem lehet a »quinquenniumot« kifizetni. Úgy 10 év múlva, 1893—4. évben, megkapták azután a néptanítók, de a polgári iskola tanárai nem. Ezek akkor már a községi reáliskolánál szolgáltak, ez az iskola pedig állami kezelésbe volt átadandó; a filléreskedő városi atyákkal szemben Seemayer János is tehetetlen volt; — azzal biztatgatták tehát a

tanárokat: »majd az átadás alkalmával ez az ügy is rendezve lesz!« Nem történt meg!

*

Mielőtt a »tanintézet mint polgári iskolá«-ról szóló szakaszok végére érniék, emlékezzünk meg pár fontosabb eseményről, melyek lefolyásának az intézet szentelt falai tanui valának:

Az 1872. évben augusztus 21., 22. és 23. napjain itt folyt le a »Délmagyarországi tanítóegylet« VI. közgyűlése. Hogy a gyűlés itt megtartható legyen, buzgón közreműködött a város polgársága: — költségei fedezésére a városi képviselőtestület 100 frtot, a verseczi takarékpénztár 150 frtot szavazott meg. Több mint 300 tanító és számtalan tanügybarát jelent meg. E gyűlés jelentőségét növelte azon körülmény, hogy ebben vettek részt először a volt határőrvidék tanítói is. Ezen gyűléssel tanszerkiállítás is volt rendezve a tanintézet helyiségeiben. Emlékezet okáért feljegyezzük még, hogy a nagy gyűlés elnökévé az egybegyűltek Schwicker J. H. az egykori alreáliskola tanítványát választották vala meg.

XXIII-ik nagy és közgyűlést ugyancsak itt tartotta meg a »Délmagyarországi tanítóegylet« 1889. évi július 15., 16. és 17. napjain. — A gyűlés elnöke Schenk Jakab fehértemplomi tanító volt; részt vett 400-nál több tanító, a tanügynek mint vendégek szereplő barátai pedig vagy 200 valának. Amaz első gyűlés teljesen német volt, az utóbbi nagy részben magyar is. A kitűzve volt pályadíjat e kérdés feletti értekezés: »Mikép tanítandó a népiskolában a magyar nyelv, mint a gyakorlati élet társalgási nyelve?« melyet Lang Mihály, pancsovai polgári iskola tanár irt, nyerte el. — Díszbéd, kirándulás a közeli hegyekbe s. a. t. nem hiányzott sem az első sem a második gyűlés alkalmával.

1886. évi szeptember 12., 13. és 14. napjain a »Délmagyarországi méhészet-egylet« tartá meg a tanintézet falai között XVI. közgyűlést, mely méhészeti és ipar kiállítással volt egybekötve: a polgári iskola is kiállította tanszereit. E közgyűlésre megjelent vidéki vendégek száma meghaladta a 300-at. Ugy a közgyűlés valamint a többi gyűlések tiszteletbeli elnökévé Seemayer János polgármestert választották vala. A méhészeti kiállításra 95 kiállító 806 különböző tárgyat küldött volt be; az iparkiállításra iparosokon kívül a helybeli leányiskolák és a szerb nőegylet is részt vettek; 67 kiállító küldött be arra tárgyakat. A kiállítás annyira sikerült, hogy Délmagyarországon addiglan rendezett hasonló kiállításokat föltűlműltá. Jutalmakban szétosztatott: Versecz város 3 tisztelet díjja; 5 ezüst és 17 bronz állami érem, végre 38 elismerési okmány. A kiállítást 2000-nél több egyén látogatta meg. E gyűlés alkalmával is voltak díszbédék, díszlövöldözés a városkerti lövöldében, park-ünnepély, 5 helybeli dalárda közreműködése mellett rendezett dalestély, tűzoltók díszgyakorlata, kirándulás a hegyekbe, s minden, a mivel Versecz városa vendégeinek kedveskedni tud.

A harmadik nevezetesebb esemény, melynek a tanintézet falai tanúi voltak, a verseczi ev. ref. egyházközségnek megalakulása. 1886. év november 7-én alakult meg az azóta szerényen és feltűnés nélkül, de maga körében serényen munkálkodó kis hitközség, melynek tagjai: egy pár tanár, néhány tisztviselő s azontúl jobbadán ide származott egyszerű szegény magyarok. A testvér prótestans felekezet, az ágostai egyháznak akkori lelkésze Abaffy Miklós országos hirre vergődött nemzetiségi ember volt, (a Verseczen tartott »Omladina gyűlések« egyik vezérszónoka), ki kereken megtagadta a ref. magyarok — akkortájt az ágostai evangélikus egyház adófizetőinek, azon szerény óhaját, hogy legalább egyszer egy esztendőben magyar nyelven hirdesse az ígét. Akkor már a róm. kath. egyházban magyarul énekeltek, és magyarul olvasták fel minden vasárnap az evangéliumot, s a reformátusok ide jártak az Istent dicsérni, — Említett napon Fa István pancsovái lelkész, mint az Ur apostolának elnöklete alatt összegyűltek a polgári iskolában (Seemayer János polgárnagy és iskolaszéki elnök készséggel engedte át a helyiséget) és alapját vetvén a verseczi ev. ref. egyháznak az első isteni tiszteletet is itt tarták meg. A predikációhoz felvett jelige sz. Pál apostolnak az efezusbeliekhez írt levele II. részének 19. verse volt: »Azért immár nem vagytok jövevények és zsellérek, hanem a szenteknek polgártársaik és Istennek cselédei, kik felépítettetek a »Prófétáknak és Apostoloknak fundamentomokon, melynek belső szegletköve a Jézus Krisztus.« — Úr-vacsora osztásával első ízben összekötött isteni tiszteletét a kisdud egyház 1887. év ápril 3-án virágvasárnapján tartotta meg a tanintézet nagy rajztermében, mely alkalommal az akkor itt állomásozott I-ső, Ó Felsége nevét viselő huszárezred 58 legénye — többnyire szentesi és h. m. vásárhelyi fiú — járult az úr asztalához. Az egyházkerület 1887-ben Nagy-Becskereken tartott gyűlése szentesíté az egyház alakulását, mely jelenleg mint főkegyház a temesvári anyaegyházhoz tartozik. Első gondnokául Késmárki Kunsch Gábor kir. eljárásbirót választotta volt meg az egyház, minthogy ő sok teendői miatt nem sokára lemondott, a tanintézet igazgatóját Buday Józsefet bízta meg bajos ügyeivel, ki mind ez ideig gondozza.

Dús tenyészetű erdőben járván, szemlélgetjük a sudaras fákat, gyönyörködünk a különböző bokrok változatosságában, az azok tövén meghúzódó szerény ibolyát észre sem vesszük, ha kellemes illata el nem árulja.

A kétszer is megválasztott iskolaszék hat évi működéséről szólván, csak annyit jegyeztünk fel eddig a tantestületről, hogy ez az egész időtartam alatt nem változott, s megtette kötelességét, hordozta a nap hevét, terhét, kiállotta zivatarjait is; — meg- és kiérdemelte fizetését, melyet Versecz városa 1870-ben szabályozott s húsz év alatt sem gyarapított.

1885—6. évben október hó végén veszélyesen betegedett meg a tantestület egyik buzgó tagja Benedek Ignác, az egész éven át beteg volt

s a tanári testület magára vállalván annak összes tanóráit, egy fillér re-kompensatio nélkül megtakarította a városnak egy segédtanár alkalmazása által felszaporulandó költségeit. Ezen évben a beteg tanár óráit maguk között, illetéknép osztották fel: az igazgató 8 órai mellé átvett 9-et, lett heti 17 órája. Rezucha Venczel átvett 4-et, lett 22 órája. Waldherr József 5-öt vett át és rendkívüli tantárgyainak óráit két külön osztályban egy-egy órával megapasztván, tanított hetenkint 24 órát. Perjéssy Lajos rajztanár átvette a maradékot, lett szintén 24 órája hetenkint. A következő évben is a még mindég betegeskedő tanárra csak 14 órát vetett a tantestület, így míg az igazgatónak 12, a többinek 20, 21, 22 óra jutott hetenkint.

A mi a tanári testületnek irodalmi működését illeti, következőkét je-gyezhetjük fel: a verseczi német sajtó, mint az előző cikkekben említettük, sok támadást intézett az iskola ellen, megsokasodtak azok, midőn 1880-ban a régi lap mellett még egy új támadt, a »Neue Werschetzer Zeitung.« — E lapok meggyógyítására legezelszerűbbnek látták a tanárok, ha munkatársakul csatlakoznak hozzájuk; Rezucha Venczel és Neustadt Vilmos tehát az öreg »Werschetzer Gebirgsbote«-ba, Waldherr József pedig a »Neue Werschetzer Zeitung« számára irt gyakorta cikkeket; különben néha a »Gebirgsbote«-t is megörvendeztette egy-egy munkájával. Igen szép természetrajzi cikket közölt ugyancsak Waldherr József »Ein Ausflug in den kleinen Ried« cím alatt az 1883/4. évi értesítőben, melyben igen vonzón mintegy 15—20, vidékünkön tartózkodó madarat s azok életmódját ismerteti. Perjéssy Lajos tanár 1886-ban magyar lapot indított meg, »Délvidéki Nemzetőr« cím alatt, mely pár év múlva nyomdát cserélvén »Délvidék« cím alatt még most is fennáll és úgy az akkori, valamiut az azóta a tanintézetnél alkalmazott tanárok irodalmi működésének tág teret nyitott. Az igazgató Buday József a város megbízása folytán Milleker Bodog: »Versecz szab. kir. város története« című nagy művét fordította magyarra, — melyet a város törvényhatósága adott ki. Ugyancsak az igazgató irt egy kis időhöz nem kötött német lapocskát e címmel: »Sträussehen ungarischer Blumen und Blüthen für Patrioten deutscher Zunge«; — ebben a hazai történelmet és magyar irodalmat ismertető cikkeket közölt és több mint 30 hosszabb rövidebb költeményt Arany, Petőfi, Czuczor, Kölcsey s más magyar költőktől saját német fordításában. E lapocska mint a »Gebirgsbote« önálló melléklete jelent meg 1886—88-ban. Perjéssy Lajos irt ezen időkörben polgári iskolák számára egy »Ábrázoló mértant«, mely a Franklin társulat kiadásában jelent meg, és nem csak minálunk, hanem azon időbeli értesítők szerint több polgári iskolánál is használtatott.

A tantestületnek minden munkaerejét igénybe vette az 1887—8. tanév, az utolsó, melyet az intézet mint polgári iskola töltött, új korszak előtt állottunk, törekedni kellett, hogy az átmenet sikerüljön. Midőn a vallás és közoktatási minister úr Trefort Ágoston Ő nagyméltósága városunk fő-

ispánjához intézett 1887. évi 46.898. számú magas leiratában megengedte, hogy az intézet a legközelebbi iskolai év kezdetén **főreáliskolává** átalakíthatassék, s a városi törvényhatóságot az előkészületek megtételére felhívta, már december havában járt az idő s letelő félben volt az iskolai év első harmada. A karácsoni ünnepek alatt, tehát a még hátra volt 6 hónapra a tantestület új tanítási tervet dolgozott ki, s azt Marx Antal kir. tanácsos és tanfelügyelő úr kegyes engedélyével némely részben a reáliskola követelményeihez irányította.

Terünk nem engedi, hogy az egészet közöljük, de adunk belőle kivonatot, melyből az is meglátszik, mely tantárgyra, melyik osztályban hány óra fordított; melyik tanár, mit és melyik osztályban tanított és minő tannyelven; — végre felsoroljuk abban a tankönyveket is, melyek azon évben a polgári iskolánál használatban voltak.

Kivonat az 1887—8. tantervből.

Magyar nyelv.

I. oszt. heti 5 óra. Tankönyv: »Ungarische Grammatik« zu Simonyi's »Magyar nyelvtan« parallel von Stefan David. I. rész. Bodnár-Iványi olvasókönyve I. rész.

II. oszt. heti 5 óra. Ugyanazon grammatika és olvasókönyv II. része.

III. oszt. heti 4 óra. Ugyanazon grammatika I. és II. része, Bodnár-Iványi olvasókönyvének III. és IV. része. Mind a három osztályban tanította Benedek Ignác.

IV. oszt. heti 3 óra. Tankönyv: »Stilisztika« írta Névy László, I. rész »Irálytan«, hozzá való olvasókönyv. Arany »Toldi«-ja. Tanította Buday József igazgató.

Német nyelv.

I. oszt. heti 3 óra. Tankönyv: Schwicker's »Sprachlehre«, Felsmann olvasókönyve I. rész.

II. oszt. heti 3 óra. Tankönyv ugyanaz, Felsmann olvasókönyvének II. része.

III. oszt. heti 3 óra. Ugyanazon grammatika, Felsmann olvasókönyvének III. része.

IV. oszt. heti 3 óra. Schwicker's »Deutsche Sprachlehre«, és »Der schriftliche Gedankenausdruck« von Karl Schubert. Mind a négy osztályban tanította Neustadt Vilmos.

Mathematika.

I. oszt. heti 5 óra. Tankönyv: Dr. Moenic Ferencz szám és mértana.

II. oszt. heti 5 óra. Tankönyv ugyanaz.

III. oszt. heti 4 óra. Ugyanazon tankönyv.

IV. oszt. heti 4 óra. Tankönyv Dr. Mocnik Ferencz szám és mér-tana. 1 óra hetenkint a könyvvitelre volt szánva. Mind a négy osztályban tanította Rezucha Venczel német nyelven.

Földrajz.

I. oszt. heti 2 óra. Magyarország különösen, az osztrák tartományok általánosan. Tankönyv Füssy Tamás földrajza.

II. oszt. heti 2 óra. Europa a Magyar-osztrák monarchia kivételével. Ugyanazon tankönyv.

III. oszt. heti 2 óra. A többi négy földrész. Ugyanazon tankönyv szerint. — Tanította Neustadt Vilmos a három osztályban magyarul.

IV. oszt. heti 2 óra. Mathematikai földrajz és a három előbbi osztályban tanultaknak összefoglalása és áttekintése. Tankönyv: »Allgemeine Geografie« von Hauke. — Tanította Rezucha Venczel, tannyelv német.

Történelem.

III. oszt. heti 2 óra. Tankönyv: »A magyarok története« Kuttner Sándortól Mayer Miksa átdolgozásában.

IV. oszt. heti 3 óra. Europa történelme Amerika fölfödéséig. Tankönyv: »Világtörténelem« polg. iskolák számára, írta Dr. Ribáry Ferencz. Tannyelv úgy a III. mint a IV. osztályban magyar, mindkettőben tanította Buday József igazgató.

Természetráajz.

I. oszt. heti 3 óra. Téli hónapokban ásványtan, tavaszi és nyáriakban növénytan. Tankönyv: »Hilfs- und Handbuch für den naturgeschichtlichen Unterricht« von Karl Kakujay.

II. oszt. heti 3 óra. Állattan. Tankönyv: Elemente der Naturgeschichte von Kriesch.

III. oszt. heti 3 óra. Tankönyv: mint a II. osztályban. — Tanította Waldherr József.

Jegyzet. A természetráizsi oktatás csak karácsonig folyt. A tanintézet a következő évben reáliskolává átalakítandó levén, hogy a növendékeknek megkönnyíttessék az átlépés, karácsontól kezdve áttértek a természettanra.

Természettan.

III. oszt. heti 3 óra. Tankönyv: »Elemi természettan« írta Kont Gyula. — Tanította Waldherr József, tannyelv német és magyar.

IV. oszt. heti 3 óra. Tankönyv: »Elemi természettan« írta Kont Gyula. — Tanította Waldherr József, tannyelv magyar.

Jegyzet. A fennebbi jegyzetben mondott okból karácsontól kezdve a IV. osztályban a természettanra hetenkint csak 1 óra fordított, 2 óra pedig a vegytanra, mely a polgári iskola IV. osztályában régebben ugyan tanított, de az 1880—1. tanévre kiadott ministeri tanterv szerint elhagyatott.

Vegytan.

IV. oszt. karácsontól kezdve hetenkint 2 óra. Tankönyv: »Elemi vegytan« irta Dr. Dékány Ráfael. — Tanította Waldherr József, tannyelv magyar.

Szabadkézi és mértani rajz.

I. oszt. sz. k. rajz heti 3 óra, mértani heti 2 óra.

II. oszt. sz. k. rajz heti 3, — mértani heti 2 óra.

III. oszt. sz. k. rajz heti 2, — mértani heti 2 óra.

IV. oszt. sz. k. rajz heti 2, — mértani heti 3 óra. Tankönyv a mértani rajzra Perjéssy Lajos »Ábrázoló mértan«-a. — Mind a négy osztályban tanította Perjéssy Lajos, tannyelv magyar.

Szépírás.

I., II., III. oszt., mindegyikben hetenkint 1—1 óra. — Tanította Perjéssy Lajos.

Ének.

I. oszt. het. 1 óra. — II. oszt. het. 1 óra, — III. és IV. oszt. együtt het. 1 óra. Valamennyi osztályljal hetenkint 2 és 3-hangú karének heti 1 órán. — Tanította Daum Otto. Magyar és német énekek.

Torna.

I. oszt. heti 2 óra, II. oszt., III. oszt., IV. oszt. hetenkint 1—1 óra. Összesen 4 osztályban 5 óra, tanította Brankov Sándor. Vezetésszó részben magyar, részben német.

Latin nyelv mint rendk. tantárgy.

I. oszt. heti 5 óra. Tankönyv: »Lateinische Sprachlehre« von Dr. Ferd. Schulez és »Übungsbuch« ugyanattól. — Tanította Neustadt Vilmos, tannyelv német.

II. oszt. heti 4 óra. Tankönyv és tannyelv ugyanaz. — Tanította Waldherr József.

III. oszt. heti 4 óra. Tankönyv és tannyelv ugyanaz. — Tanította Benedek Ignác.

IV. oszt. heti 4 óra. Tankönyv: Dr. Schulez F. latin nyelvtana és olvasókönyve — és Bartal és Malmosi olvasókönyve a Livius és Ovidius

ból vett szemelvények begyakorlására. Tannyelv magyar és német. — Tanította Waldherr József.

Jegyzet. Karácsontól kezdve ez osztály latin nyelvi oktatása 2 órára redukáltatott és e két órával a francia nyelvtanítás a IV. osztályban szaporított, hogy a növendékek, kik a reáliskolába átmenni szándékoztak, és erre való számitással már előző évben a III. oszt., szóban lévő tanévben a IV. osztályban a francia nyelvre is beiratkoztak vala, a felvételi vizsgálatra keményebben előkészíttethessenek.

Francia nyelv.

III. oszt. heti 4 óra. Tankönyv: Dr. Ahn F. H. módszere szerint.

IV. oszt. heti 4 óra. Tankönyv: Dr. Ploetz Károly francia nyelvtana. Tannyelv német, — karácsontól kezdve év végéig heti 6 óra, tanította Mottoni Mina.

Jegyzet. Az előző években az I. és II. osztályban is volt francia nyelvtanítás. Az iskola átalakítandó levén, a legnagyobb valószínűség és a közönség óhaja a gymnasiumot helyezte kilátásba; fönnebb erre nézve már közöltünk kimutatást is. Ime a polgári iskola ezen utolsó évében is a szülék az alsóbb osztályokban csak latin nyelvre iratták vala be növendékeiket. Bizony váratlan fordulat volt, hogy gymnasium helyett reáliskolát kaptunk! Csak a tanári testület körültekintő gondosságának köszönhető, hogy az utolsó években a III. és IV. osztály felsőbb tanintézetbe vágyó tanulóit a latin nyelv mellett a francia nyelv tanulására is szoritotta; különben évről évre kellett volna haladni, és csak 8 év múlva kaphatunk volna teljes reáliskolát; míg így az első évben 5 osztálylyal kezdhettük meg azt, és 4 év múlva betetőztük.

*

A két ízben megválasztva volt iskolaszéknek hat évi működési köre 1887—8. tanévben letellett. A város nagy örömére megszerezte az annyira óhajtott középiskolát; de már annak berendezésére be nem folyhatott; mert mire a vizsgálatok bekövetkeztek már az új iskolaszék megválasztatott és megalakult. Elnök ugyan Seemayer János polgármester maradt, de a tagok között több oly új férfiút találunk a képviselő testületből, kik a reáliskola mellett buzgolkodtak vala s kiket a politikai constellatio népszerűb-
bökké tett. A következő cikkben felsoroljuk.

A polgári iskola növendékeinek létszáma kezdetétől megszüntéig.

Tanévben	I. oszt.	II. oszt.	III. oszt.	IV. oszt.	összesen	Helybeli	Vidéki
1870—71	59	51	16	—	126	80	46
1871—72	82	45	31	12	170	126	44
1872—73	90	50	37	20	197	122	75
1873—74	75	43	21	15	154	116	38
1874—75	76	37	20	8	141	103	38
1875—76	75	50	13	8	146	119	27
1876—77	64	35	24	4	127	101	26
1877—78	54	36	18	14	122	87	35
1878—79	65	31	22	10	128	95	33
1879—80	66	32	14	19	131	105	26
1880—81	57	42	20	10	129	106	23
1881—82	62	34	26	8	130	98	32
1882—83	56	36	25	15	132	113	19
1883—84	49	37	21	17	124	108	16
1884—85	58	24	21	15	118	100	18
1885—86	73	28	17	15	133	108	25
1886—87	63	48	22	16	149	129	20
1887—88	57	34	34	19	144	117	27

A polgári iskola növendékei

vallás és nyelvre nézve.

Évben	Róm. kath.	Gör. kel.	Ev. ref.	Ág. hitv.	Mózes v.	Magyar	Német	Szerb	Román
1871	69	46	—	—	11	7	73	37	9
1872	96	58	—	—	16	9	101	48	12
1873	124	63	—	—	10	12	121	51	13
1874	105	34	—	—	15	10	108	30	6
1875	93	24	—	1	23	20	97	20	4
1876	89	34	—	1	22	19	93	25	9
1877	72	30	—	—	25	13	84	25	5
1878	74	29	—	1	21	49	50	18	5
1879	81	23	1	—	23	38	67	16	7
1880	72	35	2	1	21	37	59	29	6
1881	64	35	4	3	23	40	54	31	4
1882	58	40	6	4	22	40	53	32	5
1883	63	43	2	5	19	28	61	39	4
1884	60	38	2	4	20	32	54	33	5
1885	58	34	1	3	22	30	54	28	6
1886	67	43	1	5	17	41	51	34	7
1887	79	48	2	2	18	22	79	43	5
1888	81	42	5	2	14	25	78	37	4

A verseczi községi főreáliskola.

Az engedélyt a tanintézet átalakításához a nméltóságú vallás és közokt. miníster úr 1887. évi 41.898. sz. a. kegyelmes leiratában — mint az előző cikkből tudjuk — megadta volt; — a tantestület a maga részéről megtette az előkészületeket, hogy a tanulók a felállítandó reáliskolába átléphessenek; — az iskolaszék is előterjesztette ez ügyben a maga — következőkben ismertetendő javaslatait.

Tudjuk, hogy a tanintézetnek a teljesen kiépített »Concordia« épület I. emelete szolgált helyiségeül. Ha az épület mellékelt tervrajzát nézzük, a homlokzat jobb felül eső részén van két nagy tanterem, itt volt elhelyezve az I. és II. osztály, a homlokzat közepét a rajzterem (a városban lévő épületek legnagyobb terme), ez szolgált egyúttal tanácskozási teremül; — bal felül eső részének négy helyiségeit a természetrajzi, vegytani s természettani szakmák foglalták volt el; — az épület éjszakfelőli az udvarba benyuló részében az igazgatói irodán kívül, még három tanterem volt, kettőben a III. és IV. osztály volt elhelyezve, a harmadik könyvtár volt. Ezt az iskolaszék a leendő reáliskola V. osztályának szánta. — A földszint a népiskoláé volt, — egyik termét a városi könyvtárnak szánták.

Az iskolaszék tehát azt javasolta: »minthogy a polgári iskola négy osztályának tanítványai elő vannak készítve a reáliskolába leendő átlépésre, változtassék át mind a négy osztály reáliskolává, s minthogy egyelőre helyiség is van, állíttassék fel az ötödik osztály is, hogy a polgári iskola négy osztályát végzett, s a követelményeknek megfelelő tanulók ne kényteleníttessenek többé máshová menni tanulmányaik folytatására.

Javaslatba hozta, ajánlja fel a város reáliskolai czélokra az egész »Concordia« épületet, úgy hogy a reáliskola évről évre szaporodó igényei szerint onnan a népiskolák egymásután kiszállásoltassanak.

Az alkalmazásban volt tantestületet is bemutatta, az illetők összes okmányainak felterjesztése mellett, úgy hogy a magas ministerium azok közül az alkalmazhatókat kiválasztván, a még hiányzandó tanárok beállítása iránt a város gondoskodni fog. — Alkalmazva voltak Buday József igazgató, Benedek Ignác, Rezuca Venczel, Neustadtl Vilmos, Waldherr József, Perjéssy Lajos rendes tanárok; — a franczia nyelvre Mottoni

Mina; — a mellék tanítók: Bránkov Sándor tornamester, Daum Otto énektanító nem jöttek számításba.

Javaslatba hozta ezenfelül az iskolaszék, hogy a felállítandó főreáliskola négy alsó osztályában német legyen a tannyelv, s a magyar mint tannyelv csak a felsőbb osztályokban legyen a német mellett alkalmazandó.)*

A városi képviselőtestület az iskolaszék előterjesztését és javaslatait elfogadta, s azok értelmében tette meg felterjesztését a magas ministeriumhoz. A vallás és közoktatási minister úr ő nagyméltóságának erre 1888. évi május 5-én 17057. sz. a. kelt leiratát szó szerint adjuk:

»A város közönségének f. é. ápril 24-én 2979. sz. alatt kelt felterjesztésével bemutatott adatokat átvizsgálván, úgy tapasztaltam, hogy azon helyiségek, melyek a beküldött tervben az emeleten a polg. iskolából alakítandó öt osztályú reáliskola számára kijelöltek, öt osztályú intézetnek elégtelenek, mert a physikai, chemiai és természetrajzi szertárak tervbe vett elhelyezésük szerint céljoknak nem fognak megfelelni; miért is azok alkalmasabb elhelyezéséről okvetlenül gondoskodni kell.

Úgy amúgy nem felel meg öt osztályú reáliskolának a bemutatott tanári testület sem; mert Benedek Ignác és Neustadt Vilmos polg. iskolai tanárokat, minthogy középiskolai tanári képesítések nincsen, rendes tanároknak nem fogadhatom el. Mottoni de Palaccio Mina, mint nő, középiskolában nem alkalmazható. A hátralevő négy tanár öt osztályra nem elégséges, mert a középiskolai törvény szerint legalább hat kellene.

Mindezeket tekintetbe véve, minthogy a jövő tanév már igen közel van, leghelyesebben fog cselekedni a város közönsége, ha egyelőre csak 4 osztályra rendezi be a reáliskolát. De ez esetben is az iskolaépület emelete e célra megfelelően kibővitendő és átalakítandó. A tanári testületbe pedig okvetlenül beállítandó még egy rendes tanár francia-német tanképesítéssel.

A polg. iskolának reáliskolává való átalakítását véglegesen csak akkor fogom jóváhagyni, ha már tisztába hozatott, valjon alreáliskolává vagy főreáliskolává fog-e átalakíttatni, és ennek megfelelőleg a tanintézet a szükséges számú középiskolai képesítéssel bíró tanárokkal, valamint a szükséges helyiségekkel el lesz látva. Előre kijelentem azonban, hogy tekintettel a vidék többi reáliskoláinak tannyelvére, a reáliskola tannyelvének a kiküldött bizottság javaslatától eltérőleg, az alsó osztályokban vegyesnek, t. i. magyar és németnek és nem csupán németnek kell lennie, — a felső osztályokban pedig tisztán magyarnak.

*) E történet összeállítója, ki mint akkor is igazgató és az iskolaszék jegyzője az előterjesztéseket s felterjesztéseket jobbadán maga fogalmazta, s ha nem, legalább tervezetüket adta, — azokat német nyelvre, hogy iskolaszék s városi képviselői tagok mindnyájan megérthessék, lefordította, az összes kimutatásokat szerkesztette; ma is meg van győződve, hogy ha a tanintézet sorsa a gymnasium javára dől el, az a mellett buzgolkodók között a javaslat ezen része nem szülemlik meg.

A tanulók pedig az átalakítás jóváhagyása esetén, a jövő tanév elején, bármely osztályba akarnak is felvétetni, alá tartoznak magukat vetni a középiskolai törvény 12. §-ában követelt felvételi vizsgának, mely a megelőzőtt osztályra nézve a reáliskola és polg. iskola tantervei közt fennálló lényeges különbségre kiterjed.

A tanárok beküldött okmányainak az iskolaszék jelentésének és a tervrajzoknak visszaküldése mellett értesitem végül a városi közönséget, hogy a jövő 1888—9. évi tanterv ügyében csak akkor fogok határozni, ha a pártfogóság a felállítandó reáliskola osztályaira nézve már határozott, s ha a tanári testület kellő módon kiegészítettett.

Ezen rendeletem másolatát a nagyváradai tankerületi kir. főigazgatónak is megküldöttem, mint a kinek vezetése alatt a verseczi községi reáliskola állani fog.«

A magym. ministerium leirata szerint a tanintézet mint reáliskola a nagyváradai tankerületbe beosztandó levén, gyorsabb és biztosabb eljárás tekintetéből az igazgatóság főt. és nagys. Petrovich Ferencz cz. prépost, kir. tanácsos és tanker. kir. főigazgató úrnak azonnal beterjesztette az intézet addigi fejlődését tanusító, habár hézagosan fennmaradt s rendelkezésére állott régebbi értesítőit, kérve annak tanácsait, Ő nagysága azután kegyes utasításaival és bölcs tanácsával úgy az igazgatót mint a tanári testületet, az átalakítás nehéz művében gyámolította is.

Május havában megválasztott az új iskolaszék, elnöke újra Seemayer János polgármester lett, csak néhány új tag lépett a kimaradt régiek helyére.

Az iskolaszék a magas ministerium fent közölt rendeletében meg nem nyugodott, — az ötödik osztály felállítása általános óhaj volt, Benedek és Neustadt tanárokat, kik éltük fogytaig voltak alkalmazva, sem lehetett könnyen máshová alkalmazni, de különösen a tannyelv kérdése izgatta kivált az iskolaszék néhány régi és néhány újabb tagját. Új előterjesztés készült tehát, ezt a város törvényhatósági közgyűlése a junius 6-án tartott ülésben elfogadta és felterjesztette a ministeriumhoz újabb kérelemmel, méltányoltnának azon nagy áldozat, melyet a város hoz, midőn egy nagy és tágas épületet, melynek csak legközelebb 1884-ben történt végleges kiépítése maga 45.000 frtba került, átadni hajlandó, és a főreáliskolát saját költségén felállítani és fenntartani kész.

Junius hó 18-án ment el a felirat, melyet a magas ministerium már junius 26-án 24.458. számú leiratával elintézett; a leirat így hangzott:

»Folyó évi junius hó 18-án 4189. sz. a tett felterjesztésére értesitem a város közönségét, hogy a város törvényhatósági bizottságának f. é. junius hó 6-án tartott rendes havi közgyűlésében hozott határozatát, hogy az ottani polgári iskolát saját költségén fokozatosan főreáliskolává fogja átalakítani és e célra a jelenlegi polgári iskola egész épületét átengedi, részemről a következő kikötésekkel hagyom jóvá:

1) Az épületnek jelenlegi öt osztályra vonatkozó berendezését elfogadom ugyan, mindazáltal elvárom, hogy a helyiségek végleges elhelyezésére nézve a város a kellő megjelölésekkel új tervet készíttessen, és azt hozzám a jövő év folyamán bemutassa.

2) Kötelességévé teszem a városnak, hogy a fokozatosan felállítandó osztályok száma szerint az intézetet kellő butorzattal és tanszerekkel felszerelje.

3) A mi az alakítandó reáliskola tannyelvét illeti a végleges jóváhagyás feltételéül kikötöm, hogy a tannyelv az alsó négy osztályban vegyes, t. i. magyar és német legyen, a mi ekként értendő, hogy mindegyik osztályban, minden egyes tantárgy kettős, tehát magyar és német nyelven adassék elő.

4) Minden egyes tanuló a középiskolai törvény 12. §-ában előirt felvételi vizsgálatnak alávetendő.

5) Ismételve kijelentem, hogy a jelenlegi polgári iskolánál alkalmazott tanárok közül Mottoni Minát mint nőt, továbbá Benedek Ignácot és Neustadtl Vilmost középiskolai tanárokul el nem fogadom, a mint ezt a két utóbbinak hozzám intézett folyamodására f. é. 23.074. sz. a. a szabad kir. város főispánjához, illetőleg f. é. 21.980. sz. a. a szab. kir. város közönségéhez intézett leiratomban külön is határozottan kimondottam.

E szerint tehát a most életbe lépő öt osztály ellátására, tekintve, hogy a polgári iskolánál működött tanárok közül négyet reáliskolai tanárokul elfogadtam, még két tanszékre és pedig egy német-francia és egy magyar-német nyelvi tanszékre lesz pályázat hirdetendő és a pályázatok eredménye hármas kijelölésekkel a kinevezések eszközzése végett hozzám felterjesztendő.

Felhívom a város közönségét, hogy a pályázatok kiírását mielőbb eszközöltesse, mert a reáliskola csak is a kellő kinevezések megtörténtével lesz megnyitható.

Budapest, 1888. június hó 26.

Trefort s. k.

A magas ministerium ezen leirata sokkal kedvezőbb volt mint az előző, de ez sem nyugtatott meg minden keblet.

A törvényhatósági bizottság már 1888. évi július hó 4-én tartott rendes havi ülésén tárgyalás alá vette. Ez ülés jegyzőkönyvének 109. — ikt. 4873- sz. a. a tanintézet a következő rendeletet kapta:

»(Kihagyva a kihagyandókat.) Egyhangú határozat: a ministeri rendelet annyiból vétetik tudomásul, a mennyiben az alsó négy osztályban az iskolai német és magyar szövegű tankönyvek használatával a tantestület általi német és magyar nyelven való előadás bevezettetik a végből, miszerint a tanulók az egyes tantárgyakban a főreáltanoda kizárólagos magyar nyelvtani oktatására előké. zítessenek.

Az ezen ügyben teendő további intézkedések megtételével a közgyűlés által választott tagokból álló jelenlegi iskolabizottság megbizatik azzal, hogy

intézkedjék miszerint a főreáliskolának első öt osztálya az iskolai év kezdetével akadálytalanul megnyitathassék. Egyben határozatik a középiskolaszéknek választását a legközelebbi közgyűlés napirendjébe felvenni.«

A magas ministerium leirata a törvényhatósági bizottság 1888. évi július hó 10-én tartott rendkívüli közgyűlésén újra napirendre került; ekkor a városi képviselők a leirat utolsó előtti, — a két betöltendő tanári állomásra vonatkozó pontját, mely hármás kijelölést kíván a kinevezés eszközése végett, vették nehezteléstül és a következő határozatot hozták :

»A közgyűlés nehogy az ebbeli tárgyalások által a reáliskolának ez évbéli megnyitása esetleg akadályoztassék, a jelen esetben a ministeri kívánalomnak megfelel, jövőre nézve azonban az 1883. évi XXX. t.-cz. 47. §-ában körülírt választási jogát az alkalmazandó tanárok választására nézve, fenntartja.«

A pályázatok a betöltendő két tanári állomásra, német-francia és magyar-német tanszékre kiirattak; a mennyiben a megszűnő félben levő polgári iskola négy osztálya, mint fennebb megjegyeztük 1884-ben, az építkezés alkalmával, teljesen új butorzáttal lett felszerelve, — az ötödik osztály számára hasonló új butorok rendeltettek meg.

A törvényhatósági gyűlés július 4-én hozott határozatával szemben azonban opponált az igazgató az iskolaszéki gyűléseken. Ő másként értelmezte a nmélt. ministerium leiratát. Szerinte a két nyelven való tanítás nem azon leirattal hozatik be a tanintézetbe, hisz évek óta magyar és német nyelven tanítatnak ott a növendékek, s a magas ministerium ezt az usust jövőre is csak engedélyezi; — hisz el sem képzelhető, hogy német gyermek német magyarázat nélkül tanítható volna. Több tantárgy ez ideig csakis német nyelven tanítatott például a mathematika, melynek tanára Rezucha Venczel magyarul nem is tud, — kötelességének fogja tartani úgy intézkedni, hogy ez a tantárgy a jövőben a mennyire lehetséges magyar nyelven is taníttassék. A magyar nyelvnek tankönyve az alsóbb osztályokban eddig is német volt, magyar tankönyv egyelőre be sem hozható. A német nyelv tanítása Schwicker grammatikája szerint tanítatik. Természettudomány Kriesch János német könyve szerint tanulják a növendékek, és ennek fordítása volt eddig is a magyar anyanyelvű tanulók kezében. Földrajz eddig is hol magyar hol német nyelven volt tanítva, a lefolyt 1887—8. évben éppen a IV. osztályban németül, mert a tanár, kire azt bízni kellett, magyarul nem is tud. Hanem — és éppen ebben volt az oppositio — oly tantárgynak német nyelven tanítását az igazgató nem engedheti meg, melyet több mint 10 év óta magyarul tanítottak, — még pedig sikeresen; mint például a III. és IV. osztályban a történelmet, a IV. osztályban a magyar irálytant. Az igazgató nem engedheti meg ezt azért, mert 1-ször a nmélt. ministerium, midőn 24.458. sz. a. leiratában elrendelte, hogy az egyes tantárgyak kettős, tehát magyar és német nyelven is magyaráztassanak, nem rendelte el a

kétféle nyelven irt tankönyvek használatát; 2-szor mert ez az eddigi állapothoz képest visszaesés volna, a mi nem lehetett a német. ministerium szándékában; 3-szor mert: ha a növendék már az alsóbb osztályokban nem szokik hozzá, hogy egyik másik könnyebb tantárgyat magyar nyelven tanuljon, akkor nem is készítették elő arra, — a mit a törvényhatóság 109. számú rendeletében oly könnyűnek tart, kijelentvén »miszerint a főreáliskola **kizárólagos** magyar nyelvbeni oktatására« képes legyen.

Meg volt tehát a ministeri leiratnak kétféle magyarázata és újra fel támadt a tannyelv kérdése a használandó tankönyvek kérdésének alakjában. Megvitatta az iskolaszék, megvitatta a törvényhatósági bizottság gyűlése, a hol újra felhangzott az indítvány: ha nem lehet német a tannyelv, jobb ha fel sem állittatik a reáliskola. Végre egy új felterjesztés indított a magas ministeriumhoz a tankönyvek iránt, és az erre leérkezendő resolútiótól tétetett függővé az iskola sorsa.

Időközben beérkeztek a betöltendő állomásokra pályázók folyamodványai, az iskolaszék átvizsgálta azokat; a választásra vonatkozó javaslatot benyújtotta a törvényhatóságnak, de ez el nem intézte, mert, hisz az iskola kérdése maga is függőben volt; — a ministeri leirat pedig késett.

Trefort Ágoston Minister úr meghalt 1888. év augusztus 22-én.

Szeptember 1-én megkezdődtek a beiratások és még nem tudtuk polgári iskolára vagy reáliskolára iratkozni e be a növendékek! Délelőtt azonban meghozta a posta a magas ministeriumnak leiratát, — délutánra össze is hivatott a városi közgyűlés, hogy eldöntené az iskola sorsát.

A Versecz város közönségéhez intézett leirat 1888. évi augusztus hó 30-án kelt 32.518. sz. a. és így hangzik:

»F. évi augusztus 8-án 5658. sz. a. kelt újabbi fölterjesztésére s kapcsolatban f. é. július 26-án 29.278. sz. a. kelt rendelettemmel megengedem, hogy addig is míg a tanulók az ottani népiskolákban képesek lesznek majd a magyar nyelvet nagyobb mértékben elsajátítani, a verseczi reáliskola alsó négy osztályában a magyar és német tannyelv mellett a tanulók anyanyelvük szerint magyar vagy német tankönyveket használhassanak.

Utasítandó tehát a reáliskola tanári testülete, hogy a tankönyvek jegyzékét ily értelemben készítse el, s e jegyzéket a tankerületi főigazgató útján utólagos jóváhagyás végett ide mutassa be. Ügyeljen a tanári testület arra, hogy a különböző nyelvű könyvek lehetőleg egyöntetűek legyenek.«

A tanév első napján esti hat órakor mondotta csak ki véglegesen a város törvényhatósági közgyűlése, hogy a reáliskolát 5 osztálylal megnyitja. E gyűlésből terjeszté fel az üresen állott tanszékekre pályázók folyamodványait és ajánlotta a pályázók közül kiszemelt jelöltjeit kinevezésre; és meghagyta az iskolaszéknek: válaszson maga kebeléből egy bizottságot a reáliskola gondozására.

A kiket a magas ministerium a polgári iskolától a reáliskolához átvett, csak négyen voltak. A beiratásokat elvégezték, szeptember 5-én ünnepeles »Veni sancte« után megnyitották a tanévet. Öt osztályra négyen; így az első három héten ideiglenes tárgybeosztás és óraterv, — nem különben osztályösszevonások mellett lehetett csak ezeket ellátni. A hittani oktatás és tornászás is elfoglalt itt ott egy-egy órát, egy-egy osztályt.

A polgári iskolánál a helybeliek csak 1 frt beirási és 50 kr könyvtári díjt fizettek, tandíjat nem, vagyontalan szülék gyermekeit az iskolaszék még e csekély illeték lefizetése alul is felmentette, azonfelül könyvekkel is segítette. Vidékiek az 1 frt 50 kron felül 6 frtot fizettek tandíjban egész évre. Most, hogy az intézet reáliskolává lett, felemeltetett a tandíj, fizetett pedig helybeli a négy alsó osztályban 5 frtot, vidéki tanuló 10 frtot egész évre; az ötödik osztálytól kezdve a felsőbb osztályokba iratkozó helybeli fizetett 10 frtot, a vidéki 20 frtot. Azonkívül minden egyes tanuló a könyvtár gyarapításához 50 krral tartozott járulni.

A magas ministerium azonban a pályázatok ügyét lehető gyorsasággal intézte el. Szeptember 13-án 35.388. sz. a. kinevezte a francia-német nyelv tanszékére Törös Ferenczet mint helyettes, — a magyar-német nyelv tanszékére Kiszelák Ferenczet, mint rendes tanárt.

Jegyezzük meg itt, a tanárok fizetése az 1870. évben felállított polg. iskolánál rendszeresített fizetés volt; azaz 750 frt; 150 frt lakpénz; 3 öl fa. Pályáztak vala a német-francia tanszékre hárman: Markovits Sándor; több helyen már tanított vala, de oklevele nem volt; — Törös Ferencz egyetemi tanfolyamot végzett s az előző évben a soproni Laehne-féle intézetben volt alkalmazva; és Dr. Müller Izidor, 1883-ban Bécsben nyert vala tanári, — a budapesti egyetemen tudori oklevelet s előző évben Aradon volt ideiglenesen alkalmazva. Ily sorrendben jelölte volt ki őket a pártfogóság kinevezésre. A magyar-német tanszékre ketten pályáztak: Kiszelák és Paulay Ede, mindkettő okleveles. Ily sorban voltak ajánlva is.

A kinevezés szeptember 17-én érkezett Verseczre. Az igazgató azonnal sürgönyözött a két megválasztottnak, Törös Ferencz szeptember 19-én meg is jelent s elfoglalta hivatalát, Kiszelák időközben a nagybecskerekéi főgymnasiumhoz is megválasztatván, táviratilag lemondott. Táviratilag kérte ekkor Seemayer János polgármester úr a másodsorban ajánlva volt Paulay kinevezését, — minthogy időközben ez is más állomást foglalt el, a magas ministeriumnak szintén sürgönyileg adott engedélye folytán, a pályázottak közül Dr. Müller Izidor alkalmaztatott ideiglenesen, ki szeptember 27-én érkezett meg; alkalmaztatását a magas ministerium 50.575. sz. a. kelt leiratával vette utólagosan tudomásul.

Még csak ekkor tarthatá meg a kiegészített tanári testület az alakuló tanácskozmányt, ekkor osztotta fel véglegesen a tantárgyakat az egyes tanárok között s ekkor állapíthatá meg az órarendet, mely október hó 1-én (hétfői

napon) lépett életbe, a mikor, teljes egy hónapi késedelemmel rendes kerék-vágásba jutott a tanítás.

A törvényhatósági bizottság a községi iskolaszéket bizta volt meg, hogy tagjai sorából válaszszon egy »középiskola-széket«, melynek gondjai alá tartoznék a reáliskola. Az első iskolaszéki ülés, hogy minden netaláni érzékenykedés kikerültessék, összes választott tagjait (a hitfelekezetek és tantestületek képviselőinek kivételével) bizta meg e tiszttel. A főreáliskolai bizottság tehát maga a népiskolai iskolaszék volt:

Elnök: Seemayer János polgármester, alelnök: Piekarszky Antal, gondnok: Braichler Nándor, tagok: Dr. Seemayer Károly, Rottler Ferencz, Dr. Demetrovics Mihály, Seemayer Ferencz, Stürmer János, Fritz Antal, Loffl Fülöp, Dr. Jovanovics György, Neukomm Gyula, Rittinger Ede, Lederer János, Grünwald Gellért, Adler Miksa, Dr. Lichtscheindl Ernő és Hemberger Bálint urak. E felügyelő bizottság meg is marad mindaddig, míg a tanintézet az állam kezelésébe átment. — A tagok közül az első évben elhalt Fritz Antal, helyébe Phillip Mihály választatott.

Jegyzője a reáliskolai bizottságnak Buday József igazgató volt.

Nagy feladat várta e bizottságot, a magas ministeriumnak tett ígéret beváltandó, és 1888. évi 34.458. sz. a. kelt intézvényében kikötött feltétel teljesítendő volt, t. i. az intézeti házból el volt távolítandó az akkor még ott elhelyezett 9 népiskolai osztály. Már pedig a városban nemesak hogy megfelelő bérházat nem, de még egyes osztályok átköltöztetésére alkalmas helyiségeket sem lehetett kapni. Első évben még csak könnyű volt a dolog; egy népiskolát elszállásoltak; helyére jött a könyvtár az emeleti teremből, hol ideiglenesen el volt helyezve: e kisebb terem elégséges volt az V. osztálynak; — ámde a második évben, nemesak a VI. osztálynak, hanem mértani rajzteremnek, és tanári szobának is kellett helyet készíteni. A tanárok ugyanis eddiglen az igazgatói irodában töltötték az előadási órák előtti, vagy azok közötti szünetet. Ekkor két népiskolai osztályt szállásoltak ki; — az első emeleten a nagy rajzterem mellett délnek fekvő nagy terem mértani rajzteremmé lett, a földszinten a kapu bejárata mellett éjszakra fekvő terem (később tanári szoba) lett a reáliskola II. osztályának tanterme; a VI. osztály az emeleti kisebb teremek közül kapott egyet; tanári szobának berendezték ideiglenesen a későbbi fizikai szertárak egyik helyiségét. (Lásd a tervrajzokat.) Magától értetődik, hogy a bizottság a szükséges új butorzatról is gondoskodott; sőt az igazgatói irodát is ujonnan bebutoroztatta.

Az elhurcolkodott népiskolákat a bizottság egyelőre az 1888-ban épült városi ovoda első emeletén helyezte vala el; — de több osztály elhelyezésére már nem volt helyisége. — Audaces fortuna juvat! — Ezen időben vitték el Verseczről az I., Ő Felsége nevét viselő huszárezred itt szállásolva volt egyik századát, és a városnak rendelkezésére állott az úri utczában

levő, üresen hagyott kaszárnya. Az iskolaszék, egyúttal reáliskolai bizottság, ekkor azt indítványozta, építsen a város e kaszárnya helyén a népiskolák számára diszes emeletes épületet. Az iskoláiért mindig áldozatra kész város a javaslatot elfogadta és — vajjon ki álmodozott akkor róla! — felépíttette 1890-ben a mostani m. kir. állami főreáliskolának az utcára fekvő részét a népiskola számára, földszinten négy, emeleten is négy tanteremmel. (Hátrább közöljük annak képét, már mint a mostani reáliskoláét.)

A bizottság, miután javaslata elfogadtatott, sőt annak keresztülviteléhez is fogtak, beterjeszthette a magas ministerium által követelt tervezetet, mely szerint a reáliskolának átengedett épületben úgy az osztályok, valamint a fizikai, vegytani és természetrajzi szertárak, ezek előadó termei és a két rendbeli rajzterem elhelyezendő léssen. Mindezeket feltüntetik a régi reáliskolára vonatkozó mellékelt tervrajzok; — csak azt jegyezzük még meg, hogy az 1892—3. év elején, midőn az alsóbb osztályok tanítványai megszorodtak, az épületnek éjszakfelé eső az udvarba benyuló szárnyának emeletén, az igazgatói iroda mellett létező két tanterem közfalát kivétették, hogy így a kettőből egy nagy termet kaphassunk. Itt volt az utolsó két évben az I. osztály elhelyezve.

A reáliskolai bizottság buzgolkodásának köszönhetette a tanári kar, hogy az 1890—91. tanévben a városi törvényhatóság a tanárok 1870. évben megállapított, azóta változatlan maradt s a kor viszonyaival többé arányban nem volt fizetését felemelte; és pedig egy-egy tanár fizetését 1000 frtra s 200 frt lakpénzre; az igazgató fizetése lett 1000 frt, 200 frt igazgatói díj, 100 frt irodai általány és 200 frt lakpénz. — (Az igazgató fizetése, mely 1878-ban állapított meg, ez alkalommal a 200 frt lakpénzzel szaporodott, eddiglen ugyanis sem lakbére, sem természetben kijelölt lakása nem volt.) — Mint-hogy ez által a város kiadásai szaporodtak, a bizottság javaslatára felemeltetett a tandíj s 1891—2. tanévtől kezdve a tanulók egyenlőképen 20 frtot fizettek évi tandíjban, akár helybeliek akár vidékiek voltak. Megszűnt az a megkülönböztetés is, mely az első három évben divott, hogy az alsóbb osztályokban kevesebb volt a tandíj mint a felsőbbekben. A magas ministerium 57.809/90. számú leiratában helyben hagyta e határozatokat.

A tanárok nyugdíj ügyének rendezését azonban nem intézte el a reáliskolai bizottság. Nem szólhatunk az újabb tanárokról, hisz azok mind a bizottság 6 évi munkakörének különböző éveiben jöttek s többen egy két évig csak ideiglenesen voltak alkalmazva; — hanem szólunk a polgári iskolától átvettekről. Ezek az 1875. évi XXXII. törvényzikk alapján a népoktatási tanintézetek országos nyugdíjintézetébe voltak felvéve; lefizették vala oda az alapdíjat és az évi rendes járulékot; — ámde mert 1888-ban középiskolába átléptek, az idézett törvény 8. és 12. §§-ai alapján, onnan kitörültettek, befizetett pénzük fejenkint 150—180 frt ott maradt, arra igényt nem tarthatnak, mert mint a 12. § mondja: »az ily intézetnél előbbi szolgálati

éveik beszámíttatnak s így más alapból tarthatnak számot nyugdíjra.« — Csakhogy törvényhatóságok, községek és magánosok által fenntartott középiskolák tanárai számára nem létezett nyugdíjintézmény. Csáky Albin gróf vallás és közoktatási minister úr kezdeményezte annak létesítését, Versecz városa is bejelentette a hozzá érkezett felhívásra hozzájárulását. Az erre építhetett szép reményekkel biztatta is a reáliskolai tanári kart a bizottság; de mielőtt az az alap létrejött — átvette a magyar állam az intézetet, — az átadásnál ez ügy nem került szóba; — implicite azonban benne van a szerződésben.

Így vagyunk a quinquenniummal is, egy volt az iskolaszék a reáliskolai bizottsággal, a népiskolai tanítóknak, köztük több fiatalabb alkalmaztatásuaknak kieszközölte azt a törvényhatóságnál, — azt a pár tanárt, kik 1876—78-tól szolgáltak vala, kiknek ahhoz való jogát már a nyolczvanas évek elején elösmerte volt a város, kiktől mint felebb már fel volt említve, az annak kiutalványozása iránti folyamodványokat is bekövetelte volt; a tanintézet átadásakor leendő elintézéssel biztatta — és nem tette. — Ne vegye nehezteléssel a bizottság, hálás szívvvel írják e történetet, de mert történet, felsorolja a történeteket, és — nem történeteket.

Az 1891—92. évben megnyílt a főreáliskola VIII. osztálya is, a tanintézet teljes volt; a reáliskolai bizottság gondoskodott vala évről évre a szükséges butorzatról, tanszerekről, kisebb rendű átalakításokról, volt elég tenni valója. Ez évtől kezdve azonban újabb gonddal kellett foglalkoznia. A már betetőzött főreáliskola államosításával. Nem tudjuk, ki adta az első eszmét; nem a reáliskolai bizottság ülésén vitatott meg, nem is mint irásba foglalt javaslat terjesztetett a város törvényhatósága elé; — közbeszéd tárgya lett, felmerült a közgyűléseken, helyesléssel találkozott; — országos képviselő választási mozgalmak nagyra növesztették és élénkké tették a kérdést, s a város felterjesztésére vállás és közokt. minister Csáky Albin gróf úr 1891. évi december 3-án 49.203. sz. a. kelt kegyes leiratában hajlandónak nyilatkozott: »a verseczi főreáliskolának, mely mind közművelődési, mind fontos állami érdekét képvisel, a város költség-hozzájárulásával, állami kezelésbe való átvételére, és e tekintetben a föltételek megállapítása végett a szükséges tárgyalásokat a város elvileges nyilatkozatának beérkezete után mielőbb megindítani.«

Ugyancsak a nmélt. minister úrnak ez ügyben kiadott 48.874/91. sz. rendelete alapján megjelent 1892. évi február hó 17-én nagyságos Kuncz Elek, akkori tankerületi kir. főigazgató úr azon czélból, hogy a tanintézet összes helyiségeit, ezeknek tervrajzait, a tantermek és szertárak összes felszereléseit s azok leltárait behatóan átvizsgálja s így a tanintézetnek állami kezelésbe leendő átvételére vonatkozó kimerítő jelentést tehessen. Két napig tanulmányozta kir. főigazgató úr az ügyet itt a helyszínen, s nagyon meg-

tetézte a reáliskolai bizottságnak gondjait. A tanintézeti ház nem nyerte volt meg tetszését; a helyiségek beosztását, az épület udvarba nyúló szárnyának emeleti nyitott folyosóját czélszerűtlennek, a tornacsarnokot kicsinynek találta. Azon ajánlat sem tetszett meg, mely szerint a telek lábujával határos szomszéd házak megveendőek voltak volna, a mikor az ekkép két utcára nyúló telek tág udvarral s bő építkezési helyekkel kínálkozott volna.

Ekkor szülemlett meg azon gondolat, hogy az ősi fészek felcserélendő a népiskolák számára 1890 ben emelt épülettel, ennek telke szomszéd házak vétele által bővitendő és a szükséges helyiségek ott építendőek.

Ugyanazon 1892. év június 24-én Klamarik János közoktatásügyi ministeri tanácsos ő méltósága is megjelent, hogy épületet, szertárakat s felszerelést megtekintvén, az intézet átadásának fontosabb kérdései fölött a város polgármesterével s képviselőivel, a reáliskolai bizottság tagjaival tanácskozzék. Ez az ügy volt most a bizottság elnökének és tagjainak egyik főgondja; — végrehajtották.

*

Szólottunk eddig a reáliskolai bizottságról, térjünk most a tanári testülethez, s az iskola beléleléséhez.

A községi reáliskola első évében így alakult meg a tantestület:

Buday József igazgató, tanított magyar nyelvet a III., IV. és V. osztályban, történelmet a III. és V. osztályban; volt hetenkint 15 órája.

Rezucha Venczel rendes tanár, II. oszt. főnöke, tanította mind az öt osztályban a matematikát; heti 19 óra.

Waldherr József rendes tanár, I. oszt. főnöke, tanította a természetrajzot az I., II. és V., — a természettant a III., — a vegytant a IV. és V., a földrajzot az I. és II. osztályban; heti 22 óra.

Perjéssy Lajos rendes tanár, a III. oszt. főnöke; tanította a rajzoló és ábrázoló mértant mind az öt, a szabadkézi rajzot a III., IV. és V., — a szépírást az I. és II. osztályban; heti 24 óra.

Törös Ferencz helyettes tanár, a IV. oszt. főnöke; tanította a magyar nyelvet az I. és II., — a francia nyelvet a III. és IV., — a földrajzot a IV. osztályban, heti 23 óra; ő volt a tanácskozmányok jegyzője.

Dr. Müller Izidor helyettes tanár, az V. oszt. főnöke; tanította a német nyelvet mind az öt, a francia nyelvet az V. osztályban, heti 22 óra.

Brankov Sándor tornatanító, tanította a tornát.

Boskovits István gör. kel. szerb lelkész, tanította a szerb nyelvet heti 4 órában.

Hitoktatók voltak:

Herzog Ferencz csanádegyházmegyei áldozár róm. kath. hitoktató, heti 10 óra.

Trbics Milutin gör. kel. szerb lelkész; heti 3 óra.

Dr. Sidon Adolf izr. hitközségi rabbi; heti 2 óra.

Ágostai vallású nem volt, — a 6. ev. ref. növendéket az igazgató oktatta heti 1 órában.

Iskola és szertári szolgálta volt Buchmann Miklós.

És a tankönyvek kérdését miként igazította el a tanári testület? — Igen könnyen; hisz úgy is kétféle könyvek voltak használatban, és az igazgató csak azért opponált vala, ne legyen a tantestület köteles kétféle könyvet használni, mi által nagyon könnyen meg volt akadályozható abban, hogy magyarul tanítson valamely tantárgyat, mikor ennek kivihetőségét belátja. A ministeri rendelet előtt meghajolt a tanári testület, hisz meg volt abban engedve, hogy a tanulók »magyar vagy német tankönyvet használhassanak.« A szülék tetszésére bizta, magyar vagy német könyvet akarnak-e vásárolni fiaiknak, — és többen vásároltak magyar könyveket, mint reményleni mertük volna. Azt is rendelte a ministeri leirat, hogy minden tantárgy magyarul is tanítassék; következőleg ott is kellett magyarul tanítani, hol eddig a tanítás németül folyt. Sajnos a matematika tanára semmit sem tudott magyarul s így az első évben még az V. osztályban is németül kellett folyni a tanításnak.

A mi magukat a tankönyveket illeti: a magyar nyelvre a három alsó osztályban »Stefan David Ungarische Grammatik«, mely párhuzamos Simonyi nyelvtanával volt használatban; ez ellen nem lehetett panasz; — a IV. osztályban Névy Stiliztikája volt már az előző években behozva, minden tanuló már be is szerezte volt, hol új hol ócska könyvet vásárolván; erre németet nem kellett ajánlani. — A francia nyelvre: »Dr. Ploetz: Syllabaire française« a III., — »Conjugaison française« a IV-ben; magyarul és németül volt kapható. — Mennységtan: Moenic. — Földrajzra: a Cherven- és Hauke-féle tankönyvek szolgáltak. — Természetrájzra a »Kriesch János-félék«, ezek is németül és magyarul voltak kaphatók. — Rajzoló geometriára Krisz Kiss E. János és Schröder Károly könyvei voltak ajánlva. — A történelem az V. osztályban magyarul volt tanítandó, szolgált arra Dr. Ribáry Ferenc Világtörténelmének I. kötete; — a III. osztályban: Mangold Lajos: »A magyarok történelme« volt kitűzve a magyarul tanulóknak, Horvát Mihálynak német nyelven is megjelent kisebb történelme a németeknek; s valamennyi növendék magyar könyvet vett. — A vegytanra az összes IV. osztály »Balló: Elemi vegytanát« választotta.

Az új reáliskola a középiskolai rendtartásnak megfelelően berendeztetvén, s a fent hivatolt magas ministeri rendelet értelmében a tankönyvek jegyzéke összeállítatván, a főigazgatóság felterjesztésére a nm. ministerium 48.113/1888. sz. a. kelt magas leiratában a felállított öt osztálynak megadta a nyilvánossági jogot s úgy ezeknek mint a többi felállítandó osztályoknak jövőre is biztosította; természetesen azon feltétel alatt, ha a város, mint pártfogóság, az 1888. évi 17.057. és 24.458. sz. a. kelt, fent közölt magas intézkedésekben kikötött feltételeknek megfelel.

Meg voltak tehát a kétféle tankönyvek, de az év folyamában igen sok tanuló felcserélte német tankönyveit magyarokkal. Csodálkozását fejezte ki a német tankönyveket leginkább sürgette képviselő úr, a mikor felkérte az igazgatót, hogy első osztályba iratkozott fia magyar tankönyvet használhasson, mert inkább szeret ezekből mint német könyvből tanulni. Mások is így jártak. — Az év végén ott voltunk, hogy csak oly növendék kezében maradt német könyv, kiknek szülői szűkebb vagyoni viszonyaik miatt, kétszeresen nem költheztek könyvekre.*) Midőn tankerületi kir. főigazgató nagyságos és főtiszt, Petrovich Ferencz 1889. év ápril elején hivatalosan először látogatta meg a tanintézetet, úgy nyilatkozott a tanári testület előtt: »az előzményekből következőleg, azt gondoltam német iskolát látogatok meg; — s ime, kedves meglepetésemre magyar tanintézetet találtam!« —

A következő 1889—90. iskolai évben az I. osztályban Stefan David Ungarische Grammatikája helyett: Ihász-Barbarics nyelvtanát hozatta be a tanári testület, a III. osztályban pedig francia nyelvre »Ploetz tankönyve« helyett »Thais Gyula: Francia nyelv könyvét«; s a magyar nyelven való tanítás még intenzívebb lett.

Megjegyezzük itt, hogy a reáliskolai bizottság elnöke Seemayer János úr mint a népiskolai iskolaszékek is elnöke, szigorúabban vette a községi népiskolákban a magyar nyelv tanítását, s a tanári testület úgy tapasztalta, hogy a magyar nyelvet tekintve, évről évre nagyobb készültséggel jönnek onnan a tanulók!! A ministeri rendelet értelmezésénél bevált ama bibliai mondás: »A betű megöl; a lélek az, mely megelevenít!«

Szóljunk itt mindjárt a tanintézet fegyelmi szabályairól. Azok a reáliskola első évében igen lényegtelen változtatással ugyanazok voltak, melyek Dr. Klamarik János ministeri tanácsos úr általánosán ösmert, a középiskolák szervezetét és eljárását tárgyaló könyvében mintaképen ajánltnak, és igen sok tanintézetnél dívának. Az 1890—91. tanévben azonban néhány körülményeink követelte ponttal toldottuk meg; még pedig:

»1. pont. A tanintézet feltétlen engedelmisséget követel minden tanulótól, ki azt látogatja.

2. pont. Az intézet társalgási nyelve a magyar, melyet a növendékek úgy a tanárok, mint tanuló társaikkal szemben használni tartoznak.«

Megjegyezzük, e pontra nézve nagy elnézéssel kell lennünk a tanintézetbe lépő növendékeinkkel szemben belépésük első hónapjaiban; később és általában véve igen szükséges.

A fegyelmi szabályok végét e két ponttal toldottuk meg:

»40. pont. Minden a társadalmi illemre vonatkozó és fennebb elősorolt szabályt a tanuló a nagy szünidő alatt is köteles megtartani, ha a következő tanév elején akadálytalanul akar felvétetni.

*) Ezen átváltozásnak magában véve oly egyszerű bűvös titka itt nem fejtegethető. Ha hasonló körülmények közt vergődő collega tudni óhajtja, készséggel közöljük vele.

41. pont. Vidékről jött tanulóknak az év végén az iskolai záró-ünnepély előtt hazatérniök nem szabad.«

E fegyelmi szabályokat a nméltóságú vallás és közoktatásügyi m. kir. ministerium 1891. évi 33.122. sz. a. kelt leiratával helyben hagyta, és azóta változatlanok.

Az 1889—90. tanévben a IV. osztály nyílt meg. Előzőleg a történelem és földrajz, továbbá a matematika és ábrázoló mértan tanszékeire volt kiírva pályázat. Az elsőre Vertán Pál választatott meg; a másikkra pályázók okleveles tanárok voltak ugyan, de ábrázoló mértanra nem voltak képesítve, közülök Janell Józsefet szemelte ki a pártfogóság. A magas ministerium aug. 24-én 35.574. sz. a kelt leiratával úgy, hagyta helyben a választást, hogy első mint rendes tanár véglegesen, utóbbi azonban ideiglenesen alkalmazandó. Minthogy Vertán időközben Maros-Vásárhelyt nyert állomást és lemondott, a pályázottak közül Mikus László választatott meg, ki táviratilag meghivatott, szeptember 4-én meg is jelent és 38.128. sz. a. szeptember 25. kelt ministeri leirattal mint végleges rendes tanár erősített meg.

Ez évben tehát Janell József és Mikus László léptek a tanári testületbe.

Az 1890—91. tanévben megnyílt a VII. osztály. Ekkor ismét két pályázat volt hirdetve, egyik az ábrázoló mértan és matematika, esetleg matematika és fizika tanszékére, a második a magyar és német nyelv tanszékére. Mindkét pályázat meddő maradt, a mennyiben a magyar és német nyelvre egy oklevés tanár sem jelentkezett, az ábrázoló mértanra pedig csupa matematika és fizikára képesítettek. A pártfogóság tehát a matematika és fizika tanszékére az intézetnél már egy év óta működő Janell Józsefet választotta rendes tanárnak; az ábrázoló mértanra és matematikára pedig Dr. Butorka Szávát ideiglenes minőségben azon ő maga által tett ígérete folytán, hogy egy év alatt az ábrázoló mértanból is megszerzi az oklevelet. Minthogy időközben Dr. Müller Izidor állomásáról lemondott, ismét két új pályázat iratott ki, a betöltetlen magyar és német nyelv, továbbá a német és francia nyelv tanszékére. Okleveles tanár ismét nem pályázott. Közül levén a tanév, a pártfogóság az első állomásra ideiglenes minőségben Czvach Gyulát, a másodikkra Daróczy Lajost választá meg aug. 25-én. Czvach elfoglalta helyét, de Daróczy aug. 30-án beküldötte lemondását. Az év elején tehát a tanári testület egy tagja már hiányzott. Ismét új pályázat! Szeptember 30-án Mikus László, kit a nmélt. ministerium Lugosra nevezett vala ki, eltávozott; október 8-án eltávozott Törös Ferencz is, ki a Miskolczi kereskedelmi iskolához hivatott vala meg. Meddőn telt le ez alatt az aug. 31-én német francia tanszékre hirdetett pályázat ideje. Természetesen új pályázatok hirdettettek úgy a francia nyelv tanszékére, mint a történelmire; nehogy azonban a francia nyelv oktatása fennakadást szenvedjen — (a kiirt pályázatok nem sok reménnyel kecsegtettek) — a reálisko-

lai bizottság Kovalik János és Dr. Richter Aladár a francia nyelvben jártos tanárjelölteket hívta meg egyelőre az intézethez. A francia nyelvre hirdetett pályázatnál csakugyan ismét nem jelentkezett senki. Széles terjedelmű magán tudakozódások után meggyőződött a reáliskolai bizottság, hogy a francia nyelvre képesített tanárok mind alkalmazva vannak s november 22-én tartott üléséből helyettes tanároknak nevezett két urat; a történelem és földrajzi tanszékre szép számmal pályáztak közül pedig Dékány Lajos Podolini tanárt rendes tanárrá hozta javaslatba, a nmélt. ministerium a város ez értelemben tett előterjesztését 58.918/ex 1890. sz. a. kelt leiratával helyben hagyta; miután előzőleg 38.455. sz. intézkedéssel Janelli József véglegesítését s Dr. Butorka Száva ideiglenes alkalmazását megerősíti és 40.390 sz. rendeletével Czvach Gyula helyettes tanárrá történt alkalmazásához is hozzájárult.

Ezen évben tehát kilépett a tanári testületből három tanár: Dr. Müller Izsó, Mikus László, Törös Ferencz. Utóbbi pár hó múlva 1891. márczius havában elhalálozott; a tanári testület résztvevő fájdalomában diszes koszorút tétetett sirjára.

Belépett a tanári testületbe öt tag: Dr. Butorka Száva, Czvach Gyula, Kovalik János, Dr. Richter Aladár és Dékány Lajos.

Az 1891.—92. évben a VIII. osztály volt megnyitandó. Noha a pártfogoló városi törvényhatóság a főreáliskola megalapításakor az igazgatón kívül csak 10 tanár állomást szándékozott rendszeresíteni, a mennyit t. i. a középiskolai törvény 32. §-a okvetlenül megkövetel; még is az igazgató kérelmére s a reáliskolai bizottságnak e kérelmet támogató javaslatára 1891. április 21-én tartott közgyűlésében a 11-ik tanári állomást is rendszeresítette a nmélt. ministerium 21.913/91 sz. leiratával ez intézkedést helyben hagyta. Az igazgató földrajz és természetrajzi tanszéket kért vala, nagyságos Kunecz Elek kir. főigazgató úr javaslatára azonban magyar nyelv és történelem tanszéke lett rendszeresítve; s így erre és a még hiányzó magyar-német nyelvi tanszékre a pályázat kiírva. — 1891. év június 27-én tartott reáliskolai bizottsági ülés a kérvényeiket benyújtott pályázók közül a magyar-német nyelv tanszékére Szörényi József, a rozsnyói gymnasiumnál alkalmazásban volt ideiglenes tanárnak szintén ideiglenes minőségben, a magyar nyelv és történelem tanszékére Takács Gyula okleveles tanárnak végleges minőségben leendő megválasztását, és az időközben az ábrázoló mértanból szintén oklevelet nyert Dr. Butorka Száva véglegesítését hozta javaslatba. A törvényhatóságnak ez értelemben tett felterjesztését a nmélt. miniszterium 1891. évi aug. 20-án 34.3700 számú leiratával elfogadta s a három tanár alkalmazását a jelzett minőségben megerősítette.

A tanév kezdetén azért mégis egy tanár hiányzott. Dr. Richter Aladár a francia nyelvre ideiglenes alkalmazva volt tanár további itt marasztalását ugyanis a nmélt. ministerium nem engedte volt meg; ezer forintos évi segély

mellett külföldi tanulmány útra küldötte őt. Sürgősen kiírt pályázat alapján tehát Gérecz Károlyt hívta meg a pártfogóság. Ő is állami segélylyel volt ezelőtt külföldön s épen franciaországba, de ekkor még egy éves önkéntesi védkötelességét teljesíté és csak október 2-án foglalhatta el hivatalát. A pártfogóság kérelmét helyettes tanári minőségben leendő alkalmaztatása iránt a nmélt. ministerium 1891. évi december 18-án 54.555. sz. a. leiratában hagyta helyben.

Ez évben tehát távozott egy tanár Richter Aladár, és belépett a tanári testületbe három, ugymint: Takács Gyula, Szörényi József és Gérecz Károly.

Ugyancsak ez évben, 1891. december 3-án terjeszté ki a nagymélt. vallás és közokt. ministerium 49.203 kegyes leiratával az intézet nyilvánossági jogát további 3 esztendőre, s ugyan e leiratban adta meg az immár VIII. osztálylyal bíró főreáliskolának az engedélyt érettségi vizsgálatok megtartásához.

Az 1892—93 tanévben is volt tanár változás. A tanévet megelőzőtt szünidőben Rezucha Venczel tanár lépett nyugalomba; megüresedendő helyére kiírva volt pályázat alapján a reáliskolai bizottság ajánlatára június 30-án tartott közgyűlésében a pártfogóság Halbsch Bélát Nagy-Beckereken működött tanárt választotta meg a matematika és physika tanszékére végleges rendes tanárnak a választottat a nmélt. ministerium 1892. szeptember 17-én 39.983 leiratával megerősítette.

Az 1893—94 tanévben nem volt tanár változás, hanem az év folyamában az eddig helyettesi minőségben alkalmazva volt tanárok letévén még hátra volt vizsgálataikat s megszerezvén, okleveleiket a pártfogóság felterjesztésére állomásaikon véglegesítették. És pedig Kovalik János a magas ministerium 1893 év szeptember 21-én kelt 43.362 számú — Gérecz Károly az 1894 év február 14-én kelt 61.017 ex 1893 számú — Szörényi József ugyanazon évi május 16-án 18.960 sz. a. kelt leirattal.

E tanév — az intézet államasítandó levén — utolsó volt, melyet a tanári testület a régi kedves épületben, s a gondját viselte nemes város szárnyai alatt töltött. Mielőtt még megvált volna, a tanév utolsó napjaiban július 19-én meghalt egyik buzgó kartársa Czvach Gyula. Úgy a tanári testület mint a tanulók serege s a város közönségének mély részvéte kísérte őt végső nyughelyére.

Ez időszakban a hitoktatók között is történt változás. A róm. kath. növendékek oktatására Csanád egyházmegyei püspök úr 1889—90 évben kiküldötte tiszt. Vannay Lajost. 1891—92 évben t. Dr. Szever Ferenczet. 1892—93 évben t. Dr. Babinszky Józsefet, ki a mai napig teljesíti e tisztét.

A görög kel. szerb püspökség 1892—93 évben Radovics Demeter diákont küldötte ki ideiglenesen.

A gör. kel. román egyház az illető növendékek számára Jorgovits Gyula margittai lelkészt.

Az ágost. hitvallású verseczi egyház 1891—92 évben új lelkészt kapott tisztt. Greszler Gyula úrbán, azóta ő tanítja a tanintézetnek e hitfelekezethez tartozó növendékeit.

*

A tanintézet történelmét irván, fel kell itt említenünk mily nemesen gondoskodott a városi képviselőtestület Rezucha Venczel volt tanár nyugdíjáról. Rezucha a tanintézet Nestora volt; 1858/9 tanévben kezdette és 35 évig szolgálta a város tanintézetét, a régi alreáliskolát, az algymnasiumot a későbbi polgáriskolánál töltött 17 évet, az új községi főreáliskolánál 4-et. Mint polgári iskolai tanár ő is maga részéről, a város is a maga részéről befizették éveken át a az országos nyugdíj alapba járulékaikat. De a polgári iskolából középiskolába lépett át és így az 1875. évi XXXII. a népoktatási intézetek tanítói nyugdíjára vonatkozó már fennebb is hivatolt törvény 8 §-a értelmében, ez országos alaphól nyugdíjra igényt nem tarthatott; községi középiskolai tanárok nyugdíjalapját akkor tervezték, a nemes város tehát saját terhére teljes fizetésével vagy is 1000 frttal, 100 frt. korpótlékkal 30 frt. értékű tűzifa illetménynyel helyezte nyugalomba. — Engedje Isten sokáig élvezhesse.

Ép oly szép eljárás, mint midőn Wodeczky Lajos a régi reáliskola tanára s a későbbi polgári iskola igazgatója özvegyének nyugdíjat, s gyermekeinek évi segélyt szavazott meg. (Lásd 61 lap) akkor nem volt még országos nyugdíjalap.

Hát azon két öreg tanárral mi lett, a kiknek átvételét a községi reáliskolához a nmélt. ministerium meg nem engedte?

Neustadt Vilmost áthelyezte a reáliskolai bizottság a népiskolákhoz, megtartotta teljes fizetését, melyet mint polgári iskolai tanár élvezett. Kevés igényű vidám kedélyű öreg úr volt, tanította néhány évig a II-ik elemi osztályt, azután nyugdíjaztatott. Azon évi nyugdíjat, melyet az országos alaphól kapott a nemes város kiegészítette úgy, hogy nyugdíja egyenlő volt a polgári iskolánál kapott fizetéssel. Ezt már nem élvezte soká, 1893-ban meghalt. Özvegyének jár az aránylagos csekély nyugdíj az államtól.

Benedek Ignác ki 12 évig a félegyházi gymásiumnál, 17 évig a verseczi polgári iskolánál szolgált vala, annyira szivére vette mellőztetését, hogy az utolsó polgári iskolai zárünnepély után beteggé lett és július 22-én meghalt. Semmi nemű vagyona nem volt, de maradt özvegye és 9 gyermeke, 1 fiú, 8 leány, a legkisebb 6 éves, a legnagyobb sem volt még férjnél. Az özvegy második neje volt, és 21 évvel fiatalabb mint a megboldogult, ennél fogva a többször említett nyugdíj-törvény 13. §-a értelmében nem kapott az országos alaphól nyugdíjat, hanem legkisebb öt leánya kapott 16 éves koráig fejenként 50 frt. segély pénzt. Egyik már 15 éves volt. Az öz-

vegy kegydíjért esedezett a városi törvényhatóságnál, kérvénye a közgyűlésen hosszasan tárgyalatott; egy része a városi képviselőtestületnek hajlandó volt adni némi nyugdíjat mint hajdan Wodeczky özvegyének másik nem; végre egy közvetítő indítvány fogadtatott el, mely szerint követni kell az országos nyugdíjalap elvét s nem az özvegynek, hanem az árváknak adni segélyt. A közgyűlésnek többsége ez indítványt elfogadta és a 16 éven alóli leányoknak e kor elértéig szintén fejenként 60 frtot szavazot volna meg; ámde Ditsch Péter városi képviselő a határozatot megappellálta, és a magas belügyministerium csakugyan nem hagyta helyben! Benedek árvái a máskor oly nagylelkű várostól nem kaptak semmit!! Az a legkisebb lánya most 8 év mulva hihetőleg már elérte a kort, melyben, reá nézve is megszűnik az országos alap segélyje. — És az özvegy? . . . . Lukács evangélioma XII r. 24 és következő versek.

*

A nmélt. vallás és közokt. ministerium a nagyvárad kir. tankerületbe osztotta be az új reáliskolát, a felügyelet s az új aerát kezdő zsenge intézet első vezetése tehát nagyságos és főtisztelendő Petrovich Ferencz kir. tanácsos czimz. garábi prépost, akkori kir. főigazgató, jelenleg a nagyvárad káptalan mesterkanonokának esett osztály részül; Ő nagysága adta az első utasításokat és két éven át ő vezérelte az intézetet. Első izben 1889. évi ápril havában látogatta meg hivatalosan a főreáliskolát, a mondott hó 5-étől bezárólag 8-ig volt Verseczen, megfigyelte a tanári testület működését úgy a tanítás mint a fegyelem kezelése körül, megfigyelte a növendékeket, tájékozta magát a különböző viszonyok felől, megszemlélte az összes felszereléseket, az intézeti épület megnyerte tetszését. A tapasztaltak felett általában megelégedését fejezte ki a tanári testületnek s kellő útbaigazításokat adott annak távozása alkalmával. Következő 1890. évben május hó 14., 15. és 16. napján tartotta hivatalos látogatását. Akkor már a VI-ik osztály az új mértani rajzterem fel voltak szerelve, a szertárok is némi részben gyarapodtak vala új taneszközökben és butorokban; a tanításban is haladást talált s úgy a tantestületnek mint a reáliskolai bizottságnak az iskola körüli buzgó fáradozásáért kijelente elismerését

Azon évi december havában a főigazgatói tisztet nagyságos Kuncz Elek kir. tanácsos, jelenleg a kolozsvári tankerület kir. főigazgatója vette át. Ő nagysága is csak két évig vezérelte a tanintézetet, alatta szerveztük a VII. és VIII. osztályt a tanintézet alatta lett teljessé és tartotta meg az első érettségi vizsgálatot. Első hivatalos látogatása 1891. év márczius hó 6., 7., 8., 9. és 10. napjaira esett; már ismerte elődje jelentéséből a tanintézet környüállásait, ösmerte a nehézségeket, melyekkel a tanári testületnek a különböző nemzetiségű tanítványokkal szemben megküzdeni kellett; jóakarató tanácsaival látta el azt, s lankadatlan türelemre intette. A következő

tanév első hónapjaiban újból meglátogatta a tanintézetet hivatalosan, úgy hogy a látogatása 1891. év november 11., 12., 13. és 14. napjait vette igénybe. Magának a tanintézetnek helyiségei nem nyerték meg tetszését, azért is midőn a tanintézetnek azon időben már megpendített államosítása ügyében kiküldetett, hogy az összes helyiségeket, az intézet felszerelését s a t. átvizsgálván tervrajzok és leltárok felterjesztése mellett tüzetes jelentést tegyen; Ő nagysága volt ki javasolta a régi háznak a mostani teleppel leendő felcserélését. Ez ügyben volt kir. főigazgató úr harmadszor Verseczen 1892 év február havában mint már másutt említettük. Negyedszer volt szerencsénk ő nagyságához 1892 év június 13-án az első érettségi vizsgálatok alkalmával. Nagy napja volt ez Versecznek, a reáliskolai bizottság több tagja és érdeklődő polgárok voltak vendégei az első érettségi szóbeli vizsgálatnak, mely mindnyájuk örömeire 4 jól és két egyszerűen érett növendéket adott a nyilvános életnek. Előkelőbb polgárok s reáliskolai bizottsági tagok méltányolni tudván a főigazgató úrnak a tanintézet körüli buzgóságát s lelkesülve az első érettségi vizsgálat sikerén, elismerésük s hálájuk jeléül ugyanaz nap estéjén fényesen sikerült bankettet rendeztek ő nagysága tiszteletére.

Harmadik ízben nagyságos és főtisztelendő Nátafalussy Kornél promontrei kanonok s tankerületi királyi főigazgató úr kormányzata alá került az intézet 1892—93 tanévben. Teljes volt ugyan az intézet, de még sok a baja s nem kevés a hiánya; a reáliskolai bizottság az államosítás utáni törekvésében inkább ennek költségei előteremtését, hogy sem az intézet égető szükségei fedezését tartotta szem előtt; nehéz napok következtek, melyek még most sem értek véget. — Ő nagysága hivatalosan első ízben 1893 év május hó 8., 9. és 10-én látogatta meg a tanintézetet, ugyan azon év június hó 19-én tartá meg az érettségi vizsgálat szóbeli részét, melyre 9 tanuló jelentkezett vala, kik valamenyien megállották azt, közülök 4 jól, 5 egyszerűen érettnak nyilvánított. A következő 1893—94 tanévben a hivatalos látogatást ő nagysága november hó 6., 7. 8. napján végezte. az érettségi vizsgálatot 1894 június hó 23-án, négy tanuló állotta meg, 1 jeles 3 jól érettnak nyilvánított, 2-három hó mulva javító vizsgálatot tett, 1 következő évre visszavettett. Hivatalos látogatásai alkalmával ő nagysága több ízben is megjelent az egyes osztályokban meghallgatta minden egyes tanárnak előadásait; megszemlélte az összes helyiségeket, könyv és szer-tárakat. A tanárokkal tartott értekezleteken megbeszélt azokkal fontosabb a tanügy felvirágoztatását illető kérdéseket; körültekintő figyelmét nem kerül-ték el még a parányi hiányok és hibák sem, jó indulattal orvosolta azokat s atyáskodó türelemmel gyámolított bennünket. Ő alatta lett a községi tan-intézetből állami főreáliskola, ő adta hírül szíves üdvözlete és szerencse kívánatával a tanári testületnek, hogy a magas ministerium mindnyájukat kinevezte az új korszakba lépő tanintézethez.

A főigazgatói látogatásokon kívül meglátogatta a községi főreáliskolát 1892-ben ngos Hofer Károly czimz. főigazgató úr a budapesti V. kerületi állami főreáliskola igazgatója, a Ferencz József rend lovagja s az országos közoktatási tanács tagja. A nmélt. ministerium 57.218/91. számú rendeletével küldötte volt ki a tanintézetnek tanulmányi tekintetben leendő megvizsgálására. Négy napot május 22—25. töltött az iskolánál, beható tudomást szerzett magának a tanárok működéséről s a tanítványok haladásáról; távozásakor a tanári testülettel szemben a tapasztaltakkal való teljes megelégedésének adott kifejezést.

Méltóságos főispán urunk rudnai Nikolics Sándor úrhoz minden évben volt szerencséje a tanintézetnek, érdeklődött a tanulók haladása iránt; az iskolai ünnepélyekről és az évvégi vizsgálatokról sem ő méltósága, sem ngos Seemayer János kir. tanácsos és polgárnagy — hacsak hivatalos elfoglaltatás miatt távol nem voltak a várostól — soha sem hiányoztak. Különb. utóbbi mint a reáliskola elnöke mindig gondoskodott arról, hogy az évvégi vizsgálatokon egy bizottsági tag mint hivatalos kiküldött jelen legyen.

*

Ünnepélyeket, melyek kapcsot képeznek az iskola és a szülői ház, az iskola barátok valamint a városi közönség között, minden évben tartott a tanintézet. Eleinte csak azokat ültük meg melyek a polgári iskolánál szokásban voltak, 1890/91-ben már nagyobb ünnepséggel Ő Apostoli királyi Felsege névnapját is, ünnepi beszéddel és énekkel; magától értetődik, hogy a koronázás évfordulóját és a zárünnepélyt is fényesebben tartottuk meg.

1891—92 tanévben az ünnepélyek sorát a márczius 15-ki ünnepélylyel toldottuk meg. Dékány Lajos mondott emlékbeszédet. — Ez évben alakult meg az ifjúsági zenekar, mely ezentúl minden ünnepélyen közreműködött és azokat különösen a zenét kedvelő nőnemre nézve tette vonzókká.

1892—93 tanévben megünnepelte az intézet ő felsége a király névnapját; részt vett november 1-én a verseczi honvédemlék felavatása ünnepén; a kivonult ifjúság sorfalat képezett, felsőbb osztálybeliek a rendfentartására ügyeltek; az ünnepi program egyik pontja a tanintézet igazgatójának ünnepi ódája volt, melyet Gérecz Károly tanár szavalt el fiatal hévvel, nagy hatással. — Márczius 15-e ünnepélylyel összekötött igazgatói szabad nap volt. Márczius 19-én az ifjúság rendezett ünnepélyt az igazgató 15 éves igazgatóságának jubileumául, a tankerületi kir. főigazgató úrnak szives üdvözlétével tetézt engedélyével. Ez ünnepélyen az ifjúság színezüstből készült serleget adott emlékül az igazgatónak, iránta való szeretetét pedig Gyurits Miklós VIII. oszt. növendék tolmácsolta csinos beszédben. Szokott ünnepélyességgel ülte meg az intézet a koronázás 26-ik évfordulóját és a tanévet befejező napot.

1893—94 évben a rendes ünnepélyeket szaporította egy rendkívüli. Ez évben ugyanis megalakult az ifjúsági önképzőkör, mely — Jókai

Mór — legnagyobb magyar írónk 50 éves jubileuma alkalmából rendezett ünnepélyt, ez ünnepélyen az igazgató mutatta be megnyitó-beszédében az új kört a nagy közönségnek; Szörényi Jenő tanuló Jókai munkásságát méltatta tetszést nyert felolvasásában, különben is kizárólag Jókaiából vett, vagy reá vonatkozó költemények szavalataiból állott a program, tarkázva az ének- és zenekarok által előadott részletekkel. Az önképzőkör elnöke Takács Gyula tanár tartotta ez évben a márczius 15-iki emlékbeszédet, az igazgató a koronázás évfordulóján, és a zárünnepélyen, mely utóbbiban bucsut vett a tanintézet nevében, az azt 41 évig fenntartotta nemes várostól, és a régi háztól, melyben annyi sok phasion és viszontagságon ment keresztül, míg az 1853-ban alapított német iskolából teljes főreáliskolává és mindenben magyar tanintézetté fejlődhetett.

A tanintézet ünnepélyei közzé méltán sorolhatjuk a »Majálisokat«. E tavaszi multságokat még a polgári iskola hozta divatba mint az előző cikkben említettük, még pedig egy ösztöndíj alap teremtése céljából; a községi főreáliskola folytatta a gyakorlatot, még pedig szerencsével. A polgári iskola már 237 frt. 70 krt. hagyott örökségképen a reáliskolának; a reáliskola első majálisa 1889-ben e tőkét 357 frtra szaporította. — Az 1890. évi majális 111 frtot jövedelmezett, s az időközi kamatokkal a tőke 455 frt. 84 krra emelkedett. Az 1891. évben a jövedelem 175 frt. volt, ekkor a tőke már 660 frt. 44 kr. volt. 1892-ben a tiszta jövedelem 188 frt- 07 kr. volt, lett a tőke 882 frt. 71 kr. 1893-ban csekély volt a bevétel: 80 frt. 14 kr.; a tőke az időközi kamatokkal 1021 frt. 25 krra nőtt meg. 1894-ben 105 frt. 15 kr. bevétel hozzá csatolásával volt 1168 frt. 74 kr. tőke. — Az előadottakból látható mily szép szerepük vagyon tanintézetünknek a majálisoknak; nem csak a közönség érdeklődését keltik fel a tanintézet iránt, nemcsak összehozzák a szüléket, a város előkelőbbjeit a tanári testülettel, az iskola barátait az ifjúsággal, nemcsak egy derült vidám napot szereznek ez utóbbinak; hanem maradandó emléket is hagynak maguk után. A tanári testület a szép siker feletti örömeiben, s mert épen az utolsó év volt, melyet mint községi főreáliskola fejezett be; az ezer forintot már jóval túlhaladott tőkéből az 1894. évi zárünnepély alkalmával Wanisch Vilmos érettségi vizsgálatot »jó« sikerrel tett szegény sorsú ifjunak 100 korona jutalmat adott.

*

Mély fájdalommal emlékezünk vissza, hogy a tanintézet mint községi reáliskola országos gyászokban is kénytelen volt részt venni. Igy Rudolf trónörökös ő fenségének megrendítő váratlan halála következtében a helybeli róm. kath. templomban 1889. év február 8-án tartott gyász istentiszteleten megjelent az összes tanuló ifjúság. Megjelent ugyancsak boldog emlékezetű, 1888-ban augusztus 22-én elhunyt Trefort Ágoston vallás és

közoktatásügyi miniszter, valamint 1892. év május 9-én elhalálozott Baross Gábor kereskedelemügyi miniszter lelki üdvéért tartott gyászmiséken is.

*

Az ifjúság szellemi nevelése mellett, nem hanyagolta el a tanári testület annak testi nevelését sem. A természettudományok tanárai minden évben kivezették az egyes osztályokat regényes fekvésű s gazdag flórával bíró hegyeink közé, összekötvén e kirándulásokat botanikai és geológiai ismertetésekkel és magyarázatokkal. Évente nagyobb torna kirándulások is tartottak, rendszeren a várhegy romjaihoz; — a kies helyen fekvő mezicsi csárdához; — magára Mesicsre, az ottani gör. keleti zárda megtekintésére; — Szolniczára, Paulisra a szomszédban fekvő falvakra, — egyik másik évben Versecz városának tulajdonát képező, a nagy rét kiszáritására szolgáló, mechanikailag is igen fontos szivattyú telepre; s a Herzog Gusztáv-féle tanyaig. Ily kirándulások alkalmával többször akadt egyegy kegyes jóltevő, ki a fáradtan megérkező ifjúságot megvendégelé. Így a városi szivattyú telep megtekintésére kiránduló ifjúságot Seemayer János polgárnagy úr közbenjárása folytán mindig várja felüdítő oszonna; — Szolniczai földbirtokos Jovanovics Szilárd, Herzog Guszt. tanyatulajdonos és Hirschl Ignác bérlő úrakkal is voltak szívesen látott vendégei; — ha pedig nem akadt jóltevő, gondoskodt a tanári testület, hogy egyegy hordócska sör várja az érkezőket, kik ilyenkor a hozzá való harapni valót maguk vitték tarsolyukban. 1894. évben a pünkösdi ünnepek alatt torna-természetráji kirándulás volt Oravicza, Anina és Stájerlak szomszéd bányavárosokba, a melyben 21 tanuló vett részt a felsőbb osztályokból Janell József a fizika és tornázás s Waldherr József a természetráji tanárának vezérlete alatt.

Említsük fel itt egyuttal azt is, hogy tanáraink vezetése mellett a helybeli nagyobb ipartelepeket is megszokták látogatni, ilyenek a több rendbeli gőzmalmok, az ércöntödék, spiritus és cognac-gyárak, a hirre vergődött sörfőző. Az utóbbinak tulajdonosa Zoffmann Sándor úr ilyenkor nemcsak szíves magyarázatokkal szolgált, hanem különböző termelvényeit is kellő mellékletekkel megízeltette ifjú vendégeivel; a Neukomm-féle ércöntő pedig apróbb, s az ifjúság előtt készült öntvényekkel mint emléktárgyakkal örvendeztette meg a látogatókat.

1893. évben részt vett a tanintézet az első országos tornaversenyben. Janell József tanár vezetése alatt 26 tanulót küldött fel Budapestre. A város mint a tanintézetet fenntartó pártfogóság ez alkalommal a tanár úti költségeit és napdíjait fedezvén, továbbá minden tanulónak minden napra 1—1 forintot utalványozván 161 frt. 70 krral segélyezte az expedíciót, melyet a helybeli tornaegyesület is segélyezett annyiban, hogy egy szegény sorsú tanuló tornaruhájának és ellátásának összes költségeit fedezte.

Különben 1892., 1893. és 1894-ben az évről vizsgálatok alkalmával a tanintézet is rendezett torna versenyeket, melyekben a győztesek ok-

levelekkel és e czélra adományozott fényes új veretű koronákkal lettek ki-tüntetve.

S hogy végre a testi fejlődés iránti gondoskodás minden mozzanatát felemlítsük, — rajta volt a tanári testület, hogy az ifjuság a téli hónapokban a korcsolya egyesület mesterséges jégpályáján korcsolyázhatott, a nyári hónapokban pedig a szintén mesterséges és ártézi kutak által táplált magán uszodában leszállított árú jegyek mellett fürödhetett.

*

A községi főreáliskola korában keletkezett az intézet kebelében az ifjusági zenekar és az ifjusági önképző kör. Az előbbi 1891/2. tanévben. A felsőbb osztályokban ugyan is volt néhány hegedűhöz és flótához értő növendék, Lachstädter Otto VII. osztálybeli növendék vezérlete mellett próbáltak együttesen néhány zenedarabot betanulni egy iskolai ünnepély érdekességének emelése czéljából. Első felléptük alkalmával, a városi cigány zenekar bőgőse velük működött. Az első kísérlet sikerült, és megalakult a zenekar. Alapszabályait 1894-ben hagyta helybe a tanker. kir. főigazgató úr. Egy iskola barát tréfás esemény folytán egy nagy bőgőt ajándékozott a karnak; most már nem kellett többé a cigány, Benda Jenő VIII. osztálybeli eltanulta tőle művészetét és a kar megélt. Az első év végével néhány jó zenészünk letévén az érettségi vizsgálatot ugyan eltávozott, következő évben maga a zenekar vezetője Lachstädter is; de mit nem tesz a jó akarat, az ifjú lelkesedés és egy kis buzdítás! Bár minden évben eltávozik az öregebbje, a kar öt év óta mindig maga magát egészíti ki; külön oktatásban nem részesülnek, egyik a másiktól tanul, s egyik másik tanár felügyelete alatt, az intézet helyiségében gyakorolják be az előadandó műdarabokat. Két évig Lachstädter Otto volt a karmester, két évig Márics József, jelenleg Rittinger Ede. Megérdemlik, hogy itt megörökítsük neveiket, hisz a zenekar működése minden iskolai ünnepélynek egyik kiválóbb pontja.

Az ifjusági önképző kör 1893. év october 28-án tartotta első alakuló gyűlését Takács Gyula tanár vezetése alatt. Mindjárt alakulása első évében 1894. február 2-án rendezett a kör egy jól sikerült ünnepélyt. Jókai Mór irói jubileuma alkalmából; azóta önállóan külön ünnepélyt nem rendezett, hanem az iskolai ünnepélyeken mindenkor közreműködött. A kör gyűlésein a tagok munkálatai olvastatnak fel, megbíráltatnak, az elfogadottak levéltárában megőriztetnek; azon kívül e gyűléseken évente 50—60 költeményt szavalnak el a tagok. A kör annak természete szerint minden évben újra alakul s megválasztja azon évben működő tisztviselőit. Alapszabályait tanker. kir. főigazgató úr 1895-ben hagyta helyben 749. szám alatti rendeletével.

*

A mi az ösztöndíjakat s a segélyezési ügyet illeti az intézet azok tekintetében nem igen gazdag. Fennebb az ünnepélyek között már felemlí-

tettük miként gyűjtött a tanári testület az évente megtartott majálisok jövedelmeiből egy kis ösztöndíj alapot, mely meghaladja az ezer forintot, s melyet a tanári testület ezentúl is gyarapítani szándékozik. Ezeket tehát itt nem ismételjük.

Van azonban egy ösztöndíj alap, melyet az intézet mint községi főreáliskola nyert, s melyet Versecz város törvényhatósága kezel; az erre vonatkozó oklevelet egész terjedelmében közöljük:

Alapító levél.

Néhai Trembalszky Károly nyug. cs. és kir. lovassági őrnagy, a Ferencz József rend lovagja 1889 évi október hó 31-én alkotott végrendeletében 4.000 frtot oly czélből hagyományozott, hogy ezen összeg kamatai évenként egy római katolikus és egy görög keleti vallású szerb nemzetiségű verseczi születésű, szegény szorgalmas és jóviseletű tanuló segélyezésére forditassanak; midőn ezen alapítványt Versecz városa ezennel elfogadja és kijelenti, hogy a 4.000 frtot tényleg kézhez vette és 313 letét czikk alatt bevételtezte, örökhagyó akaratának érvényesítése szempontyából kiállitattik a következő

Alapító levél.

1. A fenti 4000 frtos alapítvány »Trembalszky Károly-féle alapítvány« neve alatt Versecz város tanácsa által kezelendő és gyümölcsözőleg, vagy egy helybeli pénzüintézetben elhelyezendő, vagy óvadékképes papirokba fektetendő.

2. Az ezen összeg után járó évi kamat egyik fele egy a helybeli középiskolába járó, szegény szorgalmas s legalább elégséges előmenetelű és jóviseletű verseczi születésű róm. kath. vallású, másik fele egy ugyanily minőséggel bíró gör. kel. vallású szerb nemzetiségű tanuló jutalmazására fordítandó.

3. A kik ezen alapítvány jövedelmére igényt tartanak, kötelesek fenti minőségüket igazoló kellően felszerelt folyamodványaikat az illetékes iskolai hatóság útján Versecz város tanácsához betérjeszteni, melynek kizárólagos hatásköréhez tartozik ezen ösztöndíj adományozása.

4. A városi tanácsnak a beérkezett folyamodványok felett hozott határozatairól az illetők értesíttetnek és egyúttal az adományozottak részére a fenti tőke kamatai fél- esetleg negyedévi utólagos részletekben folyósíttatnak.

5. Az ezen alapítvány előnyeiben részesített tanuló köteles mindegyik iskolai év végével ugyancsak a városi tanács előtt igazolni, hogy azon előfeltételek, melyek őt ezen ösztöndíj elnyerésére képesítették, még mindig fennforognak, mivel ellen esetben, ezen ösztöndíjra új pályázat útján újabb adományozásnak leszen helye.

6. A menyiben a Verseczen jelenleg létező középiskola létezni megszűnnék, úgy ezen alapítvány jövedelme a fenti feltételek mellett, két másutt

középiskolában járó verseczi születésű róm. kath., illetőleg gör. kel. vallású szerb nemzetiségű tanulóknak adományozható.

7. A városi tanács köteles ezen alapítvány felett rendes számadásokat vezetni, és annak kivonatát évenként a Nagyméltóságú Vallás- és közoktatásügyi magy. kir. ministeriumhoz felterjeszteni.

Mely alapító levél három példányban kiállítatván, annak egyik példánya a m. kir. vallás- és közoktatásügyi ministeriumnak, második Versecz város törvényhatóságának, harmadika az elhunyt örökösének kiadatott.

Versecz város tanácsának 1890. évi október hó 3-án tartott üléséből. Seemayer s. k. polgármester, Weifert Károly s. k. tanácsnok, stb. főjegyző. (P. H.)

45271 szám. »Jóváhagyom« Budapest 1890. évi október hó 22-én Gróf Csáky s. k.

Ez ösztöndíj kamatait 1890/91 évben először Benda Jenő róm. kath. VII. oszt. és Ivácskovics Lázár gör. kel. vallású szerb ajku II. oszt. növendék nyerte. — Az utóbbi mai napig élvezi; a róm. katolikusokat illető részt két éven át Bendő Jenő; 1892/3 és 1893/4 évben Seemayer Ferencz kapta, 1894/5 évi kamatai Loos Vilmosnak IV-ik, 1895/6 évié pedig Podhajeczky Béla I. oszt. növendéknek utalványoztattak.

A segélyezés ép oly gyér mint az ösztöndíj; Segélyezésnek vehetjük ugyan, hogy a pártfogoló nemes város míg a tanintézet községi jellegű volt évente 15—20 szegényebb sorsú tanulóknak az egész tandíjat elengedte; tényleges segélyt azonban és rendszeresen minden évben megújulót csak is a verseczi magyar nyelvet terjesztő egyesület nyújt.

Az egyesület mintegy. 300 frt. értékben vásárolt realiskolánkban használt tankönyveket, ezeket a szegényebb sorsú tanulóknak a tanév kezdetén kikölcsönzi, azon kikötéssel hogy vett használat után a tanév végén visszaadassanak. — Magától értetődik, hogy a használatból kimenteket, vagy időközben elrongyoltakat az év elején újakkal pótolja. Segélyezi az egyesület azon felül az önképzőkört munkásságában évenként 40 koronái ajándékozván annak, sikerült írásbeli munkálatok és szavaltok jutalmazására.

Másik segélyezőnk a »verseczi tornaegyesület« mely keletkezése első évében 1892-ben jól tornászó fiúk részére az év végén tartott torna-versenyre 5 darab ezüstös keretbe foglalt forintokat küldött vala, győzelmi jelvény helyett leendő kiosztás végett, 1894-ben már 25 koronát ily célú jutalmakra. — S ezt azóta évente ismétli.

Egyébb évenkénti rendes segélyezések nincsenek, bár egyszer másszor előfordult, hogy egy egy kegyes szívű ajándékozó felajánlott némi segélyt; így 1891. tanév végén Versecz város tanácsa, valami »Deák Ferencz« nevét viselő alpból egy szegény tanuló segélyezésére adott 5264 számú végzésével 5 frtot. 1892-ben Ott Gerőné úrnő ugyanily célra 5 frtot.

1888—9 év végén a tanári testület az azon évi majális jövedelméből 4 szegény tanuló részére 5—5 frtot összesen 20 frtot, s azon az illetőknek a következő év elején tankönyveket vásárolt.

A legnagyobb, de egyszersmind a legfeltünőbb segélyezés 1892/3 tanévben volt, az a tudományos egyetem ösztöndíjait is felülmulta; ezen évben Gyurits Miklós VIII. osztálybeli növendék valamely szerb alapból havonta 50 forintot tehát a tíz hónapos tanévben 500 frtot kapott segélyül. Hogy honnan az igazgató sem tudta meg; havonként egy 50 frtról szóló nyugtatót mutattak be neki, (első ízben Cyrill betűkkel írottat, de mert ezt nem értvén, alá nem írta, azontúl magyar nyelven) melyen igazolandó volt, hogy az ifjú oskolába jár és szorgalmasan tanul; az igazgató a szegény sorsú szorgalmas ifjú érdekében (minden tantárgyból jeles volt, csak a francia nyelvből kapott vala jó osztályzatot, érettségi vizsgálaton is »jól érettnek« nyilvánított) természetesen alá írta. Gyurits Miklós bevallása szerint, lelkészi pályára készült, jelenleg Temesvár városánál van alkalmazásban.

A segélyezés ügyénél jogosan említhetjük fel a különböző jutalmazásokra szolgáló kegyadományokat. E tekintetben is első helyen áll a »magyar nyelvterjesztő egyesület«; a tanintézetnek mikor még községi jellegű volt, 1891—2-ben 25, 1892—3-ban 30, 1893—4 évben szintén 30 frt. árú díszkönyveket küldött a magyar nyelvben nagyobb előhaladást tanusított ifjak jutalmazására. Ezen szép tettet azóta is minden évben gyakorolja.

Egyes jutalmi adományok minden évben fordultak elő, az azon évi iskolai értesítők, mind annyiszor felemlítették azokat; itt különlegesség okán felemlítjük Christián József helybeli ezüst műves ajándékát, 1893-ban ugyan is az ifjúsági zenekar karmestere részére egy ezüstitel kivert ébenfa ütény pálczat ajándékozott; ez az ifjúsági zenekar becses emléke.

A verseczi m. kir. állami főreáliskola.

Hat éven át volt a tanintézet községi főreáliskola, hazafias missióját híven betöltötte. Csáky Albin gróf, vallás és közoktatási minister úr, már 1891. év december havában kelt. 49.203. sz. a. leiratában elősmerte, hogy »mind közművelődési, mind fontos állami érdeket képvisel, s államosítása kívánatos.« (Lásd a 111. lapon.) — Négy év alatt teljes középiskolává fejlődött; tudjuk az előző cikkből, hogy a volt négy osztályú polgári iskola 1888-ban egyszerre öt osztályú reáliskolává alakult; — a hat év pedig elegendő volt arra, hogy a tanintézet, melynek átalakulásakor a »lenni vagy nem lenni?« kérdése azon fordult meg, német vagy magyar legyen-e; — teljesen magyar tanintézetté váljék.

Hogy állami kezelésbe menjen át, — erről városszerte sokat beszéltek, de nem hitte senki; annyira nem, hogy maga a tanári testület 1893. év január közepén a városi törvényhatósághoz egy folyamodványt terjesztett vala be, melyben kérelmezte:

1. Legyen a helybeli községi főreáliskola rendes tanárainak fizetése és lakpénze egyenlő az állami tanárok fizetésével.

2. Kérték az ötödéves pótléknak 100 frtban való megállapítását s oly forma megadását, hogy a már régebben itt működő rendes tanárok — kiknek száma az igazgatóval úgy is csak három — itt töltött éveik után mindjárat részesülnének méltányos korpótlékban.

3. Kérték a nyugdíjügynek az állami tisztviselőkéhez egyenlő módon való rendezését.

Ezen kérelmük indokai közt azt is felemlíték, hogy annak teljesítése jobban fogja lekötni a város tanintézetéhez a tanárokat, s a fiatal erők, különösen az oly tanszakok tanárai, melyek országszerte elegendő tanerőkkel még nincsenek ellátva — minők a francia nyelv, az ábrázoló geometria s a t. — nem fogják megragadni a bőven kínálkozó alkalmat, hogy jelen helyüket jobbal cseréljék föl s más intézethez folyamodjanak.

E kérelmüket január közepén adták be; nem is álmodták, hogy már február 2-án leérkezzék a múlt. ministeriumtól az iskola államosítására vonatkozó kész szerződés, sőt a főreáliskola számára építendő hajlék kész terveze is . . . . .

Ezt az ügyet a magas intézők szép csendben hajtották végre, meglepetést és nagy örömet szerezvén a város összes lakosságának.

Közöljük teljes szövegében az állam és a város között kötött

Szerződést.

»Szerződés, mely egyrésről dr. Klamarik János, ministeri tanácsos, mint a kir. kincstár képviselője, másrésről Seemayer János, polgármester, mint szabad kir. Versecz város közönségének megbizottja közt, a verseczi főreáliskola államosítása s illetve állami kezelésbe való átvétele iránt a következőkben kötöttet.

1. Versecz városa arra kötelezi magát, hogy a verseczi 12510. szám telekjegyzőkönyvben 1434., (1342—1344) és (1345—1347) helyrajzi számok alatt felvett s a város tulajdonát képező, a jelen szerződéshez fűzött térrajzon megjelölt telken a főreáliskola számára saját költségén a vallás- és közoktatásügyi ministerium által előlegesen jóváhagyandó tervek szerint épületet emel, azt állandóan jó karban fentartja, ennek bebútorozásához és felszereléséhez egyszer s mindenkorra 15.000 frttal hozzájárul, s úgy az épületet, valamint az iskolának jelen összes tanszerbeli felszereléseit is az államkincstár rendelkezésére bocsátja.

2. Versecz városa kötelezi magát ezenkívül arra, hogy a főreáliskolának állami kezelésbe vételétől kezdve annak állandó fentartásához évi 6000 frttal fog hozzájárulni, mely összeg előre fizetendő évnegyedes egyenlő részletekben lesz a m. kir. állampénztárba beszolgáltatandó.

3. Ezzel szemben az államkincstár kötelezőleg kinyilatkoztatja, hogy a mint Versecz városa az első pontban megjelölt kötelezettségének eleget tett, a verseczi városi főreáliskolát a törvényes képesítéssel bíró személyzettel együtt állami kezelésbe illetőleg ellátásba veszi át s azt főreáliskolaként mindaddig fentartja, míg Versecz városa a 2-ik pontban meghatározott kötelezettségének megfelel.

Megjegyeztetik azonban, hogy a mennyiben, a középiskolák szervezésében törvény alapján az idők folyamában netalán változás állana be, — a verseczi főreáliskola oly szervezetű középiskolává fog átalakíttatni, a mely szervezetű középiskola a törvény értelmében a reáliskola helyébe lépni fog.

4. Az államkincstár biztosítja, hogy az állami szolgálatba átveendő igazgató és tanárok nyugdíj igényét oly mérvben, a mely mérvben ezen nyugdíj igényük Versecz városával szemben fenállott, az állami nyugdíj kiszabásánál, annak idejében számításba fogja venni.

5. Versecz városa ezennel beleegyezik abba, hogy a verseczi főreáliskola elhelyezésére szolgáló, a verseczi 12510. sz. telekjegyzőkönyvben 1434., (1342—1344) és (1345—1347) és 844., 785 és 786—787. ö. i. számok alatt felvett ingatlanra a kir. kincstár használati joga a városnak minden további meghallgatása nélkül, azzal a fentartással bekebeleztessék, hogy az

épületek és tartozékai csak is a főreáliskola, vagy annak ne talán helyébe lépő hasonló intézet céljaira használható.

6. Egyetértőleg megállapították, hogy a jelen szerződésből eredő mindazon törvényes lépések, melyek megtételére a kincstár, mint felperes jogosítva lenne, az egyedül általa szabadon választandó s az 1868. évi LIV-ik t. cz. illetve 1881. évi LIX. t. cz. értelmében a sommás eljárás útján tehető folyamatba; míg azon vitás kérdések, melyeknél a kincstár mint alperes jelentkezik, csak is a jogügyi igazgatóság székhelyére nézve illetékes bíróság előtt az ügy természetének megfelelő eljárás szerint döntendőek el.

7. A főreáliskolai épület és tartozékai után járó közadóbeli tartozásokat Versecz városa fogja viselni, a jelen szerződésből származó összes bélyeg és illeték költségeket pedig a szerződő felek egyenlő arányban közösen viselik.

8. Jelen szerződés Versecz városára nézve csak az 1886. évi XXI. t. cz. 5. §-ban körülírt belügyministeriumi, az államkincstárra nézve pedig a törvényhozásnak, illetve a nagyméltóságú magy. kir. vallás- és közoktatásügyi ministerium jóváhagyása elnyerésével válik kötelezővé.

9. Mely szerződés két egyenlő példányban kiállítván a felkért tanúk előtt aláíratott.»

Méltóságos Rudnai Nikolics Sándor főispán elnöklete alatt megtartott rendkívüli közgyűlés már február 6-án tárgyalta a magas ministerium leiratát, s a városi tanács, a jogi és gazdasági bizottság egyetértő indítványára a szerződést minden megjegyzés és változtatás nélkül elfogadta és megbizta a polgármestert, hogy azt a város nevében aláírja, s a lehető legrövidebb idő alatt ismét felterjeszse; — a városi tanácsot pedig megbizta, hogy a minister által leküldött terv alapján a részletes terveket elkészíttesse s az emelendő épületek költségirányzatának megállapításáról a lehető legrövidebb idő alatt gondoskodjék.

A február 8-án aláírt szerződés sietve terjesztett fel, de csak május hó elején jött reá következő válasz:

»17.344 sz. — A verseczi reáliskola államosítása ügyében kötött szerződést jóváhagyván, annak mindkét példányát a város közönségének oly célból küldöm meg, hogy azokat a belügyminister úr jóváhagyása alá terjeszse s a jóváhagyás kinyerése után az egyik eredeti példányt, két másolat kíséretében nekem mutassa be. Budapest május 7-én. Gróf Csáky.«

A követelt felterjesztés a város részéről azonnal megtörtént; a magas belügyi ministerium már nem késett soká a felelettel; így hangzott:

»40.559 sz. III 5. A város törvényhatósági bizottságának f. é. február hó 6-án tartott közgyűlésében 16. sz. a. hozott határozatát, mely szerint az ottani főreáliskola államosítása s illetve állami kezelésbe való átvétele iránt a vallás és közoktatásügyi minister úrral kötött és f. é. február 8-án kelt szerződés elfogadtatott — ezennel jóváhagyom.

Egyszersmind jóváhagyom a hivatkozott közgyűlési határozat azon rendelkezését is, mely szerint kimondatott, hogy a bebutorozáshoz és felszereléshez egyszer s mindenkorra 15.000 frt hozzájárulási összeg akként fedezendő, hogy a mennyiben a főreáliskola kiépítése iránt gyümölcsözőleg elhelyezett 50.000 frt esetleg fel nem használtatnék, ennek maradványából, — az akként fedezetet nem találó kiadás pedig az 1894. évi költségelőirányzatba való felvétel által fedeztessék.

Miről a város közönségét f. é. május hó 10-ről 3699. sz. a. kelt jelentéssel felterjesztett szerződés két záradékolt példányának és az arra vonatkozó közgyűlési határozatnak visszaküldése mellett értesitem.

A szóban levő főreáliskolának a kereskedelemügyi minister úrhoz felterjesztett s az által hozzám áttett építési tervezetét és költségvetését pedig szintén ide zárva, oly felhívással küldöm le a város közönségének, hogy az ezen építési terv és költségvetés elfogadására vonatkozó közgyűlési határozatot, ahhoz tartozó összes tárgyalási iratokkal együtt hozzám felülvizsgálat és jóváhagyás végett mutassa be, s ez alkalommal a költségek mikénti fedezése tekintetében részletes kimutatást terjeszzen fel. Budapest 1893. évi május hó 19-án. Hieronymi.«

Rendkívüli közgyűlésben tárgyalta e leiratot a törvényhatóság május hó 25-én, s következő egyhangulag elfogadott határozatot hozta:

»1. Az új főreáliskolai épület kiépítésére vonatkozó s a kereskedelmi ministerium által fölülvizsgált tervek 61.091 frt 03 krral végleg elfogadtatnak.

2. Ezen összeg a 15.000 frt hozzájárulási összeggel 76.091 frt 03 krt tesz ki, mely fedeztetni fog az e czélra gyümölcsözőleg elhelyezett 51.000 forintból; — az 1893. évre fizetendő állami adó czimén megtakarított 3000 forint; — az építés biztosítása iránt megtartandó árlejtésnél eddigi tapasztalat szerint elérendő 6°/_o—7°/_o árleengedésből = 4000 frt; így tehát csak 18.000 frt 03 kr. igényel fedezetet. Ez összeg első sorban a közköltségvetés egyes bevételi és kiadási tételeinél elérendő többlet bevételekből és megtakarításokból fedeztetik, s a még hiányzó összeg felvétetik az 1894. évi közköltség előirányzatába.«

A városi közgyűlésnek ezen 83/4008. p. szám a. hozott határozatát a nmélt. m. k. belügyministerium junius hó 7-én 46.458. szám a. leiratában helyben hagyta, (az hogy néhány vastartó erősebb minőségben leendő alkalmazása rendeltetett el, nem sokat változtatott.) A junius hó 20-án tartott közgyűlés a helybenhagyást örvendetes tudomásul vevén, utasította a városi tanácsot, az építkezés biztosítása iránti árlejtés mielőbbi megtartására. Az első árlejtés nem sikerült, csak olyan vállalkozók jelentkeztek, kik 10°/_o-kal drágábban voltak hajlandók átvállalni az építkezést. A julius 29-én tartott második árlejtésen azután Stefanovits Koszta rőföskereskedő és Kesanszky Jócza asztalos mesterből alakult consortium vállalta el az építkezést 1 és ¹/₁₀^o/_o árleengedéssel!

Az a remény tehát, hogy az árlejtésnél 6—7% el fog engedtetni, szétfoszlott ugyan, — de az építkezéshez azonnal hozzáfogtak, — kedvezett az időjárás is és december 9-én az épületet tető alá hozhatták, megtartván ősi szokás szerint a bokréta ünnepét; a mikor a leendő magyar állami főreáliskola legmagasabb csúcsán jóhangú és torkú pallér német nyelven felköszönté Ő Felségét a Királyt, Csáky gróf ministert, a város főispánját és polgármesterét, az építőmestert, az építésre felügyelő városi mérnököt s a t., minden felköszöntöttre egy-egy poharat üritvén, s az üres poharat lehajítván a magasból.

A tanintézet tervrajzait a vallás és közoktatásügyi ministerium műépítésze (azóta istenben boldogult) Meixner Károly készítette; az építést vezette Wolz Antal verseczi építőmester, az építésre felügyelt Schronk József városi főmérnök. — E tervrajzok a földszint és emeletre vonatkozó részét e történelemhez mellékeljük, — megjegyezzük, hogy van azoknak még a pinczehelyiségekre vonatkozó részök is, mely az ifjúság vegytani gyakorló termét, a savkamrát, — és az intézet farakodóit foglalja magában; az épületnek az udvarba nyuló szárnya alatt vannak e helyiségek, nyirkos voltuk miatt vegytani célokra nem igen használhatók.

E tervrajzokhoz fölösleges a hosszú magyarázat, teljes fogalmat nyujtanak azok az intézeti épület berendezéséről.

*

Elmélkedjünk most kevésbé a felett, mennyivel járult Versecz városa a tanintézet államosításához.

A tervrajzokat szemlélvén, látjuk, hogy a tanintézet telepe két utczára nyílik. A főépület a sokkal szűkebb úri utczába, a hátulsó rész, a hol az igazgatói lakás van, a tágasabb »Boulevard«-hoz hasonló fehértemplomi utczába. Ha az ember a jövődbe pillanthatna, ha nem a különböző körülmények irányítanak sorsunkat, hanem tetszésünk szerint mi csoportosíthatnók azokat, tanintézetünk helyrajzi képe ma épen megfordítva volna.

A főépület telke épen a 20 méter hosszú, 10 méter széles, a főépülettel földött folyosóval összekötött tornacsarnokig terjed; ez a rész hajdan a »magyar koronához« címzett vendégfogadó volt, — 1872-ben megvásárolta a város Grünwald Ferencz akkori tulajdonostól 34 ezer frtéért, — akkor az itt állomásozó 43 ik gyalogezred tartalékparancsnokságának volt tanyája. Átalakíttatta 10 000 frt költséggel lovassági kaszárnyává, az ide áthelyezett, Ő Felsége a Király nevét viselő I. huszárezred egyik századának elszállásolhatása végett. — 1890-ben eltávozott a huszárság, a kaszárnyából lett népiskola, — mint már említettük; ekkor építtette a város az úri utczába néző részt, 30.000 frtnyi költséggel. Hogy az állami főreáliskolának átadandó telket nagyobbítsa, megvette a templomutczára forduló Bernácsky- és Wátz-féle két házat 17.000 frtéért. Az előbbit elpusztíttatta a föld színéről, telkének egy része a mostani torna-udvar; másik része egy kis parkot képez

a Wätz-féle telek részletével, — mely utóbbi ház igazgatói lakká alakítottát, — bekerítetvén a két házhely az utca felől vas rácsozattal 3000 frtot meghaladó költség többlettel. Ez összeg a 60.000 frtban, melybe a fő-reáliskola főépületének kiépítése került, nem foglaltatik. Ezen felül fizetett a város a tanintézet felszerelésére készpénzben egyszer mindenkorra 15.000 forintot.

Ha ezeket a tételeket összeadjuk 169.000 frtra rúgó összeget kapunk, de számítsuk le a kaszárnya átalakítására fordított 10.000 frtot, hisz az úgy is elfoszlott mint a füst és pára, a városnak veszteség az államnak semmi; akkor is marad 159.000 frt érték. Vegyük még figyelembe, hogy ezentúl is évenként 6000 frttal járul az intézet fenntartásához a város; — vegyük figyelembe hány fuvar- és napszámot fordított például csak az udvar feltöltésére, egyengetésére, vízfolyások kövezésére; vegyük a két utcára szolgáló telek előtti járdák aszfaltozását, s más egyéb mellékmunkálatok költségeit, vegyük hogy a 42 évig fennállott intézet tanszereit — (ezek is képviseltek mintegy 4000 frtot) — örökségkép magunkkal hoztuk; akkor lesz fogalmunk az áldozatról, melyet a város a tanintézet létesítésével a haza oltárára tett. Ez ugyan matematikai pontossággal nincs meghatározva, de nem is feladatunk számvevőileg utolsó fillérig praecisirozott számadást reprodukálni, — hanem történelmet írunk.

A tanintézetet a nmélt. vall. és közokt. m. kir. Ministerium 1894. évi július 1-én vette át állami kezelésbe.

*

Erre az időre az intézeti háznak késznek kellett volna lennie, vagy legalább is szeptember elsejéig elkészülnie; még pedig annál inkább, mert az annyiszor dicsért ősi fészek a »Concordia« épület, mely már ezentúl a népiskoláké volt, ezek számára a szünidők alatt részben átalakítandó volt. Itt megjelentek csákánynyal kapával a bontani kész munkások, onnan még nem távoztak a vállalattal el nem készült építkezők; pedig a hurezolkodás ideje itt volt. Julius első hetében tehát, hogy fennakadás ne legyen, áttettük az új helyiségbe az igazgatói irodát. Sem ennek, sem az osztályoknak, sem a szertáraknak nem volt butorzata. Ezek mind a felszerelésre adott 15.000 forintból voltak előállítandók. A rájuk vonatkozó árlejtés sorsa pedig csak augusztus hó végén dőlt el, a mikor is Kesanszky Jócza és Fertig Jakab verseczi asztalosok vállalkoztak a felszerelésnek 11.273 frt 10 krban leendő előállítására. Az igazgató kértére Versecz város hatósága megengedte, hogy a régi padokat, kathedrákat (nem voltak azok régiek, a fennebbi szakaszból tudjuk, hogy az utolsó években készültek) s egyéb elkerülhetlenül szükséges felszereléseket egyelőre kölesönkép magával vihesse.

Az iskola ünnepélyes megnyitásáról 1894/5 tanév elején, természetesen szó sem lehetett; elodáztuk tehát 1894. év október 4-ére Ő Felseége a Király névnapjára, — majd Királyné Ő Felseége névnapjára, ismét deczem-

ber hó elejére Magyarország Patronája a boldogságos szűz fogantatásának ünnepére, s mert beálltak a téli idők a következő tavaszra. Megjött a tavasz is, meghozta márczius 15-ét. A tanévet megnyitó beszédet az igazgató csak megtarthatta a rajzteremben összegyűlt ifjúság előtt, — Ő Felsége a király névnapját is megünnepelhattük mintegy családi körben, hisz annak egyik főmozzanata úgyis a templomban folyik le, hol a városi hatóság, a katonaság, a közönség, az ifjúság összejön hálaadó »Te Deum laudamusra;« — de a márczius 15-iki ünnepély elől, melyet Versecz lelkes közönsége, különösen mióta a sétatéren honvédemléket emelt, már megszokott, nem lehetett kitérnünk; — templomi ünnep ekkor nincs, — tehát meg kellett tartani az iskolait.

A m. kir. állami főreáliskola, — melynek felavató ünnepélye nem volt, — első ünnepét tehát 1895. évi márczius 15-én tartotta; nagyszámú közönség jelent meg azon, — a város főispánja, polgármestere, tisztikara, a járási bíróság, szolgabíróság, a honvédség tisztikara, az ügyvédi és orvosi kar, a város előkelőbbjei. Az emlékbeszédet tartó igazgató, kedélyeskodva a tanári kart azon bátor hajósokhoz hasonlította, kik kiindulni mernek a sík tengerre habár hajójuk némely vitorlája hiányzik is, s azon elszánt harczosokhoz, kik megvédik várukat, habár annak falai és sánczai nem készültek is el teljesen.

Bizony akkor még a tanintézetnek a templomuteza felőli része kerítetlen volt, az udvarokon még ott heverték az építkezés folytán összegyűlt törmelékek, s a vállalkozók által rosz czementből készült folyosók járdait, melyek pár hónap alatt feltöredeztek s használhatlanokká váltak vala, akkor borították aszfalttal, mely illatos munka utolsó üstjének tartalmát márczius hó utolsó hetében kenték helyére.

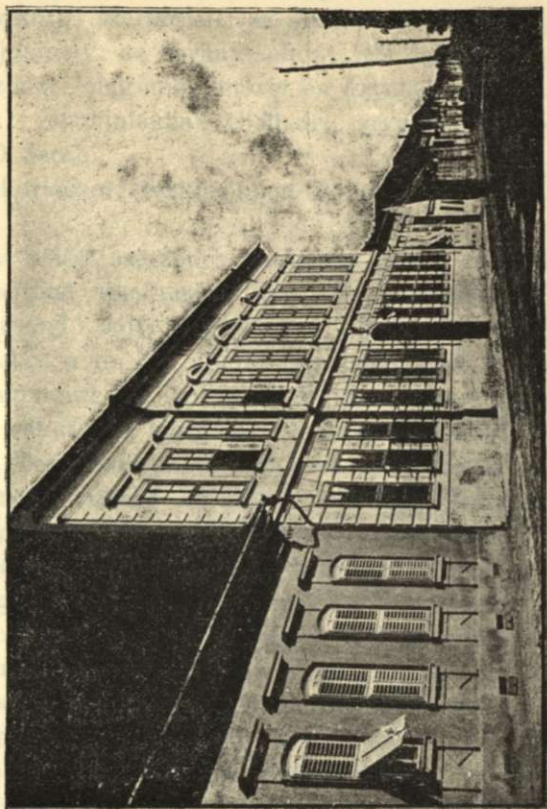
Lassan, lassan elkészült az intézeti ház, apróbb hiányai még most is vannak. Mikor e történelmet írjuk, már a második tanévet is befejeztük abban; — de azért a felülbírálat meg most is talál kifogásolni valókat, és az épített város még most sem adta meg a vállalkozóknak az absolutoriumot.

Az intézet összes butorzata Klamarik János ministeri tanácsos ő méltósága által kiadott minták szerint készült; — már csaknem az 1894/5-ik tanév végéig értünk vala, mikor azokat mind megkaphattuk. Ezek is hiányosak valának, itt is ott is javításra szorulók. Bevégeztük a második tanévet is, és a vállalkozók még nem kaphatták ki, biztosítékul bennfogott járulékaik utolsó részletét. — A tornacsarnokot Oheroly János budapesti tornász-mester szerelte föl, nem mondhatjuk, hogy kifogástalanul.

Mindezek azonban csak külső akadályok, ha kellemetlenek voltak is, a tantestületet nem akadályozták meg, hogy feladatának megfelelően, ha egyben másban nehézítették is azt.

*

A jelenlegi tanintézet képét mellékelve közöljük.

Verscezi magyar kir. állami főreáliskola.

Verecz város által az intézet felszerelésére fizetett 15.000 forintból a nmélt. m. kir. ministerium 49532/1894 számú kegyes rendeletével a tanszer-alap kibővítésére 2260 frtot az 1894/5. tanévre, továbbá 71407/95 szám a. ismét 1000 frtot az 1895/6. tanévre utalványozott; többi butorzatra kellett.

A községi főreáliskolától áthozott tanszerekkel egyetemben van:

A tanári könyvtárban: 409 mű 489 kötetben, 115 füzet és 11 atlasz.

Az ifjúsági könyvtárban van: 506 mű 581 kötetben.

A fizikai szertárban: 397 drb tanszer.

A vegytani szertárban: 592 drb vegyszerekben és 639 drb eszközökben.

A természetrajzi szertárban: az állattanhoz: 429 drb; a növénytanhoz: 2 száritott gyűjtemény; az ásványtanhoz: 789 darab.

A földrajzhoz: földgömb, térkép és egyebekben: 57 darab.

A rajzhoz: rajzmintákban 1380 drb, gyps és famodellekben 70 drb, eszközökben 30 darab.

A testgyakorláshoz: eszközökben 204 darab.

*

A várossal kötött szerződés alapján a nmélt. ministerium a rendes és végleges minőségben alkalmazott igazgatót és tanárokat szerzett jogaikkal egyetemben átveendő volt, minélfogva 17.507/1894 számú rendeletével kinevezte a 10 tanárt a m. kir. állami főreáliskolához, kik az ezzel megbízott igazgató előtt ugyanez évi junius 25-én ünnepélyes tanári konferenciában le is tették az esküt. Az igazgatót Ő cs. és apost. kir. Felsege legfelsőbb elhatározásával Trientben julius hó 1-én méltóztatott kinevezni; a magas ministerium erre vonatkozó 32.444. sz. rendelete folytán julius 24-én tette le az esküt nagyságos s főtiszt. Nátafalussy Kornél tanker. kir. főigazgató úr kezeihez. Még két tanári állomás volt betöltendő. Ezek egyikére Schlangert Tivadart a vágujhelyi reáliskola tanárát rendes tanáru, a másikkra Haager Józsefet helyettesi minőségben nevezte vala ki a nméltóságú ministerium 30.839. számú rendeletével, de a mennyiben az utóbbi az állomást el nem fogadta, helyébe még az iskolai év kezdetén Karpf Lajost nagyszombati gymnasiumi tanárt rendes tanáru 39.957. sz. rendeletével.

A m. kir. állami főreáliskola első évében az az 1894—5-ben a kiegészített tanári testület következő tagokból állott:

Buday József igazgató, szül. 1832-ben, kezdette pályafutását mint ev. ref. néptanító 1860-ban. Képesítette az országos tanár vizsgáló bizottság Budapesten 1877-ben bölcsészetre, magyar nyelv s irodalomra; okl. sz. 84.

Dr. Butorka Száva rendes tanár, szül. 1859. — képesítette az orsz. tan. vizsg. bizottság Kolozsvárott 1886-ban matematikára és physikára, 1891. ábrázoló mértanra; okl. sz. 264 és 176.

Dékány Lajos rendes tanár, szül. 1851. — képesítette az országos tanárv. bizottság Budapesten 1883. történelemre és földrajzra; oklevelének száma 751.

Gérecz Károly rendes tanár, szül. 1867. — képesítette az országos tan. vizsg. bizottság Budapesten 1893. magyar és francia nyelvre.

Halbsch Béla rendes tanár, szül. 1861. — képesítette az országos tan. vizsg. biz. Budapesten 1883. matematikára és physikára; oklevelének száma 842.

Janell József rendes tanár, szül. 1861. — képesítette az országos tan. vizsg. biz. Kolozsvárott 1889. physikára és matematikára; oklevelének száma 182; képesítve tornászatra Budapesten 1891-ben sz. 1020.

Karpf Lajos rendes tanár, szül. 1853. — képesítve az 1883. XXX. t. cz. alapján 1885. október 1-én 34.169 sz. a. k. minist. rend. sz. latin és német nyelvre.

Kovalik János rendes tanár, szül. 1866. — képesítette az országos tanár vizsgáló bizottság Budapesten 1893. magyar-francia és latin nyelvre; oklevelének száma 1147.

Perjéssy Lajos rendes tanár, szül. 1855. — képesítette az országos rajztanár vizsg. biz. 1877. figurális, ékitményes és építészeti rajz-, ábrázoló geometria és mértanra; okl. sz. 218.

Schlangér Tivadar rendes tanár, szül. 1858. — képesítette az orsz. tan. vizsg. biz. Budapesten 1885. földrajz és természetrajzra; okl. sz. 912.

Szörényi József rendes tanár, szül. 1860. — képesítette az országos tan. vizsg. biz. Budapesten 1894. a német és magyar nyelvre, alapvizsgálaton latin nyelvre is; oklevelének száma 1192.

Takács Gyula rendes tanár, szül. 1859. — képesítette az országos tan. vizsg. biz. Budapesten 1883. történelem és magyar nyelvre; okl. sz. 686.

Waldherr József rendes tanár, szül. 1849. — képesítette az orsz. tan. vizsg. biz. Budapesten 1880. természetrajzra és vegytanra; okl. sz. 356.

Hittanárok:

A róm. kath. növendékek részére Dr. Babinszky József csanádegyházmegyei áldozár.

A gör. kel. szerb nyelvű növendékek részére ideiglenesen Radovics Demeter diakon, kit évközben felváltott Dimitrijevic Vladimir theologus, szintén ideiglenesen.

A görög kel. román nyelvű növendékek részére Jorgovits Gyula, nagymargittai plebánus.

Az ev. reform. növendékek részére Futó Zoltán temesvári lelkész, kit a nméltóságú vallás és közokt. minis. 19.231/95. sz. engedélye alapján helyettesít Buday József igazgató.

Az ágost. hitv. növendékek részére Gressler Gyula helybeli lelkész.

Az izraelita növendékek részére Dr. Sidon Adolf helybeli rabbi.

Segédoktató csak egy volt, Brankov Sándor a községi népiskolák okleveles tornatanítója, az alsóbb osztályok számára.

Ugyanez a tanári testület működött az állami főreáliskola második évében vagyis 1895/6-ban. Változás ugyan fordult elő, a mennyiben a nmélt. ministerium Révai Manót a kassai állami főreáliskola francia és magyar nyelvre képesített tanárát Kassáról áthelyezte Verseczre és innen Gérecz Károly tanárt az ő helyére rendelte; Révai azonban nem jött el Verseczre, betegség okán az év végéig szabadságoltatott, ha valamikép megrongált egészségét helyre állíthatná; — így az ő terhét is a tanári testület kénytelenül viselni, mint azt e történelem kiegészítő részét képező folyó évi »Értesítő« előadja.

*

Átvette a nmélt. ministerium a községi főreáliskolánál alkalmazva volt két iskolaszolgát is, névszerint Beiler Pétert és Kovács Jánost. Az előbbi betegsége folytán még az első évben kérte elbocsájtását; helyette Hock Istvánt nevezte ki a magas ministerium 38.730/95 sz. a. leiratával.

*

Mínthogy az új tanintézetnek felavató ünnepélye nem volt, nagyságos kir. főigazgató úr csak rendes évi látogatása alkalmával láthatta azt először. E látogatása az 1895. évi márczius 31. és ápril hó első három napjára esett; mikor az új butorzat szállítása folyt s tanszereink nagy része még csak megrendelve volt. Ő nagysága szokott figyelemmel megszemlélt mindent, átvizsgált mindent, — meghallgatta az előadásokat; többször is egy-egy osztályban. Távoztakor kitartásra buzdította a tanári testületet jó tanácsokkal és figyelmeztetésekkel fűszerezett bucsúbeszédben.

Ugyancsak ez első évben más kedves látogatónk is volt Dr. Demeczky Mihály országos közoktatási tanácsstag és egyetemi magán tanár személyében. A nagymélt. vall. és közokt. Minister úr ugyanis, az országos tanterv egyöntetőségének megállapíthatása céljából, tanulmányozás végett kiküldötte vala a közoktatásügyi tanács egyes tagjait különféle tanintézetekhez, a mienkhez 61.781/94 számú rendeletével Dr. Demeczky urat, ki 1895. ápril 21-től 27-ig egy teljes hetet töltött tanintézetünknel, hogy annak tanulmányi állapotát s tanítási módszerünket megfigyelje. Az utolsó nap délutánján a tanári karral tartott értekezletben — (a jegyzőkönyv szavait idézve) — »őszintén kijelenté, hogy kellemes tapasztalatokat szerzett Verseczen, hol a tanítás terén oly nehézségek fordulnak elő, melyeknek leküzdése még a legnagyobb buzgalom mellett is bajos«, — majd elismerését fejezvé ki a tanári karnak a kivívt eredmények felett, kijelenté: »hogy a közös és kollegiális összeműködést tekintve páratlanul áll mindazon tanári karok között, melyeket eddig megismerni szerencsés volt.«

Az 1894/5. évben az érettségi vizsgálatok szóbeli része junius hó 19-én tartatott meg tanker. kir. főigazgató úr elnöklete alatt; 8 jelentkezett volt, az írásbelit sikeresen tették le; a szóbelin 1 jelesen, 2 jól, 4 egyszerűen érettnak nyilvánított, 1 három hó mulva javító vizsgálaton lett éretté.

A fentebb említett körülmények miatt e tanévben csak két nyilvános ünnepélyt tartottunk a már említett márczius 15-ikét és az évrázót; de annál több volt a tanulmányi és tornakirándulás. A természetrajz tanárai úgy az alsóbb mint a felsőbb osztályok tanítványait több ízben kikísérték közeli hegyeink erdeibe botanizálás végett. A VIII. oszt. a physika tanárának kíséretében megtekinté a helybeli telephon-állomást. Vendégeik is voltak ez évben a felsőbb osztályok növendékeinek: az újvidéki és a nagyróczei polgári és kereskedelmi iskolák növendékei tanulmányi útjukban Verseczre jöttek, — ezekkel egyetemben és tanáraik kíséretében meglátogatták a helybeli gőzmalmokat, vasöntödéket, sörfőzőt s egyéb ipartelepeket.

Tornakirándulások voltak a meszicsi csárdához, és 5 ízben a város által e célra nagylelkűen felajánlott játszó térre. Különlegesség okán fel-
említjük, hogy méltóságos Pascu Sándor m. kir. honvédezedes úr szives engedélyével tornakirándulásul a tiszti lövelde is szolgált, hol a felsőbb osztályok a számukra felállított céltáblákra fejenként 3—3 lövést tettek. Tek. Paletta Jenő főhadnagy úr volt kegyes a leendő honvédeket a bűvös vonzatú Manlicher fegyver titkaiba beavatni. Az igazgató pedig, hogy emlékezetes maradjon e kirándulás, czéllövési — de egyébként is használható 12 díjtárgyra 9 frt 50 krt utalványozott a rendelkezési alapból. A legjobb lövésekért az első díjat, egy ébresztő órát, Gettmann Imre akkori VII. oszt. növendék nyerte.

1894/5. tanévben részt vett a tanintézet a nagyváradi kerületi tornaversenyben is 22 tanulóval. Szivesen látott vendégei voltak úgy a tanulók, mint az őket kísérő tanárok Nagyvárad városának, mely nemcsak elszállásolási, de egyszersmind élmezési költségeiket is nagylelkűen viselte. Az intézet ősi pátronusa Versecz városa 40 frttal segítézte ez expeditiót, a helybeli tornaegyesület pedig egy szegényebb sorsú tanuló tornaruha- és utazási költségeit viselte. A versenyen Gettmann Imre (VII. oszt.) ezüst érmet és Prandell Vilmos (VII. oszt.) két rendbeli oklevelet nyert.

Itthon is rendezett ez évben az intézet tornaversenyt, melyben a helyszinén felkért bíráló urak ítélete alapján a győztesek az intézet részéről 13 oklevéllel lettek kitüntetve, és a tornaegyesület által felajánlott 25 koronából jutalmakban részesültek.

A régi kegyes jóltevő, a magyar nyelvterjesztő egyesület, továbbra is megmaradt jóltevőnek, az év elején ellátta a szegényebb sorsú ifjakat tankönyvekkel, az önképzőkörnek dolgozatok és szavalatok jutalmazására megküldötte az évenként adományozni szokott 40 koronát, szintúgy az igazgatóságnak az év végén kiosztandó 30 frt árú jutalomkönyveket.

Dimitrievics Nektarius (Istenben boldogult) gör. kel. szerb püspök a záró ünnepélyen meg nem jelenhetvén, 10 koronát adományozott az ifjúsági zenekar apró szükségleteire. — A »Könyves Kálmán« társulat 10 drb »Koronázási emlékkönyvet« jutalomkönyvekül. — A tanári testület, bár ez

évben »Majalis« nem volt, az intézet, többször említett, ösztöndíjalapjának kamataiból Csik Mihály VII. oszt. növendéknek a záró ünnepély alkalmával 100 koronát adott jutalmul.

A nmélt. ministerium végre több szegényebb sorsú tanulót részint egészen, részint fele részben felmentvén a tandíj fizetése alól, 645 forint összeggel járult a tanulók segélyezéséhez.

*

A tanárok irodalmi működése a főreáliskola nyolcz éves korszakában nem volt bőtermű.

A Perjéssy Lajos tanár által szerkesztett »Délvidék« című heti lapot ugyan ellátták közleményekkel, azonfelül a fiatalabbak, mint Kovalik János és Gérecz Károly tárczaczikkeket s novellákat irtak abba; — az igazgató »Ovidius« fordításából közölt benne egy hosszabb »mutatványt« s a verscezi új szinpad megnyitására irt magyar (verses) prologusát. A két rendbeli német helyi lapban különösen Waldherr József tanár, mint a városi törvényhatóság gazdasági referense évenként hasznos közleményekkel szolgált a közönségnek. Dr. Richter Aladár a csak rövid ideig itt működött tanárnak kritikai közleménye megjelent az 1891—92. évi értesítőben e cím alatt: »Kubinyi adatai és a Királyhegy flórája«; — az 1893—94. Értesítőben pedig Takács Gyulának hosszabb tanulmánya e cím alatt: »A nádori hivatal hatásköre 1845-től 1848-ig.« — Kovalik János tanár lefordította Korolenko Vladimir: »Szibériai vázlatok« című rajzait az orosz eredetiből, a fordítást a Budapesti szemle hazánk nagy tekintélyű folyóirata ez évi folyamában közölte.

*

A főreáliskola mint állami tanintézet a községi főreáliskola folytatása volt; czime és külseje nagyot változott, szelleme és belső élete a régi maradt; — a tantestület nem változott vala, a két új tag, kikkel szaporítottott, hasonló gondolkozású, érzelmű és lelkesedésű levén, hamar egygyé forrt vele. Az intézet tantervén, mely szoroson a magas ministerium által kiadottal egyezik, változtatni nem kellett, ha a módszer egyben másban változott, az vagy főigazgatói javaslatok, vagy jobb belátás folytán történt az iskola előnyére. — Különben a tantervet is e történelem kiegészítő részét képező folyó évi »Értesítő« mutatja be.

Emlékezet végett közöljük mindazon tankönyvek czimét, melyek a főreáliskolánál annak nyolcz évi fennállása óta használatban voltak; közöljük már azért is, mert a tankönyvek kérdése nyolcz év előtt létkérdése volt. Használatban voltak:

A magyar nyelvre:

Stefan David: »Ungarische Grammatik« I., II. rész.

Ihász-Barbarics: »Magyar nyelvtana.«

Ezek mellett a »Bodnár-Iványi-féle olvasókönyvek.«

Simonyi Zsigmond: »Magyar nyelvtan mondattani alapon«, az I. és II. osztályban.

Simonyi Zsigmond: »Rendszeres magyar nyelvtan.«

Ezek mellett a »Lehr-Riedl-féle olvasókönyvek.«

Névy László »Stilisztikája« olvasókönyvvel.

Dengi »Stilisztikája és olvasókönyve.«

Négyesi László: »Stilisztika és olvasókönyv.«

Névy László »Rhetorikája és Poetikája« a hozzá való olvasókönyvekkel.

Riedl Frigyes »Rhetorikája és olvasókönyve.«

Riedl Frigyes »Poetikája és olvasókönyve.«

Beöthy Zsolt: »A magyar nemzeti irodalomtörténet ismertetése.«

Német nyelvre:

Schwicker J. H.: »Deutsche Sprachlehre.«

Felsmann József német olvasókönyvei.

Virányi Ignác: »Módszeres német nyelvtan.«

Felsmann: »Német grammatika.«

Simonyi: »Német nyelvtan« reálisk. III., IV. oszt. számára.

Dr. Gusztav Heinrich: Deutsches Lehr- und Lesebuch.« (Felsőbb oszt.)

Francia nyelvre:

Dr. Ploetz: »Syllabaire française« és »Conjugaison française.« Magyar és német.

Theisz Gyula: »Francia nyelvtana« I., II. kötet.

Hofer Károly: »Módszeres francia nyelvtan.«

Hofer Károly: »Rendszeres francia nyelvtan« és olvasókönyv.

Haraszti Gyula: »A francia költészet ismertetése« és »Francia költői olvasmányok.«

Latin nyelvre:

Pirchala Imre: »Latin nyelvtan reáliskolák számára, olvasmányokkal és szótárral.«

»C. Salustii Crispi: De bello Jugurthino.« Ed. Holub-Kempf.

»C. Salustii Crispi: Bellum Catilinae.« Ed. G. Tetz.

»M. Tullii Ciceronis: Orationes Selectae.« Ed. Halm-Gyurits.

»P. Virgilii Maronis: Aeneis.« Ed. Geyza Némethy.

»Q. Horatii Flacci Carmina.« Ed. M. Petschenig.

Szerelemhegyi Tiv.: 2A római nemzet irodalomtörténete.«

Cserép: »Római régiségek.«

Bölcsészeti előtanra:

Joly H.: »Philosophiai propaedeutika.«

Böhm Károly: »Tapasztalati lélektan«-a és »Logiká«-ja.

Földrajzra:

Cherven-Schneider: »Egyetemes földirati tankönyv.«

Hauke-Cherven: »Osztrák-magyar monarchia földirata.«

Schneider J.: Europa államainak rövid ismertetése az osztrák-magyar monarchia kivételével.«

Történelemre:

Mangold Lajos: »A magyarok története.«

Horváth Mihály: »A magyarok története.«

Horváth-Marczali: »A magyarok története.«

Baróti-Csánki: »A magyarok története.«

Ribáry Ferencz: »Világtörténelem.«

Vaszary Kolozs: »Világtörténelem.«

Jablonszky János: »Politikai földrajz.«

Varga Otto: »Politikai földrajz.«

Varga Otto: »Magyarország oknyomozó történelme.«

Mathematikára:

Dr. F. Mocnik's Lehrbücher.

Mocnik-Dr. Schmidt: »Számтан.«

Mocnik-Klamarik-Wagner: »Algebra.«

Abel Jenő: »Geometria.«

Mocnik-Klamarik-Wagner: »Algebra és Geometria.«

Természetrájr:

»Elemente der Naturgeschichte« von Kriesch.

Kriesch János: »A természetrájr elemei.«

Kriesch János: »A természetrájr vezérfonala.«

Paszlavszy József: »Az állattan kézikönyve.«

Roth Samu: »Ásvány és földtan, reáliskolák VII. oszt. számára.«

Természettanra:

Heller Ágost: »A természettan elemei.«

Fehér Ipoly: »Kísérleti természettan.«

Vegytanra:

Balló: »Elemi vegytan.«

Say-Hankó: »A vegytan alapvonalai.«

Say Móricz: »A kísérleti vegytan alapvonalai.«

Reichenhaller: »Általános anorganikus és organikus chemia.«

Rajzoló és ábrázoló geometriára:

Krisz-Kiss E. János: »A geometriai alaktan elemei.«

Kiss E. J.: »Stereometria.«

Schröder Károly: »Mértani szerkesztéstan.«

Dr. Fodor L. és D. Wagner: »Constructiv Planimetria.«

Suppan Vilmos: »Ábrázoló Geometria.«

Könyvvitelre, mint rendkívüli tantárgyra:

Novák Sándor: »Könyvvitelten reáliskolák számára.«

Szerb nyelvre, mint rendkívüli tantárgyra:
Romanecz Mihály szerb nyelvtana.

Gyorsírásra, mint rendkívüli tantárgyra:
Forrai Soma: »A magyar gyorsírás tankönyve.«

*

Elértük édes hazánk fennállásának ezredik évét. — A milleniumi év részletes eseményeit a kiegészítő rész, a folyó évi Értesítő tartalmazza. — Közöltük az 1852. év őszén alapított tanintézet 44 éves múltját. Négyyszer alakult át, négyyszer kezdték meg vele előlről pályafutását ápolói; — ki-birta; — hanem épen azért ma is még fiatal tanintézet. — Két éve, hogy a legjobb dajka, a magyar állam kezeibe került; eddigi szívós élet-ereje kezességet nyújt, hogy a második évezredben erős oszlopa lesz a magyar hazának; — »Ex studiis suis intelligitur puer, si munda et recta sint opera ejus« = »Az ő cselekedeteiből ismertesse meg magát még a gyermek is, ha tiszták és ha igazak-e az ő cselekedetei?« — Példabeszédek XX. rész 11. vers.

* * *

Érettségi vizsgálatot tettek:

1892-ben.

Benda Jenő,	jól érett,	tanári pályán
Bernácsky Jenő,	„ „	„ „
Heinrich Sebestyén,	„ „	építészeti pályán
Staneszku Ferencz,	„ „	hivatalnok Steierlaken
Kohn Miksa,	érett,	katonai pályán
Wátz Károly,	„	hivatalnok Temesvárott
Löbl Márk,	„	gazdászati pályán
Thier Manó,	„	technikai pályán.

1893-ban.

Gyurits Miklós,	jól érett,	hivatalnok Temesvárott
Lachstädter Otto,	„ „	mérnöki pályán
Neukomm Bálint,	„ „	technikai pályán
Weiner Henrik,	„ „	vasuti hivatalnok Becskereken
Boiger Rezső,	érett,	vasuti hivatalnok
Joanovics Szvetolik,	„	hivatalnok Verseczen
Heegn Reinhold,	„	mérnöki pályán
Korger Károly,	„	vasuti hivatalnok
Szoczek Rezső,	„	katonai pályán.

1894-ben.

Seemayer Ferencz, jelesen érett, takarékpénztári hivatalnok
 Bienerth Gusztáv, jól érett, bankhivatalnok Budapesten
 Miklóssy István, „ „ tanári pályán
 Wanisch Vilmos, „ „ „ „
 Schmitz Rezső, érett, jogi pályán
 Million Rikárd, „ „ technikai pályán.

1895-ben.

Lang József, jelesen érett, kereskedelmi pályán
 Kehrer Gyula, jól érett, jogi pályán
 Kerpel Simon, „ „ „ „
 Heim Arthur, érett, gazdászati pályán
 Kiss László, „ „ „ „
 Nyagul Panta, „ „ hivatalnoki pályán
 Szörényi Jenő, „ „ katonai pályán
 Thier Ferencz, „ „ kereskedelmi pályán.

1896-ban.

Csik Mihály, jelesen érett, jogi pályára lép
 Osztoics Dezső, „ „ mérnöki pályára lép
 Waldherr József, „ „ katonai „ „
 Gettmann Antal, jól érett, jogi „ „
 Milosevics Milos, „ „ technikai „ „
 Fritz Jenő, érett, „ „ „ „
 Fritz Oszkar, „ „ tengerészi „ „
 Jakob Miklós, „ „ katonai „ „
 Nessel Zoltán, „ „ „ „

A főreáliskola növendékeinek létszáma.

Atalakulásától kezdve máig.

Tanévben	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	Összesen	Helybeli	Vidéki
	O s z t á l y										
1888—89	50	40	28	22	12	—	—	—	152	124	28
1889—90	62	42	34	21	20	10	—	—	189	142	47
1890—91	69	40	29	22	17	12	7	—	196	145	51
1891—92	57	45	32	25	13	15	8	8	203	139	64
1892—93	68	50	35	29	13	12	14	9	230	181	49
1893—94	66	59	43	28	18	14	7	7	242	178	64
1894—95	47	41	50	38	13	14	13	7	223	184	39
1895—96	60	42	46	36	21	10	13	12	240	176	64

A főreáliskola növendékei vallás és nyelvre nézve.

Tanévben	Róm. kath.	Gör. kath.	Gör. kel.	Ev. ref.	Ág. hitv.	Izrael.	Magyar	Német	Szerb	Román
1888—89	90	—	44	6	—	12	39	70	39	4
1889—90	98	—	60	7	2	22	56	75	52	6
1890—91	125	—	47	4	3	17	57	95	35	9
1891—92	114	1	57	2	6	23	58	94	45	6
1892—93	120	1	75	3	8	23	38	113	70	9
1893—94	120	1	80	6	8	27	44	116	71	11
1894—95	110	1	71	6	5	30	46	109	62	6
1895—96	123	—	78	3	3	33	63	104	64	10

Nagyobb sajtóhibák.

A 15. lapon, felülről 11. sorban e két szó: »Görzben székelő« törlendő.

A 47. lapon, a cím után következő első sorban: »algymnasium« helyett: »alreáliskola« teendő.

A 115. lapon, felülről 6. sorban »IV. oszt.« helyett: »VI. oszt.« kellene állania.

A többi apróbb hiba; itt ott egy egy betű fel van cserélve; a t. olvasó talán észre sem veszi, és ha észreveszi, egyuttal kitalálja, hogyan javítandó.

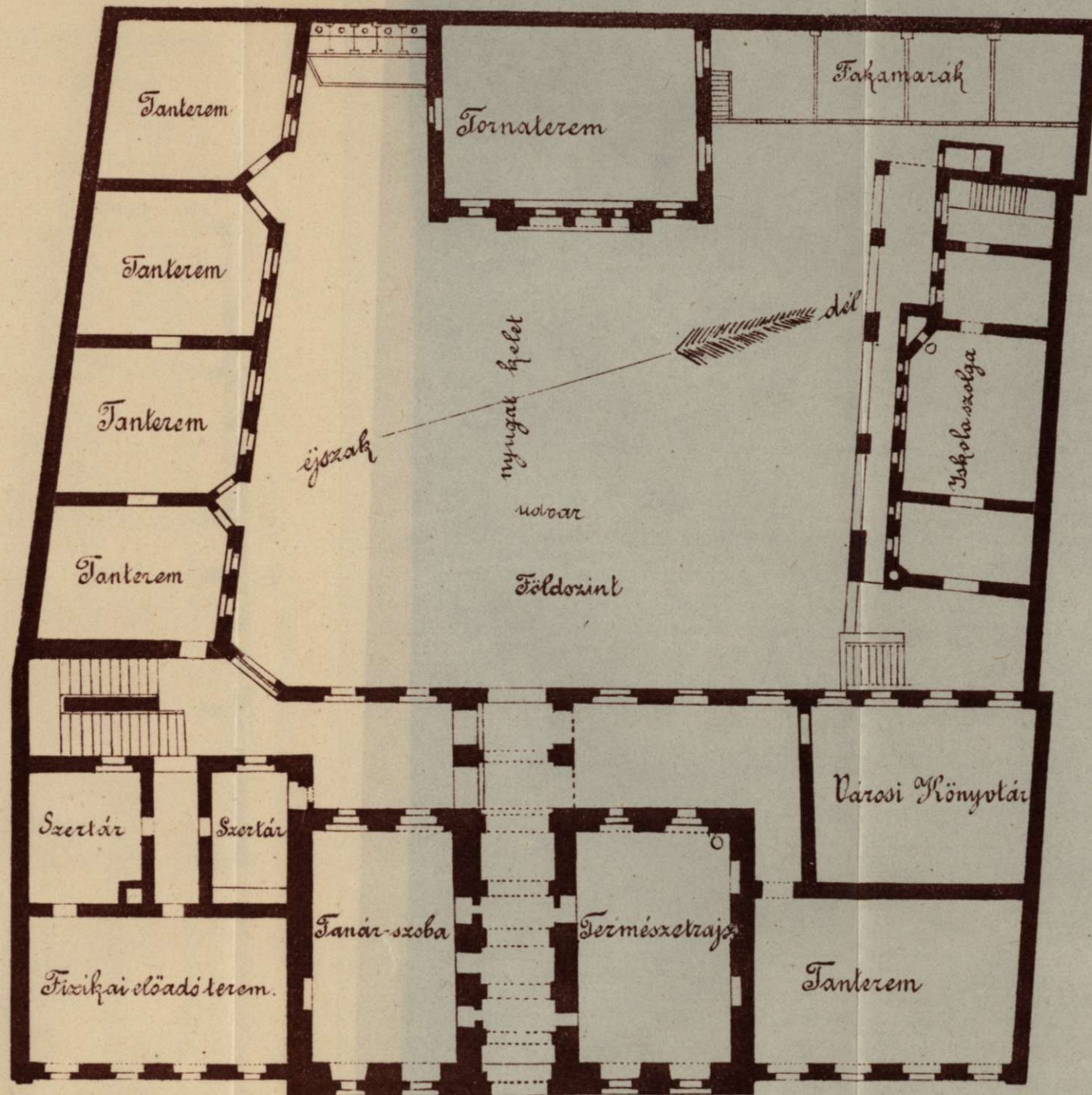

Jegyzet. E történelemből a köteles- és tisztelet-példányokat az illetők megkapják; másoknak azonban a tetemes kiállítási költségek miatt, csak is 1 koronáért adhatunk egy példányt.

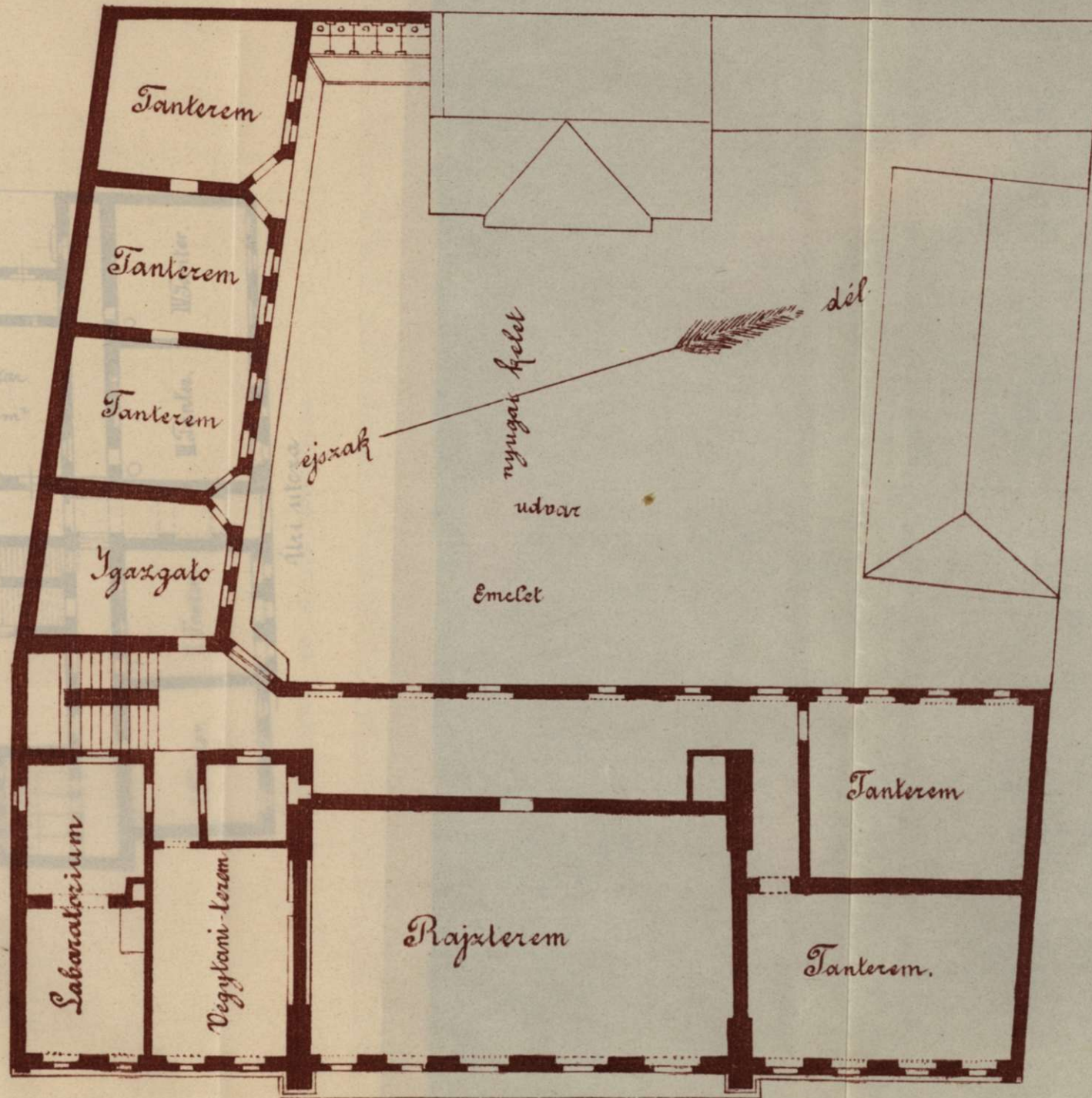

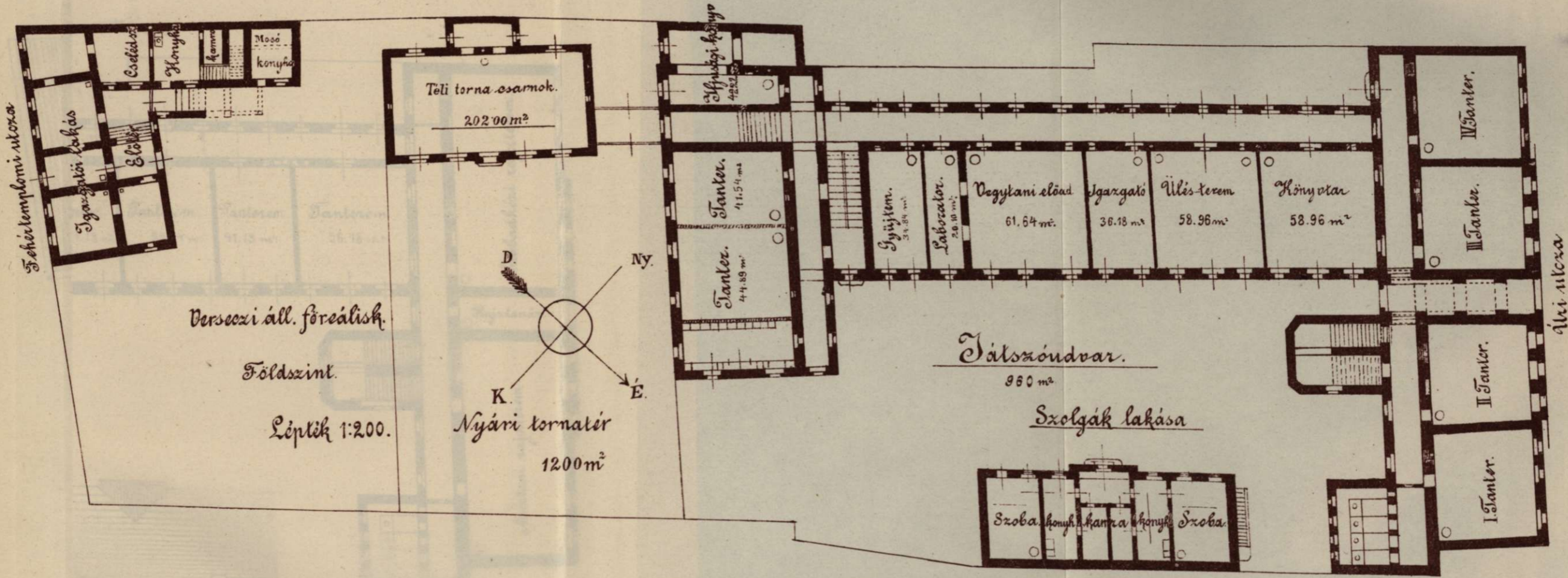

Versecxi régi realiskola.

Verseexi régi reáliskola.

Versezi áll. főreálisk.

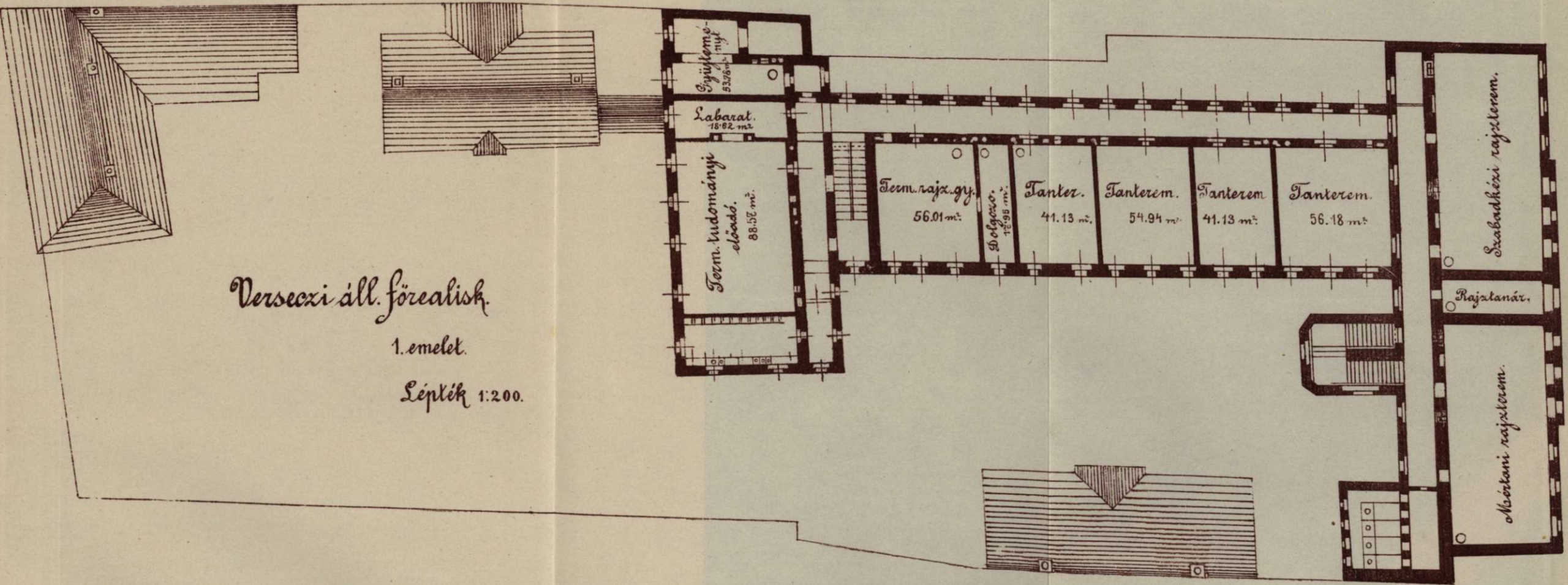
Földszint.

Lépték 1:200.

Nyári tornater
 1200 m^2

Talszándvar.
 960 m^2

Szolgák lakása

Verseczi áll. förealisk.

1. emelet.

Lépték 1:200.

Szűkítő-nyíl
53,76 m²

Laborat.
18,82 m²

Tudományi előadó.
88,57 m²

Tud. rajz. gy.
56,01 m²

Dolgozó.
12,98 m²

Tanterem.
41,13 m²

Tanterem.
54,94 m²

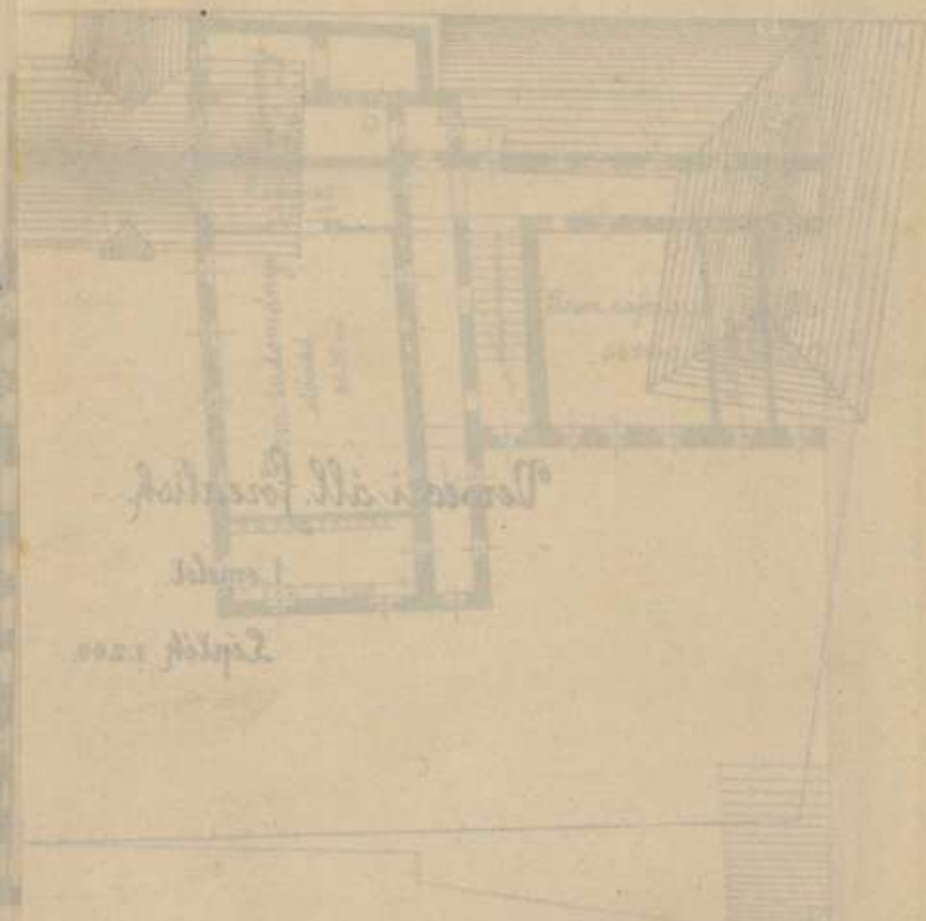
Tanterem.
41,13 m²

Tanterem.
56,18 m²

Rajzatanár.

Mezőtani rajzterem.

Szabathézi rajzterem.

Lehrerzimmer

1. Klasse

2. Klasse

Lehrerzimmer

1. Klasse

2. Klasse

Lehrerzimmer

1. Klasse

2. Klasse

